

SOBOTNA PRILOGA

Nemogoče je mogoče

P

o Karlu Manheimu se vsi utopični »projekti« skozi zgodovino počasi spuščajo »z nebes na zemljo«. Vendar znani sociolog na neki način tudi svari pred koncem utopije: »Absolutna odsotnost ideologije in utopije je načelno vsekakor možna samo v svetu, ki je tako rekoč zaključil samega sebe in ki se samo nenehno reproducira...«. Slovenska politična realnost minulih let in še posebej zadnjih mesecev je tudi neke vrste spuščanje z nebes na zemljo, pri čemer smo skoraj že v nevarnosti, da bomo v kratkem doživeli svoj konec utopije. Slovenski sen minulih desetletij (american dream), ki je zgoščen predvsem v pojmih, kot so neodvisnost, samostojnost, državnost itd., se namreč nevarno približuje svoji uresničitvi. Slovenska nacionalna, kulturna in politična zavest pa se je vselej napajala pri večni neuresničenosti...

Zdi se, da se je na to nenadno »vrženost« (Sartre) Slovenije v evropsko in svetovno danost najprej odzvala tista plast zavesti, kjer smo Slovenci »tradicionalno« najbolj šibki – politika. Medtem ko, recimo, v Beogradu dobesedno žonglirajo z najrazličnejšimi »opcijami«, bi se Slovenci najraje stisnili v prvo zavetje, ki se ponuja. Verjetno bi bilo treba vprašati prav Freuda, kaj je pravzaprav s to nacijo, ki zna pokazati neizmerno kljubovalnost, v kritičnih (zgodovinskih) trenutkih pa ji nena-doma uplahnje ves pogum in se zateče v prvi ovčji trop.

Te naše opazke se seveda nanašajo predvsem na sedanje »akcije« slovenske politike, ki proti jugu kaže odločen in celo bojevit obraz, na nasprotno stran pa se, kot se marsikdaj zdi, prav klečeplazniško pripogiba. Kajpak smo pripravljene razumeti, da slovenski politiki doslej niso imeli pravih šol in so se učili predvsem na odnosih z Beogradom, vendar bo to osnovno

solo treba čimprej končati. Manjša ko je nacija in država, spretnejša mora biti njena diplomacija – to pravilo si bomo morali vtepati v glavo, kajti časom amaterske diplomacije je očitno odzvonilo. Pravzaprav smo imeli v minulih mesecih večkrat priložnost opazovati, da nam na tujem pozorno prisluhnejo, ko nam uspe kompetentno prikazati svoje interese in namere, ko pa se naši »diplomati« tako rekoč diletski smukajo po evropskih dvorih, njihovi sogovorniki naskrivaj zavijajo z očmi in si mislijo svoje...

Predvsem ne moremo mimo dejstva, da so v Beogradu Sloveniji ponudili »razdružitve« že lani poleti, slovenska »diplomacija« pa se je šele zdaj odzvala na to ponudbo. Z drugimi besedami: trtili smo čas s konfederalnimi zablodami in če nam zvezde ne bi bile naklonjene, bi zdaj prav zavoljo te »površnosti« utegnili imeti celo kakšno oblast z generalskimi našitki. Zapurna okrožnica politične uprave JLA razkriva, da nas spremlja pravzaprav skoraj neverjetna sreča, toda mi se vedemo, kot da bo ta »enkratna zgodovinska priložnost« trajala v nedogled. Vsekakor je zgovoren podatek, da sta Milan Kučan in Janez Drnovšek (še le zdaj) napovedala parlamentarni postopek za razdružitve, že na naslednji seji državnega predsedstva pa je prvi spet trgovač s konfederalističnimi »opcijami«. Dobro je imeti več želez v ognju, vendar se zdi, da v tem primeru ne gre za to; številna protislovja, v katerih se razpletajo predvsem zunanja politika, razodevajo predvsem zmedenost, negotovost in pogosto celo znanost.

Nihče ne pričakuje, da nas bo nova oblast odcepila/razdruževala po nekem filigranskem načrtu, ker je nekaj takega v fluidnih balkanskih razmerah (vključujoč Zaliv, Pribaltik itd.) preprosto nemogoče. Ven-

dar bi se, kot kaže, lahko zatekli po nasvet k propagandistom celjske Kovinotehne, ki so z izvršnim reklamnim sloganom »nemogoče je mogoče« (kot to reč izgovarjajo črnici na amerškem srednjem zahodu) očitno zadeli prav v bistvo sedanje slovenskega trenutka. Z drugimi besedami, z vrhuno mero spretnosti, iznajdljivosti in pragmatičnosti – kar seveda vključuje tudi poštono mero trmoglavosti in »politične nasilnosti« – bi v teh čudnih časih lahko delali celo čudeže, ne pa se zgolj borili za sporazumno ločitev in za obstanek.

Toda tista plast naše kolektivne zavesti in volje, ki smo jo navajeni na kratko poimeno-vati s »slovensko politiko«, pogosto ravna naravnost panično, kot da bi bili sredi nekašne velike tragedije, v kateri je hamletovska vloga spet namenjena (komu drugemu!) malemu slovenskemu narodu. Resnica pa je čisto drugačna: smo pred izzivom, kakršnega gotovo ni bilo od Črtomirovih časov, in Evropi bi se lahko spet s pravo mero drznosti – vsilili prav tako, kot se je nedavno v evforiji združujoča se Nemčija. Toda ne, slovenski politiki kot da se izvrstno počutijo v tej »večni neuresničenosti« in literarizirajo z našo entiteto; vrhunec te bleiweisovske miselnosti je znamenito Capudrovo »napotilo«. Ora et labora. Publicist Miha Naglič bi od tem rekel: Seveda, črka K je slovenska determinanta – Krek, Korošec, Kardelj, Kučan...

Naša nerazumljiva neodločnost in razvidna le iz dosedanje pravzaprav zelo pasivne držve v medrepubliških pogajanjih, temveč predvsem iz nekakšnega straha pred neznanim. Evropa (v katero si tako prizadevamo priti) se nam očitno razodeva kot neznan, morebiti celo sovražen prostor (spet Freud!), ki vse počne iz čistega egoizma in ki nas ne mara. V takšnem prepričanju

smo se pripravljene zateči k prvemu, ki bo našel dobro besedo za nas, četudi je to Haider in četudi tvegamo, da se bomo kot reven sorodnik obesili za vrat neki brezupno zakotni Koroški. Jasno je, da ima sedanja slovenska »pustolovščina« smisel le, če nas bo popeljala naravnost v središče Evrope in sploh tistega sveta, s katerim se kulturno identificiramo; vsakršni »provincijski« pakti, kot bi bili »posebni odnosi« z Avstrijo (spomniti je treba, da je Litva najprej priznala Islandija), bi nas pripeljale le z dežja pod kap – »izpod« Beograda »pod« Dunaj.

Ne gre za nikakršno moraliziranje, temveč za to, da je dejansko – vključujoč »avstrijsko opcijo« – treba imeti čim več želez v ognju, vsekakor pa mora biti politična prihodnost Slovenije zasnovana vsaj na nekakšni širši državni pogodbi, na kakršni sloni, recimo, tudi avstrijska državnost. Zalostno je, da nas mora Adriano Biasutti s furlansko parlamentarno razpravo o prihodnosti Sloveniji spomniti, da imamo tudi na svoji zahodni meji partnerja, ki ga lahko izvrstno »zlorabimo« pri političnem konstituiranju »prve nove evropske povojne države«. Dejstvo je, da je že starojugoslovanska diplomacija (zunanj minister Aleksander Cincar – Marković) umevala politično ekvilibriranje med Italijo in Nemčijo, Slovenija pa očitno nasleda »nepopustljivosti« Giannija de Michelisa. Italijo nedvomno najbolj skrbi, da se ne bi Avstrija (in za njenim hrbtom nemški gospodarstveni stroj) vsidrala na občutljivi točki, ki ambiciozno italijansko ekonomijo ozemeljsko deli od prihodnjih vzhodno-evropskih trgov. Evropa ima resda polna usta leta 1992, vendar se zgodovina le nekako ponavlja...

Slovenska zunanja politika mora ciljati na najvišje cilje, torej na polnopravno članstvo v Evropski skupnosti, sicer se bo prej

ali slej potopila v Bermundskem trikotniku Beograd – Dunaj – Rim. Pravzaprav se je to v dosednji zgodovini v različnih oblikah že nekolikokrat dogodilo. To pa pomeni, da je treba »slovensko vprašanje« internacionalizirati v najzlahnejšem pomenu te besede: s celovito evropeizacijo »dežele«, kar predpostavlja popolno odprtost za kapital, prevrednotenje mnogih dosedanjih vrednot, polno uveljavitev tako imenovane civilne družbe, slovensko različico kozmopolitstva (»Slovenija je povsod tam, kjer je zadnji slovenski grob«) in še marsikaj. Skratka, naš prostor v mednarodni skupnosti ni odvisen le od zadržih in nepopustljivih stališč »secesionistične diplomacije«, temveč predvsem od notranje renesanse, ki jo moramo sprožiti in ob kateri se moramo v prihodnje napajati kot pri novem duhovnem studencu. Prav je, da se vedno znova vračamo k Črtomiru, Prešernu in Cankarju, vendar slovenska samozavest potrebuje duhovno »osvežitev«.

Če se vrnemo h Karlu Manheimu, sedanje slovensko spuščanje »z nebes na zemljo« nikakor ne bi smeli umevati kot izgubljeno iluzijo (Balzac), ki se sprevača v novo zgodovinsko nadaljevanje hamletovske tragedije, temveč si je treba preprosto pometi oči in videti veliko sonca, ki je okoli nas. To pa kajpak pomeni, da slovenska pot v Evropo ni le fizična premostitev, temveč gre za proces, ki najprej zahteva temeljito samospoševanje. Vedeti moramo, da po odcepitvi/razdružitvi v Beogradu ne bomo nikoli več to, kar smo bili doslej; bomo nekaj čisto drugega, čeprav še vedno čisto svojevrsten in neponovljiv način bivanja, ki se imenuje slovenstvo. Pomembno je, da to svoje bistvo vidimo kot sestavni del evropskega skupnega doma, ne pa da (spet) iščemo prvega mimo-idočega, ki nas bo prijel za roko in popeljal za seboj...

Boris Jez

VSEBINA PP poštni predal 29

Miha Jenko, Božo Kovac
Trda zapušćinska razprava
Tema tedna: Poračun ob razdružitvi
Oto Giacomelli
Franci Petek
Portret tedna **19**

Tonja Slokar, Jana Taškar
Draga slovenska država
Stručni predsedstva, parlamenta in vlade
Marko Pečauer, Veso Stojanov
Kaj obesiti za praznik?
Slovenski državni simboli **20**

Vinko Vasle
Ena stranka en časopis?
Slovenski strankarski tisk
Branimir Nešović
Šok nepredvidljivega
Program socialne politike **21**

Andrej Poznič
Moč in breme monopola
Anton Slapernik, generalni direktor LB
Dr. Marko Kos
Firme gredo za vinom, jedajo in storjem
Slovenija, podjetniška dežela? **22**

Gradovi, gozdovi, tovarne, mežnarje
Kaj vse zahtevajo nekdanji lastniki
Ilija Popit
Bleščasta osamljenost
Naša statistika (I) **23**

Majda Vukelič
Samo na temelju pravne države
Samostojno in neodvisno sodstvo
Nevinka Hrovatin
Racionalna ignoranca volilcev
Teorija javne izbire o pomanjkljivosti demokracije (I)

New York Woddyja Allena
Mesto in igravec **24**

Sovražnik je izginil
(Ne)resničnost vojne
Izbrpani pri desetih letih
Preproblematični otroci **25**

Branko Sosić
Čas in mi smo na križišču
Saša J. Mächting, predsednik upravnega odbora 17. IČSID

Miha Zadnikar
Cuvajte mi Jugoslavijo, vsaj zaradi Festa
Festival festivalov v Beogradu **26**

Peter Kolšek
Ugani, kdo bo za večerjo
Naše delave
Milan Maver
Moskva po udaru I. 1992
Aleksandr Kabakov: Brez vrnitve

Vesna Marinič
Dragan Žividinov
Človek za teater **27**

Dragiša Bošković
Moč evropske lokomotive
Bogomir Kovac
Po angleško, dajmo
Jasja L. Zlobec
Kultura proti oblastim **32**

Sporočilo bralcem

Uredniški kolegij je zaradi čedalje večjega zanimanja bralcev za sodelovanje v rubriki PP 29 in upoštevanje priporočila delegatov Skupščine CGP Delo z dne 8. maja 1985 sklenil, da prispevki v Poštnem predalu ne smejo biti daljši od dveh tipkanih strani (60 vrstic), v rubriki Prejeli smo pa naj obsegajo od največ tri tipkane strani (90 vrstic). Namen tega je, da bi čim več bralcev omogočili izražati mnenja, stališča, pripombe, ugovore in predloge; zato smo hkrati odmerili še več prostora rubriki PP 29. Avtorji predložitve prispevkov, podpisani s polnim naslovom, pa v skladu s tem prepustijo uredništvu pravico do krajsanja oziroma manjših predelav (strnitev), ne da bi bila tako bistveno okrnjena vsebina njihovega sporočila.

Delo, 21. novembra Končno spomenik pozabljenemu pesniku Francetu Balantiću Protestna izjava

Borci 14. divizije, zbrani na 28. tradiciionalnem srečanju 2. februarja 1991 v Ljubljani, protestiramo proti postavitvi Balantićevega spomenika v Grahovem in zahtevamo, da se spomenik z dvorišča osnovne šole 11. maja v Grahovem odstrani, saj sodi bolj v njegov rojstni kraj. Svojo zahtevo utemeljujemo z naslednjimi dejstvi:

— spomenik je bil postavljen proti volji krajanov in brez njihovega poprejšnjega soglasja;

— pesnik France Balantić je v Grahovem prebival samo kot belogardist in domobranec, torej kot pripadnik dveh kvilinskih formacij, najprej MVAC (Militarna volontarna antikomunistična), ki je bila v službi italijanskih okupatorjev, nato pa v Rupnikovem domobranstvu, ki je bilo podrejeno nemški SS policiji. Zato sodelovanje z okupatorjem ne more in ne sme biti zglej za domoljubno vzgojo notranjskih otrok;

— spomenik je bil odprt 23. novembra 1990 ob 47-letnici uničenja nemško-domobranske postojanke v Grahovem in ob takem otvoritvenem govoru, ki na partizane meče nečasno luč z neprikritim namenom, da se jih kot borec za osvoboditev izpod jazisa enači s kvilinske; — prebivalstvo sedanje občine Cerknica je med vojno pretrpelo največ gorja in žrtev zaradi nerodnega izdajstva, zverinstev belogardistov, domobrancev ter črne roke;

— Tomšičeva in Sercejeva brigada ter topniški divizion naše divizije, ki so imeli glavno zaslugi za uničenje nemško-domobranske postojanke v Grahovem, so bili pretežno sestavljeni iz Notranjcev, Bračičeva brigada — takrat imenovana Loška — pa skoraj izključno iz prebivalcev sedanje občine Cerknice. Ta ima brigada tudi domicil, pa se zategadelj čutimo poklicane braniti domoljubno izročilo Grahovega ter stati ob strani temeljnim pravicam tamkajšnjih krajanov.

Udeleženci letnega zborovanja skupnosti borcev 14. divizije NOV Slovenije

Kar precej je pisanja o spomeniku pesniku Francetu Balantiću v Grahovem in kar precej novih vprašanj se ob tem pojavlja. Kaj so hoteli iniciatorji in postavljalci tega spomenika doseči? So res hoteli postaviti spomenik pesniku Balantiću ali pa potuhnjeno, pod pretvezo kulturnega dejanja, spomenik domobrancu Balantiću?

Kadar nekoga slavimo, kadar pišemo nekrologe, kadar postavljamo spomenike, hočemo s temi dejanji poudariti najboljše strani tistega, ki ga hočemo počastiti. Tudi čas in kraj postavitve spomenika nam govorita o tem, katera dejanja, katere lastnosti slavljence hočemo posebej poudariti.

Če bi stal spomenik Balantiću v njegovem rojstnem kraju, n. pr. pred hišo, kjer je bil rojen, pred šolo, v katero je hodil, ali nekje na pesniku primernem mestu v Ljubljani, bi se kulturni Slovenci pred spomenikom odkril. Kaj pa naj stori pred spomenikom v Grahovem? Marsikdo bo pred spomenikom pljunil.

Saj to ni spomenik njegovemu pesniškemu geniju, temveč spomenik njegovemu izdajstvu!

Večina tistih, ki se razpisuje ob Balantićevem spomeniku, najbrž ni nikoli in nikoli ne bo prebrala njegovih pesmi. Jaz sem jih, pa ne samo enkrat in še jih bom. In ob branju teh pesmi sem prišel do prepričanja, da tu mladi človek, ki je napisal te pesmi, ni sodil tju, kjer se je znašel in žalostno končal. Njegove pesmi govorijo čisto drugo govorico. Človeku se življenje ne obrača, kakor bi rad. Mislim, da je Balantića zapeljal v nesrečo poleg drugega občutek zavezanih družin, ki ga je kot revnega študenta podpirala, kar je tudi lepa lastnost, ki pa je bila za Balantića usodna.

Napisal sem hude besede: spomenik njegovemu izdajstvu. V trenutkih, ko je vsa Evropa jecala pod nacističnim jarmom in se je slovenski narod tako rekoč z zobmi in nohti boril za goli obstoj, ko so milijoni nedolžnih ljudi goreli v nemških koncentracijskih taboriščih, se je znašel v družbi tistih, ki so s takim ali drugačnim izgovorom stopili v službo okupatorja in pod komando esesovcev (SS je mednarodno sodišče spoznalo, skupaj z gestapom, za zločinski organizacijo) z okupatorjevim orožjem nastopali proti lastnemu narodu. Tam se je tudi žalostno končala njegova pot. Če sem prav bral, so bili v postojanki, ko so jo napadli partizani, trije nemški esesovci. Kako Zahod gleda na te stvari, najbolj zgovorno govori težave in protesti, ki jih je bil deležen ameriški predsednik, ker se je ob obisku Nemčije udeležil slovesnosti na pokopališču, na katerem je pokopano tudi nekaj esesovcev.

Postavitev spomenika na takim kraju in na

obletnico, ko je bila uničena domobranska postojanka v Grahovem, je za Balantića žalitev. To je tako, kot bi Prešernu postavili spomenik v Vrbi pred gostilno ali nekemu skladatelju pred hišo, v kateri je staknil sifilis, za katerim je potem tudi umrl. Mislim, da netaktnost in nesramnost postavitve spomenika in govora pesnika Zajca opravičujejo tudi moje ogorčenosti. Če bi bil Balantić moj brat, bi proti takemu nečastežju in zlorabi njegove osebe najodločneje protestiral.

Kot berem, ni prebivalcev Grahovega nihče nič vprašal. Ponavadi se za spomenike nabira prispevke, saj spomeniki niso zastojni. Kdo ga je plačal? To govori o tem spomeniku več, kakor more povedati moje pisanje.

Drago Višnar, Lesce

Odmevi v sobotnih prilogah Dela kažejo, da vsaj večina njihovih piscev dobro ve, kaj je bil 11. maj 1942 in kaj ljudem pomeni. Zato o tem ne bi razpredal, saj se z njihovi mišljenji povsem strinjam. Sicer pa je tudi zgodovina že zdavnaj, pred spravo, razdelila vloge okupatorju in njegovim sodelavcem in tistim, ki so se temu uprli.

Krajevna skupnost Grahovo pa je poleg tega hotela opozoriti tudi na postopek, po katerem je prišlo do postavitve spomenika. Prav zaradi načina njegove izvedbe, ki je potekal povsem mimo njih, se čuti še bolj izigrana in odrinjena, kar je razumljivo, ko pa spomenik stoji na dvorišču njihove šole. Predsednik Janez Okoliš opravičuje to z nepovezanostjo krajevne skupnosti in šole, ki da bi morala opraviti povezovalno vlogo s pripravljalnimi odborom. Čudna je ta njegova ocena. Doslej so namreč poročila o delu te šole, ki jih je obravnavala Skupščina občine Cerknica, hvalila povezovalno med krajevno skupnostjo in šolo. Zakaj je torej v tem primeru sodelovanje odpovedalo? Morda bi bilo treba to vprašati učitelje grahovske šole. Ali pa je bila v pripravljalnem odboru le ravnateljica, ki je v sedanjem trenutku, skupaj z drugimi ravnateljicami, primerjavi z oblastjo neizvidljivemu položaju. Če bi bilo več sodelovanja med odborom in krajevno skupnostjo, bi se morda dogovorili tudi o drugi lokaciji. Morda o mestu, kjer je stala požgana cerkev, kjer je dovolj prostora in ki je bolj na očeh javnosti (potrebno bi bilo le soglasje cerkve).

Priljavljani odbor je torej storil napako, ki je razveljavila, te pa zamegljuje nedemokratskičnost postopkov in odločitve, ki kljub kulturnemu dejanju ne odsejajo nikakršne politične zrelosti, ko vaščane in njihove organe sploh ne upoštevajo.

Postavitev spomenika naj bi bila torej začetek novega kulturnega dogajanja v cerkniški občini. Pohvalno. Želim si le, da bi o kulturnem programu, pomenu posameznih dejavnosti v njem in o prednostnih nalogah lahko razpravljali tudi ljudje in da bi bila javnost obveščena o tem vsaj prek poslancev. Da se ne bo ponovila napaka, da bi tudi kulturni program sprejemal pripravljalni odbor, ne pa občinska skupščina. In še drobna pripomba o tem programu. Morda bo v njem tudi zamenjava vhodnih vrat na oter znamenite kinodvorane v Cerknici, ki kaže stanje kulture v občini prav pred nosom obeh predsednikov. Ne vem, ali je se kaj kakšna občina, ki nima tako kot cerkniška niti enega primernega kulturnega odra in dvorane za številne ljudi, ki presega tiste, ko se zbirajo v različnih galerijah. Ali pa morda to ne sodi v kulturni program, ker ga ljudje ne potrebujejo.

Preden pa se pohvali pripravljalni odbor, ki pričakuje predsednik Janez Okoliš, pa še nekaj vprašanj. Ne zaradi radovednosti, pač pa zaradi utemeljitve pohvale. Ni mi znano, kateri organ je imenoval pripravljalni odbor, kdo ga je sestavil, kdo je sprejel program njegovega dela, kdo je plačal račune in iz katerih sredstev. Morda bi k temu dodal svoje še izvršni svet, ki je zaenkrat še odgovoren za stanje in občini.

Tudi po prvih demokratičnih volitvah pa se bojim, da imamo občinski cerkniške občine takšno vlado, kakršni si pač zaslužimo. Pa srečno.

Janez Zakrajšek, Nova vas na Blokah

Najslabši je tisti človek, ki zavrže čast svojih prednikov ali pa se sklicuje na njihovo čast samo takrat, ko se mora otepiti očitkov zaradi svojih zgrešenih odločitve. Pri tem gre običajno za najbolj zdrizato stremušivo in kameleonstvo vsake vrste. Sprašujem se, kaj pa intelektualno poštenje, ki bi moralo biti imperativ za vsako resnično znanost in njene razlagave.

Ti razmisleki so mi preblisknili um, ko sem občudoval eklatantno spretost prof. Janeza za Šumrade pri zavracanju Toneta Kibeta. Žal mi je, da je zavil na spolzka tla, četudi me ni presenetil.

Ni kaj, zdaj je popolnoma jasno, kdo je poglavitni krivec za vsjo ogorčenost, ki se je sprostila ob odkritju Balantićevega spomenika v Grahovem. Preveč strokovnjakso barata z besedami in dejstvi, da bi kaj takega lahko naredil le zato, ker se mu je za hip zamagilo pred očmi. Po vsem tem bi rad vihar stišal s krivimi primerjavami na račun Knuta Hamsuna, ki pa ni nikoli prijel za nemske puško, da bi z njo ustrahoval domače ljudi. In prav v tem gre iskati razloge za dozdnevno prizanesljivost norveškega sodišča. Eno je sodelovanje (ali kolaboracija), ki je sicer sramotno, povsem nekaj drugega pa je, če kdo vzame orožje iz rok okupatorja prostovoljno in se zaradi ideoloških, političnih ali drugih razlogov in za denar bojuje proti svojim sonarodnjakom, kar je več kakor očino izdajstvo. Do konca nepošteno je tudi, če kdo namiguje na državljansko vojno, samo da bi Balantića in tiste, ki se skrivajo za njegovo poezijo, opral najbolj ostudnega kvilinstva. Zakaj je Balantić nosil najprej italijansko, potem pa nemske puške? In zakaj je streljal, če morda ne v ljudi pa v šuke s čolna na Jezeru, kar gotovo ni bilo pesniško opravičljivo? Zakaj je odbraviral prevaro, s katero so Kremzarjeve belogardisti zvalili v smrt tri borece Gradnikove brigade, ki pač niso mogli razumeti, da se lahko Slovenci vojskujejo za italijanske interese? Zakaj se ni takrat

ali vsaj po kapitulaciji Italije ločil od Kremzarja?

Kakorkoli lahko obsojamo enoumno (Šumrada jo imenuje partijsko) kulturno politiko, moramo priznati, da je glede Balantića ravnila docela naravno in enako kot demokratična oblast zahodnoevropskih kulturnih držav. Če se je odlikam Balantićeve pesniške umetnosti godila krivica na ta način, da ni bila dovolj prisotna v tiskani besedi ali v literarni zgodovini, je bilo treba to kajpak popraviti z ustreznimi tiski in s strokovnimi ocenami njegovih umetnin, ne pa mu spomenika postavljati v okolje, ki mu ni in ki mu ne more biti naklonjeno. Šumrada izrecno poudarja, da so prireditelji s postavitvijo Balantićevega spomenika v Grahovem »hoteli ostentativno pokazati« voljo proti preganjanju poezije. Vprašam, kakšen smisel ima mahati za Balantićevim genijem proti režimu, ki ga nikjer več ni, ki je propadel zaradi lastnih protivolj? Ostentativni pomeni kljubovalno, torej tudi docela nesamotno. Zakaj prof. Šumrada ni kljubovalni takrat, ko je dobil nalogo, da mora objaviti cenzurirane spomine Franca Strla-Nina, temveč je kot urednik pristal, da so bili v Notranjskih listih HJ natisnjeni z nedopustnim (posmrtnim) posegom v Strletovo besedilo? Takrat je pristal na cenzuro, zdaj na trditve o državljanski vojni. Kje je tu neupogljiva hrbenica, kje intelektualna in znanstvena poštenost?

In na koncu! Šumrada se izgovarja na organizacijsko neizkušnost občinskih oblasti, na časovno stisko in na nevednost, v isti sapi pa priznava, da bi se organizacijski odbor »mogel izogniti nekaterim zapletom, ki jih polemiki razlagajo politično«. Tako pisanje ima neprikrit namen: zvedo razglasiti za nepomembno, po toisnitvi ob stran in zadušiti utemeljene kritike. Toda organizacijski odbor bi se ne samo mogel, temveč bi moral izogniti takim zapletom, tudi in predvsem zaradi Balantića, katerega tragedija je bila vnovič zlorabljena za nekulturne (politične in ideološke) namene.

Franci Strle, Ljubljana

Navadno se nasmehnem, ko me resnični vojni zločinci naslavljajo z nazivom »vojnega zločince«, in pravim, hvala za priznanje! Čeprav skromno menim, da si ga ne zaslužim. Nekaj čisto drugega pa je, če to trditve na primer Vi. Želim pač, da me pošteno slovensko ljudstvo, ki je trpelo pod komunizmom, pozna takega, kot sem v resnici bil med vojno. Prav zaradi tega sem se tudi odločil, da naredim karne pravni džungi! Nase prevzemam vso politično, ideološko in vojaško aktivnost, tako med vojno kot v vsem času petinštiridesetletne povojne državljanske vojne, ne mislim pa več odgovarjati na obtožbe, kjer nisem imel ničesar zraven in nisem nič zagrešil. Zato opozarjam vse, ki bi se hoteli nezakonovno rovariti proti meni, da jih bom posledje pravno preganjal! Za grehe, ki naj bi jih naredili drugi, pač nisem vezel pripravil odgovorjati in trpeti, kot je to naredil Kristus.

Delo, 3. novembra Portret tedna: Anton Drobnič

Anonimežem, polnim sovraštva, ki mi grozijo zaradi mojega prispevka, in Dr. Velikonji. Mrtvim in živim žrtvam insceniranih stalističnih procesov v Sloveniji po vojni se opravičujem in jim izrekam globoko spoštovanje. V prvem prispevku 26. januarja sem postavil stavek »Vsi pa spomenika za svojo raboto ne zaslužijo« na nepravno mesto in s tem popolnoma izničilo svojo osnovno misel; tako se je razumelo, kot da žrtve omenjenih procesov ne zaslužijo spomenikov. Prav nasprotno, pa se kako jih zaslužijo! Ne pa okupatorjevi sodelavci, saj je svetu popolnoma jasno, da sodelavci okupatorjev ne morejo računati še s spomenikom.

Kljub telefonskim in pisanim grožnjam, da bom zaklan, sesekanj, poslan v 13. bataljon in podobnim, še vedno enako mislim. Velikemu slovenskemu poetu Balantiću pa naj kar postavijo spomenik v rojstnem kraju, če ga sovaščani želijo.

Dr. Velikonja, ob vsem spoštovanju našega poklica, ki ga v dobro bolnikov opravljate v bolnici, ki nosi ime partizanskega zdravnika dr. Petra Deržaja: »unsonst!«, bi rekval vsak taktični delodajalec, ki je nas in vas imel za »untermensche« in vam je dal slabo orožje in cape, kot ugotovljate. Lačnim partizanom ni dal nič — strel v glavo in še kam v telo. Težko je opravičiti sodelovanje z okupatorji. Imeli ste klerofašistično, nacionalsocialistično, dostavljajško ideologijo s Kocipli in Lj. Urbančiči. Mi pa profitašistično in enoumno komunistično (za tisti čas kar »ta pravo«!). Vsem Slovencem je NOB kot boji proti okupatorju lahko v ponos! Zanikati veličino NOV Slovenije ni razumno.

Imate zlate roke pa preveč sovraštva v srcu kot se mnogi, ki ob 8. februarju nekulturno in nerazumno »nakladajo«. Zaslepljeni kot utopični komunisti in vsi fundamentalisti. Ni dolgo telega, ko so take revede kontaminirane v njihovo dobro in za dobro okolja dajali v karanteno. Ker naši deželi škodujejo, upajmo, da bo naša vlada tudi tako storila. Našega škofa g. Suštarja pa kar pri miru pustite! Naj mi oprostite, ne vem, ali leta 1941 — velik, kot je — ne bi slovenskih fantov in deklet z božjo pomočjo poslal v hosto proti okupatorju kljub mnogim papeževim enciklikam. Gneča bi bila, imeti pa bi junake Rozmane, Stjenke, Capudre in Vuke, vse na pravi strani. Vsi bi imeli ponos in mirno vest.

Bil je čas vojne, sedaj je čas razumnega dela. Imamo svobodo! Sovraštvo vam in nam škoduje.

Ponosni Irci in Baski, žal še vedno potrebujejo tudi sovraštvo za dosego svobode. Človek naše dobe bi vendarle smel upati, da ste že končno utrjeni od sovraštva in revanšizma, saj komunizma ni več. Neki Anglež, ime sem pozabil, je pred drugo svetovno vojno dejal: Ob grozljivih svetovnih socialnih krivcah je vsak mlad človek, če ima srce, komunist; če je pri svojih štiri-desetih še komunist, pa nima pameti.

Brez trohice sarkazma in cinizma predlagam, da se Trg revolucije v Ljubljani preimenuje v »Trg slovenske revolucije in protirevolucije« — za pomnjenje vsem nam v naši deželi.

Dr. Boris Tomšič, Ljubljana

Dragi gospod Kikelj, z zanimanjem sem prebral Vaše razmišljanje o medvojni in povojni zgodovini. Treba vam je čestitati, saj ste marsikatero resnično povedali. Spodrsnilo vam je pri peti in šesti točki Vašega pisma.

1. Trdite, da sem bil črnoroček...
 2. Trdite, da sem bil likvidator...
- Takole pišete: »... Sicer se z g. Levstikom poznava še z njegovih likvidatorskih pohodov, iz katerih je on postal ubežnik, jaz pa sirota...« Kakor je Vaše pismo umirjeno in povsem sprejemljivo, se v teh izjavah kaže v zelo zelo čudni luči. Z zgornjo in še nekaterimi izjavami ste prekoračili vse norme etike izobrazitve in se degradirate na

raven vaških opraviljk. Žal mi je za Vas!

Resnica je pa kar precej drugačna! Nikoli nisem bil »črnoroček«. Nikoli nisem bil likvidator! Žal za Vas ne morem trditi, da Vas poznam, ko Vi pravite came. Namreč, osebno Vas ne poznam! Zaradi tega zahtevam od Vas, da v roku desetih dni po objavi tega pisma dokažete: da sem bil »črnoroček«, da sem tega in tega človeka likvidiral.

Oba dokaza je seveda potrebno podpreti z verodostojnimi dokumenti. Če tega ne morete storiti (in da se ne bi šla skrivajnica, priznava, da oba veva, da ne morete) zahtevam, da svoje izjave v sobotni prilogi Dela preključite kot neresnične, sicer Vas bom prisiljen tožiti!

Pišete še, da ste ostali sirota. Ob teh besedah sem se zamislil in resno posumil, da ste v času bratomorne vojne na Slovenskem izgubili očeta in mater. Če so moje slutnje točne, občutim vso tragiko Vašega položaja in vam iskreno izrekam svoje občutno sožalje, čeprav upam, da so se Vaše rane vsaj nekoliko zacelile v vsem tem času.

O tragediji Vaše družine sem se poučil iz svoje dokumentacije. Kljub prezaposlenosti sem si vzel precej časa — vsaj upam, da gre za primer Vaše družine, moja odkritja držijo seveda samo v primeru, da ste bili doma iz Zapotoka pri Kruščeku ali pri Turjaku. Obojam dejanja storilcev, čeprav za poznanca ozadjaj Olajševalna okoliščina za storilce je dejstvo, da je bil Vaš oče »terence« in oborožen. Terenci so, kot veste, velikokrat dali likvidirati ljudi nasprotnih ideoloških pogledov. Brez vsakega zadržka pa obojam tiste, ki so krivi za usodo Vaše matere!

Iz svoje obtožnice poznam »zgodnico«, da naj bi v skupini, ki je opravljala likvidacije, nekateri videli tudi mene. Ponovno z vso pravno odgovornostjo trdim, da Vas osebno ne poznam, da osebno nisem poznal vaših staršev niti Vaše hiše niti Vaše vase!

Navadno se nasmehnem, ko me resnični vojni zločinci naslavljajo z nazivom »vojnega zločince«, in pravim, hvala za priznanje! Čeprav skromno menim, da si ga ne zaslužim. Nekaj čisto drugega pa je, če to trditve na primer Vi. Želim pač, da me pošteno slovensko ljudstvo, ki je trpelo pod komunizmom, pozna takega, kot sem v resnici bil med vojno. Prav zaradi tega sem se tudi odločil, da naredim karne pravni džungi! Nase prevzemam vso politično, ideološko in vojaško aktivnost, tako med vojno kot v vsem času petinštiridesetletne povojne državljanske vojne, ne mislim pa več odgovarjati na obtožbe, kjer nisem imel ničesar zraven in nisem nič zagrešil. Zato opozarjam vse, ki bi se hoteli nezakonovno rovariti proti meni, da jih bom posledje pravno preganjal! Za grehe, ki naj bi jih naredili drugi, pač nisem vezel pripravil odgovorjati in trpeti, kot je to naredil Kristus.

Delo, 9. oktobra Pobjuda za spremembo občinskega praznika Škofje Loke

Zadnjič o Dražgoški bitki in občinskem prazniku

Predsedstvo Občinskega odbora ZZB NOV Škofja Loka je na seji dne 29. 1. 1991 ocenjevalo zmislo-sporne prireditve »Po stezah partizanske Jelovice«, ki so bile 13. 1. 1991 v spomin na dražgoško bitko, objevano od 9. do 11. 1. 1942. Po 32 letih letos prvič niso bile izvedene v okviru praznovanja občinskega praznika, ker kljub doletim veljavnega statuta in sklepa občinske skupščine praznovanja ni bilo. Menimo, da so kljub neugodnim vremenskim razmeram prireditve izredno uspele. Udeležencev je bilo več kot lani ter sta bila športno-rekreativni in komemorativni del programa uspešno izvedena. Pomembna je bila tudi udeležba najvišjih predstavnikov slovenske države s predsednikom predsedstva Milanom Kučanom. Menimo, da je letošnje prireditve in tudi vse dosedanje z več kot 100.000 udeleženci kažejo na to, kako globoko so Dražgoše in dražgoška bitka vsidrani v mislih in zavesti naših ljudi.

Kot doslej tudi letos praznovanje dražgoške bitke ni bilo ideološko, temveč izključno nacionalno in športno-rekreativno. Na njih so sodelovali ljudje različne starosti, različnih svetovnonazorskih in ideoloških prepričan, zavedni Slovenci iz vse Slovenije, ljubitelji narave in slovenske zemlje. Takšen odziv je bil svojevrsen referendum za dražgoško bitko, da ne pride v pozabo ter da zasluži, da bomo tudi v bodoče praznovali občinski praznik v spomin nanjo.

Razpravljali smo tudi o pobudi SDZ, da se občinski praznik ne veže več za spomin na dražgoško bitko. Ugovornil smo, da je ta pobuda bila v javni razpravi deležna le minimalne podpore, tako v občini kot tudi širše v slovenski javnosti. Tako se je v občini javno izreklo zoper pobudo 6 krajevnih skupnosti, vse organizacije ZB NOV, SDP in 4 posamezniki. V tisku pa je bilo objavljeno 13 prispevkov, v katerih posamezniki in skupine nasprotujejo pobudi in ocenjujejo zgodovinski pomen in veličino dražgoške bitke. Ugotovljamo, da stranke Demosa, ki so dobile na volitvah tudi glasove borcev, v volilnih programih niso imele spremembe občinskega praznika. Iz rezultatov javne razprave sklepamo, da javnost ni naklonjena spremembi čl. 8 občinskega statuta.

V javni razpravi so bili izraženi številni razlogi proti pobudi, kakor tudi ocene o zgodovinskem pomenu in veličini dražgoške bitke. Na prvem mestu je poudarjeno, da je svoboda posameznika in naroda največja vrednota in da je bitka za to vrednoto največje dejanje v zgodovini vsakega naroda. To je v zavesti vsakega naroda in vsi, ki kaj zajo nase, povezujejo svoj zgodovinski spomin prav s takšnimi zgodovinskimi dogodki, to je na svoje osvobodilne boje. V naši zgodovini je prav dražgoška bitka tak dogodek. Tako kot kmečki upori je tudi ona že zapisana v zgodovini kot

epopeja z žrtvami in tragedijami, ki pa niso bile zaman. Vplivala je na zaustavitev preselejevanja Slovencev iz Gorenjske, trajno je bila odložena priključitev Gorenjske k Reichu. Vzbuđila in dvignila je upanje in borbenu duh Slovencev za boj, svobodo in narodni obstoj. S tem je ogromno pripomogla k obstoju in osvoboditvi slovenskega naroda. V mrčni zimi 1941/42, ko je vsa Evropa jecala pod fašističnim jarmom, je bila ta bitka v srcu Hitlerjeve trdnjave edinstven dogodek. Odmevala je v Slovenijo, Jugoslavijo, Evropi in v Hitlerjevem glav-nem štabu, v Ameriki pa o njej pisal L. Adamič. Marsikateri narod (in ne le občini) v Evropi bi s ponosom praznoval in častil tak dogodek.

Dražgoška bitka nima nikakršne ideološke primesi. To je bila čista osvobodilna bitka, upor zoper okupatorja in za obstoj in svobodo slovenskega naroda. Mislimo, da je prav pobuda za opustitve praznovanja občinskega praznika, vezanega na dražgoško bitko, ideološko motivirana. Leporečje o tragediji, nepotrebnih žrtvah, zgražanje nad (zločinim) ravnanjem partizanov je sramota krinka, pod katero se ti ideološki motivi skrivajo. Če bi pristali na tezo o nepotrebnih žrtvah, potem odpora v Sloveniji, Jugoslaviji in Evropi ne bi bilo in naša usoda bi bila drugačna in danes ne bi razpravljali o praznovanju občinskega praznika.

Kar pa zadeva predlog, da se občinski praznik naveže na 30. junij, dan ko je bilo mesto Škofja Loka 973. leta dodeljeno Freišinski škofiji, pa je v razpravi rečeno, da se gospodarski in kulturni razvoj Škofje Loke in tudi Slovenije lahko povežeju s tem datumom, vendar se nanj veže tudi proces germanizacije.

V javni razpravi je bilo obojno maliciozno in nizkotno prikazovanje vsakoletnih dražgoških proslav. Te so bile vedno dostojanstvene, z mnogo manj rituala, kot pa so mnoge današnje.

Na koncu naj dodamo, da mora samostojna, neodvisna in suverena Slovenija imeti tudi svojo preteklost, v kateri pa ima dražgoška bitka vsekakor pomembno mesto.

S tem Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka zaključuje polemiko o praznovanju občinskega praznika v počastitev legendarnih in za suverenost Slovenije dokaj pomembne dražgoške bitke.

Stane Pečar, predsednik OO ZZB NOV Škofja Loka

Delo, 15. decembra Razprava o svetosti življenja

Pri dr. Tinetu Hribarju odkrivam nekatere dobre nastavek za konstruktiven pogovor o svetosti življenja in njenem mestu v slovenski ustavi. Pripravljen je namreč skupaj z drugimi mislečimi poiskati tisto, kar nas ob gledanju na svetost življenja združuje. Temu on pravi »pojasnjevalno stičišče«. Zato kot avtor teksta o svetosti življenja v uradni Razlagi k Osnutku ustave Republike Slovenije pristaja na to, da je v Razlagi »sporne stavke treba ertati«. S tem delno ugodi mojemu predlogu, da naj odpade celotna uradna razlaga svetosti življenja. Pri tem predlogu vztrajam, ker je verjetno bolj malo možnosti, da bi v Razlago vnesli prav vse razlage svetosti življenja, ki jih zastopajo državljani Slovenije, da bi vsi ustavo lahko potrdili in sprejeli kot svojo. Zato naj uradna razlaga odpade in bomo besedi »svetost življenja« v preambuli ustave razumeli vsi.

Če pa temu predlogu ne bo ugodeno in bomo skupaj iskali takšno pojasnilo svetosti življenja, da se bomo lahko z njim strinjali vsi, potem se ta nova razlaga ne bo smela sklicevati na »novo duhovnost« »postmoderni dobe«, saj je ta duhovnost danes na Slovenskem samo ena med mnogimi. Zato naj v drugem odstavku razlage preambule odpade stavek: »To je v skladu z novim duhom časa, z novo duhovnostjo, ki vznika na prelomu med modernim, se pravi antropocentričnim in post

TEMA TEDNA: PORAČUN OB RAZDRUŽITVI

TRDA ZAPUŠČINSKA RAZPRAVA

Slovenska ponudba za delitev pravic in obveznosti pada v razrvan jugoslovanski prostor, slovenska oblast pa je z njo naredila pomemben taktičen korak na poti k osamosvojitvi naše republike. Odziv nanjo drugje po državi najbrž sprva ne bo prijazen, vsaj v uradnih krogih ne. V zapuščinskih pravnih se obrabi niso prijazni, kaj šele nameni.

I n pogajanja bodo kajpak trda, saj bo vsak skušal zase iztržiti čim več in prevzeti čim manj obveznosti do tujine. Pri barantanju v balkanski krčmi pa bo treba še kako računati tudi na interese tujih posojilodajalcev, ki jih skrbi za povračilo jugoslovanskih dolgov.

Slovenija se želi pogovarjati o razdržitvi, ztem pa morda o ohlapni obliki gospodarskih povezav, kot sta carinska in trgovinska unija, saj ji je veliko do jugoslovanskega trga. Izguba prodaje na tem območju bi vsaj kratkoročno le podaljšala zdajšnjo recesijo slovenske ekonomije. Hrvaška daje vedeti, da se bo nemudoma odcepila, če bo Slovenija odšla iz Jugoslavije. Previdno ponuja drugim republikam nekakšno obrambno unijo, pri čemer seveda natanko ve, da Srbija ne bo priznala meja Hrvaške, če bo ta odpotovala iz zvezne države. Srbija je nepriznavljiva, saj vsaj na ekonomskem področju že nekaj časa najbolj izstopa s svojim kršenjem majavih pravil igre. Tamkajšnja vladajoča garnitura se dobro zaveda, da jo kaj lahko odnese katastrofa v srbskem gospodarstvu, zato bo verjetno trd pogajalec v pogovori o usodi države – vsaj do tistih »bogatejših«, ki naj bi po njenem plačali jugoslovanski zaplete. Druge republike šele določajo svoj položaj pod jugoslovanskim nebom, pri čemer je na primer Makedonija zelo blizu slovenskim pogledom na usodo zvezne države. Toda stroški za makedonsko samostojnost seveda presegajo ekonomsko moč te siromašne republike. Tudi zato so bili v Makedoniji najbrž bolj veseli kot v Sloveniji, ko so prebrali sporočilo evropske dvanajstere zvezni vladi in tudi vsem republikam vladam, naj vendarle skupaj poskušajo znotraj zunanjih meja zvezne države ustanoviti novo, drugačno Jugoslavijo – zlepa, na miren in demokratičen način.

te hitre, nenadzorovane, po drugi strani pa na primer nedavna zgodovina vzhodne Evrope dokazuje, da ni nič nemogoče, ko razmere dozori. V teh razmerah Slovenija sporoča v jugoslovanski in mednarodni prostor, da želi začeti zapuščinsko razpravo in se pogajati o tem, koliko bremen do tujine bo prevzela posamezna republika – če se seveda Jugoslavija razdrži, ne pa da se Slovenija enostransko odcepi. Razlika še zdaleč ni nedolžna. Zdi se, da svet ne mara separatistov, še najmanj »radna« Evropa, ki se je po pariškem vrhu konferenca za varnost in sodelovanje in v Evropi pravkar dokončno ustalila ter ustanovila svoje »evrokratske« urade, ki bodo skrbeli za to, da se bo Evropa čim manj spreminjala.

Dolgovi in premoženje

Slovenija se želi čim prej razdržiti, tako vsaj ravna njene oblasti. Po napovedih, ki izvirajo iz »dobro obveščeni« krogov, naj bi prišlo do uvedbe postopka za razdržitve še ta mesec. Slovenija pa naj bi prevzela 20 odstotkov premoženjskih pravic in 25 odstotkov obveznosti Jugoslavije. Vprašanje pa je, kdaj se bo slovenska država tudi kapitalsko družila od jugoslovanske države. Vsebinska pogajanja o delitvi premoženja in obveznosti do tujine, če se spustimo v podrobnosti, je namreč precej bogatejša, kot je to spoznati iz slovenske ponudbe. Še prej pa si oglejmo nekatere glavne makroekonomske agregate, ki določajo materialni položaj, možnost dodatnega zadolževanja in s tem delno tudi pogajalsko pozicijo Slovenije v pogajanjih o jugoslovanskem razhodu. Najprej nekaj ključnih števil: statistični podatki kažejo, da je slovenski družbeni proizvod v zadnjih letih znašal od 11 do 12 milijard dolarjev, izvoz blaga in storitev je lani dosegel 4,1, uvoz pa 4,7 milijarde dolarjev. Pri tem se je slovenski kratkoročni dolg na konvertibilnem področju zmanjšal z 262 na 136 milijonov dolarjev (v celih državah s 795 na 526 milijonov dolarjev), srednjeročni in dolgoročni dolg Slovenije pa se je v prejšnjem letu do konca septembra povečal za 44 milijonov dolarjev na 1788 milijonov dolarjev. Skupni dolgoročni dolg SFRJ v tujini je v tem času znašal 16,3 milijarde dolarjev, od tega je 22 odstotkov ali 3585 milijonov dolarjev odpadlo na nerazporejeni dolg federacije. Skupaj s ceno posojil znaša jugoslovanski dolg v tujini okoli 33 milijard dolarjev, od tega bomo morali tujne plačati okoli 4,5 milijarde dolarjev. Po zadnjih razpoložljivih podatkih Narodne banke Slovenije so takrat devizne terjatve Slovenije dosegle vsoto 964 milijonov dolarjev (devizne rezerve so tedaj znašale 413 milijonov dolarjev, mesec dni kasneje pa 316 milijonov dolarjev), skupne devizne obveznosti (ki so vključevale tudi devizne hranilne vloge občanov v višini 1649 milijonov dolarjev) pa so tedaj dosegle dobre 3,5 milijarde dolarjev.

Iz teh števil lahko preidemo na analizo slovenskih in jugoslovanskih obveznosti do tujine. Podatki kažejo tudi to, da Slovenija ta čas niti ni pretirano zadolžena – glede na svoj družbeni proizvod in doseženi konvertibilni izvoz. Vendar pa je treba v prihodnje računati na nekatere spremenjene okoliščine. V primeru radikalne ločitve od Jugoslavije bi po besedah podpredsednika vlade dr. Jožeta Mencingerja slovenski izvoz takoj padel za okoli milijardo dolarjev, ker je v njem nekaj reeksporta, slovenske trgovinske organizacije pa v tem primeru vsaj začasno ne morejo pričakovati, da bodo izvažale blago, kupljeno v drugih delih države. Ta račun je najbrž narejen v najbolj črni varianti, toda presenečenja so prijetnejša, če so pozitivna, zato ga je kar dobro imeti pred očmi. Poleg tega bo morala Slovenija v vsakem primeru prevzeti del obveznosti za plačilo dolga federacije. Kot bi lahko sklepali po zdajšnji slovenski ponudbi za delitev dolgov, bi Slovenija poleg svojega srednjeročnega in dolgoročnega dolga, ki znaša okoli 1,8 milijarde dolarjev in gre predvsem na račun NE Krško, prevzela še okoli četrtno skupnega dolga federacije, kar bi ji prineslo še za dodatnih 900 milijonov dolarjev obveznosti.

Tuje komercialne banke – upnice, ki jih v pogajanjih z NBJ že nekaj let vodi ameriška bančna velikanica Manufacturers Hannover,

so se v preteklosti pri dodeljevanju posojil Jugoslaviji dobro zavarovale. Republikam – vsaj tistim razvitejšim – v tedanjih stiski in razmerju političnih sil v Jugoslaviji ni preostalo drugega, kot da so privolile v to, da postanejo solidarne dolžnice. Podpisale so tudi, da bodo dosledno spoštovale vse pogodbene odnose, v nasprotnem primeru smejajo tujni upniki vzeti nazaj vsa posojila in zaračunati tudi kompletno ceno kreditov, izračunano na vso pogodbeno odplačilno določbo. V zdajšnjih razmerah pa je še kako pomembna določba, ki so jo podpisali dolžniki – da bodo namreč imeli eno samo, skupno emisijsko banko, torej Narodno banko Jugoslavije. Obvezali pa so se tudi, da ne bodo med njimi niti sme zastaviti v tujini ničesar (na primer deviz, zlata itd.), kar bi zmanjšalo njegovo odplačilno sposobnost, vse dokler posojila niso vsaj delno odplačana.

Jugoslavija se je zadožila pri številnih vladnih agencijah in kreditnih ustanovah prav tako pri mednarodnih denarnih ustanovah. Med njimi je seveda odločen IMF. Ko bomo delili svoje obveznosti do tujine, bo treba natančno določiti tudi obveznosti do mednarodnih organizacij od OZN ali GATT-a, do recimo mednarodne meteorološke organizacije. Izvedenci trdijo, da je Jugoslavija podpisala okoli osem tisoč mednarodnih dokumentov, od tega okoli šest tisoč bilateralnih in dva tisoč multilateralnih. Za marsikatero jugoslovansko podpisano stojijo denarne obveznosti in ob zapuščinski razpravi bo treba pogledati prav vse.

V pozitivnem delu delitvene bilance stojijo nepremičnine in naložbe doma in na tujem, investicije v nekatere regionalne banke po svetu ter terjatve do tujine, predvsem pa devizne rezerve države. Prav okoli njih pa je v zadnjem času slišati veliko skeptičnih razmišljanj – da bomo v primeru, ko in če bo nastopil čas njihove delitve, lahko le ugotovljali, da rezerv ni več in bomo delili le še dolgov. Po zadnjih podatkih zveznega sekretariata za informiranje naj bi se jugoslovanski devizni dotok v zadnjih dneh povečal, tako da devizne rezerve države dosegajo 6,8 milijarde dolarjev, kar naj bi zadostovalo za štirimesečno plačila v tujino. V tem času z okoli 85 odstotki deviznih rezerv razpolaga NBJ, okoli 15 odstotkov pa jih je na računih poslovnih bank. Kot poudarjajo v NBS, so jugoslovanske devizne rezerve svojevrstven fenomen, saj niso rezultat ugodnih tekočih transakcij v blagovni in storitveni menjavi, temveč gre pri njih predvsem za kratkoročne komercialne zadolžitve v tujini, ki so se lani splošne zaradi velikih razlik med tujimi in domačimi obrestnimi merami. Precej deviznih rezerv države pa odpade tudi na t. i. prehodne postavke (odložena plačila uvoza, avansi na izvozne kupčije) ter na nakazila občanov. Zdajšnja situacija na tem področju je precej zapletena: predvsem zaradi govorice o devalvaciji dinarja držijo podjetja devize na računih v tujini, potrebe in zahteve po deviznih odlihvi pa po vsej državi daleč presegajo prilive iz tujine. Tako ne preseneča ubigjanja v monetarnih krogih, da bi devizne rezerve enostavno izpuhtele, če bi uresničili vse neujavljene naloge za plačilo v tujino. Tudi zato je nehalno ubigjati, kako naj bi v primeru jugoslovanske razdržitve razdelili devizne rezerve in mnoga druga premoženja, kjer je Jugoslavija danes udeležena. Navsezadnje gre tudi za vplačila v mednarodne finančne in druge institucije, kjer je država udeležena kot delničarka – od IMF od Svetovne banke itd.

Prihaja čas pogajanj

Pogajalske ekipe posameznih zdajšnjih federalnih entit bi se zato morale s pomočjo zvez-

nih organov sporazumeti o kriterijih, po katerih bi delili pravice in obveznosti Jugoslavije do tujine. Mednarodno priznanih pravil in referenčnih primerov za take delitve ni. Izjema je nemara ločitev Singapura od Malezijske konfederacije, vendar pa so znanje in notranje razmere pri nas seveda bistveno drugačne. Slovenski pogajalski položaj je formalno sicer dobro utrjen z rezultatom plebiscita o samostojni slovenski državi. Po drugi strani pa toliko zavezuje slovenske pogajalce, da lahko le prav malo popuščajo drugim. Zato se utegne zgoditi, da bo »druga stran« vztrajala pri svojem in prignala Slovenijo do točke, ko bo rekla, prav, pa grem, čeprav brez vsga, vidimo se na mednarodnem sodišču. Toda mednarodne arbitraže so počasne, tako da lahko traja tudi leta, preden bo Slovenija sploh kaj dobila, če bi tedaj sploh še bilo kaj dobiti.

Pričakovati je, da bodo še zlasti zanimiva pogajanja o delitvi dolgov. Glavina skupne jugoslovanske devizne zadolžitve v tujini ima jasnega kreditodajalca in mislim, da tu v primeru razdržitve ne bi smelo biti sporov. Odprto pa je vprašanje neposrednih zadolžitve federacije. Tu ho treba doseči dogovor o merilih, po katerih bi ta dolg porazdelili po posameznih delih federacije. Ker te v zdajšnji obliki v prihodnje ne bo več, bo pač treba nominirati in prerazporediti te dolgov na neke bodoče plačnike. Poleg tega je NBJ prevzela odplačilo dela dolga, ko so bile nekatere republike to nesposobne same odplačevati. O tem so bili sprejeti tudi zakoni v zvezi s kupčijami in o njih je treba začeti ponovna pogajanja. Pri pomočnik generalnega direktorja LB d. d. in delegat v zveznem zboru Stane Valant. V času pogajanj o jugoslovanski razdržitvi, ki naj bi po napovedih ključnih politikov pripeljala do osamosvojitve ali razdržitve Slovenije, je seveda pričakovati nervozno med tujimi upniki. Kakšne pa so realne možnosti, da iz izkoristijo določbe t. i. klavzul o navkrižni odgovornosti (cross default) dolžnikov, ki določajo pogoje in situacije, ko ima upnik pravico zahtevati takojšnje plačilo dolgov? Kot pravi Stane Valant lahko upniki blokirajo jugoslovanska dobroimetja na tujem. Da od tega ne bi prišlo, bi se seveda morali z upniki pogajati. V primeru dokončnega jugoslovanskega razhoda pa bi se morali še prej doma, znotraj Jugoslavije dogovoriti o delitvi danih posojil na posamezne republike. Posamezne republike pa bi se nato pogajale s tujimi upniki o prenosu posojilnih obveznosti, pri čemer bi jih seveda upniki morali najprej priznati za dolžnike, nakar bi od njih zahtevali tudi ustrezne garancije. Upniki bi nato na primer

tudi od slovenske države ali pa od slovenske centralne banke zahtevali garancije za plačilo tujih kreditov – tako kot so do zdaj zahtevali od NBJ in federacije.

Po predlogu, ki ga je slišati v slovenskem finančnem svetu, bi morali devizne rezerve deliti tako, kakor so bile ustvarjene, pri čemer bi upoštevali, ali je bil posamezen del države neto devizni izvoznik. Izvoz na konvertibilno območje in s tem tudi neto devizni prilivi pa so v Jugoslaviji regionalno neenakomerno porazdeljeni. Seveda tujni upniki to vedo in močno jih skrbi nekaj republik, ki bi že v kratkem zelo težko servisirale svoje dolgov. Do zdaj so bile takšne »poravnave« dolgov zagotovljene znotraj Jugoslavije, pri čemer so manjkajoče devize po svojih močeh priskrbeli devizno aktivni deli države. Vsekakor bodo pogajanja o odplačilu jugoslovanskih dolgov najbolj zapletena in dolgotrajna.

Če se bodo uresničile napovedi vodilnih slovenskih politikov o skorajšnjem odhodu Slovenije iz Jugoslavije, tako skoraj ni pričakovati, da bodo ob razdržitvi že končana pogajanja z domačimi in tujimi pogajalci o naslovniku dolgov. Pa tudi če bi se pogajalci že prej prebili skoli vse poglavitve denarne obveznosti in pravice do tujine ter se sporazumeli o delitvi, se bo ob tem zastavilo vprašanje, kaj s tem početi. Nekdo bo moral takšne delitvene bilance uzakoniti, zato da jih bo svet priznal za legalne. Lahko da bo to šest republikih skupščin, lahko pa bo tujina zahtevala, da mora biti takšna delitvena bilanca oblikovana v skupnem zveznem zakonu. In če takrat Jugoslavija ne bo imela zvezne skupščine, bo zredga precejšnija. Treba jo bo prebroditi, se po drugi poti sporazumeti o merilih, po katerih bodo pogajalci razdelili tudi finančna bremena ter vse skupaj legalizirati – tako, da bo tudi tujina voljna razpravljati z nami.

Čeprav bo ta kot običajno imela vpluden in prijazen obraz, bo tudi temeljito premislila, ali so vse republike, ki so prevzele obveznosti do tujih upnikov, tudi plačilno sposobne. Če bo presodila, da niso, preprosto ne bo privolila v nso sporazum. Lahko da bo celo trdo prišla tiste, ki imajo več deviz in jim naložila toliko bremen, da bodo komaj nosile. Ne bo pa jih hotela zlomiti, saj potrebuje rednega in solidnega plačnika. Če pa se z jugoslovanskimi republikami oziroma njihovim skupnim pogajalcem ne bo mogla sporazumeti, bo lahko vztrajala pri zahtevi, da naj velja dosedanja plačilni red, dokler ne bo sporazumoma sprejet nov. To pa pomeni skupno jugoslovansko oziroma Narodno banko Jugoslavije, pa četudi Jugoslavije ne bi bilo več. Podobno se je pripetilo avstroogrski centralni banki, ki je opravljala nekatere posle še dobrih dvajset let po smrti države.

Kaj malo možnosti je, da bo pogajalec iz republik in zveznih izvedencem v prihodnjih nekaj mesecih uspelo razvozlati vse naše denarne zadeve: za to bodo eni imeli premalo znanj, drugi premalo volje, vsi skupaj pa premalo časa. Zato je povsem mogoče, da bosta federacija in tujina zaradi »motečega« vedenja »dežele« rajši odkljukai slovenski plebiscit in priznali samostojno Slovenijo, ta

ko da bi legitimno nastala iz Jugoslavije dva mednarodno priznana subjekta, ki bi ju tujina priznala za sogovornika. K temu teži tudi najnovejša politična odločitev slovenskega vodstva, da predlaga sporazumno ločitev Slovenije od SFRJ. Takšna ločitev bi dala večjo legitimnost novemu mednarodnemu subjektu, Sloveniji pa bi lahko skrajšala tudi pot do nove tuje finančne podpore. Pričakovati pa je, da bo Slovenija v vsakem primeru dobila za popotnico poln nahrbtnik obveznosti iz skupnih jugoslovanskih dolgov v tujini. Vsekakor več kot šestino. To bi najbrž bila cena, ki bi jo hotel določiti tudi mednarodni kapital in ne le južne republike. Tako se bo pač zavaroval, saj sta Slovenija in Hrvaška še najbolj verjetna plačnika. Temu se Slovenija ne bo mogla izogniti, zlasti, če želi čim prej svojo mednarodno priznano valuto. Drugič, če ji lahko zgodi kot sultanatu Omanu, preden se je leta 1957 postavil na noge kot samostojna država. V vmesnem času je posloval v talarjih Marije Terezije. Seveda niso bili pristni, pravo je bilo le srebro v njih. Kovali so jih v Italiji, vredni pa so bili pač toliko, kot je bilo vredno srebro.

Da bi nas le tujina razumela

Kot sta nedavno izjavila slovenski premier in njegov zunanji minister, je na tujem čutili izrazite premike glede razumevanja slovenske stvarnosti. Pri morebitnem priznanju slovenske samostojne države pa gre po vladnem mnenju za nasledje postopkov, tako da bodo druge države odločale o njenem priznanju šele, ko bo ta res samostojna država, to pripravljenost pa je po njenih besedah čutili pri več kot le eni državi. Vsekakor pa bo priznanje neodvisne, samostojne slovenske države v tujini odvisno tudi od tega, kako bodo najvplivnejši državniški krogi v tujini zaznali in reagirali na dogajanja v Jugoslaviji. Če bodo videli, da v Jugoslaviji dogovor o skupnem življenju ni več mogoč, bodo – vsekakor tudi upoštevaajoč svoje interese – priznali Sloveniji bolj prosto pot do lastne državnosti.

Za Slovenijo pomenita izstop iz Jugoslavije in uvedba lastne valute tudi neke vrste zaščitni mehanizem pred novim uničujočim krogom hiperinflacije (ali pa še dolgotrajnejše recesije), ki utegneja že v kratkem vnovič opustošiti jugoslovanski ekonomski prostor. Zdi se, in to ne le v Sloveniji, da je vsak dan manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim zaupanjem, če bi jim oblast manj možnosti, da bi se dinar ohranil kot nacionalna valuta. Politična razdržitve Slovenije iz Jugoslavije bo kot kaže najprej uveljavljena prek prihajajoče zakonodaje, ki bo urejala zadeve s področja lastne centralne banke, valute in devizne zakonodaje. Vse omenjene akte pripravljajo pristojni vladni resorji v strogi konspiraciji, kar je seveda razumljivo zaradi njihovih širokih in daljnosežnih učinkov na gospodarski prostor. Zdi pa se, da bi državljanji Slovenije sprejeli svojo novo valuto z večjim

STROŠKI PREDSEDSTVA, PARLAMENTA IN VLADE

Draga slovenska država

Slovenska država je zelo draga. Po podatkih republiškega sekretariata za pravosodje in državno upravo je v osnutku republiškega proračuna za delo državnih organov namenjenih 6,8 milijarde dinarjev. To znese dobrih 9 odstotkov vsega denarja, ki naj bi ga letos zbrali v republiškem proračunu. Po vsej verjetnosti se bodo ti stroški letos še povečali, saj je poslanska skupščina bolj požrešna od delegatske, uvedba samostojnega državnega aparata pa pomeni tudi nove kadrovske potrebe.

V sekretariatu izvršnega sveta, kamor sodijo tudi predsednik Peterle, trije podpredsedniki Mencinger, Malešič in Šeškerko, član izvršnega sveta, zadolžen za Slovence po svetu Janez Dular in generalni sekretar, je skupno zaposlenih 138 ljudi. Sekretariati skrbi poleg štirih kabinetov (predsednikovega in treh podpredsednikov) tudi za pripravo sezivnega sveta in spremljajoče službe. Kot so denimo sektor za ekonomsko-materialne zadeve, informacijske in kadrovske zadeve ter za letalske in avtomobilske prevoze. Spremljajoče službe pa opravljajo delo tudi za nekatere druge upravne organe.

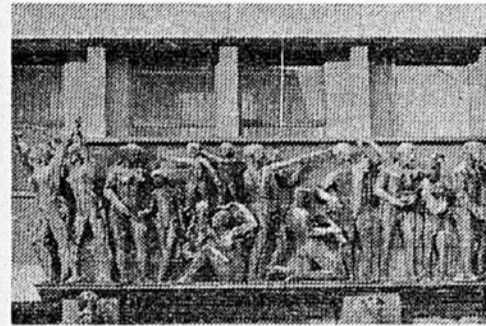
Čprav republiški svetovalci v sekretariatu za pravosodje in državno upravo mag. **Mihailo Madžarovič** trdi, da so letos zelo skromno načrtovani izdatki za delo državnih organov, je ljudski glas enoten, da je v Sloveniji več kot preveč državne birokracije in premalo strokovno usposobljene državne uprave. Reforma državne uprave so zdaj odložili na čas, ko bo sprejeta nova slovenska ustava. Zato je zdaj v državnih organih še vedno več kot 12 tisoč zaposlenih, od tega v republiškem sekretariatu za notranje zadeve 7.100, v sekretariatu za ljudsko obrambo in v republiškem štabu teritorialne obrambe s pokrajinskimi štabi 340 delavcev, v kazensko-poboljševalnih zavodih in v prevzgojnem domu Radeče 868 delavcev, v republiških upravnih organih pa 3.723 zaposlenih. Skupaj z občinskimi upravnimi organi v Sloveniji, kjer je 10.264 sistemativnih delovnih mest, torej okrog 22.500 delavcev oziroma uradnikov. Zlasti se je število državnih uradnikov povečalo lani ob ukinitvi sisov, saj so se, tako se vsaj zdaj, zlepli z dotodajno državno upravo, zmanjšanja delovnih mest pa se ni lotil še nihče.

Ali bo v neodvisni Sloveniji država cenejša? Po podatkih, ki nam jih je zbral **Mihailo Madžarovič**, je razvidno, da nas bo država stala zneskovno približno toliko kot lani, torej okoli 4,3 milijarde dinarjev, da pa bo treba za delo izvajalskih organizacij v družbenih dejavnostih in gospodarski infrastrukturi iz proračuna odšteti še 2,5 milijarde dinarjev. Kot je nedavno potrdil tudi slovenski finančni minister dr. Kranjec, gre pri tem za v zneskih realne padce od pet do sedem odstotkov, da pa se bodo stroški za delo nekaterih državnih organov tudi realno povečali. Najbolj očitno je povečanje pri republiškem sekretariatu mednarodno sodelovanje, v zvezi s statistiko in tudi v sekretariatu za državno upravo, saj bo ta organ ob prevzemu carinskih služb od federacije moral zaposliti kakih 1400 ljudi. Poleg slovenske carine naj bi se še najbolj okrepila davčna in druga inšpekcija. O na novo zaposlenih v sekretariatu za ljudsko obrambo noče nihče dati natančnih števil. Vendar so nekateri že ocenili, da bi uvedba samostojnega državnega aparata zahtevala približno 2200 novih ljudi.

V denarju to pomeni 700 milijonov, v kar seveda niso všteti stroški za slovensko vojsko. K temu lahko prištejemo še 170 milijonov dinarjev, kolikor naj bi stali dodatni prostori, v katerih bo državna uprava samostojne Slovenije delovala. Minister Kranjec zatrjuje, da so v novem republiškem proračunu zajeti tudi ta del stroškov koncepta samostojne Slovenije. Sicer pa naj bi šlo kot ponavadi največ denarja, predvidenega za delo državnih organov — teh je natanko sto — tudi letos za organe za notranje zadeve, in sicer po podatkih sekretariata za državno upravo dve milijardi, po podatkih ministra Kranjca pa 2,2 milijarde dinarjev.

V sekretariatu za pravosodje in državno upravo so prepričani, da bo slovenska skupščina predlagane izdatke za državne organe sprejela, saj trdijo, da lahko natanko utemeljijo vsak načrtovani izdatek, ki so jih že tako ali tako močno oklestili.

Tudi sončenje poslancev je treba plačati

Ko smo v zadnjih tednih novinarji očitno nekoliko preveč sitno govorili in pisali o neuklepnosti v slovenskem parlamentu, so nekateri poslanci takoj povzdignili glas, češ, kdo daje novinarjem pravico, da jih podučujejo, kdaj morajo biti na seji in kdaj ne. Eden od njih je slikovito dejal, da se lahko poslanci v parlamentu tudi sončijo, pa novinarjev to nič ne briga, saj so voliči tisti, ki bodo odločili o morebitnem njihovem novem mandatu.

A tudi če gre samo za sončenje, ga je treba plačati iz republiškega proračuna. Ta pa je v preteklem letu parlamentu za materialne stroške (okrog 10.900.000 dinarjev) in za posebne namene (okrog 8.600.000 dinarjev) nakazal 19.614.000 dinarjev, celotna lanske vsota za delovanje parlamenta pa je bila 85.656.900 din. Ob tem je treba upoštevati, da je za prvih pet mesecev minuloga leta še veljal delegatski sistem, ki je temeljil na neprofesionalnosti, odtlej pa imamo parlamentarno demokracijo, v kateri so poslanci praviloma

profesionalci. Strokovni aparat, ki je pri nas še skoncentriran v parlamentu, pa v parlamentarni demokraciji »živi in diha« v posameznih strankah.

Zbrani podatki — pripravil nam jih je generalni sekretar Marko Herman — v marsičem potrjuje kaotičnost v slovenskem parlamentu, ki seveda povečuje stroške. Družbenopolitični zbor je imel od maja, ko se je parlament konstituiral, pa do decembra enajst sej — poslanci so zasedali 248 ur v 29 dneh. Zbor občin je za enako število sej potreboval 216 ur časa v 27 dneh, zbor združenega dela je imel 13 sej, trajale so 198 ur v 28 dneh.

To ima svoje posledice, ki so gotovo večje kot v razvitih parlamentarnih demokracijah, kjer je s pravili igre določeno, da razprava v parlamentu le vodi frakcije (stranke), posamezni poslanec pa le izjemoma, po posebnem dogovoru in dovoljenju znotraj stranke. V slovenskem parlamentu pa smo doslej prišli le do omejitve razprav — največkrat si jih določijo poslanci v družbenopolitičnem zboru.

Za 43 sprejetih zakonov, 58 odlokov, 4 deklaracije, 3 stališča in sklepe (toliko aktov je parlament sprejel od maja do decembra), je bilo za dnevne poslanece — vseh je 240 — porabljenih 943.175 dinarjev, za potne stroške 780.243 dinarjev, za potništvo 298.109 dinarjev.

S tem pa še ni konec. Za vse dneve, ko so poslanci v parlamentu, je treba zagotoviti nadomestilo, bodisi podjetju, kjer delajo, bodisi obrtnikom, kmetom in drugim za izgubljeni čas. Samo za ponazoritev: novembra lani, ko je skupščina zasedala tri dni, je bilo treba za refundacije in nadomestila izplačati okrog 100 tisočakov.

Poslanci dobijo poleg dnevnice (čelo dobijo le tisti, ki živijo zunaj Ljubljane, ostali pa najnižjo), potnih stroškov za javno prevozno sredstvo (polovično kilometrinno povrnejo le za daljšo pot od doma do avtobusne ali železniške postaje) in refundacije (ta gre v podjetje, obrtniku itd. in je z njo zagotovljen tak osebni dohodek, kot če bi bil poslanec na delovnem mestu) tudi t. i. pavšal. Ta znaša od 3 do 5 tisočakov, odvisen je od obveznosti, ki jih ima posamezni poslanec v parlamentu (nekateri so samo poslanci, mnogi pa tudi člani delovnih teles ali imajo še kakšne druge dodatne zadolžitve). S pavšalom morajo poslanci pokriti tudi vse stroške v svoji volilni enoti. Torej 178 (toliko poslancev je neprofesionalcev) krat najmanj 3000 dinarjev znese 534 tisočakov na mesec.

Tudi vsi ostali stroški niso zanemarljivi. Res so nekateri morali pripraviti in odpisati gradivo za 3700 delegacij, zdaj ga morajo le za 240 delegatov, stroški pa se kljub temu niso pomembno znižali, saj je v novem mandatu gradiva precej več. Tako so v skupščinski tiskarni od maja do decembra porabili okrog 30 ton papirja. Skupščinski predstojatelj so v prejšnjem mandatu tiskali okrog 15.000 izvodov, večina je bila razdeljena brezplačno. Zdaj je od 6000 tiskanih le 2000 izvodov brezplačnih.

Plače v parlamentu so skrivnost

Podatkov o stroških, kot so najemnine za dvorane, plačilo parkirarjev, dežurnega zdravnika in sestre (ko zasedajo vsi trije zbori, je v parlamentu najmanj 500 ljudi), tiskanje poslanskih izkaznic in novih priponek, nismo niti iskali, ker so v primerjavi z našimi skrom-

ni. Tudi zdajšnja investicija, ki še ni končana — povečava med parlamentom in bivšo zgradbo CK ZKS, kjer imajo sedež poslanski klubi — ne bo pretrpan: za največ 500 tisočakov bo novi parlament tudi fizično povezan s poslanskimi klubi.

O denarju, ki ga parlament porabi za osebne dohodke, lahko le nekoliko ugibamo. V parlamentu je zdaj zaposlenih 278 ljudi: 216 v službah, 62 je profesionalnih poslancev. V primerjavi s prejšnjim (še delegatskim) mandatom se je v službah na novo zaposlilo 19 ljudi: 9 strokovnih in 10 administrativnih delavcev. Precej več je profesionalnih poslancev, prej jih je bilo 15, zdaj 62. Povečanje strokovnih in administrativnih delavcev gre v glavnem na račun novosti v slovenskem parlamentu, namreč poslanskih klubov. Profesionalni poslanci pa so praviloma predsedniki delovnih teles in vodje poslanskih klubov, le nekaj je izjem, ko so posamezne stranke namesto vodilnih funkcionarjev (ki se niso hoteli profesionalizirati) zaposlile poslanece. Največ profesionalcev, 10, ima Liberalno-demokratska stranka, z 8 ji sledi Stranka demokratične prenovne, po 7 profesionalcev imajo Socialdemokratska stranka Slovenije, Slovenska demokratična zveza in Zeleni Slovenije, 6 jih ima Slovenska kmečka zveza-ljudska stranka, 5 Socialistična stranka Slovenije, po 4 slovenski krščanski demokrati in obe navedeni, neodvisni imajo 3 profesionalce, Liberalna stranka pa enega samega.

Pomočnik generalnega sekretarja IS Stane Cvelbar je za potniške stroške (toliko aktov je parlament sprejel od maja do decembra), je bilo za dnevne poslanece — vseh je 240 — porabljenih 943.175 dinarjev, za potne stroške 780.243 dinarjev, za potništvo 298.109 dinarjev.

Osebnih dohodkov so po zakonu javnosti dostopni le v faktorjih in vrednosti, ki je enaka 44 odstotkom povprečnega osebnega dohodka v republiki. Po zadnjih podatkih je to 2.980 dinarjev. Tako ima na primer vodja določene skupščinske službe, njegov faktor je 5,20, po zadnjih izračunih brez stimulacije in minulega dela in z že odstetimi davkom 14.380 dinarjev plače. Za predsednika parlamenta je določen faktor 6,50, ki pa v konkretnem primeru ne pomeni nič, kajti dr. France Bučar se je odpovedal vsem prejemkom. V skupščini nekaj malega porabi le za reprezentanco.

Faktorji so za različne funkcije torej različni, najnižje imajo profesionalni poslanci, ki so brez dodatnih funkcij, od 4,55 do 5,20. Na, če bi imeli vsi profesionalni poslanci najnižji faktor, to znese mesečno okrog 840 tisočakov, vendar brez minulega dela in stimulacij in brez davkov in prispevkov.

Poslanci imajo torej načelno prav, ko po zgledu parlamentov v zahodnih državah trdijo, da udeležba na sejah ni zavezujoča. A v teh parlamentih imajo zelo stroga merila, ko gre za glasovanje. Takrat poslanec ne sme manjkati, ne samo zaradi strankarske discipline, ampak tudi zaradi kazni, ki ji mora za svojo nedisciplinirano plačati. Nas parlament pravil igre še nima, oziroma uporablja star, nekoliko prirejen poslovnik, ki je bil pisan na kožo delegatskemu sistemu. In tako je pač hočeš nočeš treba priznati, da so prav zaradi teče stroški za naš novi parlament gotovo večji, kot bi bili, če bi vse teklo po določenem vzornem redu.

**Tonja Štokar
Jana Taškar**

ustavna komisija že zdaj predloži skupščini v sprejem njihov predlog namesto začasne rešitve, kot je predlagana v amandmaju. Tona Peršak je navedel dva razloga, zakaj je proti temu, da nam stoji pokonci. Zastava namreč. Prvič, vse države, ki jih imajo pokonci, razen Italije in Irse, so v bistvu bivše francoske kolonije; v tujini bi lahko razumeli, da je tudi s Slovenijo tako. Drugič, zastave se uporabljajo v različnih dimenzijah in podaljšana navpična zastava bi imela kaj klavrn izgled. Čiril Ribičič je menil, da bi odstranitev zvezde z zastave brez drugih sprememb bila najslabša možna rešitev. Podobno kot Darja Lavtarič-Belber iz SSS je dejal, da se zavzema za tisto rešitev, ki bi ljudi povezovala, ne pa nova razdruževala. To pa je Triglav na trobojnici. Opozoril pa je, da Triglav nima samo predvoje, medvoje in povojne zgodovine, ampak tudi velik pomen v slovenski politični pomladi, saj je bil za časa procesa proti četverici Triglav s erkmala J J tudi simbol te pomladi. Tona Peršak je Triglav na zastavi nasprotoval, predvsem zaradi tega, ker je Triglav dokaj nerazpoznaven simbol izven meja Slovenije. Nihče v tujini ne bo vedel, kaj pomeni »tista zlomljena črta na zastavi«. Čiril Kolečnik (SKD) pa je na pomoč prikladal tudi astrologijo. Z astrološkega vidika je podprl rdečo zvezdo na zastavi, z drugih zornih kotov pa seveda ne. Čudi se je prenoviteljem, da so iz rdeče zvezde naredili rumeno. Rumena zvezda je namreč astrološki znak umiranja. Po njegovem bi morali ipeti na zastavi knežji kamen, ki je znak prihodnosti.

Če se v skupščini ne bo zgodilo kaj revolucionarnega, bomo po vsej verjetnosti torej prihodnji teden ostali brez rdeče zvezde na zastavi. Po vsaj verjetnosti bo imela zgolj predhodni značaj, saj naj bi z novo ustavo dobili tudi nove državne simbole. Glede na dosedanje izkušnje lahko torej pričakujemo, da se bodo polemike o tem, kakšna naj bo zastava, še bolj razvtele. Pravi boj pa lahko pričakujemo, ko bo znan predlog za novo slovenski grb. Podskupina za simbole je za zdaj oblikovala le nekaj kriterijev. V novem slovenskem grbu naj bi bili stlačeni: nekronani kranski orel v modri barvi, grb celjskih grofov in Triglav. O črnem panterju za zdaj ni ne duha ne sluha.

Kakorkoli že. Nekaturna fana bo že vsela na enem od treh drogov. Ob vsej zapletenosti problematike nove slovenske zastave se postavlja morda še pomembnejše vprašanje: kaj narediti s preostalima dvema drogoma. Naj jih pretopimo v topove, ki jih mlada slovenska vojska še kako potrebuje? Ker pa drogovci že stojijo, se učinkovito rešitev ponuja kar sama od sebe: uzakonimo tri slovenske zastave. Tako bo vsem prav, pa še drogovci bodo izkoristeni.

**Marko Pečauer
Veso Stojanov**

Če primerjamo lanske in letošnje izdatke, ki so jih za letošnje predlagali najvišji državni organi, to so predsedstvo, skupščina in izvršni svet, vidimo, da bosta predsedstvo in izvršni svet letošnje izdatke celo zmanjšala, medtem ko jih bo skupščina povečala za četrtno. Najbolj racionalno, če ne že kar skromno, ravna slovensko predsedstvo, ki po besedah njegovega generalnega sekretarja **Petra Šulerja** letos predvideva tudi zmanjšanje števila zaposlenih z zdajšnjih 32 na 28, kar pomeni ukinitve članov predsedstva. Zdjaj ima predsedstvo predsednika, štiri člani predsedstva, generalnega sekretarja in njegovoga namestnika, tu so še svetovalci, administrativno osebje: dva zaposlena, svetovalci in tajnica, pa delata za dr. Drnovška, ki ima svoj kabinet v stavbi slovenskega predsedstva.

Skromno slovensko predsedstvo

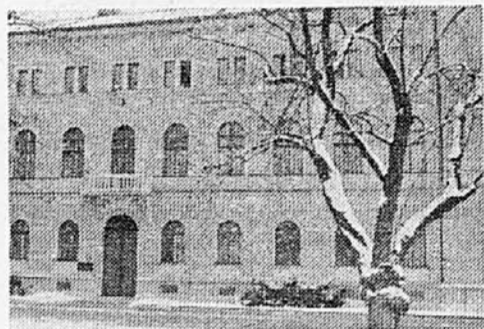
Letos naj bi slovensko predsedstvo porabilo za svoje delo 13 milijonov dinarjev, kar je za dobro petino manj kot lani. Največji strošek, okoli 80 odstotkov, so osebni dohodki, za katere naj bi odšteli dobrih osem milijonov dinarjev. Za druge osebne prejemke naj bi šlo 773 tisoč dinarjev, prispevkov od delodajalca naj bi bilo za 1,2 milijona, materialnih stroškov za 1,8 milijona, posebnih stroškov, kamor štejejo razne študije, publikacije ipd., pa naj bi bilo za 946 milijonov dinarjev.

Plače funkcionarjev in drugih delavcev v predsedstvu niso nič višje kot plače v izvršnem svetu, skupščini ali na ustavnem sodišču, saj jih obračunavajo po republiškem zakonu o plačah funkcionarjev in delavcev v upravnih organih. Tako dobi predsednik Milan Kučan skupaj z minulim delom in drugimi dodatki »v kuvertu« okoli 29 tisoč dinarjev, člani predsedstva od 26 — 29 tisoč dinarjev. Svetovalci dobijo okoli 20 tisoč. Tudi v predsedstvu menijo, da je uveljavljeni plačilni sistem nestimulativen za večino strokovnjakov, še zlasti, ker so plače v slovenskih državnih organih precej zaostale denimo v primerjavi s plačami hrvaških kolegov. Tu so v zadnjem času celo za polovico višje od slovenskih plač, podobno pa je tudi s plačami v zvezni upravi.

V primerjavi s tistim, kar porabita izvršni svet in skupščina, predvsem pa sekretariat za zunanje in notranje zadeve ter ljudsko

obrambo, so naši stroški skoraj kaplja v morje, pravi Peter Šuler. Ne pomnim, pravi, kdaj si je kateri član predsedstva obračunal dnevnice, te dobijo pri njih samo soferji. Vsaka manjša firma ima večje dnevnice kot predsedstvo. Tudi nadur si ne zaračunavajo. V tu-jino zelo malo potujejo, če pa že, večinoma na tuje stroške, tako da si obračunajo le zmanjšane dnevnice. Hiša, v kateri domuje predsedstvo, je last izvršnega sveta, slike pa so dali v last Narodni galeriji. Imajo šest osebnih avtomobilov, ki pa jih člani predsedstva ne uporabljajo za lastne potrebe. Stroški za protokol so delno na ramednih predsedstva, delno pa jih financirajo neposredno iz proračuna. Peter Šuler pove, da je na predsedstvu že dolgo v službi in da zato lahko prišede, da je skromnost del tradicije našega predsedstva, kar gre večkrat tudi na škodo večje urejenosti pri delu. Pogledate samo, kako grad tapison imamo, pravi. Hišna napeljava je stara že 50 let, pa nikoli nimamo toliko poguma, da bi iz proračuna zahtevali denar za obnovo hiše, čeprav so bili za to že narajeni načrti. Tudi pri nakupu avtomobilov uporabljajo vse mogoče denarne kombinacije. Nasploh so zdaj po Šulerjevih besedah v predsedstvu zelo skromni ljudje, pozna se, da so prišli iz običajnih služb in da zato niso nagljeni k luksuzu.

Najbolj se bo podražil Ruplov sekretariat

Ali so k luksuzu nagljeni člani slovenske vlade, je težko reči. Res pa je, da je bil izvršni svet večkrat tarča očitkov zaradi preprogovitih potovanj nekaterih ministrov in samega premiera. Teh očitkov so se skušali bolj ali manj uspešno otrestiti, niso pa še ovrgli očitkov nekaterih poslancev v parlamentu, češ da si tudi vodilni funkcionarji v vladi izplačujejo podobno visoke plače kot tisti v občinskih upravah. Le da to delajo bolj skrito in dodatkov ne prikazujejo v uradnih plačah. Dvojina morala naj bi bila torej doma tudi v najvišjih slovenskih vrhovih.

Seznam stroškov za delo najvišjih državnih organov in tistih v republiški upravi, ki se bodo letos najbolj podražili:

Organ	Bruto OD	Materialni stroški	Skupaj stroški	Indeks na l. 1990
Predsedstvo RS	8.130	1.864	12.985	78,0
Skupščina RS	67.376	9.788	106.788	124,7
IS RS	25.634	3.821	48.626	88,8
RS za ljudsko obrambo	152.056	12.008	323.878	107,3
RS za pravosodje in upravo	30.209	10.020	58.113	110,7
RS za med. sodelovanje	13.006	864	61.963	317,6
RS za razisk. dej. in tehnologijo	7.559	12.393	21.837	110,5
Zavod za statistiko	51.481	2.674	135.107	134,5
Zavod za med. in zn. teh. sodel.	4.943	498	9.753	119,1
Rep. zavod za zaposlovanje	71.726	16.189	113.138	105,3
Zavod za družb. planiranje	14.551	1.406	21.260	74,8

Dosedanja slovenska trobojnica z rdečo zvezdo je z razcvetom demokracije na Slovenskem postala problematična zaradi svojega ideološkega naboja. Za večino sedaj oblastnih strank je v času slovenske »politične pomladi« bila vprašljiva predvsem rdeča zvezda, ki naj bi simbolizirala komunistično ideologijo in komunistično oblast. Zato je večina strank na svojih ustanovnih zborih na vidna mesta razobešala slovensko trobojnico brez zvezde.

Marsikdo je mislil, da bo slovenska nova oblast po demokratični »revoluciji« lanskega aprila s slovenske zastave enostavno zradirala rdečo zvezdo. Vendar se ni zgodilo. Zgodilo se je ravno obratno. Poleg zvezde je nenadoma postala vprašljiva tudi sama trobojnica oziroma vsaj njena oblika. Vse glasnejši so postajali glasovi, da je sedanja oblika slovenske trobojnice simbol pslavističnega gibanja iz prejšnjega stoletja. Ob prebujanju ruskega nacionalizma smo po televiziji videli, kako Rusi na Rdečem trgu v Moskvi demonstrirajo in mahajo s »slovenskimi« zastavami. Slovski obiskovalci slovaške prestolnice Bratislave pa se bili zapretdani, ko so pred zgradbo slovskega parlamenta in vlade lahko videli plapolati »slovenske« trobojnice. Skoraj istočasno so se našli nekateri zanesenjaki, ki so poiskali prave korenine slovenske. Kje drugje, kot v Karantani? Na dan so privlekli zdaj že znanega karantanskega črnega pantera in nove barve slovenske zastave: črno-belo-črne, kakšen je bil karantanski bojni prapor.

Ta predlog je seveda v Sloveniji zbudil burne reakcije. Ubogega črnega pantera so nekateri zmerjali s podivjano pošastjo, divjo mačko, germansko zverino in podobnimi izrazi. Ker predlog ni naltel na večje odobravanje, se je tudi razburjenje kmalu poleglo. Vendar je ta predlog sprožil vrsto drugih pobud, kakšna naj bi bila nova slovenska zastava. V javnosti so se pojavljali predlogi o belo-zeleni zastavi s stiliziranim panterjem v sredini, o popolnoma rdeči zastavi, s peti s panterjem v sredini. Potem so nekateri predlagali, naj bi ohranili sedanjio vodovarno obliko barvnih polj v trobojnici, le da bi rdečo zvezdo zamenjali s stiliziranim Triglavom. Nazadnje pa se je pojavil predlog, naj bi dosedanja vodovarna barvna polja v istem vrstnem redu postavili navpično in zastavo oblikovali v velikostnem razmerju dva proti tri. Ta predlog se je večini slovenskih političnih strank zdal najbolj zanimiv, pa tudi sprejemljiv, zato je takoj po plebiscitu sedem parlamentarnih strank, vse Demosove in socialisti, podpisalo pobudo, v kateri so se zavzeli za čimprejšnje spremembo slovenske zastave. Novo obliko zastave naj bi uzakonili z ustavnim zakonom. Tej nameri se niso pridružili liberalni demokrati, ker so menili, da bi morali vse slovenske simbole spreminjati in o njih razpravljati ob oblikovanju nove

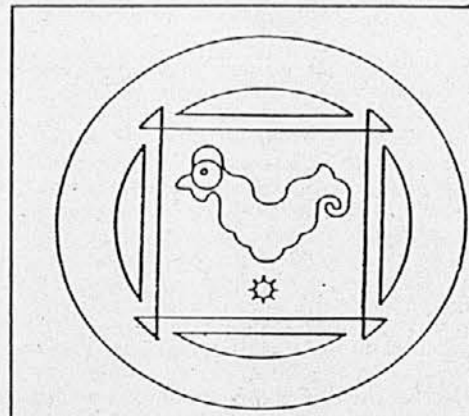
Dokler so se v javnosti pojavljali samo predlogi za novo zastavo in tudi za odstranitev zvezde z nje, so bili zagovorniki ohranitve rdeče zvezde precej tihi. Zdjaj, ko gre za res, pa so začeli povzdigovati svoj glas. Vse večje borbevskih organizacij, krajevskih skupnosti, pa tudi posameznikov, ki nasprotujejo rešitvi, zapisani v 100. amandmaju. Pravijo, da zvezda ni samo slovenski simbol; tak simbol so uporabljali številni narodi pred nami in ga uporabljajo še danes. Pravijo, da smo se v času boja za nacionalni obstoj zavestno borili pod tem simbolom. Zvezda predstavlja v Evropi antifazišem in antitotalitarizem, pravijo. Po drugi strani pa opozarjajo, da je bila gola nacionalna zastava brez simbola na njej kompromitirana prav v letih 1941—1945, saj so jo domobranci uporabljali kot bojni prapor, belogardisti pa so si jo kot pripadnostno oznako naslikali na italijansko čelado.

Nasprotniki rdeče zvezde pa že ves čas, kar traja razprava o novih simbolih, trdijo, da je ta zvezda simbol komunistične ideologije, boljševizma in stalinizma. Ni res, pravijo nekateri, da je rdeča zvezda simbol protifazišnega, narodnoosvobodilnega boja; če komunisti ne bi tragičnih vojnih okoliščin izko-

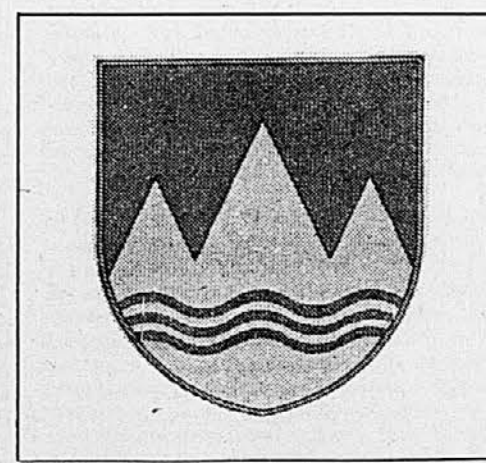
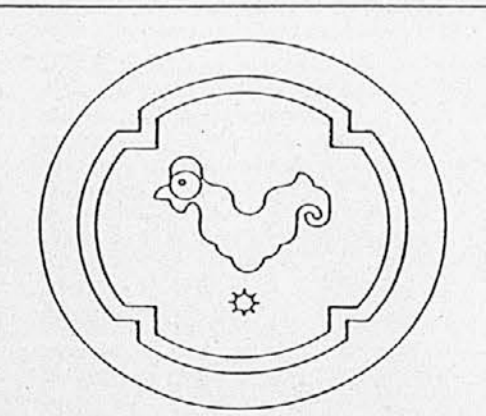
SLOVENSKI DRŽAVNI SIMBOLI

Kaj obesiti za praznik?

Še pred dobrim letom dni so po Sloveniji ob praznikih in slovesnostih na treh drogovih visele tri zastave, partijska, jugoslovanska in slovenska. Kmalu je en drog ostal prazen. Po letu dni tudi drugi drog vedno pogosteje sameva in zna se zgoditi, da bo prav kmalu za vedno ostal prazen. Težave pa povzročata tudi tretji drog, saj je vse manj jasno, kakšna »fana« naj na njem visi.

Osnutek slovenskega pečatnika, avtor Peter Rau.

SLOVENSKI STRANKARSKI TISK

Ena stranka, en časopis?

Po evtanziji Demokracije, ki je nedvomno bila novodobni predhodnik strankarskega tiska na Slovenskem, je vse več idej, da bi se stranke oborožile tudi z lastnim tiskom. Pri tem pa ni največji problem denar, ampak vprašanje, kako zagotoviti vsaj del žurnalističnih profesionalcev, ki tipičnega strankarskega tiska ne spoštujejo preveč.

Še bolj je seveda pomembno, kaj se bo zgodilo s t. i. republiškim tiskom, ki je pihel in se v glavnem razglasil za neodvisnega, nestranskega in samostojnega. S čimer pa se ne opozicija in ne pozicija ne strinjata! Opozicija na primer za Delo trdi, da je »diskretni režimski dnevnik«. Demosovj pa o Dnevniku pravijo, da je opozicijski časnik in celo prokomunističen...

Trditve, da slovenska medijska zakonodaja (tisk, RTV) ne skuša reševati pomembnih vseh vrst vprašanj statusa in funkcioniranja javnih občil v parlamentarni demokraciji, ampak je na neki način predpriloga za bližajočo se nove volitve, niso iz tre izvirne. Ne gre samo za bolj ali manj znane poskuse neposrednega podražavljanja medijskega prostora, ampak tudi za močne pritiski posameznih strank na medije. Zato ni malo tistih, ki po zabavnih dogodivščinah z zakonom o RTV v parlamentu in po uvedbi sramotnega davka na tisk pričakujejo, da tudi zakon o tisku ne bo ravno posrečena zgodba nove oblasti. Ze sedanja verzija, ki čaka na odhod na sejo vlade, naj bi namreč na osnovi tako imenovane »lastninjenja« osrednje novinarske hiše kar lepo podražila. Zanimivo je, da se pritiski na sredstva javnega obveščanja iz tedna v teden povečujejo in da – kar je simptomatično – ne gre za oblastne intervencije, ampak so vse bolj nestrpne posamezne stranke. Medtem ko se je opozicija nekako sprizajnila, da si bi morala medijski prostor deliti v sorazmerju s svojo politično pozicijo in močjo, da se Demosove stranke, čeprav koalicijske povezane, že bojujejo vsaka za svojo »pravniško« navzočnost v javnosti. Če bi bili zlobni, bi lahko zapisali, da je v tem smislu Demos že razpadel, njegovi posamezni udi pa že analitično poskušajo ugotoviti, kakšne so njihove možnosti na prihodnjih volitvah v Sloveniji. Preracunavanja o tem ali onem zavestno, takšni ali drugačni koalicii, delna približavanja pogledov in stališč nekaterih političnih in opozicijskih strank, celo se večkrat neverjetni aplavzi pozicije posameznim opozicijskim nastopom v parlamentu in obratno – vse to so tudi znamenja, da se je predvolilni boj na Slovenskem spet razplamnel.

Stranke so z novim letom postale mnogo občutljivejše ne samo na količino, ampak tudi na kakovost svoje navzočnosti v sredstvih javnega obveščanja. Znano je, da so zlasti nekatere večje Demosove stranke »oborožene« s posebnimi specialisti za spremljanje časopisov, radia in televizije, ki ne analizirajo samo pisanja o svoji, ampak tudi o konkurenčnih strankah. In tako ali drugače reagirajo, če menijo, da so prizadele. Tako se je Socialdemokratska zveza pred časom obrnila na Svet RTV Slovenije, ker tv uredniki niso objavili nekakega njenega in po njenem prepričanju za javnost pomembnega sporočila. Svet je sicer ugotovil, da pristojnosti neposrednega intervaniranja v uredniško politiko nima, kljub temu pa se je ustrezni urednik kar dobro prepričal, ko je skušal razložiti, kako in kaj se je zgodilo.

Še posebej občutljiva, zamerljiva in mascevalna je Kmečka zveza – ljudska stranka. Njen najbolj ostri in udarni lider Marjan Podobnik je sploh znan po tem, da rad celo v samem parlamentu napada tega ali onega novinarja, kakšen komentar oziroma članek. Ze večkrat je izrazil negodovanje nad novinarji in novinarskimi hišami, bil med prvimi, ki so ostro napadli televizijo, češ da je pristandni in nesramno poročala o prvih zasedanjih demokratičnega parlamenta. Komentar radijskega novinarja Matjaža Albrehta o takšni ali drugačni plebiscitni večini (vemo, da je Kmečka zveza zagovarjala zelo nizke odstotek, ki bi omogočil uspeh plebiscita) je prav tako zaslel v parlamentarne klopi in tudi

v tem primeru je Marjan Podobnik zahteval, da se ostro ukrepa. Pač v skladu z njegovo nedavno izjavo, da »nas ljudje niso izvolili, da bi se samo dogovarjali, ampak predvsem – če povem po domače – da bi tudi kaj pokomandirali.«

Nič kaj prijetnih »prijemov« ni bila deležna radijska novinarka Boža Herak, ki je komentatorsko ocenila prvo številko Slovenskih brazd, strankarskega glasila Kmečke zveze – ljudske stranke. Izvršni odbor SKZ-LS je o tem komentarju zavzel stališče, v izjavi pa zapisal, da se mora »novinarka Boža Herak v roku enega tedna ob istem času, kot je bil komentar, javno opravičiti«, ker naj bi bila izrazila nekaj žaljivih trditve o delu odgovornih ljudi SKZ-LS. V četrti številki Slovenskih brazd so uredniki ponatisnili glasilo iz Kmečke glasila, v poseben okvirček pa zapisali, da je o tem prispevku razpravljaj upravni odbor Kmečke zveze, ki je bil »prisrčen in razburjen zaradi nekorektnega in žaljivega pisanja o poslancih SKZ-LS, ki se z vsemi svojimi sposobnostmi prizadevajo za dobro slovenskega kmetstva«. »Posebno preseneča«, so zapisali »da se tovrstni komentariji pojavljajo v Kmečkem glasu, ki naj bi bil kmečki časopis.« In zdaj sledi najpomembnejše v stavku, ki pravi, da je bila »zato dana pobuda, naj člani in simpatizerji SKZ-LS Kmečki glas bojkotirajo in se naričijo na Slovenske brazde.«

To ne govori samo o direktni neljalni konkurenci, ki si jo privoščita Kmečka zveza, ampak še o nečem drugem – o večmesečni lanskoletni bitki čelnikov Kmečke zveze za Kmečki glas.

Jože Rozman, v. d. odgovornega urednika tednika Kmečki glas, pravi, da je Kmečka zveza želela imeti v tedniku svojo prilogo, ki bi jo sama urejala in pisala – za začetek so želeli imeti eno petino prostora.

»Na to nismo pristali, smo jim pa ponudili posebno prilogo znotraj tednika, ki pa bi jo urejalo naše uredništvo. Na to pa oni niso pristali.«

Tako do sodelovanja ni prišlo, ampak do nekaterih nizkih udarcev, pa čeprav je bil Kmečki glas, kot pravi Jože Rozman, »tisti, ki je bil zvesti boter rojevanja Kmečke zveze v času, ki alternativnim političnim gibanjem ni bil prav nič naklonjen«. In poudarja, da želi list ostati nestransko glasilo za kmete.

»Kmetje javnomnenjske raziskave kažejo, da so kmetje politike precej siti, želijo si predvsem strokovnih, uporabnih in usmerjalnih informacij. Da gre SKZ-LS oziroma njenim Slovenskim brazdam tudi ali predvsem za politiko, je povsem jasno in razumljivo, saj so politična stranka in spet bodo volitve. Da pa so v svoj časopis vneli skoraj vse najpomembnejše rubrike iz Kmečkega glasu, pa je že manj razumljivo. Zato urednikom Brazd pripravljamo malo več domišljije in ustvarjalnosti. Sicer pa konkurenca sploh ni slaba stvar – na nas je delovala spodbudno.«

Ob tem ne smemo spregledati, da je SKZ-LS zdaj že četrto številko svojega trenutno štirinajstrednjega in povprečno nakladi 60.000 izvodov zastoj razposlala potencialnim naročnikom (v načrtu je imela zastoj podeliti le prvi dve številki!). Zanimivo bi bilo vedeti, kakšna je finančna konstrukcija tega lista! Se bolj pa je zanimivo, da Slovenske brazde

prihajajo na naslove naročnikov Kmečkega glasu, kar ne more biti zgolj naključje! Na Kmečkem glasu pa že raziskujejo, kako se je to lahko zgodilo, saj je jasno, da gre za poslovno skrivnost, ki ima svojo tržno ceno.

Kmečka zveza je torej s svojim strankarskim glasilom šla na trg zelo agresivno. Toda tudi druge stranke ne stojijo križem rok. Se zlasti ne po propadu Demokracije, ki je veljala po volitvah za nekakšno skupno glasilo Demosa, s katerim pa že pred volitvami (ko je bil tednik še opozicijski medij) marsikdo znotraj Demosovih strank ni bil zadovoljen. Spori so se začeli takrat, ko je Demokracija »zavzelo novo uredništvo«, ki je po oceni nekaterih list izrazilo za lastno politično propagando, za zasebne strankarske obračune in za politično promocijo nekaterih, ki so danes v vrhu oblasti. Nadaljevali so se tudi v zadnjem času z očitki, da je vsebinska zasnova Demokracije enostranska, včasih celo protivladna, preveč polemična in napadalna do nove oblasti. To bi za Demokracijo sicer lahko bil komplement, toda njena vsebina je ni bila takšna. O njeni dokončni usodi so za zaprtimi vrati odločili tisti, ki so menili, da je za posamezne Demosove člene list premo »promocijski«, neprofesionalno urejan in večkrat celo kontraproduktiven. Za temi oznakami pa so se očitno skrivali občijani predpisi posameznih Demosovih strank, da bi pred bližajočimi se volitvami vendarle skušale tudi same vplivati na člane in potencialne volivce. Nekako se je uveljavilo prepričanje, da stranke, ki ne zmorejo lastnega časopisa, nimajo prihodnosti, ali kot je pred časom rekel Franček Rudolf, predsednik skupščinske komisije za informiranje: »Menim, da je neukusno, če se nekatere gredo stranko, pa niti toliko idej nimajo, da bi z njimi napolnili svoj časopis...«

Ali torej na Slovensko prihajajo časi razvejane strankarskega časopisja? Zaenkrat kaže na to, saj imamo celo vrsto strank in stranic, ki bi želele svoje ekskluzivnosti in politične ideje spraviti v javnost same, brez posrednikov in ne v okviru oblastne koalicije, kjer se ne ve dobro, kaj posamezno stranko loči od drugih Demosovih strank. Stranke želijo imeti svoj obraz, ne želijo več pristajati na tezo o Demosu kot nekakšni superstranki in se popolnoma utopiti v njej. Tudi opozicijske stranke razmišljajo podobno. Se zlasti, ker so bolj ali manj hendikepirane z dejstvom, da so v republiških medijih obsojene na sopotništvo in večkrat skrbno odmerjeno količino medijskega prostora. Stranka demokracije prenove je med opozicijskimi edina, ki premore svoje glasilo tednik Evropo, ki pa mu glede naklade (čeprav mnogi v oblasti ne vedo) ni ena najboljša. ZSMS-Liberalna stranka je ostala brez Mladine, ki se ji je odpovedala (čeprav mnogi v oblasti ne razmišljajo o glasilu, sicer ne strankarskem, kot pravi Jože Školč, ampak o resnejši kulturno-

politični reviji. Menijo namreč, da klasični strankarski tisk nima prihodnosti, ker je običajno neatraktiven. In če bi se česarkoli takšnega lotili, pravi Školč, potem to ne bi storili zaradi poslovne nezadovoljstva nad republiški mediji. »Kajti večina stvari v medijskem prostoru se ni spremenila! Tam, kjer je ZSMS imela težave že v prejšnjem režimu, jim ima še danes«. Podrobnejši načrtov nam ni izdal, dobro obveščeni pa trdijo, da je prva stranka ta hip najbližje novemu medijskemu projektu, okrog katerega so že zbrali priznana slovenska publicistična in novinarska imena.

Viktor Žakelj sicer priznava, da tudi njegova stranka »nekaj kuha, a je še v surovem stanju in tudi njemu se zdi, da prihodnost ni ravno v ozko usmerjenem in propagandistično naravnanim strankarskem tisku. To je po njegovem mnenju dokazala Demokracija in to danes dokazujejo Slovenske brazde. Kaj posebej pa se nad ravnanjem slovenskih medijev od socialistov ne pritožuje. Trenutno pa za strankarsko obveščeno uporabljajo bilten, tako kot tudi številne druge slovenske stranke.

Kaže, da bodo slovenski krščanski demokrati vsaj do jeseni skušali zasesti slovenski medijski prostor z oživitvijo predvojnega Slovenca. Pavle Bratina pravi, da članstvo sicer zahteva časopis, da pa se o tem projektu zaenkrat ne

morejo resno pogovarjati, ker preprosto ni denarja. Izračunali so namreč, da bi zagonski stroški novega dnevnika »požrl« okrog 15 milijonov mark, zato so se zaenkrat morali zadovoljiti samo z informatorjem. Obveščeni pravijo, da se za novo ustanovljeno družbo z mešanico Slovencev ne skrivajo samo založniki, ampak tudi žurnalistične ambicije slovenskih krščanskih demokratov. Bude naj bi v stranki imeli pripravljeno za pravi elaborat o prenosu dela predvojne lastnine tiskarne Ljudska pravica na »naravne dedišče«, ki naj bi jih Slovenci predstavljali. Krščanski demokrati so sicer bili povabljeni v skupni projekt Slovenskih brazd, vendar so iz njega iz doslej neznanih razlogov izstopili.

Na močnejši strankarski tisk bomo torej Slovenci morali še počakati, čeprav mu v delu bralci niso ravno naklonjeni. To ne dokazuje samo prazna Demokracija, ampak tudi podatki o časnih in listih, ki so se v Sloveniji pojavili po lastnih volitvah. Osrednje časopise hiše, zlasti Delova, so zastavile nekatere posvele komercialne projekte, ki so hvalozvočno čtivo z zavirljivimi nakladami. Večerovalna hiša tako napoveduje dva nova komercialna projekta (dva časopisa – Gala in Marijana), Delova hiša je v slabem letu dni poslala na trg šest časopisov, večina tednikov, od katerih je zagotovo najbolj znano Delo Plus ali »nesramnost zdi«, ki je hkrati tudi najbolj osvrženi list tako med pozicijo kot opozicijo. Mladina d.d. naj bi v kratkem začela izdajati športni tednik Tenis, med strankarske projekte pa lahko štejemo tudi Srbske novice, glasilo Srbske demokratske stranke v Sloveniji. Sicer pa se na komiteju za informiranje doslej dobili prijave za skupno 30 novih časopisov, med katerimi je velika večina t. i. komercialnega tiska.

Ze pred časom se je pod okriljem Matjaža Vizjaka iz Mladinske knjige rodil projekt Jutro, ki naj bi kot novi dnevnik na Slovenskem

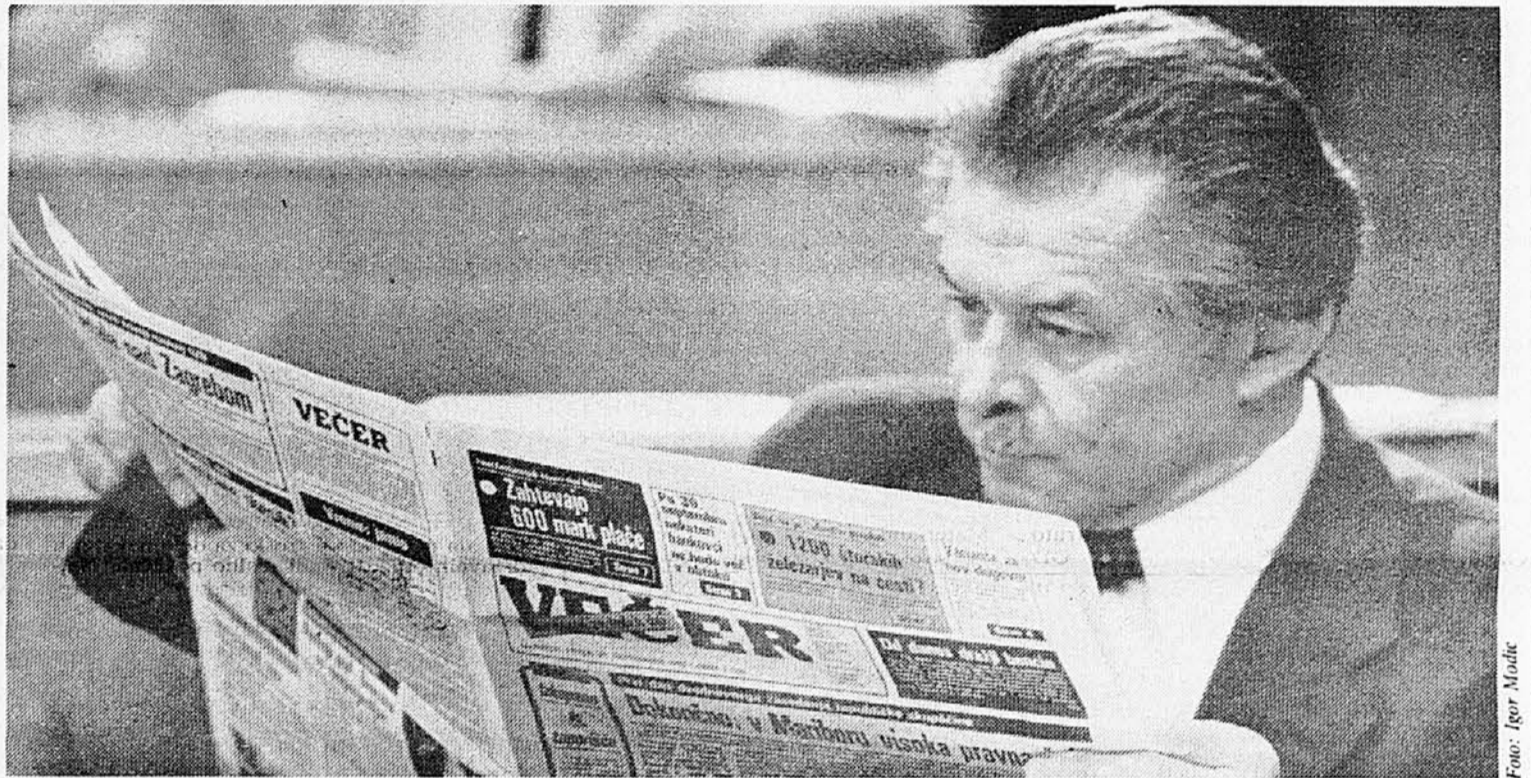
po svoje nadaljeval tradicijo predvojnega liberalnega Jutra. Ime časnika s konceptom vred je Vizjak zaščitil pri Jugoslovanski avtorski agenciji 10. aprila 1989. Zdjaj je pod istim imenom napovedal izhajanje časopisa »za vse ponizane in razžaljene ter za slovensko politično emigracijo« bivši sodelavec Demokracije Ivo Zajdela, očitno pa bo pri tem imel pravne probleme, saj so nam na avtorski agenciji povedali, da je ime časopisa Jutro s konceptom vred avtorsko delo in kot takšno zaščiteno, zato Zajdela svojemu časopisu tega naslova ne more dati.

Na izdajanje dnevnika se pripravljata tudi odvetnik Marko Prepeluh iz Ljubljane, nekdanji lastnik Blaznikovske tiskarne, ki se že dve leti na sodišču pravda za vrnitev nacionalizirane premoženja. Zdjaj, pravi, bo pohod na sodišče opustil, ker se pripravljata zakon o denacionalizaciji, »po katerem mi bo pripadel vsaj tisti del tiskarniških prostorov, ki so prazni.« Gospod Prepeluh namerava v teh prostorih postaviti novo rotacijo (kajti zainteresiranega vlagatelja kapitala že ima) in bo pričel z izdajanjem dnevnika, ki bo verjetno nosil ime Novice.

Zanimiv in provokativen projekt pripravljata v Mariboru Roman Leljak, kmalu naj bi pričel izdajati tednik Vohun, v katerem bi strokovnjaki pisali o metodah in načinih dela volunskih, obveščevalnih služb, pa o tem, kako delujejo različne špijunske službe v Sloveniji itn. V Celju je skupina občanov pričela izdajati tednik Nova doba, ki uspešno konkurrira Novemu tedniku, v številnih občinah so se pojavili povsem novi časniki, na komiteju za informiranje pa je nekaj zasebnikov že registriralo nove časopisne projekte – ob povsem komercialnih do »resnih informativno-politično-kulturnih« projektov.

Če na Zahodu tipično strankarski časopisi prodajajo in usihajo ali pa so vsaj vse bolj »nadranskranski«, njihova uredništva z uredniško politiko vred pa dokaj avtonomna, pa kaže, da bomo pri nas fazo tipičnega strankarskega časopisa še doživeli. Količina letga bo seveda odvisna od finančne in materialne moči posamezne stranke, kakovost in dolžina njegovega življenja pa od spoznanja, da o moči časopisa konec koncev odločajo bralci, ne oblast in ne stranke.

Vinko Vasle

PROGRAM SOCIALNE POLITIKE

Šok nepredvidljivega

Na jeseni, lani, se je neki mladi družini v Ljubljani namerilo, da je tako rekoč čez noč ostala brez stanovanja. Deložacija. Začelo se je romanje od vrat do vrat, tudi do vrat bežigrskega centra za socialno delo. Starša sta tam dobila odgovor, naj otroka dasta v rejo, in še vprašali so, čemu ju sploh imata, če pa ju ne moreta preživljati oziroma jima nuditi strehe nad glavo. Javnost je bila tistikrat šokirana, a je na pripetljaj kmalu pozabila. Podoben šok nam pripravlja slovenska vlada s svojim socialnim programom.

Prazni pokojninski skladi

Socialnovarstvene pravice iz pokojninsko-invalidskega zavarovanja ostajajo v bistvu nespremenjene. Do pokojnine oziroma invalidnine je upravičen vsakdo, ki je bil določen čas vključen v zavarovanje in ki izpolnjuje predpisane pogoje (starost itd.). Kakšni bodo ti pogoji, pravzaprav, koliko se bodo razlikovali od sedanjih – glede na to, da vlada namerava uskladiti tudi to področje z novo socialno politiko – bo jasno šele, ko bo nared nov zakon o pokojninskem in invalidnem zavarovanju, ki je v pripravi. Ljudje slutijo, da se bodo pogoji zaostriili in množično uveljavljajo svoje pravice po »starih« pravih. Koliko imajo prav, je težko reči, dejstvo pa je, da sedanje povečanje števila pokojnin za okoli 5,5 odstotka povzroča pokojninskemu skladu hude pregelavice. Vlada se je suši v tem skladu postavila po robu s spreminjanjem mehanizma valorizacij pokojnin. Doselej so pokojnine skorajda dohajale rast plač, 92-odstotno, posledje pa naj bi usklajenost pokojnin s plačami dosegala 84 odstotkov. V veljavi ostaja varstveni dodatek k pokojnini (ob majhnem dohodku na družinskega člana), dodatek za pomoč in potrebo ter tako imenovani enkratni znesek za rekreacijo.

Socialni program posebej poudarja politiko varstva invalidov. Ta naj bi temeljila, kot pravi v dokumentu, na razvijanju koncepta neodvisnega življenja invalidov, na razvijanju samoorganiziranja invalidov in na organiziranju družbeni pomoči invalidom (zdravstveno varstvo, rehabilitacija, izobraževanje, zaposlovanje, razvijanje tehničnih pripomočkov itd.).

Na področju varstva otroka in družine se socialni program neposredno ne opredeljuje glede vprašanja, ali naj spodbuja tako imenovano klasično družino (družinska plača) ali

javne programe, ki naj bi razbremenili družino in omogočili večjo zunajdružinsko aktivnost (vrtni itd.) Kljub tej »neutrnosti« program napoveduje, kot pravi, krepitev avtonomije družinske skupnosti. Poleg tega je že letos mogoče pričakovati spremembe v politiki izplačevanja otroških dodatkov (realno naj bi bili višji), zagotovili pa naj bi tudi denarne prejemke vsem materam v času nosečnosti in v poporodni dobi, ne glede na to, ali so zaposlene ali ne.

V šolski sferi socialni program na prvo mesto postavlja subvencioniranje učbenikov in učil, pospeševanje izobraževanja odraslih (ohranjanje mreže izobraževalnih organizacij za odrasle), delno financiranje šolske prehrane, jutranjega varstva in podaljšanega bivanja, subvencioniranje prevozov v šolo in oskrbnih v dijaških in študentskih domovih, in naspel, svetovalno službo (psihologov, sociologov).

Laže do stanovanja?

Za socialno varstvo v ožjem pomenu, torej varstvo tistih, ki sami zase ne morejo skrbeti, program umešča državo kot organizatorja dejavnosti (ob sprejemanju stanja in kontroli delovanja izravnih in družbenih sistemov socialnih dejavnosti). Tudi na tem področju je v pripravi nova zakonodaja. Program nadalje predvideva krepitev socialnega dela (višjo strokovno raven), varstvo posebnih skupin prebivalcev (zavodi za usposabljanje otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju, domovi za socialno ogrožene, materinski domovi, zavodi za duševno bolne), v veljavi pa bodo ostali tudi prejemki, pomoči tistim, ki si zaradi objektivnih razlogov začasno ali trajno ne morejo zagotoviti sredstev za preživljanje.

Nadalje socialni program vključuje tudi stanovansko problematiko, in sicer v povezavi

s predvideno spremembo stanovanjske zakonodaje in denacionalizacijo dela siceršnjega stanovanskega fonda. Program predvideva denimo pomoč pri pridobitvi tako imenovane socialnega stanovanja (doslej solidarnostnega) in pomoč pri uporabi najetega stanovanja (če skupni prihodek na člana družine ne presega zajamčenega osebnega dohodka). Tu je program povsem konkreten – za letos predvideva gradnjo 1.200 socialnih stanovanj in pomoč pri plačevanju najemnine za 21.200 upravičencev (s čimer prevzemajo dolženo stanje), sicer pa je pričakovati, da si bo vlada prizadevala za zmanjšanje zahtev za gradnjo socialnih stanovanj. To naj bi dosegli tudi s spodbudami, ki jih bodo deležni lastniki stanovanj, če jih bodo pripravljali oddajati pod pogoji, kakršni bodo določeni s tako imenovanim nacionalnim stanovanskim programom in podzakonskimi predpisi. Predvidene so tudi druge olajšave, denimo za različne stanovanske asociacije, in sicer porstvo za najeta posojila, davčne olajšave, subvencioniranje obrestnih mer in ustanavljanje stanovanskih hranilnic.

Socialni program v zdravstvenem varstvu napoveduje ohranitev dosedanjih pravic, torej varstvo v primeru bolezni ali poškodbe, pri čemer je obseg pravice odvisen od zdravstvenega stanja. Bolniki bodo plačevali participacijo, s tem da bo gmoтно stanje bolnika edino merilo pri morebitnih oprostitvah takšnih odplačil k stroškom zdravljenja. Kolikšne bodo participacije, bodo določali, kot pravi program, glede na usmeritve in cilje zdravstvene politike v republiku. To najbrž pomeni, da bo višina participacije neposredno odvisna od razmerij med proračunsko predvidenim in dejanskim prilivom denarja v sklad za zdravstveno varstvo. Pri tem program poudarja, da je zagotavljanje socialne varnosti v zvezi z zdravstvenim varstvom v pristojnosti podjetij, zavodov in občinskega proračuna. Enako je razporejena napoved, da za letos niso predvidene nobene širitve pravic na tem področju, in takoj zatem, da je možno krčenje teh pravic, če ne bo denarja.

Kaj je potrebno in kaj ne

Ob tem, da posebej urejeno zdravstveno varstvo otrok, mladine in mater, bo »v novem sistemu zdravstvenega zavarovanja obseg pravic« v prihodnje »vezan na zavarovanje določenih rizikov, vendar tako, da bo obvezno zavarovanje pokrilo potrebni obseg pravic do zdravstvenih storitev...« V okviru možnosti bo sistem sankcioniral odgovornost za lastno zdravje in zavarovalnopravo do zagotavljenega programa ne glede na socialni po-

primerjava je mogoče nekoliko groba, celo krivična, a njeno bistvo vendarle drži. V prvem primeru je socialna služba netaktno in po svoje nečloveško postavila dva mlada človeka pred dejstvo, naj se znajdetta, kakor vesta in znata, v drugem pa nam država napoveduje prek vlade podobno usodo. Poskrbljeno bo le za minimum, za vse ostalo pa se bomo morali sami odločiti oziroma znotraj. Minimum je v prvem primeru rejinja za otroka, v drugem primeru pa kup standardov na najrazličnejših področjih socialne politike, katerih raven bo odmerjala naša gospodarska (ne)učinkovitost. Seveda vsega tega ni mogoče prebrati v Socialnem programu, kakor ga je pripravil Zavod Republike Slovenije za družbeno planiranje, niti v dokumentu Razvojna politika Slovenije, istega podpisnika, pač pa ob spoznanju, po domače rečeno, da nam voda teče v grlo. Konkretno v »oceni gospodarske situacije v Sloveniji na pragu leta 1991«, ki jo je za vladne potrebe prav tako pripravil zavod za planiranje, napoveduje za sedem odstotkov manjše izdatke za javno porabo.

Po programu socialne politike to še ne pomeni sedemodstotnega zmanjšanja ravnih, kot temu pravimo, družbenega standarda, pač pa le globalno napoved, da bo denarja toliko in toliko manj. Kaj to pomeni za posamezne dejavnosti, pa bo oblast po vsem sodeč sproti uravnavala.

Bržkone bodo, denimo, pokojnine mnogo bolj zavarovane kot zdravstvo, kjer je lažje reči, tak standard zdravstvenega varstva bomo zagotovili vsem, vse drugo pa je stvar vsakega posameznika, ki bo, kot napovedujejo, lahko izbral med različnimi oblikami zavarovanja, ali pa bo nehotno prišel v situacijo, ko bo moral seči globoko v žep, da bo poravnal račun za čisto določena zdravila.

Vse to napoveduje nova zasnova socialne politike. Dosedanja je temeljila na svojevrstni egalitarnosti in, kot smo rekli pod starim režimom, iz dela izhajajoči socialni varnosti, ki je vključevala tudi tako rekoč polno zaposlenost aktivnega prebivalstva. V praksi se je sistem izjalovil. Po domače povedano, sisi so širili pravice, ne da bi upoštevali gmoтно možnost, zato je država kar naprej posredovala, da bi nazadnje financiranje javnih služb prenesla v proračun, in to na temelju odločitve republiške skupščine, ki je skušala zaključiti tako imenovane nacionalne programe, torej spet nekakšne minimume, za posamezne dejavnosti, vključene v sfero socialne politike.

Bogati in revni

Torej, gledano na splošno, zasuk niti ne bo tolikšen, šokantne utegne biti le za posameznika, ki bo po novem konceptu sam odgovoren za svojo socialno varnost in varnost svoje družine. Država bo posledje zagotavljala socialno varnost samo tistim posameznikom, ki si

Branimir Nešović

ANTON SLAPERNIK, GENERALNI DIREKTOR LB

MOČ IN BREME MONOPOLA

Če bomo sprejemali zakone, ki naj uresničijo slovensko samostojnost, kar pomeni, da bomo sprejemali tudi zakon o narodni banki in finančnem sistemu, predlagam, da skupščina sankcionira tudi jamstvo za hranilne vloge. Zdaj za dinarske in devizne hranilne vloge jamčita federacija in NBJ, ljudje pa se sprašujejo, kdo bo jamčil, če federacije ne bo več, pravi generalni direktor LB d. d. Anton Slapernik.

Pred dobrim letom ste izjavili, da so varčevalci še edini, ki v banko prinašajo denar. Zdi pa se, da država in banka z njimi ne delata ravno nežno.

Tudi varčevalci z banko ne. Sicer pa je bilo vse to res le do 1. oktobra lani. Do takrat smo imeli velik prilastek varčevanja, če se prav spominim, prek 400 milijonov. Po značnih dogodkih pred štabelom teritorialne obrambe pa se je trend obrnil. Takrat je zraslo nezaupanje varčevalcev. Predvsem nezaupanje v jugoslovanski politični sistem.

Toda ali ni vaš odnos do varčevalcev tudi odraz vaše velike moči v slovenskem bančnem sistemu? Po nekaterih podatkih obvladuje vaša banka po zadnjih reorganizacijah tri četrtine, po drugih pa celo 90 odstotkov vsega slovenskega bančnega poslovanja.

Bliže resnici so tri četrtine, kar pa je posledica razvoja bančništva pri nas v preteklih letih. To na eni strani daje banki potencial, ki je zlasti pomemben v poslovanju z tujino. Na drugi pa to predstavlja tudi breme. To je v nekaterih krajih Slovenije zelo blizu monopolnemu položaju, tako da velik del našega poslovanja pomeni ne povsem normalen odnos med banko in stranko. Čeprav je videti nelogično, mislim, da bi bilo normalno in prav, da bi zlasti v poslovanju z občani dobili ustrezno konkurenco.

To je v nasprotju z neko drugo vašo izjavo. Nekje ste rekli, da če je konkurenca za potrebna, potem naj bo to raje konkurenca velikih tujih bank, in ne majhnih domačin.

Majhne domače banke že imamo in jih ni tako malo. Občan si lahko izbere A banko, vedno bolj je prisotna Stanovanjsko-komunalna banka, pojavljajo se Nova banka, Kmečka banka, Obrtniška banka. Poznam imena še cele vrste majhnih bank in hranilnic, ki so se že registrirale in vsak dan se rojevajo nove, vendar vse te niso prava konkurenca.

Toda Ljubljanski banki se ljudje težko izognejo. Ko gre človek prvič v službo, mu najprej sporočijo, da ga čaka plača v eni od vaših bank.

Najbrž bo to treba spremeniti. V svetu je tekoči račun stvar zaupanja banke do stranke, imeti moraš priporočilo poznane osebe banki, imeti moraš stalni depozit na računu, zagotoviti moraš, da boš sproti poravnava banki, po drugi strani pa banka lahko odobri tudi kredit na tekoči račun. Pri nas pa smo tekoči račun uveljavili namesto hranilne knjižice in večina podjetij izplačuje svojim delavcem plačo na tekoče račune. Največkrat se potem zgodi, da ljudje svojo plačo vnovičjo z enim samim čekom, v banki pa vodenje tekočega računa vleče za sabo zelo velike stroške.

Vaši stroški so daleč nad povprečjem zahodnih bank. Mislite, da boste po vseh združitvah in reorganizacijah poslovali bolj gospodarno ali pa vas bo uspravalo dejstvo, da ste zdaj v Sloveniji nesporno najmočnejši?

Stroški se bodo morali znižati. V to bi nas prava konkurenca najbolj učinkovito prisilila. Združitev dveh bank, Gospodarske banke in LB d. d., je gotovo ena od možnosti za racionalizacijo in pocenitev poslovanja. Nekateri službe, ki so bile prej v dveh bankah, so se sedaj organizirale v eno službo, ki mora biti racionalnejša, zmanjševati bo treba število zaposlenih.

Zdaj vas je okrog 6 tisoč?

Da, toda ti ljudje delajo v več kot 120 bančnih ekspoziturah in agencijah v celi Jugoslaviji. Z modernizacijo poslovanja, predvsem z uvajanjem računalniške tehnologije, se potreba po delavcih zmanjšuje. Sicer pa so precejšnje rezerve še vedno pri bančnem okencu, pri poslovanju z občani. Tu bo nekaj treba napraviti, vendar je to odvisno tudi od sprememb zunaj banke, predvsem od uvajanja evropskega delovnega časa. Le redkokej v svetu delajo neprekinitveno, to je v dveh izmenah, tako kot mi.

Španski bančnik in svetovalec jugoslovanske vlade Aristobulo de Juan trdi, da je odprtost bančnega sistema eden ključnih pogojev za izboljšanje poslovanja. Tvoja konkurenca prinaša celo paleto novih bančnih storitev, ki jih tradicionalne banke pozabljajo in opuščajo. Se popolnoma strinjam.

Se strinjate tudi z njegovim videzom sanacij jugoslovanskega bančnega sistema?

Tudi, s tem, da bi naša širša in strokovna javnost morala vedeti, kakšni so njegovi predlogi. Ponavadi se pojem sanacije bančnega sistema le trže v eter. Po mojem je neodgovorno, če tolkovo govorimo o sanaciji in ne rečemo nič konkretnega in dokončnega.

Kolikšen delež slabih dolgov ima ljubljanska banka?

Našo bilanco za leto 1989 so lani preverili revizorji SDK pod strokovnim vodstvom angleške revizorske hiše Coopers, Lybrand Deloitte, ki je ena vodilnih revizorskih organizacij v svetu. Ugotovitve SDK niso bile nikoli javno objavljene, čeprav se ve, da je bila revizija opravljena v vseh jugoslovanskih bankah. To pomeni, da je jugoslovanski bančni sistem, še naprej izpostavljen dvomu, zlasti pri tujih partnerjih. LB d. d. ima po ugotovitvah revizorjev po združitvi približno 80 odstotkov prvovrstnih komentov, ki nikoli niso zamudili plačila obresti in glavnice. Dvajset odstotkov našega kreditnega portfelja pa je plasma komitentom, ki imajo takšne ali drugačne težave. Ta del svoje aktivne mramo pokrivati s svojimi rezervami ali pa knjižiti kot sporne terjatve. Toda to ne pomeni, da gre za terjatve, ki so opisane. Banka v takih primerih poskuša aktivno sodelovati v sanaciji in nekaj takih primerov smo uspešno zaključili. Naj samo omenim Avtomontažo in papirnico Veve.

So med spornimi terjatvami tudi javni dolgi v republike?

V zvezi s tem smo imeli nekaj sporov z NBJ, ki je nekatero tovrstne plasmaje hotela uvrstiti med sporne, mi pa trdimo, da to niso in omenjena angleška revizorska firma nam daje popolnoma prav. Nerazumljivo jim je, da bi bila lahko sporna naložba, za katero jamči država. Mislim na primer na jedrsko elektrarno Krško. Za tem kreditnejalcem – mimo grede ta je doslej vedno ob roku poravnava obresti in glavnice, dokler se je ta odplačevala – stoji država Slovenija, ki jamči za te kredite. To je tudi za Angležev nesporno prvovrstna naložba.

Samo ta država zelo močno sedi v vašem upravnem odboru in lahko vpliva na pogoje plačevanja.

Država Slovenija ima v našem upravnem odboru samo enega člana.

Je pa največji posamični delničar in kaže, da si prizadeva svoj delež še povečati?

Država je delničar z 11,5 odstotka skupnega kapitala. Tudi če bi imela večino, naložba v nuklearko še vedno ne more biti okužena naložba.

Toda država lahko vpliva na to, da se sredstva za odplačevanje tega kredita zajemajo iz kakih drugih skladov?

To je stvar države in njenega proračuna. Država se je reorganizirala. Prej smo imeli sis in so se prispevki zbirali na kakih sto ločenih računih, zdaj pa se vse zbira na računu republiškega proračuna in iz tega se financirajo vsi javni dolgovi.

Zdi se mi, da je nekaj razlike med modelom, ki ga predlaga De Juan in med vašim razumevanjem sanacije bank. Vi pravite, da je treba čakati, da se najprej sanira gospodarstvo.

Način sanacije mora biti naslednji: država oziroma agencija, ki jo država ustanovi, odkupi od banke kontaminirane terjatve. Ker nima denarja, izda obveznice, ki jih banka odkupi in banka s tem zamenja dolžnika. V njenem portfelju ni več terjatve, recimo Litostroja, Metalne, TAM, Slovenskih železnar itd., pač pa ostanje terjatve do države. S tem banka očisti svojo slabo aktivno in pridobi kvalitetne državne obveznice, ki sicer prinašajo manjše obresti, vendar pa za banko niso tvegane.

Ali ni razlika med vami in De Juanom v tem, da on najbolj poudarja kapitalsko krepitve bank in pretrganje popkovine, ki banke veže na državo in na tradicionalne dele gospodarstva? Občutek imam, da se pri nas politika, finance in gospodarstvo ponovno stapljajo.

Kako se lahko banka kapitalsko okrepi? Če razpiše nove delnice in dobi dodatni kapital ali pa s svojim poslovanjem s tekočimi dobičkom povečuje rezerve in krepri svojo kapitalsko moč. Vendar mislim, da moramo v prvem trenutku, ko gre za slabe terjatve, najprej očistiti bančno bilanco, ker je v mnogih primerih kapital ostal kapital samo še na papirju.

Se Ljubljanska banka v tem trenutku lahko odrece kakemu od komentov, ki ste jih malo prej naštevati kot primere slabih dolžnikov?

Lahko in bi se celo morala. Toda v takih podjetjih imamo ogromne terjatve. Zato bi mnogih bankah odpis dolgov pomenil, da banke same sebe ukinjejo.

Primerjava sicer ni najboljša, toda ameriške banke so ob slabih terjatvah v južnoameriških državah na neki način odpisale dolgove in so se preusmerile na nove trge. Zapustile so tisti del sveta, ki ni plačeval dolgov.

Mi nimamo drugega sveta, mi imamo Slovenijo.

Toda tudi v Sloveniji je del gospodarstva bolj perspektiven in del popolnoma neperspektiven.

Ni rešitev v tem, da banka reče: s podjetjem, ki mi je veliko dolžno, ne bomo več delali. Banka mora biti aktivna v iskanju rešitev (za tako podjetje).

Narodnogospodarskih ali ozko poslovnih?

Rešitve so lahko samo poslovne. Politika države pa mora poslovne rešitve omogočiti. Brez ustvarjanja vloge države ni mogoče najti rešitev. Država bo morala imeti svojo vlogo tudi pri lastnjenju, prestrukturiranju, odpuščanju prevelike števila zaposlenih, ukinitvanju programov in predvsem v finančni sanaciji podjetij. Ne z namenom poddržavljanja, ampak finančne sanacije, kar je prvi pogoj za uspešno privatizacijo tudi s pomočjo tujega kapitala.

Če je vse to funkcija države, ali ne pomeni to vati facti poddržavljanje gospodarstva? Ali ni v tem smislu država začela poddržavljati tudi ljubljanske banke?

Ljubljanska banka je s transformacijo v delniško družbo že dobila svoje lastniške delničarje. Teh je ob konstituiranju bilo 3600 in država je le eden od njih. Pač pa banka mora biti državni partner v sanaciji slovenskega gospodarstva. To partnerstvo je bilo uspešno pri izdaji republiških obveznic. Državne obveznice se vedno štejejo za prvovrstno naložbo.

bo, vendar pa pri nas nimamo razvitega trga zanje in bi cela operacija lahko propadla. Banke v bančni skupini LB pa so se dogovorile, da celotno emisijo odkupijo. Toda država s tem ni postala lastnik banke. To je bila za nas dobra naložba.

Obveznice nam sicer prinašajo zelo nizko obrestno mero, toda še vedno več, kot bi prinesle naložbe v mnogih slovenskih podjetjih.

Ali niste v primeru obveznic delovali kot centralna banka Slovenije?

Ne, mi smo le naložili svoj denar. Ni slo za emisijo denarja. Vse je bilo pokrito z denarjem bank. Ko smo obveznice republike prodali občanom, smo pritegnili nov denar.

V javnosti kroži ocena, da država in politika še nikoli nista bili tako močno vpleteni v notranje dogajanje v banki kot zdaj.

Mislím, da je ta ocena napačna.

Ljudje, ki so blizu ljubljanski banki, trdijo, da v njeno reorganiziranje odločno posegajo tisti krogi, ki jim je zamisel o poddržavljanju slovenskega gospodarstva zelo domača.

Povedal sem že, da banko upravljajo delničarji in je po svoji organiziranosti zelo podobna manjšim bankam po svetu. Naši delničarji sicer niso čisto normalni delničarji.

V tem trenutku so delničarji po sili. V večini primerov so to prej kreditnejalci kot pa vlagatelji kapitala, in njihov interes v banki ni predvsem ustvarjati dobiček oz. dobiti dividendo, temveč čim bolj poceni dobiti posojilo. Toda struktura naših lastnikov je taka, da ima država 11,5-odstotni delež, drugače pa imajo največ delničarji okrog enega odstotka skupnega kapitala, nekateri pa celo samo nekaj desetnih odstotka. Imamo 3.600 delničarjev in noben posamični delničar ne more upravljati banke. Upravni odbor banke pa v veliki večini sestavljajo kvalificirani vodilni menedžerji in direktorji podjetij. Mislim, da ocena, da se država vpleta v banko in da ima v njej velik vpliv, torej ne drži.

Pa politika?

A, politika! Politika bo imela vpliv povsod. Povsod si bo prizadevala uveljavljati svoje interese, tako je v svetu in je tudi pri nas.

Govori se, da je gospod Niko Kavčič siva eminenca banke, da je stal za celotnim konceptom zadnje reorganizacije, v krogu njegove stranke pa je koncept poddržavljanja industrije še vedno dokaj močan?

Kolikor vem, v Sloveniji iščem možnosti za privatizacijo, ne pa za poddržavljanje industrije. Sicer pa ne bi rad, da bi delali gospodu Niku Kavčiču slabo uslugo. On je med tistimi ljudmi v Sloveniji, ki imajo največ bančnih izkušenj, bil je bankir še pred vojno, po vojni pa direktor ljubljanske banke, ko je nastajala in se najbolj krepila. Iz političnih razlogov je bil leta 1972 prisiljen iti v pokoj, mi pa smo ga zdaj angažirali kot svetovalca. Je član upravnega odbora in mislim, da bi bilo za banko dobro, če bi imeli še več takšnih strokovnih avtoritet, kot je on. Mislim, da je njegova vloga kot člana upravnega odbora čista.

Na »bližnje« stike med banko in slovensko državo naj bi kazalo tudi devizno poslovanje ljubljanske banke lani jeseni, ko je v Narodni banki Jugoslavije kupovala velike količine deviz, ki niso nikoli prišle do bančnih okenc. To seveda ni res, ker je banka v letu 1990 prodala občanom 876.500.000 USD v efektivni

in 796.638.000 USD na njihove devizne račune. Ti podatki veljajo za celo bančno grupo LB.

Sicer pa je LB imela lani deviznega priliva od izvoza blaga in storitev 3,5 milijarde dolarjev, odliva za uvoz pa je bilo približno 3,12 milijarde dolarjev, za odplačilo dolgoročnih in srednjeročnih kreditov pa smo porabili 439 milijonov dolarjev. Na deviznem trgu v Beogradu smo kupili 1.262 milijarde dolarjev. Tako je, bili smo veliki kupci, toda tudi veliko prodajalci na deviznem trgu.

NBJ trdi, da ste največ deviz kupovali takrat, ko je bila prodaja občanom že ukinjena?

Kupovali smo za plačilo uvoza. Gospodje iz NBJ so štirinajst dni pregledovali poslovanje naše banke in niso mogli ugotoviti nobene nepravilnosti.

Kaj pa očitek, da ste devize pri NBJ kupovali iz likvidnostnih sredstev iz gospodarstva, iz obveznih dinarskih rezerv itd., skratka iz sredstev, ki so vplivala na splošno dinarsko likvidnost v gospodarstvu?

To je udarec mimo. Velik del nakupa deviz ob koncu leta je bil posledica velikih zahtev podjetij za plačilo v tujino. Zlasti v decembru, ko se je javno že začelo govoriti o devaluaciji, so vsi hoteli čim prej poravnati terjatve do tujine. Seveda pa smo mi plačevali samo za tista podjetja, ki so v banko položila dinarje, s katerimi smo mi kupovali devize.

Kdaj bodo ljudje prišli do svojega denarja? Kdaj bodo lahko dvignili devizne prihranke in kdaj bodo lahko kupovali devize?

Poglejte. Ko je bilo nezaupanje med varčevalci največje, so se devizne vloge v banki zmanjšale tudi za 20 milijonov dolarjev dnevno. Trenutno se klub omejitvam v poslovanju z občani še vedno zmanjšujejo v povprečju za 5 milijonov dolarjev dnevno. Mi vemo,

da banka mora do svojih varčevalcev izpolniti svoje pogodbeno obveznosti. Vendar je denar plasiran pri podjetjih. Povleči plasmaje iz podjetij pa je v tej splošni nelikvidnosti nezavedljiv posel. Pri tem pa ogromen obseg učinkovitega tujega dinarja kroži izven bančnega sistema.

Ali torej deviznim varčevalcem sporočate, naj pozabijo na svoje vloge?

Ne. Daleč od tega! Uvodoma sem rekel, da predlagam, naj Republika Slovenija prevzema jamstvo za bančne vloge naših varčevalcev. Nobene potrebe ne vidim, zakaj bi morali v naši republiki občani panično dvigovati denar iz bank. Treba je vpletati sistem, ki bo varčevalce spet privabil v banko.

Priljavljamo celo paleto ponudbe, ki bo varčevalce spodbujala, da bodo imeli svoj denar na deviznem računu. Osebnost sem prepričan, da ni niti nobene potrebe niti strahu, da bi Slovenija in naša banka kot pomemben del te države ne mogli normalno servisirati varčevalcev. Slovenija ima velik delež v jugoslovanski menjavi s tujino in daleč najmanjši delež dolgov.

Mislíte, da se lahko zgodi, da bi Slovenecem od delitvi jugoslovanskega premoženja in dolgov ostali le dolgovi?

No, mislim, da to ni možno. Poskusili seveda bomo.

Pa je to tehnično izvedljivo?

Ne, ni. Za oboje bo moral biti napravljen dogovor. To bo zahtevalo tudi tujina. Predvsem zaradi odplačevanja dolgov bodo tuji zainteresirani za pameten dogovor. Seveda pa se bojim, da se bosta NBJ in zvezna vlada sedanjih deviznih rezerv držali kot klop. To bo težka in dolgotrajna debata, zato si moramo zagotoviti, da bo Slovenija lahko normalno živela tudi ob rezevah, ki jih imamo sami iz tekočega poslovanja.

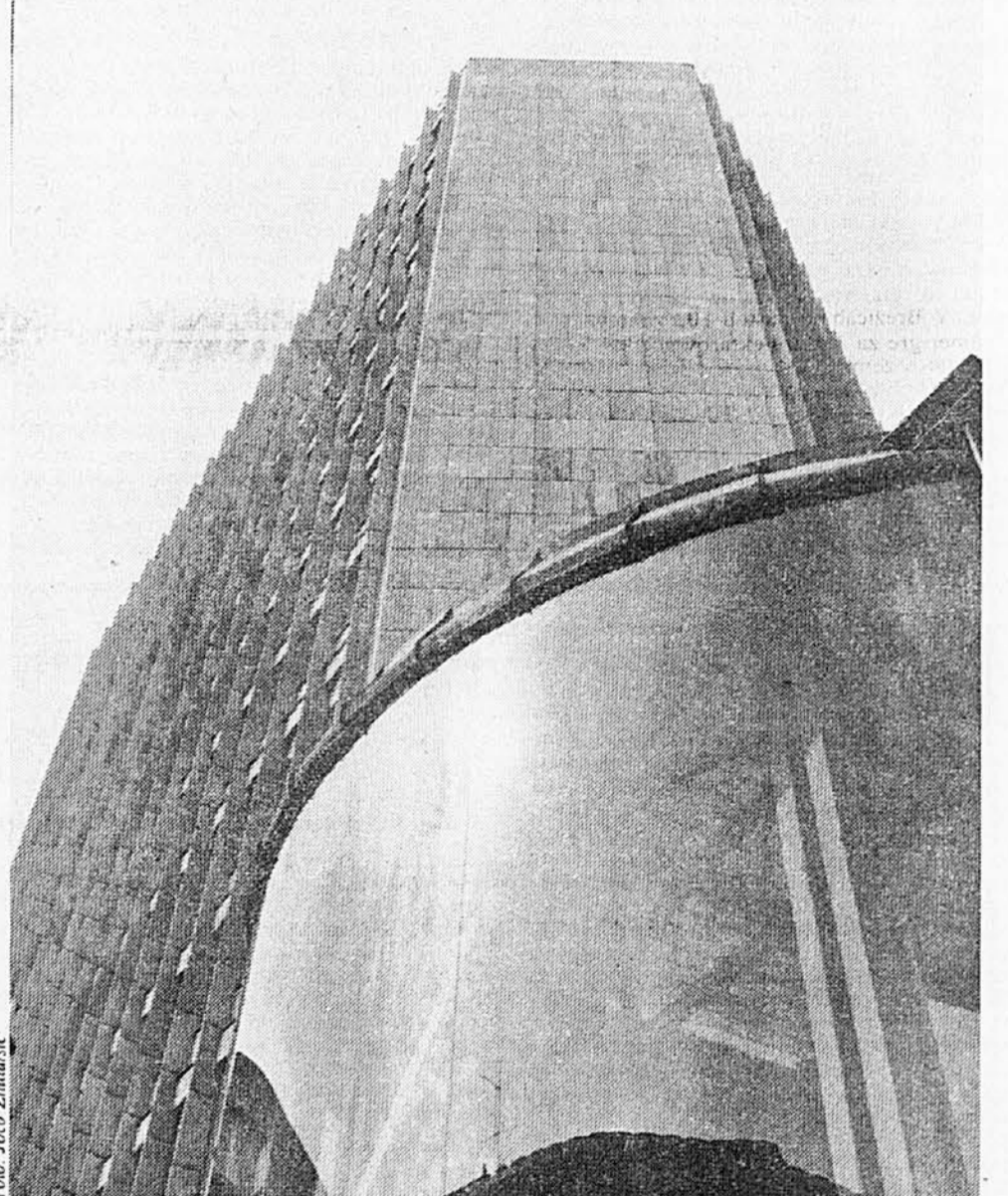
Kolikšne so slovenske devizne rezerve?

Te rezerve sicer niso velike, vendar zahtevajo za normalno poslovanje. Menim, da lahko Slovenija svoje tekoče devizne transakcije in redno servisiranje dolgov zagotovi sama brez težav, le ob nekoli zoabrnjenem trendu.

Mislíte na trend deviznega varčevanja?

Ne samo varčevanja, tudi porabe. Lani smo Slovenci zelo velik del dnevnih izdatkov za sprotno življenje zapravili v tujini. To je normalno. Toda ob uravnoteženem prilivu in odlivu ima Slovenija dovolj možnosti, da pokrije svoje tekoče transakcije.

Andrej Poznič

SLOVENIJA, PODJETNIŠKA DEŽELA?

Firme gredo za vinom, jedačo in morjem

Kakšne možnosti ima Slovenija, da si pridobi podjetniški sloves? In da postane Ljubljana podjetniški center, sicer neprimerljiv z velikimi centri Evrope, vendar pa najpomembnejši v tem južnem srednjeevropskem in vzhodnoevropskem območju?

prostih carinskih con. Zakaj niso dale te come npr. v Kopru v štirih letih nobenih rezultatov? Zato ker ni zrelih političnih razmer za to. Slovenija ne sme ostati omejevalna dežela z nekaj conami, marveč mora postati v celoti ena sama prosta carinska cona. Za takšen projekt morajo biti vse možnosti pluralne politične klime, predpsov, davčnih, svobode kapitala, zaposlovanja tujcev in pretoka kapitala v Slovenijo in iz nje. Kompatibilni morajo postati z enakimi možnostmi, okoljem in predpisi v najrazvitejših evropskih državah Švici, Avstriji, Belgiji ali Danski.

Ker smo vstopili v tak pluralni politični sistem, smo izpolnili prvi in generalni pogoj: plodno ozračje za poslovni svet.

Drugič: ta strategija uveljavitve Slovenije ne sme biti prednostni in privilegirani projekt pod okriljem državnih financ. To mora biti samooorganizacija regij, podobna vsakemu drugemu projektu z vlaganjem kapitala za dosego cilja, s sodelovanjem delničarjev, interentov, ki si obetajo od tega dobiček, pa naj so to infrastrukturna in komunalna podjetja, banke, gradbeni konzorciji, občinske uprave, od katerih računava vsak na svojo način na povečano poslovno dejavnost in s tem na svoj razvoj.

S tem bo postala Slovenija področje vrste projektov poslovnih in podjetniških centrov. V takšnem politično-gospodarskem sistemu ne bomo mogli govoriti o nasprotijem delu centrizmu in policentrizmu, ker je to mogoče samo v državno dirigiranem sistemu, ki osredotoči vsa razpoložljiva sredstva v forsirani centralni projekt na kateremkoli kraju. V tržnem sistemu pa imajo vsako mesto, regija ali center možnost izkoristiti svoje naravne prednosti za organiziranje takšnega projekta.

Kaj lahko slišimo pri evropskih poslovnežih o poslovnih centrih, npr. o Parizu, ki naj bi postal kulturni in poslovni center Evrope post 1992? Njihovo mnenje je, da je postal Pariz žrtev naraščajočih cen nepremičnin, prometne gneče in onesnaženja. In isto mislijo o Frankfurtu, Milanu in Münchnu. Priljivo, da si zele področje s cenejšimi stanovanji in lokali, spodbudnimi davki, manjšim prometom, soncem in svežim zrakom. Poleg tega je njihova ključna beseda »dostop«. Dostop do večjega mesta s kulturnimi ustanovami, kvalitetnimi opernimi, dramskimi in koncertnimi dvoranami in shajališči visoke družbe, dostop do letališča, ki ima kvalitetne zvezne s svetovnimi centri, napredne telekomunikacije, dostop do centrov visokega znanja na univerzah in institutih, pa še dostop do gora in smučarskih centrov in poslovnih partnerjev iz sveta. Ali nima vsega tega Slovenija z Ljubljano? Prav malo truda je še treba za ta cilj. Naj dodam še evropsko mentaliteto, čistost in kulturo okolja. Če vsako od teh zahtev točkujemo v primerjavo s švicarskim stanjem, bomo dobili precej visok rezultat. Gorenska sica v primerjavi s Švicco rating 75, v primerjavi s Tirolsko 82. Manjka nam še 18 do 25%, kar je sicer malo, vendar je prav to popolnost najteže doseči. To je delo za urbaniste, designerje, solnike in komunalne projektante.

V Evropi lahko vidimo vrsto takšnih zelo uspešnih projektov regij oz. centrov. Zanimivo je, da so bili njihovi vodilne večinoma zelo podjetni župani ali vodilne ekipe istomiselnih organizatorjev in vodij regionalne trgovinske in industrijske zbornice.

Slovenija leži v naravnem podaljšku poslovno-znanstvenega »sončnega pasu« v južni Evropi, ki sega od Nice, kjer je največji

evropski poslovni center Sophia-Antipolis, prek Marsella, Torina in Padove do Trsta. Z istimi vabami davčnih spodbud in poceni lokalov se je lotil svojega razvojnega projekta Lyon. Raziskovalnim in razvojnim podjetjem je ponudil petletno oprostitev davka po namestitvi v mestnem področju. Kot svoj glavni adut si je izbral prioritetno transportnega središča. S 3,3 milijarde dolarjev je zgradil transportni center Lyon-Satolas, kjer imamo na razpolago na istem kraju na različnih podzemskih nivojih hitri vlak TGV, vlak, avtocesto in hitro mestno železnico, vse dosegljivo neposredno z letala. Cilj Chemaina, predsednika lionske trgovinsko industrijske zbornice, ni rast, marveč kvalitetni razvoj. Lyon ima 1,7 milijona prebivalcev, vendar se ne namerava povečevati. Poudarja pomen ohranjanja kulture in okolja mesta. Največja spodbuda je okolje. Pravi, da firme vlečejo »vino, jedačo, bližina gora in morja«.

V Sloveniji imata za takšen projekt največje možnosti Novo mesto in Koper s svojim nizko grečnatim zaledjem, ki je mnogo prijetnejši kot hriboviti predel nad Nico, kjer je zrasel najslavnejši center Sophia-Antipolis, v katerem deluje danes že prek 600 visoko tehnoloških podjetij od IBM, DEC, Texas Instruments, NCR, Thomson, Aerospatiale, laboratorija Wellcome do Toyote in Suzukija. Zakaj Koper? Direktor ameriškega NCR navaja, zakaj so izbrali Nico namesto Londona: 40% je bilo ceneje, odlične telekomunikacijske linije in sončno podnebje. »Zavedamo se, kako močno vpliva čemerem dan na delo, ki ga opravljamo.« Področje Sophie je že tako veliko kot pol Pariza, vendar dve tretjini površine obsegajo zelenice.

z sklopa svetovnih trgovinskih centrov evropski poslovni center Sophia-Antipolis, prek Marsella, Torina in Padove do Trsta. Z istimi vabami davčnih spodbud in poceni lokalov se je lotil svojega razvojnega projekta Lyon. Raziskovalnim in razvojnim podjetjem je ponudil petletno oprostitev davka po namestitvi v mestnem področju. Kot svoj glavni adut si je izbral prioritetno transportnega središča. S 3,3 milijarde dolarjev je zgradil transportni center Lyon-Satolas, kjer imamo na razpolago na istem kraju na različnih podzemskih nivojih hitri vlak TGV, vlak, avtocesto in hitro mestno železnico, vse dosegljivo neposredno z letala. Cilj Chemaina, predsednika lionske trgovinsko industrijske zbornice, ni rast, marveč kvalitetni razvoj. Lyon ima 1,7 milijona prebivalcev, vendar se ne namerava povečevati. Poudarja pomen ohranjanja kulture in okolja mesta. Največja spodbuda je okolje. Pravi, da firme vlečejo »vino, jedačo, bližina gora in morja«.

Regija je omogočila izredne popuste pri davkih, uvoz blaga in materiala pa je brez carine. Moderne komunikacije povezujejo center Archamps z 200 drugimi centri WTC na svetu. Nadejajo se, da bodo eno največjih mest v Evropi 1992.

Kot vidimo, so glavne točke pri ustanovitvi centra davčne in carinske olajšave oz. popolne oprostitve v prvih treh do šestih letih, nizke cene zemljišč, stanovanj in lokalov in vsa infrastruktura. Pri tem mora odpasti prevečane trgovine, transporta, komunikacij, zaposlitve domačinov in vseh drugih spremljajočih dejavnosti, ki jih ta podjetja rabijo in tudi plačajo kot svoj poslovni strošek. Na davkih in carinah izgubite, pridobite pa tridesetkrat ali še večkrat toliko pri drugih potrebah teh firm, ne računajo na razvoj in pritok vseh drugih storitev, ki morajo delovati tam, kjer dela in živi množica visoko plačanih ljudi. Poleg tega seje dejavnost teh firm zaradi sofisticiranih potreb večinoma intelektualnih uslužbencev v bližjo in daljnjo okolico (gostinske in hotelske, športne in rekreacijske zmogljivosti). To pa okoliu prinese višjo stopnjo zahtevnosti in kulture, kar lahko opazujemo v bližnji okolici Zürich, Münchna ali Torina. Tam že vsak detajl kaže na visoko zahtevnost gostov. V teh centrih ne delajo samo tisti, ki tu žive, marveč je v njih nekajkrat večji pretok poslovnih obiskovalcev, ki prihajajo na sestanke in dogovore.

V vsakem teh centrov se vedno naseli tudi kakšen evropski poddržavni inštitut, ki razvija svojo dejavnost z raziskovalnimi konferencaami in prikazi.

Kot povsod po svetu so tudi pri nas potrebni iniciativni ljudje, ki bodo nosili ideje in ki bodo znali pridobiti ekipo za izdelavo začetne projektne študije za pridobitev partnerjev, pripravljati vlagati svoje denarje v takšen projekt. Kajti takšni projekti so srednje rizicne investicije, podobne vsakemu drugemu podjetniškemu projektu, pri katerem se vseelej računa na končni dobiček. Delnice vseh teh centrov zelo hitro rastejo in dajejo zmerne dividende. V teh podjetjih se vedno močno angažirajo občinska uprava in podjetja v okolici, ki računajo na svojo neposredno korist.

Menim, da bi morali imeti v Sloveniji vsaj štiri takšne projekte regijskih poslovnih centrov. Vsak od njih bi si moral prizadevati za svoje mednarodno letališče z avtocestno povezavo z bližnjimi kulturnimi središči. Kranjski regijski center na področju Brdo-Golnik bi imel med vsemi najdalejnjo povezavo na mednarodnem letališču Ljubljana-Brnik, kjer pa bi morali zgraditi železniško postajo pod glavno letališko stavbo in avtocesto ter lokalno železniško povezavo s centrom Ljubljane. Koprski in sezanski center bi imela povezavo z letališčem Trst-Ronchi, novomeški pa z letališčem Zagreb.

Če bo Ljubljani uspelo zgraditi svetovni trgovinski center WTC, se bodo vsi ti regijski centri združili v podjetniško prežeto Slovenijo, ki bo pritegnila tudi svetovne bančne in finančne institucije. Potem bomo lahko govorili o mali državi, ki je postala eden najmočnejših držav, med Vzhodom in Zahodom.

Dr. Marko Kos

Gradovi, gozdovi, tovarne, mežnarije

KAJ VSE ZAHTEVAJO NEKDANJI LASTNIKI

Če bi sodili po podatkih o zahtevkih nekdanjih lastnikov, ki smo jih zbrali po slovenskih občinah na eni strani, in po oceni združenja lastnikov odzvetega premoženja, da gre namreč za okoli 200.000 nekdanjih lastnikov in njihovih dedičev na drugi, bi lahko rekli, da zaenkrat poznamo le vrh ledenega gore in da bo velika večina zahtevkov na površje šele priplavala. Nekaterim se zdi vrnitev njihovega premoženja prav blizu, drugim pa tako daleč, da zaenkrat občinam sploh še niso poslali svojih vlog. Tomo Windischer, eden od članov novomeškega združenja razlaščenih, meni celo, da mnogi ljudje svojih zahtevkov doslej niso vložili preprosto zato, ker mislijo, da gre zdaj le za krajše obdobje demokracije, katerim bo spet sledila represija. Neprimerno manjši dvomljivci so v Lenartu. »Že od lanskega junija natančno proučujemo, kaj vse bomo lahko nekdanjim lastnikom vrnili v naravi in kaj v obliki odškodnin,« pravi kmet Jože Škrlec, zdaj tudi predsednik občinske skupščine, ki tudi zagotavlja, da bodo tam vse postopke v glavnem končali že do marca telet, torej še pred uveljavitvijo zakona o denacionalizaciji. Pri tem misli na odločitve o razdelitvi dosedanjega Agrokombinata: 1800 hektarov njegove zemlje so sklenili vrniti tistim, ki jim je bila zemlja po vojni križnično odvzeta, slabih 1.200 ha pa bodo dali delavcem in kmetom v zakup za 98 let. »Hočemo, da vsa zemlja pride v zasebne roke,« pravi Škrlec, ki tudi zatrjuje, da s to denacionalizacijo ne bo nobenih stroškov. Razlaščenici naj bi sami poravnali vse stroške zemljiško-knjižnih prenosov. V primeru, da so bili na njihovih zemljiščih izvedeni posegi, zaradi katerih sta se bistveno izboljšali rodovitnost in struktura zemlje, bodo morali poravnati stroške za to sami, hkrati pa prevzeti tudi morebitne obroke za posojila, ki jih je Agrokombinat najel za melioracije.

Po številu zahtevkov, ki so bili že vloženi, je ob Ljubljani (to bomo obdelali posebej) zanesljivo na prvem mestu Maribor. Na tamkajšnjo občino je doslej prišlo kar 1.345 vlog. Mariborski kmetijski minister Stefan Klinc, pri katerem se zbira prirake za vrnitev križnično odvzete premoženja, se drži za glavno: »Človek sploh ne more verjeti, kaj vse je bilo nacionalizirano!« Iz spisov, ki jih zemljiški referent Viljem Bibič vse teže prahčaja s kupa na kup, štrlijo: Elizabeta Pavlin zahteva nazaj 70 delnic Lesne in splošne industrije d. d. Maribor, Marija Senekovič stanovanjsko hišo na Meljski 1, Peter Pintarič Tovarno kovinskih izdelkov Pantes-centrala, Erika Rozman hotel Turist, Daniela Petan kavarno Astoria, vrnila pa naj bi tudi hotel Orel; Rado Lenard hoče firmo Panter und Lenard, zasnovano današnje Jeklotehne itd. Poleg tega so tu še vloge za vrnitev 1.029 hektarov gozdov in 1.433 hektarov ostalih zemljišč.

V novomeški občini se je doslej prijavilo 584 nekdanjih lastnikov, ki zahtevajo 2.697 hektarov zemlje, 1.830 hektarov gozdov, skoraj sto stanovanjskih zgradb, 14 gospodarskih poslopjij, tri tovarne in šest poslovnih prostorov. V krški občini imajo 216 vlog, »najtežje« pa je zahtevek Bonačevih, ki pričakujejo vrnitev tovarne Videm. Največ zahtevkov se tudi tu vendarle nanaša na zemljo in gozdove. V Brežicah so našeli 102 zahtevke, pri čemer gre za 1.170 hektarov gozdov in 560 hektarov zemlje. V Novi Gorici je vlog nekaj več kot 90, od tega 18 za vrnitev zemlje na račun arondacij na območju Biljskih grčev, poleg podjetij in dveh mlinov pa naj bi lastniki zamenjali tudi Primorsko dramsko gledališče. Na Jesenicah so doslej zbrali 227 zahtevkov, od tega največ za vrnitev zemlje in gozdov, pa tudi hotelov kot so Vitranc, Razor, Pošta in Korotan. Nada Catej-Tonkli, vodja premoženjsko-pravne službe v občini Radovljica, ima v svojih mapah okoli 150 zahtevkov, pri čemer jih je največ iz obdobja nacionalizacije in agrarne reforme. Vloženi so tudi zahtevki za vrnitev hotela Jelovica, Toplice in Lovca na Bledu, poleg tega pa so prispale tudi vloge za vrnitev služnostnih pravic na Blejskem jezeru, ki so bile leta 1948 odvzete 40 posameznikom. V kranjski občini so sprejeli 336 vlog, od tega 31 za najemne zgradbe in gradbena zemljišča, 20 za podjetja, 73 na račun arondacij, 55 za vrnitev kmetijskih zemljišč, 59 za zaplenjeno premoženje.

Seveda dolgoletno zbiranje na eni strani ter težave pri uporabi na drugi strani kažejo, da bi se dalo marsikaj bolje urediti. Gospodarski stiki s svetom pa silijo, da se ustvari čim bolj skladne, enostavne in hitre primerjave.

Predvojna jugoslovanska statistika se ni dokopala prav daleč od organiziranja vsebinsko revnih popisov prebivalstva. Nekaj uradov je zbiralo podatke o zaposlenih in plačah. V okviru Jugoslavije so zbirali podatke o zunanji trgovini. Narodna banka je imela podatke o denarnem obtoku, merili so tudi obseg kmetijskih pridelkov, industrijskih izdelkov ipd. Občasni, zelo približni poskusi računov na višji ravni, tako na primer ugotavljanje jugoslovanskega in banovinskega narodnega dohodka so bili redki, narejeni na lastno roko posameznikov, in ne kot načrtno in redno delo organizirane statistike.

S temi rečmi se je spopadla šele vojna statistika v času navezanosti na Sovjetsko zvezo in v okviru njihovih marksističnih opredelitev tega, kaj ustvarja novo vrednost in kaj je ne ustvarja. Prvi račun družbenega proizvoda, ki so ga opravile republiške in jugoslovanske zvezne statistike, je za leto 1952. Spor s Sovjetsko zvezo je pozneje sprostil našo statistiko najhujših ozkosti pri presojanju, kaj ustvarja družbeni proizvod ipd.

Nastala je jugoslovanska statistika s svojimi posebnostmi pri tem in še pri čem. Nanje smo bili takrat ponosni, čeprav so nam bile kdaj pa kdaj že tudi v napoto. Marsikaj od zbranih podatkov pa so takrat obravnavali, če že ne kot skrivnost, pa vsaj kot nekaj zaupnega.

Svet (ali bolje število neodvisnih držav, število članic OZN pa sploh) je bil takrat veliko manjši, kot je zdaj, saj je bila na primer večina Afrike še kolonija, zato se Vzhodna statistika sedaj (nazadnje 13 držav) še ni zdelala po obsegu tako osamljena. Zahod je imel takrat svoj statistični vzorec in svojega ekonomskega preroka. V okviru Keynesove meščanske ekonomske teorije so to statistiko razvijali dalje in postopoma je nastalo to, kar se nam zdaj ponuja pod kratko SNA ali sistem nacionalnih računov. V razvoju te statistike so na Zahodu zmogli vložiti veliko več znanja kot pri nas v svoja, saj so pri oblikovanju osnovnih metodoloških statističnih gradiv Združenih narodov sodelovali številni ključni

Razmeroma veliko vlog, okoli 400, so zbrali v kamniški občini, pri čemer jih je spet, kot tudi drugod po Sloveniji, razmeroma veliko zaradi arondacij, lastniki pa zahtevajo nazaj tudi podjetja in stanovanjske hiše. Olga Rahne, svetovalka za pravne in premoženjske zadeve v domaški občini, pravi, da ima trenutno 570 vlog. Zaenkrat pa je le pet teh zahtevkov opremljenih z vso potrebno dokumentacijo.

Z zahtevki so dodobra založeni tudi v celjski občini. Doslej se jih je nabralo 231, največ za zemljo. Manj lastnikov zahteva hiše in poslovne zgradbe, med njimi pa so tudi lastniki Tovarne sodov, Tovarne tehnic, nekaterih gradbenih podjetij in žag ter hotela Union na Dobri. V žalski občini je okoli 415 zahtevkov, toda za večino ni jasno, na podlagi katerega predpisa je bilo premoženje odvzeto. Občinska svetovalka za normative Brda Klemenčič je ugotovila, da je samo 95 vlog opremljenih z dokumentacijo, samo 197 bivših lastnikov premoženja ali njihovih potomcev pa še ni poslalo nobenih dokazil o upravičenosti svojih vlog. Kar 400 zahtevkov pa že imajo v slovenskobistriški občini, kjer bi nekdanji lastniki ali njihovi dediči želeli ponovno gospodariti na 2.135 hektarih gozdov in 3.270 hektarih kmetijske zemlje. Med stavbami, ki naj bi v Bistrici prišle v zasebne roke, pa zaenkrat velja največ pozornosti hotelu Planina. V bližnjih Smarjah pri Jelšah je zahtevek okoli 140.

Ob zasebnih upravičencih pa je zanesljivo najmočnejša Cerkev. Kaj vse bo ta zahtevala, kot pri drugih tudi tu še ni jasno. V novomeški občini na primer zahteva nazaj eno prostijo, dve mežnariji, pokopališki kapeli, pet stanovanjskih zgradb, dve cerkvi in pet gospodarskih poslopjij. Na Jesenicah med zahtevki prednjači prav Cerkev, na Celjskem se poteguje za župnijski urad na Črešnjicah in na Dobri, v Ljutomeru bi salezijanci radi ponovno upravljali s svojim nekdanjim samostanom in okoliško zemljo v Veržuju. To pa so seveda šele drobci nekdanjega premoženja cerkvenih oblasti. Za večino vlog sploh še

Prav danes, ko objavljamo ta članek, so se v restavraciji motela Lom pri Logatcu srečali delničarji predvojnega Gostilničarske pivovarne Laško d.d. S predstavniki sedanje pivovarne Laško ter predstavniki slovenske vlade naj bi se pogovarjali o načinu vračanja nacionaliziranih delnic predvojnega GPL d.d. ... Eden od mnogih znanilcev velikih lastninskih in torej tudi socialnih sprememb, ki jih je mogoče pričakovati, če in ko bo sprejet zakon o denacionalizaciji?

niso bile vložene ali pa se pristojnim občinskim uslužbenecem njihove potencialne zahteve ne zdijo tako urgentne.

Medtem ko je osnutek zakona o denacionalizaciji, ki določa med drugim tudi to, kdaj lahko zahtevajo vrnitev odvzetega premoženja ljudje, ki niso imeli jugoslovanskega državljanstva, preživel šele razpravo v vladi, pa se po pristojnih občinskih uradih tudi zahtevki iz tujine zbirajo že dolgo. Kot so ugotovili v Mariboru, je takih zahtevkov od skupaj 1.345 blizu 400, nekaj pa se jih bo verjetno našlo tudi med tistimi stoštrinšestdesetimi, pri katerih državljanstva vlagateljev doslej še niso mogli ugotoviti. Morebitne usodnosti teh zahtevkov v Mariboru niti najmanj ne poudarjajo. Povsem drugače pa je v Halozah. Če bi morali vrniti premoženje tudi tujim državljanom, ki so imeli večino haloških vinogradniških leg, se lahko kar poslovimo od našega gospodarjenja,« je prepričan Jani Gonc, direktor ptujske kleti. Med nekdanji lastniki pretežno dela Haloz so prednjačili grofje, med bankirji je bila najbolj znana graška Sparkasse pa advokati in trgovci. Danes v haloških vinogradnih dela 200 ljudi, ki s tem predstavljajo tudi večino zaposlenih na tem koncu Slovenije. Kljub temu pa Gonc, da bi poudaril zapletenost vračanja odvzetega premoženja, z nekaj namizno tezo opozarja: če bo Slovenija res stopila v EGS, potem

dilema o tem, ali premoženje tujcem vrniti ali ne, avtomatsko odpade. Teza o ločevanju tujih in domačih bivših lastnikov po mnenju Gonce ob takem razpletu ne bi vzdržala. Sicer pa so prav nerazrešena vprašanja potencialnega vračanja lastnine že razcepila tudi slovenskogoriške in haloške vinograde. Prvi so svojo društveno dejavnost hoteli razgrniti po vsej občini, da bi tako združeni zahtevali vrnitev nacionalizirane lastnine nekdanje vinarske zadruge, drugi pa so ob spoznanju, da bi pravzaprav ostali praznih rok, zavrnili tovrstno sodelovanje in bodo sredi februarja ustanovili svoje – haloško vinogradniško društvo.

Več kot polovica zahtevkov za vrnitev premoženja iz tujine, povečini iz Avstrije, je prišla tudi na naslov gornjeradganske občine. Prijave so poslali predvsem potomci nekdanjih vinogradniških veleposestnikov Kodeleča, Šprangerja in Klansjaka, pa tudi nasledniki iz Apaške doline izseljenih Nemcev. Med zanimivejšimi je zanesljivo zahtevek potomcev nekdanjega lastnika radganske šampanjske kleti Bouwija, oglasili pa so se tudi potomci Meindla, lastnika graščine se posesti v Črncih, medtem ko so si potomci družine Trautmansdorf, ki je štiri stoletja gospodarila z negovskim gradom in okoliškimi posestmi, tudi že ogledali sedanje razmere na graščini. V Gornji Radgoni in okolici bi

slovenski državljani po dosedanjih zahtevkih dobili nazaj 1.143 hektarov zemlje, ocenjujejo pa, da tujci zahtevajo vsaj dvakrat do trikrat večje površine. V murskosoboški občini pa mnoge živo zanima, ali bo tudi grof August Szechenyi z Dunaja kot dedič beltinske graščine z vsem premoženjem dobil površne odvzete posesti in zgradbe.

Člani združenja lastnikov razlaščenega premoženja so med temeljna načela, ki bi jih morali upoštevati v zakonu o denacionalizaciji, na prvo mesto postavili priznanje in spoštovanje človekovih pravic, med katerimi je pravica do zasebne lastnine kot poudarjajo, trajna in neodtujljiva. Brez te, poudarjajo, ne more biti osebne svobode. »Doslodno in pošteno vračilo na silo odvzetega premoženja je dolgoročno najbolj učinkovito dejanje gospodarskega, socialnega, pravnega, političnega in moralnega napredka mednarodnih razsežnosti,« poudarjajo.

Kakšne bi, če bi to načelo dosledno spoštovali, utegnile biti posledice v občini Kočevje glede na nekdanje tamkajšnje večstoletne sopotnike, tako imenovane Kočevjarje? Kot pravijo v kočevski občini, so jim zastopniki Kočevjarjev, Nemcev, ki so od tam odšli med zadnjo vojno, povedali, da glede na to, da je nemški rajh njihovo zemljo in lastnino prepuščil Italijanom oziroma nekdanji družbi Emotina, naša država ne imela do njih nobenih obveznosti. Sami si morajo, če tega doslej še niso storili, priboriti odškodnino v Nemčiji. Kljub temu pa nekateri Kočevjarji trdijo, da so dobili izplačan le del odškodnine in da bi se o svoji lastnini še lahko pogovarjali, če bi se v slovensko vračanje vmešala mednarodna politika. Kakorkoli se že bo vse skupaj odvijalo, pa je že po tem in haloškem primeru videti, da bo morebitno sklicevanje na neodtujljivost in trajnost pravice do zasebne lastnine v praksi pomenila vse prej kot preproste reči.

Seveda pa to vsaj v tem trenutku še niso tudi najbolj kočljivi zahtevki. Prav v kočevski občini, takih primerov pa je drugod po Sloveniji še veliko, se je zdaj val ogorenja dvignil pri

članih nekdanjih agrarnih skupnosti iz doline Kolpe. Ti so namreč že pred tremi desetletji po sodni poti dosegli formalno vrnitev zemlje in gozdov, kar pa potem ni bilo zapisano tudi v zemljiških knjigah. Ogorčenje je v teh krajih zdaj še toliko večje, ker so to lastnino gozdarji v zemljiško knjigo vpisali šele pred kratkim, ker pač pred desetletji nihče ni naredil razmejitve. Po so v tej občini hoteli vrniti prvi objekt, pa se je zataknilo.

V trebanjski občini, ki pa zanesljivo ne bo edina, pa opozarjajo tudi na zaplete, ki bodo nastali zaradi mešanih zakonov. V teh krajih je namreč v zakonskih skupnostih živel precej Slovencev in Nemcev. Po revolucionarni zakonodaji so namreč premoženje, če je bilo knoženo tudi na zakona nemške narodnosti, enostavno zaplenili.

Že po tem površnem pregledu je jasno, da denacionalizacija ne bo niti preprosta niti neboleča. Tudi če je nekdanjih lastnikov in njihovih dedičev reš okoli 200.000, kot v zadnjem času trdi zelo dejavno združenje lastnikov razlaščenega premoženja, pa se je treba zavedati, da je med preostalimi delom slovenskega prebivalstva gotovo veliko takih, k z vračanjem nočejo imeti nobenega opravka. Prav ti, se prvi več kot poldrug milijon, ki naj bi doživljali popraviljanje zgodovinskih krivic, se poleg tega dobro zavedajo, da bo pri tem država Slovenija segla tudi v njihove žepce. Tega se seveda zavedajo tudi nekateri člani omenjenega združenja. »Vsega odvzetega premoženja v naravi ne bo mogoče vrniti, marsikdo pa za zemljo in objekte tudi ne bo pokazal pravega zanimanja in se bo raje odločil za eno od oblik odškodnine. Čisto jasno je, da Slovenija danes pa tudi v prihodnosti takega bremena ne bo zmogla,« pravi Ivan Pučnik, strpnější član združenja in predsednik komisije za denacionalizacijo pri republiki skupščini. »Čeprav mnogi odklanjajo misel, da bi odškodnino za odvzeto premoženje plačevali v obliki vrednostnih papirjev, se temu ne bo mogoče izogniti. Povem naj še, da trenutno sploh nimamo prave predstave, za kakšne vsote denarja bo slo, pričakujem pa, da bodo republiški in občinski upravni organi do sprejema zakona o denacionalizaciji pripravili podrobnejše podatke.«

Branko Vodusek
Danilo Utenkar
in dopisniki Dela

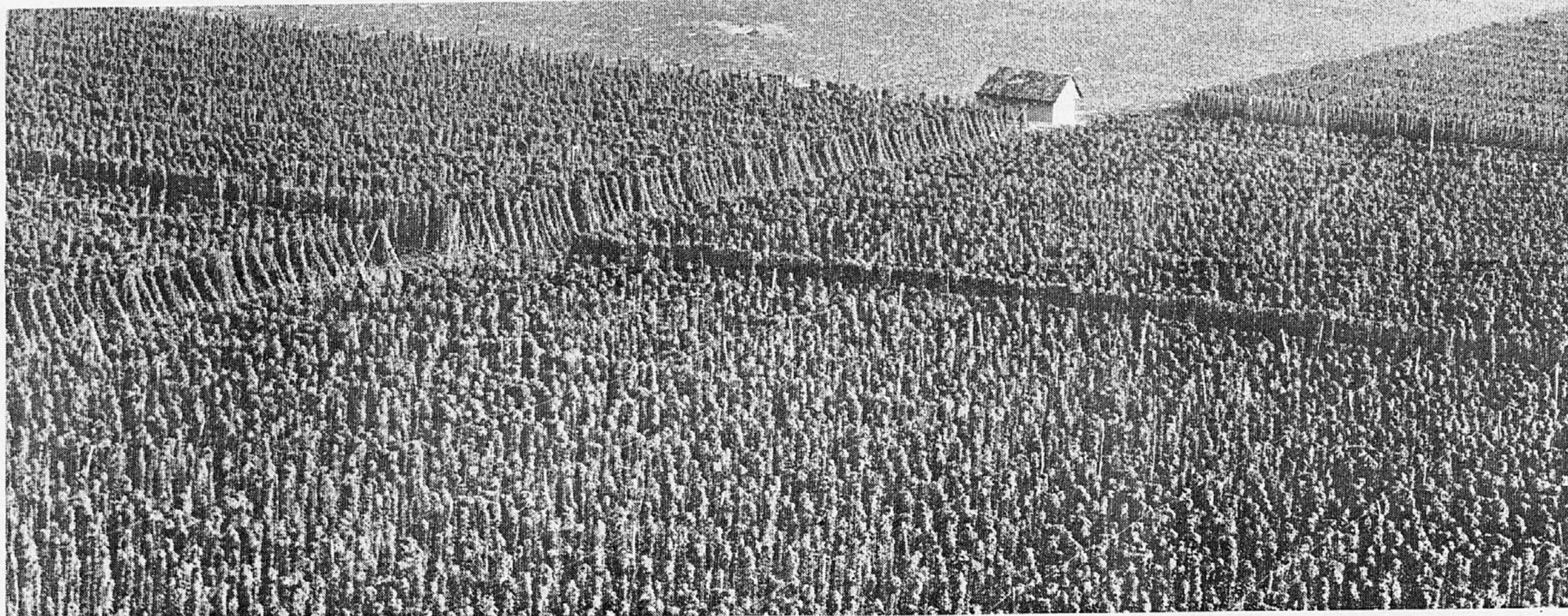

Foto: Joco Znidaršič

NAŠA STATISTIKA (1)

Bleščeča osamljenost

Statistika je velika reč. Ko začneš zbirati podatke na določen način, tega ni lahko zapustiti. Na eni strani dobi namreč takšna zbirka podatkov svojo vrednost, ker je znotraj same sebe primerljiva, na drugi strani je zbiranje utečeno, vsako spreminjanje pa zahteva ne le nov trud pri organiziranju, ampak tudi znatne denarne izdatke.

ekonomisti, nobelovi nagrajenci. K temu sistemu skušajo preiti zdaj tudi vzhodnoevropske države. Sorazmerno dolgo ga slovenska statistika priporoča tudi zvezi, leto decembra pa naj bi po tem vzorcu imeli obračun družbenega proizvoda tudi za Slovenijo.

Kaj v naši statistiki pravzaprav ni dobro? Zakaj je potrebna njena evropeizacija, torej prilagoditev evropski statistiki?

Svet se nekaterim zdi lep, ker je različen. Del te različnosti, ki se nam marsikdaj zdi že kar prisrnuknjena, je tudi v zglednih industrijskih državah, kakršni sta tudi Britanija in ZDA. Tam na primer pridelkov ne tehtajo v kilogramih, pač pa merijo v litrih oziroma mernikih, nafto merijo v sodih, galonah itd. Po drugi strani pa nas, ki smo že 124 let pri metrskem in zdaj pri sistemu SI mer, prepričujejo, da svet uporablja enotno statistično metodo, mi pa da je ne.

Dr. Peter Stanovnik z ljubljanskega inštituta za ekonomske raziskave priznava, da so zahodne države pri statistiki popolnoma ponotene. Pri merah kot so angleški bušli, sodi ipd. si je mogoče pomagati s pretvorniki. Težje pa je pri rečeh, kot je družbeni proizvod. Po računih, ki jih je opravil njihov inštitut, je bil jugoslovanski družbeni proizvod v prejšnjih letih podcenjen tudi do 15 odstotkov. To je ugotovila tudi svetovna banka, ko ga je preračunavala za svoje potrebe. Te razlike nastajajo, ker mi obračunavamo družbeni proizvod po materialni koncepciji, temelječi na marksističnem pojmovanju na novo ustvarjene vrednosti in v družbeni proizvod ne vštevamo zlasti finančnih storitev, nadalje izdatkov stanovanjskega gospodarstva, solstva, zdravstva, javne uprave in nekaterih obrambnih izdatkov. Inštitut pri delu torej moti to, da mora zelo približno ocenjevati obseg posameznih pojavov in ker neposredne primerjave s tujino niso mogoče. V stikih s svetom je nas in mednarodne ustanove dolga leta ovirala neprimerljivost naših

zunanjetrgovinskih podatkov s tujimi. Zdjaj so pri nas te razlike odpravili, nastale pa so težave pri primerljivosti časovnih serij. Še naprej je težko ocenjevati, kolikšen je zunanji trg za naše izdelke, ker naša industrijska statistika na višjih ravneh ni primerljiva z ono v Evropski skupnosti. Razlike so tudi pri šteju nezaposlenih, kjer jugoslovanski način štetja kaže slabše stanje, kot bi ga pokazal evropski.

Naša statistika slabo spremlja zasebni sektor. V tem sektorju, tako v kmetijstvu kot v obrti, so ogromna sredstva, ki jih statistika sploh ni zajemala. Zdjaj ko se opravljata privatizacija in lastninjenje, bi to najnuj moralni uskladiti, meni Peter Stanovnik.

Razlik in neskladnosti med našo in evropsko statistiko je veliko, ugotavlja tudi profesor Aleksander Bajt iz Ekonomskega inštituta ljubljanske pravne fakultete. Osnovna razlika je pač pri računanju družbenega proizvoda. V bistvu so te razlike enake, kot so v državah realnega socializma, čeprav smo marsikaj izboljšali. Tako Sovjetska zveza še vedno drugače obravnava osebni in tovrstni promet, ne prikazuje vse trgovine, ampak jo deli na produktivno in neproduktivno ipd. Tudi Zahod ima različne rezultate, odvisno od tega, ali statistike uporabljajo za izračun industrijske protovrednje Laspeyresov indeks ali pa Paschev ali Fisherjev. Nekdaj smo de-

lali raziskavo za ameriški senat. Po teh računih bi bil naš družbeni proizvod še bolj kritičen.

Sicer pa naša statistika ni tako slaba, meni akademik Bajt. Tehnično je naša statistika celo odlična. Tu ne smemo šteti le statističnih zavodov, pač pa tudi službo družbenega knjigovodstva. Takih podatkov svet nima. Sovjetska zveza jih najbrž ima, vendar jih javno ne objavlja, ampak jih imajo le za administracijo. Če povzamem: razen ideoloških odklonov, ki so povezani z družbenim proizvodom in narodnim dohodkom, v naši statistiki ni veliko pčetov. Ali bolje: Početi se že da, saj pri vsaki stvari lahko ugotovimo, da bi se dalo kaj narediti bolje. To delajo tudi na Zahodu, ugotavlja dr. Bajt.

Sicer pa – podobno kot ameriški ekonomist Friedman – priporoča, da za urejanje našega gospodarstva uporabljamo domače znanje in naj ne kličemo tujih, saj se poznao naš razmer. Resni tuj strokovnjaki k nam tudi ne pridejo, prihajajo le nomadi, bleferji, in to zgolj zaradi zaslužka.

K tema dvema mnenjema dodajmo še tretje mnenje uporabnika, ki ga je povedal namestnik oziroma vršilec dolžnosti direktorja slovenskega zavoda za družbeno planiranje Albin Panič. Panič meni, da moramo prekiniti superizvirnost, ki je značilna za jugoslovansko statistiko in se približati standardom, ve-

ljavnim v Evropi. Težave so z napihnjanim družbnim proizvodom. Zavod sodeluje z Münchenskim inštitutom IFO, in je imel velike težave, da je nemškimi strokovnjakom dopovedal, kaj pri nas kakšen statistični podatek sploh pomeni, ker so naše klasifikacije preveč originalne. Enake težave je imel Zavod, ko je pripravljaj gradivo za tuje člane Alpe-Adrie. Pri opredeljevanju statističnih metod, pri opredelitvi standardov in klasifikacij je skratka treba začeti delati tako, kot delajo v Evropi, sicer izgubljamo ogromno časa, da se o nečem pogovorimo. Zato podpisamo evropeizacijo naše statistike. Kljub ideološkim plašnicam bi marsikaj lahko storili že doslej, vendar je, okostenela, na te reči zvezna statistika odgovarjala žolčno. Jugoslovanska statistika je spala, ker ni napredovala pri metodah. Na srečo je slovenska statistika metodološko boljša, saj je bolj spremljala evropske in svetovne tokove, ugotavlja Panič.

Spremljanje dogodkov v nekdanji Nemški demokratični republiki nam mora biti svardlo, pristavljaj. Ne smemo dopustiti, da bi kdo drug, kot tam komisariji iz ZRN, opravilo to delo, nam prodal znanje in nas pahnil v podrejeni položaj. Statistiko moramo razviti sami oziroma enakopravno. V Sloveniji je nekaj ljudi, ki nekaj teh reči znajo, čeprav znanja primanjkuje in ga bo treba hitro pridobiti. Takih ljudi na statistiki sicer primanjkuje, zato jim je naš zavod za pol leta posodil magistra Igorja Strmšnika.

Sicer pa imajo na statistiki Andreja Flajsa, ki je visok strokovnjak, čeprav individualec; dobre zamisli ima tudi direktor Tomaž Banovec. Znamo delati input-output bilance. Znan je Bajtov inštitut s svojim gospodarskim modelom. Na evropski ravni sta profesor Kračun in njegova skupina v Mariboru. Za družbene račune obstaja svetovni (v katerem sta tudi dr. Lea Brezar in dr. Ivo Lavrač). Projektno

delo je sicer slovenska hiba, vendar ne smemo biti zaplankani, pač pa moramo združiti pamet, za kar si bo Zavod za planiranje prizadeval, zagotavlja Panič.

Prilaganje evropski statistiki bi moral pravzaprav organizirati zvezni statistični zavod. Ta ima po mednarodnih predpisih tudi pravico navezovati stike z vodstvom Evrostrata, torej ustanovo, ki bi ji lahko rekli tudi statistični zavod Evropske (bivše gospodarske) skupnosti. Iz zveznega zavoda tudi v resnici hodijo na strokovna srečanja, na seminarje v tujino. Slovenskih statistikov ev pa v teh delegacijah ni. Kaže, da zvezni evropski statistični včasih razlagajo po svoje, kar se je pokazalo pri reviziji klasifikacije NACE, za katero so trdili, da se ne velja, čeprav je slovenska statistika iz uradnega lista Evropske skupnosti izvedela, da velja. »Ali so leni ali nesposobni ali pa hudobni,« presoja te reči Tomaž Banovec. Sicer pa je zvezni zavod na tako imenovani zgornji ravni že preračunaval jugoslovanski družbeni proizvod v GNP, vendar drža po obracih, ki jih pred drugimi skrivajo. Izračun so poslali kot prispevek v knjigo National Accounts Statistics OECD 1976-1988. Iz nje je zdaj javno, vsemu svetu razvidno, kako nepopolno spremljamo svoj razvoj, namesto da bi podatke, ki jih imamo, oziroma bi jih lahko imeli, napravili primerne za sodobno ekonomsko odločanje. Hkrati bi bili torej koristni za nas same in sposobni za mednarodne primerjave. Namesto da bi nas torej zvezna statistika že 1988 – ob ustavnih dopolnilih, ki so govorila o tržnem gospodarstvu, o enakopravnosti lastnin ipd. – sama silila v postavitev evropske statistike, sta jo Slovenija in slovenska statistika stalno na politični in strokovni ravni silili v to. Zdjaj niso več proti reformam in so vse objavljali, tudi glede družbenega proizvoda po načinu SNA. »Zdjaj smo v zadregi,« pravi direktor slovenskega statističnega zavoda Banovec, kako bodo v zveznem zavodu to izvedli. Kako bodo naredili za regionalne komponente, torej za republike, ker nas imajo za regijo. »Mi delamo več. Tudi si načrtno prizadevamo biti strokovno, metodološko leto dni pred njimi,« zatrjuje Tomaž Banovec.

Konec prihodnjic

Ilija Popt

TEORIJA JAVNE IZBIRE O POMANJKLJIVOSTIH DEMOKRACIJE (1)

Racionalna ignoranca volilcev

Znanost, ki odkriva značilnosti političnega odločanja z instrumenti, ki so last ekonomske znanosti, ne šteje več kot trideset let. Imenuje se teorija javne izbire (public choice). Čeprav so druge znanosti dolgo prezirljivo opazovale njene porodne krče, se zdi, da so jo nedolgo tega, ko je eden izmed njenih vidnejših predstavnikov James Buchanan 1986. leta prejel Nobelovo nagrado, sprejele v svoj svet »resnih znanosti«.

Teoretični javne izbire v svojih delih opozarjajo, da racionalno človekovo obnašanje, ki je v ekonomiji razumljivo in zaželjeno (že od Adama Smitha dalje je znano, da človekova težnja po izpolnjevanju lastnih koristi prinese najučinkovitejše družbene rezultate), v političnem odločanju lahko privede do nezaželjenih učinkov. V tem prispevku bomo opozorili na dve pomanjkljivosti demokracije, ki jih poudarjajo teoretični javne izbire; prvič na neugodne rezultate demokratičnega odločanja, ki so posledica obnašanja udeležencev demokratičnega političnega procesa, in drugič, na nakatere nezaželjene rezultate samega procesa demokratičnega odločanja.

Na politične odločitve vpliva več različnih skupin in institucij: volilci, politiki, državni uslužbenci, sodniki, javni mediji, intelektualci, lobiji v gospodarstvu in druge organiziranice interesne skupine. Proučevanje njihovih motivov in obnašanja pripomore k sirsemu razumevanju političnih procesov. Omejili se bomo na volilce, politike, državne birokratske strukture in na vplivne interesne skupine (lobije). Ali so odločitve teh skupin takšne, da podpirajo učinkovito državno politiko? Z učinkovito politiko razumemo sprejemanje takšnih odločitev, pri katerih so skupne koristi večje od skupnih družbenih stroškov. Začnimo kar z nami samimi, volilci.

Volilci: racionalna ignoranca

Volilci se, kot pravi teorija javne izbire, praviloma odločamo tako, da poskušamo kar najbolj uresničiti svoje privatne interese. Čeprav individualni interes posameznika v ekonomiji pripelje do največjih družbenih koristi, izkušnje v politični sferi kažejo, da volilci z uveljavljanjem lastnih interesov ne jamčimo sprejetja učinkovitih družbenih odločitev. Celotno najučinkovitejši ukrepi običajno koristijo nekaterim volilcem bolj kot drugim. Vsek dan v časopisih beremo, da študenti zahtevajo višje stipendije in so pripravljene podpreti višje prispevne stopnje za solstvo, upokojence zahtevajo več socialnih pravic, kmetje zahtevajo višje subvencije za meso in mleko. Volilci le redko lahko politično (na primer z referendumom) izrazimo svojo podporo določenemu programu. Običajno izbiramo med kandidati, ki ponujajo širši program ukrepov. Ker nam gre za lastne cilje, se bomo odločili za kandidata, ki ne pozablja na

naše prioritete. Našo odločitev pa najbrž opravičujemo s tem, da je program v interesu širše javnosti, da se zavzemamo za dobro stvar in da kar je dobro za nas, je gotovo dobro tudi za našo ljubo domovino.

Druga nič manj pomembna lastnost našega obnašanja, ko se znajdemo v koži volilcev, je ignoranca do posledic naših političnih odločitev. Ta ignoranca je plod racionalnega obnašanja volilcev in posledica dejstva, da je privatne informacije pri naših vsakdanjih nakupih ali nakupih trajnejših dobrin lažje zbrati kot informacije, ki so potrebne za pretehtane in modre politične odločitve. Pridobivanje informacij je povezano s stroški (izguba časa, denar za nakup knjig in drugih informacijskih virov, strokovne analize), največkrat pa zahtevajo strokovna znanja, katerih večina volilcev nima. Če se odločamo za študij, je zbiranje informacij o programih različnih fakultet in univerz ter študijskih razmerah seveda zaupljivo in mudično, a ne nemogoče, medtem ko je odločitev o tem, katere univerze in kakšne programe potrebujemo, koliko nam mreža šol stala in kakšno bo naše dnevno breme, informacijsko precej zahtevnejši posel. Poleg visokih stroškov zbiranja informacij se za relativno neinformiranost volilcev najvaja še drugi razlog. Individualna korist, ki jo ima posameznik od zbiranja informacij za politično odločanje, je običajno manjša od koristi, ki jo doseže s pridobivanjem informacij o privatnih nakupih (dobrin ali storitev). Poslabšanje v študijske programe in stroške izobraževalnega procesa tudi volilcu kaj malo zadovoljstva, saj se v množici volilcev njegova odločitev izgubi kot kaplja v morju. Njegov vpliv na izid volitev je zanemarljiv. Nasprotno pa mu zbiranje informacij, ko se odloča za študij, pomaga, da se pravilno odloči in tako doseže trajno življenjsko zadovoljstvo.

Ignoranca volilcev je v skladu s človekovim racionalnim obnašanjem in ima pomembne posledice za politično odločanje. Politični proces mora računati na neinformiranost volilci. S to lastnostjo je mogoče opravičiti številne parole, zavajanje in prikrivanje dejstev in poenostavitve v političnih agitacijah. Pojasnjuje tudi poudarjene kratkoročne ukrepe v političnih kampanjah in prikrivanje dolgoročnih škodljivih posledic ter tudi pripravljeno umetno izboljšanje ekonomskih razmer (na primer zmanjšanje nezaposelnosti) v obdobju tik pred volitvami (seveda z namenom, da bi

V sedanjem demokratičnem obdobju se nam večasih zadi, da tudi sedaj, ko smo končno rešeni spon pretekle enopartijske vladavine vse le ni po našem, tako kot smo si zamislili, upali, zahtevali in pričakovali, in da gredo (politične) odločitve še naprej nekoliko svoja pota, ne da bi prav dojeli in razumeli, zakaj je tako.

z naklonjenostjo volilcev obdržali oblast), ne glede na dolgoročno škodljivost takšnih umetnih gospodarskih ciklov.

Poleg ignorance je v političnem odločanju treba računati tudi s težavami, ki jih imajo volilci pri odločanju zaradi negotovosti glede prihodnosti in iluzij. Iluzije je v volilni kalkulaciji volilcev pojavljajo, ko se je na primer treba odločiti za obseg določene javne ali kvazi-javne dobrine (na primer za solstvo, zdravstvene storitve, raziskovalno dejavnost, kulturo, vojsko...). Če je vprašanje, o katerem se morajo volilci odločiti, zastavljeno tako, da se ne odločajo o prispevni stopnji za določeno dejavnost, temveč o obsegu pravic, bodo volilci največkrat podcenili stroške storitve in precenili koristi. Tako je na primer v zdravstvu kaj lahko pozabiti, da plačujemo ne samo prispevke iz naših plač in participacij, pač pa da tudi podjetja plačujejo prispevke iz bruto osebnih dohodkov. Zaradi (davčne) iluzije se bodo volilci odločali za prevelik obseg javne storitve. Problem denarne iluzije je pomemben v neposredni demokraciji (ko je volilec dana momenta neposrednega odločanja o obsegu javne storitve oziroma javne dobrine) lahko pa se pojavijo tudi v predstavniški demokraciji, če poslanci (na primer v parlamentu) premalo poznajo vse vidike obravnavane problematike.

Politiki: podobnosti in razlike z menecerji

Druga pomembna skupina v političnem odločanju so politiki. Teorija javne izbire pravi, da je mogoče potegniti vzporednico med poslovnimi oziroma menecerji v podjetjih in politiki. Delovanje obojih naj bi vodil motiv lastnih interesov, koristi in zadovoljstva. Oboji morajo pri svojem delu iskati potrdilo javnosti. Menecerjem čim večja prodaja proizvodov signalizira pridobitev kupcev, politikom zmaga na volitvah dokazuje pridobitev volilcev. Razlika pa je poenostavljeno

rečeno v tem, da se poslovneži običajno srečujejo s precej večjo konkurenco kot politiki (ob koncu volilnega boja si običajno konkurirata samo dva politična kandidata) in da politiki krojijo usodo tudi tistih volilcev (manjšine), ki niso glasovali zanje, medtem ko poslovneži ne morejo vsiliti svojih izdelkov tistim kupcem, ki jih ne želijo kupiti.

Politike, pravi teorija javne izbire, pri političnem odločanju vodi težnja, da povečajo število volilnih glasov na prihodnjih volitvah. Kakšne politične odločitve bodo sledile takšnemu motivu, v teoriji javne izbire ni jasno razvidno. V poskusu odgovora na to vprašanje opozarjamo na dve ugotovitvi. Prvič, politiki so izvoljeni glede na svezetjaj ukrepov, ki ga ponujajo, kar pomeni, da za posamezno vprašanje ni treba iskati potrdila večine. In drugič, volilci se ne zanimajo za politiko volilcev v vsaki zadevi kot tudi ne za njegove pretekle odločitve in prizadevanja za ureditev odprtih vprašanj v prihodnosti.

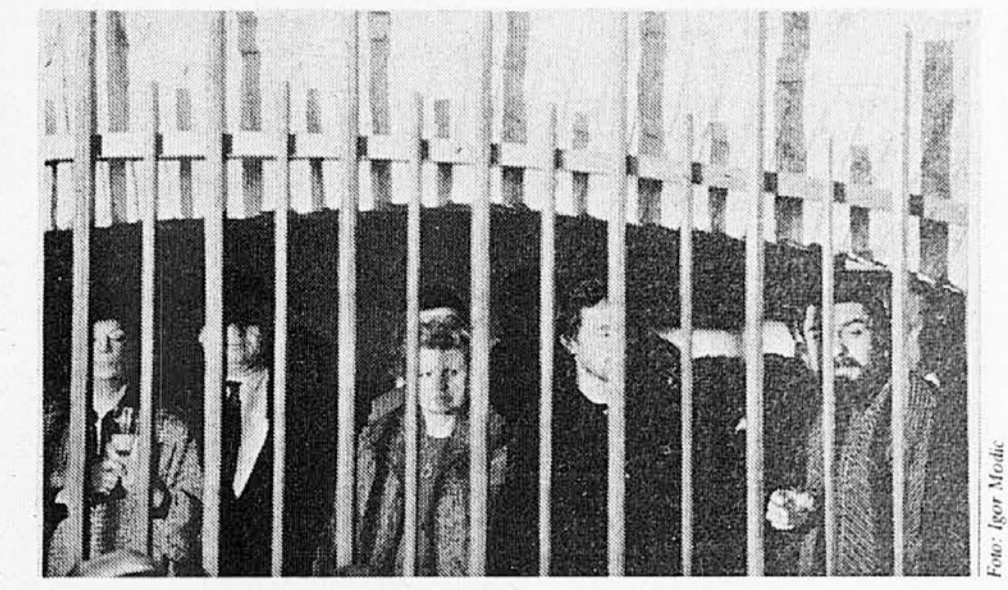
Da bi ponazorili, kakšen je pomen podpore javnosti za ukrepe, ki jih kandidati ponujajo, in ne za posamezno vprašanje, si ogledajmo naslednji primer. Vzemimo, da je odvis volilcev do treh ukrepov (subvencije kmetom, nadomestila za nezaposlene, subvencije stanarin) naslednji:

ukrepi	Stališče volilcev	
	za	proti
subvencije kmetom	20%	80%
nadomestila za nezaposlene	20%	80%
subvencije stanarin	20%	80%

Za vsak posamezni ukrep se zavzema 20 odstotkov volilcev, 80 odstotkov pa jih je proti. V tem primeru se lahko zgodi, da bo politik, ki bo v volilnem programu ponudil vse tri ukrepe, premagal politika, ki bo proti vsem trem. Kako je to mogoče? Kmetje so sicer

proti solidarnostnim podporam in subvencijam stanarin. Ker pa kandidati, ki podpira ta dva nezaželena ukrepa, v volilnem programu zastopa tudi njihove interese, se lahko odločijo (če presodijo, da bodo stroški subvencioniranja stanarin in solidarnostnih podpor, ki bodo šli iz njihovega žepa, nižji od koristi subvencioniranja kmetov), da bodo kandidata vseeno volili. Če podobno razmišljajo tudi socialno ogroženi stanovalci in brezposelni, bo kandidati s takšnim volilnim programom pridobil (v primeru večinskega volilnega pravila), večino glasov, ki v tem primeru znašajo 60%. Politik je izvoljen, čeprav se s posameznimi cilji volilnega programa večina volilcev ne strinja. Primer takšnega programa (ali zakonodaje), ki omogoča, da je z zastopanjem interesov določenih skupin mogoče pridobiti večino za interese manjšine, se v teoriji označuje za implicitni logrolling (implicit logrolling). K temu problemu v nekoliko drugačni enačici se bomo vrnili kasneje.

Ignoranca volilcev ima še druge posledice za obnašanje politikov. Dopusča jim, da sprejemajo takšne odločitve, pri katerih so koristi za prejemnike vidne, medtem ko so stroški, zlasti če gre za »nevidne davke« (na primer davke iz dohodka podjetij) sirsji javnosti neznan. Politik, ki pri svojih odločitvah vedno v mislih preševa prihodnje volilne glasove,

SAMOSTOJNO IN
NEODVISNO SODSTVOSamo
na temelju
pravne države

Le v razviti pravni državi imajo lahko sodišča svojo neodvisno vlogo.

Sistema neodvisnega sodstva ni mogoče doseči čez noč in ne le

z uresničitvijo pravnih norm. Poleg

upoštevanja temeljnih pravil, ki

zagotavljajo takšen položaj sodišč, sta

prav tako pomembna tradicija

spoštovanja neodvisnosti sodišč in

politično ozračje, ki je temu

naklonjeno.

O tem, kako blizu (ali daleč) smo v naši republiki in v drugih delih Jugoslavije od sistema neodvisnega sodstva, so prejšnji teden na Brdu pri Kranju razpravljali udeleženci mednarodnega seminarja o samostojnem in neodvisnem sodstvu. Pripravili so ga slovenski in zvezni sekretariat za pravosodje in upravo ter ameriško združenje pravnikov v okviru programa za pravno pomoč deželam vzhodne in srednje Evrope (CEELI). Teme pogovorov, ki so se jih udeležili tudi predstavniki nekaterih vzhodnoevropskih držav ter vseh jugoslovenskih republik in pokrajin, so bila tako splošna vprašanja o tem, kako struktura in organizacija sistema sodišč vplivata na neodvisnost sodstva, vprašanja volitev, mandata, razrešitev in strokovnosti sodnikov, vloge združenj pravnikov in neodvisnih pravnih zastopnikov ter zasnovne ustanovitve in zakonitosti, kot tudi povsem praktična vprašanja, s katerimi se ukvarjajo pravosodni organi.

Bodoča slovenska ustava naj bi kot temeljno načelo neodvisnega sodstva opredelila, da je sodnik vezan samo na ustavo in zakon, da je sodniška funkcija trajna, da lahko le ustavno sodišče sodnika premešči ali mu odvzame sodniško funkcijo, (če hudo krši ustavo ali zakon, oziroma če z naklepno storjenim kaznivim dejanjem zlorabi sodno oblast, ki mu je zaupana), da je sodniška funkcija nezdržljiva z drugimi funkcijami, ki bi ga spravljele v odvisnost pri sojenju ter da sodnik uživa imuniteto. O tem, ali so s temi načeli – vsaj na pravni ravni – zagotovljene možnosti za

neodvisno sodstvo in kakšne so ameriške izkušnje pri tem, smo se pogovarjali z Markom S. Ellisom, izvršnim direktorjem CEELI, ter sodnikom in direktorjem ameriškega pravne centra Williamom W. Schwarzerjem.

Po mnenju Marka S. Ellisa vključuje pojem neodvisnega sodstva več konceptov, katerim je skupno izhodišče zagotovilo, da ima sodstvo posebno vlogo v pravni državi in pravem sistemu. To je zagotovilo, da bo sodstvo zaščiteno pred centri politične moči v posameznih državah, da bo zaščiten mandat sodnikov, prav tako pa tudi njihove plače. V nekaterih državah – mednje sodijo ZDA – imajo dolgo tradicijo spoštovanja neodvisnega sodstva. Sodstvu je s tem zagotovljena določena vloga v družbi in državljanji to spoštujejo.

Prej našeta načela neodvisnega sodstva izhajajo iz dosledne delitve oblasti na zakonodajno, izvršno in sodno, ki jo predvideva tudi nova slovenska ustava. Toda ko govorimo o delitvi oblasti, je ureditev v ZDA drugačna od evropske. V ameriškem sistemu namreč prihaja do določenega prekrivanja med posameznimi področji oblasti. ZDA poznajo petdeset različnih sistemov, kolikor je pač držav, in se razna, če govorimo o federalni ravni. Zvezni sodniki so imenovani. Toda v postopku imenovanja potrebujejo potrditev senata. Tu se torej posamezna področja oblasti na nek način prekrivajo. Toda ko je sodnik imenovan in njegovo imenovanje potrjeno, dobi doživljenjski mandat in nihče ga ne more več odpušiti – razen če stori hudo kaznivo dejanje.

Tudi plače mu ne morejo zmanjšati, je razložil William W. Schwarzer in dodal, da zato lahko njihovi sodniki delajo neodvisno in povsem ločeno od političnega sistema. Tako je na federalni ravni. Drugače pa je v tistih ameriških državah, kjer so se odločili, da sodnike volijo. Tudi njihov mandat je tam lahko različno dolg. Kot sta pritrdila oba sogovornika, je v teh primerih možno, da prihaja do večje odvisnosti sodnikov od politike. Čeprav v ZDA obstaja tradicija, je dejal William W. Schwarzer, po kateri se javnost in vlada ne vmešavata v delo sodnikov ali nanje vplivata, so tudi primeri, ko sodniki padejo pod pritisk javnega mnenja. Posebej to velja za tiste primere, ko sodniki izdajo sodbe, ki so v javnosti nepopularne. Če sodnik pade pod ta prevelik vpliv javnosti, je seveda s tem ogrožena njegova neodvisnost. Povsem konkretno se to kaže ob ponovni izvolitvi sodnika, ob reelekciji – ko zakonodajni od sodnikov zaradi nepopularne sodbe ne izvolijo več na to mesto. Toda to se zgodi le izjemoma.

Da bi se izognili različnim vplivom na sodno oblast in nekvalificiranim sodnikom, pozna pravni sistem ZDA nekatera varovala in med njimi je na zvezni ravni organizirana ameriška zveza pravnikov. Ta ima pomembno vlogo pri izbiri sodnikov. Določil namreč, ali je posamezen sodnik usposobljen za ta položaj. Od njenega priporočila je odvisno, ali bo senat posameznega sodnika potrdil ali ne.

V primerih, kjer sodnike torej voli parlament, ki je strankarsko obarvan, morajo biti

v samem sistemu različna varovala, ki bodo ščitila posameznega sodnika od trenutne politične (ne)naklonjenosti njegovi izvolitvi.

V Sloveniji se največkrat kot eden izmed bistvenih pogojev neodvisnosti sodstva omenja stalnost sodniške funkcije oziroma neomejen mandat sodnikov. Nova slovenska ustava naj bi (poleg predloga, da sodnike imenuje predsednik republike na predlog sodnega sveta – kot različica se predvideva, naj bi sodnike volil državni zbor) uvedla trajnost sodniške funkcije. William W. Schwarzer je doživljenjski mandat označil kot zelo pomembno postavko. To je nekakšen filozofski koncept, katerega vsebuje ameriška ustava in ki kaže na to, da neodvisnost sodstva zahteva tudi njegovo zaščito. »Vendar se mi zdi«, je rekel W. W. Schwarzer, »da ideja o neodvisnosti sodnikov in sodstva ni odvisna samo od stalnega mandata sodnikov.« Pri tem gre za dosti več, kajti veste, da so tudi v nekaterih sistemih v socialističnih državah sodniki s stalnim mandatom, vendar politika še vedno lahko vpliva na sodbe, ki jih izrečejo. Zato je poleg neodvisnega mandata zelo pomembno splošno politično ozračje, ki spoštuje neodvisnost sodstva in sodnika samega, njegovo dostojanstvo in odločitve, ki jo izreče na sodišču.

Na vprašanje, kam bi lahko umestili Slovenijo glede njenih prizadevanj za uresničitev zasnovane neodvisnega sodstva, je Mark S. Ellis kot poznavalec vzhodne in srednjeevropskih pravnih ureditev odgovoril, da so njego-

lahko zaradi omenjenega podpira neučinkovite politične odločitve (odločitve, ki prinašajo višje stroške od družbenih koristi).

Birokracija: vedno za čim večji proračun

Državna administracija oziroma birokracija, s slednjo teorija javne izbire razume velike organizacije, je naslednji pomembni akter v političnih odločitvah. Njeno obnašanje naj bi prav tako vodil motiv lastnih koristi. Ker so koristi birokracije zlasti visoke plače in minimalno delo, za kar so potrebna velika sredstva (veliko število zaposlenih in delovnih pripomočkov), si birokracija prizadeva doseči kar največji državni proračun. Na osnovi opazovanja parlamentarne dejavnosti vrsto let bo parlamentu ponudila v sprejemljivi proračun od potrebnega. Če se parlament odloči za zavrnitev, to običajno pomeni dolgotrajno in naporno pretresanje posameznih postavk, ki zahteva strokovno znanje. Parlamentarni poslanci se morajo pri presoji stroškov in učinkov nasloniti na izvedensko mnenje istih strokovnjakov, ki so pripravili proračunski predlog. Če so volilci nezainteresirani za obseg proračuna, parlamentarci pa neinformirani in se poleg tega želijo izogniti mučnim pogajanjem, birokracija z izobritvijo prenaplnotenega proračuna slavi zmago. Teorija javne izbire se zato nagiba k zaključku, da bo obnašanje birokracije težilo k večjemu proračunu od potrebnega. Storitve, ki jih birokracija ponuja (na primer mreža šol, izobraževalni programi, obseg in kvaliteta zdravstvenih storitev) pa ne bodo v skladu s potrebami in željami volilcev.

Nevenka Hrovatin
Nadaljevanje prihodnjic

ve izkušnje zelo izjemne. Zadevajo pravzaprav celotno Jugoslavijo, saj so bili na seminarju predstavniki vseh republik in pokrajin. Pokazali so veliko željo, da bi uresničili idejo neodvisnega sodstva. Slovenija kot republika pa je pokazala, da je pri uresničevanju sprememb nekoliko pred drugimi. Pred drugimi je tudi, ko govorimo o sodstvu vzhodno in srednjeevropskih držav.

To spoznanje me ni presenetilo, je dodal M. S. Ellis, saj sem dogajanja v Sloveniji poznal že prej. Slovenija je prav tako prava opravila svobodne večstranskeke volitve in tako sprejela demokratična načela, brez katerih bi bilo neodvisno sodstvo povsem nepomembno in neuresničljivo. W. W. Schwarzer je ob tem še menil, da tukajšnji sodniki zelo dobro razumejo pojem neodvisnega sodstva. Toda v tem procesu je zelo pomemben razvoj političnega sistema, ki mora prispevati k temu, da dobijo sodišča dostojno vlogo v družbi. Zato je pri neodvisnem sodstvu najprej pomemben razvoj pravne države, kajti le v njej imajo lahko sodišča svojo neodvisno vlogo.

Ali je potem pot, ki si jo je začrtala Slovenija – to je dosledno spoštovanje načela delitve oblasti, trajni mandat sodnikov, njihove boljše materialni položaj ter politično ozračje, ki bo tem spremembam naklonjeno – tisto dobro izhodišče za uresničitev samostojnega in neodvisnega sodstva, je bilo še vprašanje namerjano obema sogovornikoma. Pritrldila sta.

Majda Ukelič

Tam imaš lep razgled proti kuhinji. Iz nje vročino svigajo natakariji in se s prav tako vročino naglico vračajo vanjo. Tudi do stranišča ni daleč, pravkar gre mimo moški, ki si na poti proti svoji mizi diskretno zapevja razporek. Naročil si antipasti misti, ki tako čemerno plava v debeli plasti olja, da le omahovaje primeš vilice. »Pričajkujete danes večer Woodyja Allena?« vpraša srednjeveškega natakarja, kajti dejstvo, da velja »Elaine« za Woodyjev najljubši lokal, je edini razlog za to, da ta večer pijes mlačno belo vino in prežvekuješ kašast scallopine v lokalu, o katerem je neki gastronomske kritik žele leta 1986 zapisal: »Hrana je grozljiva. Ni čudno, da sta Mia Farrow in Woody Allen tako tenka.«

Natakar obžaluječo skomigne. Molče pokaže proti okrogli mizi desno pred stranicem, za katero sedijo dve plavalaski z visokonatupirano frizuro in dva debela stara močakarja, ki čisto očitno nista njuna stara očeta. Proti Woodyjevi mizi, ki je bila dolga desetletja rezervirana samo zanj, za katero je sedel z Diane Keaton in Mio Farrow in ki je bila svetinjica v lokalu Elaine Kaufman, vse dokler ni Allen pred nekaj leti začel priložnostno odhajati na razkošne obede drugam. Takrat je vsa scena zadržano kriknila. »Where have you gone, Woody Allen,« je samovšečno zapisala mestna revija New York, ki je to že natanko vedela. Ne daleč, to je znano, kajti Woody Allen vzdržli je na Manhattanu, in še tu prejkone na Upper East Sidu. V »Elia« hodi ali v »Primolov«, kjer sedi, kot vsepovsod, molče v kotu in kjer ga ne sme nihče ogovoriti, razen tistih, ki sedijo za njegovo mizo, kjer skopari z napitnico in odkoder odhaja skrit pod klobukom, katerega kraje zavija do roba svojih očal. Woody Allen je težaven človek, zelo nevrotičen in samotarski kakor rak. »Ko sem z njim zanosila Satchla, mi je rekel: 'Nisem prepričan, kakšen je moj odnos do tega otroka. Zame svet nima smisla. Kako naj bom potemtakem dober oče?'« pripoveduje Mia Farrow, njegova večna zaročenka. »Okay,« sem dejala, »toliko očeta bodi, kolikor hočeš.«

Woody Allen je že skoraj tri leta tako rekoč kolkjast očka iz slikanice, ki se s svojim si-

MESTO IN IGRALEC

New York Woodyja Allena

Materinska gostilničarka Elaine Kaufman je dejala: »Welcome to Elaine's,« te zdolgočaseno pogledala skozi temna očala, ki so ji zdrsnila po nosu, in ti dala najslabši prostor čisto zadaj v lokalu, obitem s temnim opažem. Američani pravijo temu Sibirija.

»Ali še vedno ljubite Manhattan?« je Allena pred nedavnim vprašal neki francoski filmski kritik. »Manhattan mi gre na živce in me frustrira,« je odgovoril. »Kot vroče ljubljena nevesta.«

Nevesta vstaja zgodaj zjutraj. Prav tako Allen. Odhaja iz svojega apartmaja na terasi hiše v Upper East Sidu in sofer ga v belem rolls-royceu odpelje skozi park do Central parka. Tam stanuje Mia Farrow. S petimi

posvojenimi in štirimi lastnimi otroki. Najmlajši, ime mu je Satchel, ima tri leta in je Woodyjev sin.

Tukaj je mesto takšno, da bi človek od sreče globoko zajel sapo. In na videz nedotaknjeno, brez ekoloških bradavic, ki tako grodo poganjajo drugod. Malo brezdomcev, zato pa pestanje v belih haljah, ki vodijo svoje varovanje na oranži šolski avtobus. Tukaj stoji Dakota Building, pred katerim je bil ustreljen John Lennon: to je bil eden redkih umorov v zahodnem Centralnem parku. V hišah so še velika starmodna stanovanja, ki jih poznamo iz komedij, nastalih v štirideset-

tih letih, in iz Allenovih filmov. Hannah in njene sestre so v glavnem posneli v apartmaju s tremi spalnicami Mie Farrow, v stanovanju, za katero plača, kot so ježno poročali, komaj 1200 dolarjev stanarine in za katero bi danes posrednik zahteval najmanj tri milijone dolarjev.

New York Woodyja Allena so boleče sladke podobe, najbolj impresivne med njimi so črno-bele in v opazovalce prebujaajo nostalgiko. Hrepenenje po večerajšnjem svetu. Queen'sboro Bridge iz Manhattan na katerem sedita Diane Keaton in Woody Allen in se zblizujeta na tako privlačno neroden način »This is really a great city,« pravi on »I am knocked out.« In mi z njim. V ozadju se kakor božično drevo leskeče Wall Street. Soho, kjer ima svoje velikomno bivaljske strogi umetnik Max von Sydow iz filma Hannah, ki se pritožuje nad popolno brezizhodnostjo življenja.

New York Woodyja Allena je bel in nevrotičen, ne barvast in zasvojen. Dogaja se izključno na Manhattanu. Mali izlet v Flatbush/ Brooklyn, kjer se je rodil, v filmu Radijski dnevi je filmski sproditelj. Tam, kjer ena nad drugo cepijo enodružinske hiše in kjer se na dvorišču suši mokro spodnje perilo, tam ni njegov svet. Nervozne tam ne cvetijo dovolj zanimivo, manjka jim urbano uničena kulisa. Uničena v duši, ne v podobi mesta. V Hannah kaže arhitekt David (Sam Waterston) dvema potrebnima samcem svoje najljubše stavbe, o katerih lahko domnevamo – ker je večina Allenovih filmov biografskih – da so tudi njegove najljubše stavbe – Dakoto, Pomander Walk (št. 94 in 95 med Broadwayem in West End Avenue), Chrysler Building, ki ga je razpila lastnica Leona Helmsley jeseni 1990 za eno noč razsvetlila v vijolični barvi, vsem homoseksualcem v mestu na ljubo. Beaux Arts New York Yacht Club, Jefferson Market Library. David razkazuje in zgovorno razlaga: »Ljudje hodijo 'sak dan mimo teh vitalnih struktur in nimajo časa zanje.« Dekleti na zadnjih sedežih pa medtem premišljujeta, kako naj čim bolj neopazno dosežeta, da ju bodo odložili zadnji.

V New Yorku Allena Woodyja je še vse tisto in samo tisto, kar od tega mesta kot darilo sprejema srečni turist. Male knjigarnice (Pageant Book Shop na Deveti ulici med Tretjo in

(NE)RESNIČNOST VOJNE

Sovražnik je izginil

Zalivska vojna je elektronska vojna. Sovražnik obstaja samo na radarskih in merilnih zaslonih in je zato kot fizični nasprotnik izginil. Za TV gledalce v tem kraljestvu podob ni kriterijev, kaj je resnično in kaj lažno, zato smo se vsi skupaj znašli v veliki produkciji, pravi kontroverzni francoski filozof Jean Baudrillard.

Monsieur Baudrillard, televizija nam po ves dan brez oddiha predvaja vojno. Kaj lahko vidimo, ko opazujemo te podobne, dejanskost ali zgolj slepilo in simulacijo?

Na televiziji nimate nikoli opraviti z realnostjo v smislu pravega, konkretnega kontakta. Ta medij dejanskost virtualizira, se pravi, da jo prevaja v hlapljivo, zamenljivo elektronske podobne, ki se izmikajo izkustvenosti.

A vojna vendarle je.

Ne gre zgolj za medije, v katerih ta vojna izhlapeva — vojna sama namreč ni realna. Kako to?

Virtualno ne obvladuje le medijev, napadlo je tudi dejanskost. Zalivska vojna je elektronska vojna. Sovražnik kot nasprotnik, osebni sovražnik je izginil. Prizorišče vojne je tudi za udeležence navzoče zgolj na zaslonih njihovih radarjev in merilnih sistemov. Vojni dogodki sami so se pomaknili v negotovo.

Saj je negotovosti vendar kriva cenzura.

Ta vojna pravzaprav ne potrebuje cenzorja. Podobne se cenzurirajo same. Tudi če ne bi zadrževali informacij, si iz trenutnih posnetkov prav gotovo ne bi mogli ustvariti predstave o tem, kaj se dogaja. V opoju elektronskih podob, ki se sirijo s svetlobno hitrostjo, dejansko nima časa, da bi se dogajala.

Saj vendar obstajajo trenutni posnetki, slike podirih hiš in ranjenih civilistov na primer, v katerih je mogoče prepoznati realnost vojne.

Vselej je treba upoštevati brezbržnost ljudi. Preveliko število podob uniči vsakršno imaginacijo. Ni se mogoče zvesti, ni mogoče interpretirati. Ni časa za to. Poleg tega v kraljestvu podob ni kriterijev za resnično in lažno. Vse doživljamo kakor smelnalo knjigo. Znašli smo se v veliki produkciji.

S smelnalo knjigo ali brez nje — kadar nad Tel Aviv priletijo rakete, to za Izraelce pač ni kino.

Šlihal sem, da izraelske oblasti svariyo prebivalce, naj ponoči ne hodijo na cesto, da bi gledali boj med raketami patriote in scud. Po prvem strahu so ljudje prišli do tega, da je zanje tudi raketna vojna spektakel. To gre zelo hitro. To je nekakšno mentalno prebavljanje. Način recepcije, ki so mu vtisnili svoj pečat mediji, celo tam virtualizira vojno.

Saj vojna z mrtvimi in ranjenimi nikoli ne more biti dober show.

Splošnega spektakla ne motijo niti ranjenci in mrličji. Ne vemo, ali ni manipulirana kot podoba tudi smrt.

A Američanom v vojni ne gre za spektakel, marveč za to, da bi zlomili moč agresivnega diktatorja. Za to zastavljajo zavezniške čete svoje življenje.

Pravi izziv ni Sadam Husein. Pravi izziv izhaja iz islamskega fundamentalizma. Homicini je hotel dvoboj, igro na življenje in smrt z zahodnimi vrednotami.

Mar Sadam ne igra na življenje in smrt?

Sadam je zgolj slepar. Zahod ga je hranil, od Zahoda živi, islam funkcionalizira za svoje cilje, enako počne s čustvi arabskih množic, ki jih jemlje za talce, da bi uresničil svoje namene. Mislim, da je v marsičem komplic Zahoda.

Šalite se.

Ne. Včasih se mi zdi, kakor da bi Zahod izzval konflikt s tem vzhodno-zahodnim vmesnim bitjem zato, da bi stvari zabrisal.

Katere stvari?

Američani so zainteresirani za blokado ali nevtiralizacijo islama v celoti.

Katerim najbolj radikalnim predstavnikom so ameriškim hudicem napovedali sveto vojno...

Američani te sovražnosti ne jemljejo resno. Preprosto ne morejo doumeti, da je svet lahko zel. Tako egocentrični so, da si drugega ne morejo predstavljati kot drugačnega.

Zakaj naj bi si Američani svojega nasprotnika predstavljali? Saj se hočejo proti njemu le bojevati.

Američani se ne bojujejo kot vojski, marveč kot misijonarji. Čisto vest imajo in svojo vsemogočnost — to je ves njihov svetovni nazor. Tako ni za to vojno nobenega razloga v dobesednem smislu: nasprotnika nimata istih izhodišč, ne stoji na tleh iste realnosti. Amerika ne sprejema izziva drugega. Tako imenovanega sovražnika lahko zgolj nevtiralizira, ne more pa ga premagati.

Toda ali islam sprejema izziv Zahoda? Ali se fundamentalistični muslimani ne bojujejo konkurenca z zahodnim načinom življenja?

To je treba razumeti. Nočejo, da bi jih potegnili v ta virtualni in medijski svet, v to družbo, polno simulacije in negotovosti. Verjetno je res, da mi na Zahodu muslimane zaradi tega včasih preziramo. A njihov prezir do nas je še veliko večji.

Toda nasprotni kultura in religija morata vendarle po nekakšnih splošno veljavnih pravilih živeti v miru druga z drugo.

Mir je morda zgolj utopija. V drugih družbah se ravnovteže ne dosega z nevtiralizacijo vsakršnega nasilja. Nasilje tam izživijo ali pa ga sublimirajo v obredih, žrtvovanju in magiji. Moderne, racionalne družbe so te oblike izživljanja nasilja likvidirale. In zdaj smo pred izzivi ne-modernih družb brez simboličnih obrambnih sil.

Videti je, da ima Zahod, vsaj kar zadeva zalivsko vojno, še vedno občutek premoči.

Ta občutek temelji na prepričanju, da poznamo dejansko sveta, da je to tisto, kar je mogoče materialno realizirati. Druge kulture jemljejo vse luzijsko, sanje kot nič manj realne sestavne dele sveta resno in jih poskušajo uravnati z igro ali magijo. V našem hiperrealističnem medijskem svetu se nam ta pot-

lačitev maščuje: trpimo zaradi sile njihovih iluzij, vendar pa nimamo več sredstev, da bi jih obvladali. Da, glede tega nimamo več kulture.

Spričo te nepregledne vojne prevzema veliko mladih globoko hrepenenje po izkustveni realnosti. Mladi Nemci ne vzdržijo več pred televizorji in odhajajo na cesto potestirati proti vojni. Mlade Angleže vleče od ekranov pred recitacijske komisije. Ali gre za beg pred čarom medijev?

Da. Nas vse seveda prevzema globoko hrepenenje po realnem. Nismo zadovoljni zgolj z virtualnim svetom. Hrepenimo po tem, da bi razbili stekleno steno. A tudi protestiranje je samo scena v smelnali knjigi medijev. Celo če se nam televizija gnusi, bredemo čedalje globlje v svet njenih podob. To je paradoksalen, katastrofen proces.

Kako naj to razumemo?

Seveda obstaja ta volja do realnega, do akcije, do vrnitve h kategorijam telesa in duha, k volji in želji, k vsemu, kar je človeško in kar nas povezuje z realnostjo. A danes je za to, da se to hrepenenje ujame in razblini v virtualnosti, toliko sredstev.

Ali potekatek sodite, da vleče vojske v to vojno le hrepenenje po realnosti.

Če je sploh karkoli realno, potem bi morala biti realna pravzaprav vojna. In zato je zanimivo opazovati, kako ta vojna pada v prepad virtualnosti. Vem, da zveni metafizično, toda ta vojna je morda le test, ki naj bi pokazal, ali so vojne sploh še mogoče.

Ali se ta test ne dogaja v vaši glavi?

Prisiljeni smo se soočiti z vojno kot z imaginacijo, saj zanjo nimamo jezika, nimamo govornice. In ne podob. Vojna brez podob je globoko razočaranje za vse.

Ali samo za poklicnega pesimista Baudrillarda?

Zaradi te elektronike se vse dogaja tako hitro, o pravem času, vse je prišlo v kratak stik.

Jean Baudrillard je med postmodernimi francoskimi filozofi najbolj znan — in prav gotovo tudi najbolj sporen. Za nasprotnike je zgolj »modni filozof«, sam pa se označuje za »administratorja teoretske praznine«. Baudrillard se je rodil leta 1929 v Reimsu, leto dni je kot učitelj francosčine živel v Tübingenu in leta 1968 je sodeloval pri majski vstaji. Njen uspeh je tudi pri njem zapustil globoke teoretske sledove. Razočarani levitar je začel vesepoved odkrivati slepila in simulacije, njegovi članki in eseji se vrtilo okrog dvoma o dejanskosti in izkustvenosti modernega sveta, ki je lahko zanj le medijski, varljiv svet. Poleg simulacije je njegov osrednji pojem »virtualno«. Za virtualne označuje fizika tiste elementarne delce, katerih eksistenca je mogoče le posredno dokazati. Za Baudrillarda je virtualizacija proces, ki so ga sprožili mediji: neposredno in čutno zaznavanje sveta postaja nemogoče, mediji postavljajo stvari v sfero navideznega in poljubnega, iz indikativa v irealist.

Nič več ni distance od dogodka do podobe in do sode. Zaradi neposrednosti je vojna tako pornografska, tako obscena. Znašli smo se v clipu, ko se pomešajo vse podobe in ko zato ni mogoče imeti stališča.

Morda bo zdaj vse skupaj postalo bolj jasno. Slišali smo, da ste dobili poudbo, da se vojne udeležite kot poročevalec.

Hranim se z virtualnim. Če bi me poslali v realno ... (Smeh)

Der Spiegel, Hamburg

Nevarnost je v tem, da se vse skupaj ne prevrže v bedasto in nekritično prezaposlenost. »Federica Mormando meni, da se nad prezaposlenimi otroki dela nasilje, ker se jim jemlje možnost raziskivanja, razglašanja, učenja. Vrh tega starši z enako lahkomiselnostjo, s kakršno vsiljujejo otrokom najbolj čudne dejavnosti, tudi dopuščajo možnosti, da se opustijo. »Temeljna napaka postane s tem še hušja, kajti v mladih ustvari miselnost, da je vse v življenju postranskega pomena, posledica tega pa je, da se ne morejo odločno spopasti z resničnimi težavami v življenju.«

Problem seveda ni rešen, če se krivda naprti staršem. »Važno je, da se začnemo spraševati, kakšni vrši adolescence ustrezajo doletene odločitve,« so sklenili na posvetu v Carpiju.

Skratka, življenje današnjih odrasajočih otrok, hiper stimuliranih, hiper hranjenih in hiper zaščitenih kot še nikoli, ni tako veselo, kot si marsikdo misli. To sta ugotovila tudi Silvano Grusso in Carlo Pagliarini v raziskavi o zunajšolskih vzgojnih potrebah otrok med 6. in 14. letom v petih italijanskih mestih — Tarantu, Caserti, Reggio Emiliji, Firencih in Genovi. Njuno delo kaže, da otroci skušajo utrditi dan, teden in leto kot celoto stvari, ki jih morajo narediti, kot zaporedje prevzetih nalog, ki jih je treba opraviti in ki določajo življenjski ritem. Seveda ritem v času, ki je izzyet naključnemu in nepredvidnemu. »Pravzaprav ne manjka prostega časa v absolutnem smislu, marveč se čas napolnjuje s stvarmi, ki jih je treba narediti.« Se huje, v takšnem sistemu živijo otroci kot na osamljenih kolih. Zemljevid medsebojnih razmerij spominja na arhipelag, v katerem so zveze med otoki redke in celo tvegane.

Očitno je, da je treba čimprej obnoviti te zveze in pretrgati spiralo: ob redkoterih besedah človeka tako mrzlo spretli kot ob geslu, zapisanem nad vhodom in Inštitut za izopolnjevanje človeških sposobnosti v Philadelphiji, kovanci super otrok Made in USA: »Tiny kids would rather learn than eat« (Otroci se raje učijo kakor jedo).

Europeo, Milano

PREOBREMENJENI OTROCI

Izčrpani pri desetih letih

Glasba, ples, tuji jeziki in malo športa: številni otroci so bolj zaposleni kot kakšen poklicni manager. Skupina italijanskih psihologov razlaga, zakaj je med otroki vse več stresa in šolskih težav.

Vendar žal to sodi v splošno tendenco, da mora biti vse vedno okay in da ne sme otrok nikoli odpovedati.

»Imam se za mater, ki je poslala žogo v kot, kot rečejo v nogometu,« priznava Fulvia Savia, torinska knjigarnarka, malih treh deklet, »Micel, moja najstarejša hči, je bila nadarjena za gimnastiko. Najprej sem jo štirikrat na teden po eno uro spremljala v telovadnico. Potem je iz tega nastalo osemindvajset ur tedensko, pa še teknovanja, naraščajoča spirala dresov, posebne diete, dirk iz telovadnice v telovadnico. Ustavilo se je, ko je Micel imela kolobarje okoli oči in ko je postala preučenjena, predvsem pa zato, ker sem se zavedela, da si je hči, sicer zelo občutljiva punčka, naložila breme mojih tihih težav po uspehu in se je bala, da mi ne bi ustrejala.«

Takšna reakcija je razumljiva: otroci nečejo izgubiti ljubezni staršev, tako da se nazadnje prilagodijo zahtevam odraslih. »In tako se vedejo, kakor da bi bili glasbeniki, kakor da bi bili atleti, kakor da bi bili kiparji, zato pa živijo v razmerah, ki nikakor niso normalne,« zatrjuje otroška psihologinja Loredana Gallo. »Glede na svoje poklicne izkušnje ugotavljam, da obstaja zelo razširjen sindrom v odnosih med starši in posvojenimi otroki: matere in očete si ne vna kriplje prizadevanja, da bi jim otroci postali podobni, da bi se prilagajali njihovim abstraktnim predstavam o otroku, samo da bi okrepili medsebojne vezi.«

»Pogostoma gre tudi za oblast,« pravi Federica Mormando, ravnateljica šole Emilio Trebbucchi v Milanu, edine italijanske šole za nadnadarjene otroke. »V preteklosti se je oblast staršev nad otroci izražala predvsem s prepovedmi, danes pa s formulo »jaz skrblim zate in pazim, da počneš vse mogoče«.

V nekaj minutah sem spoznala, kaj je narobe s Carlotto: svojih dni ne preživlja kot dvanajstletna deklica, marveč kot prezaposleni manager. Punčka je bila programirana na četrtr ure natančno, drvela je s plavalnega treninga na klavirske ure. H klavirju so jo posadili pri štirih letih. In ko jo je mati vpisala k nemščini, je rekla, zdaj imam vsega zadosti, in nehala je jesti.«

Primer, ki ga opisuje genovska psihologinja za družino Alessandra Lancellotti, je vse prej kot osamljen: sindrom prezaposlenosti se čedalje bolj širi med otroki in mladoletniki, žrtvami »overdosed« tujih jezikov, plesnih ur, glasbenih lekcij in športnih treningov.

Med vsimi problemi, ki tarejo današnje mladino, je ta povezan z obiljem, z značilnostmi potrošniške družbe, v katero sodijo tekmovalnost, boj za uspeh in tesnoba strah pred neuspehom. Ni naključje, da so nanj opozorili — kot na enega izmed poglavitnih razlogov za čedalje večje šolske težave otrok in tudi trenj v medčloveških odnosih — ravno psihologi iz krajevne socialnosanitarnе enote 14 v Carpiju, enega tistih italijanskih mest, ki so na vrhu po dohodu na prebivalca. »Obtožnica«, ki jo je sestavila Anna Valentini, potem ko je razčlenila avtobiografske spise šolarjev v tem emilijanskem mestecu, je postala nekakšni osnovni referat na tridenem posvetu »Strah pred razumevanjem«. Na njem so strokovnjaki ugotovili, da se stres med otroki širi prav zaradi prevelikih obveznosti, ki so jim naložene. Med spisi, ki so jih pregledali psihologi, je bil najzanimivejši tisti, v katerem je pisalo: »Pri starših mi gre še najbolj na živce to, da tako svojevoljno kujejo načrte za mojo prihodnost.«

Kot so na posvetu poudarili psihologi, je vsega kriva tako imenovana »puerocentricna« (na otroka osredotočena) družina, torej očete in matere, ki po eni strani zahtevajo od otrok, da so zaposleni ne le dopoldne, marveč tudi popoldne (v Carpiju je zaposlenih kar 75 odstotkov mater), po drugi strani pa neznanosko veliko vlagajo v otroke in delajo zanje velike načrte. Na žalost se pričakovane popolnosti in visokih dosežkov od otrok po-

gosto sprevrže v strahotno negativne rezultate, kajti starši postavljajo pred otroke prave pravcate izzive, posledica tega pa je, da tisti otrok, ki začuti, da ni kos pričakovanjem, zapade v depresijo, omtičevost, skratka v stres s poraznimi posledicami.

»Res je, da govorimo o posameznih primerih in o dobro stojičih plasteh prebivalstva,« pravi Mario Lodi, pisatelj, pedagog in velik poznavalec problemov, s katerimi se otepaajo mladi. »Vendar problem zaradi tega ni nič manjši. Pogostoma je prezaposlenost edino pravo nasprotje odvisnosti od televizije. V obeh primerih imamo namreč opraviti z družinami, ki skušajo razbremeniti otroke, čeprav na različne načine. Lodi je prepričan, da je šport sicer važen, kot se je tudi dobro učiti jezika ali kakšnega instrumenta. Nikakor pa se ne strinja s tem, da se otrokov dan spremeni v nekakšen seznam umetno naloženih dolžnosti, na katerem ni prostora za družabne igre, ki so nujne kot učno sredstvo. Za prezaposlene otroke je skupna igra z vrstniki prava pravcata državna zadeva: v ponedeljek imaš ti francosčino, v torek imam jaz računalniški tečaj, v sredo si ti na plesni uri, v četrtek imam jaz drsanje ...

Lodi ni edini, ki trdi, da bi moralo biti za igro več prostora v življenju odrasajočih otrok. Ilaria Rattazzi, ki je pred kratkim objavila knjigo svojih terapevtskih izkušenj (»Otroci s sončnimi očmi«), trdi, da je tako otrokom kot odraslim mogoče pomagati pri premagovanju stresa in razvijanju ustvarjalnosti. V njenem milanskem ateljeju to imenitno doseže pesek: igranje s peskom po tehniki Dore Kaff spodbuja domišljijo, samoustrvarjalnost in domiselnost. »Seveda se je staršem težje igrati z otroki kot jih poslati k telovadbi ali glasbeni uri,« komentira.

Vendar ne gre samo za trud in prezaposlenost. Otroci, ki ima pri osemih letih rjavi pas pri karateju, ki pri desetih letih govori tri jezike in ali ki pri petnajstih letih nastopa na koncertih, je seveda staršem v ponos. Toda otrok, s katerim se je treba igrati, je največkrat prava nadloga. »Starši, ki trpijo zaradi frustracij, se tega pogosto skušajo znebiti tako za čustveno vpletenost, kajti sicer mislim, da nisem visljiva mati, vse prej kot to. Če samo pomislim, da se mi je vedno zdelo žalostna usoda Carlota Suarezja, mladega Venezuelca, ki je postal svetovni prvak v smučanju na vodi, vendar je jokal vsakokrat, ko je moral tekmoovati, ker ga je v to silil strašni managerski dedl.«

»Resnica je pač takšna, da se na silo ne rodi noben prvak,« pravi Angela Ramello, športna psihologinja, ki je o otroštvu pravkov — pogovarjala se je s petindvajsetimi, od Zofia do Masale, od Sare Simeoni do Cassiusa Claya napisala knjigo »Zakaj pravk?« »Ko sem brskala po njihovih mladih letih, po odnosih s starši in drugimi člani družine, sem ugotovila, da noben atlet ne doseže velikih rezultatov, če ga ne žene osebna volja. In da ni nič hušjege od očeta, ki je ves čas igre na robu igrišča in ki na koncu treninga napade otroka: »Popraviti moraš backhand, izboljšati moraš volley, bolj upogabj noge v koleh...« Pihanje za vratnik nič ne pomaga.

sedemnajst let, se uprejo in odnehajo. »Njena analiza temelji na neposredni izkušnji. Verrada da ne delam prav,« priznava Silvia Terraciano, »vendar utegnem tako s svojimi otroki, Anny, Flavio in Andreo, pasti v isto past, se pravi, da jih bom silila, naj čimveč dosežejo. Ne vem, kaj bi dala, da bi trenirali in brilirali v vodnem smučanju. Očitno gre za čustveno vpletenost, kajti sicer mislim, da nisem visljiva mati, vse prej kot to. Če samo pomislim, da se mi je vedno zdelo žalostna usoda Carlota Suarezja, mladega Venezuelca, ki je postal svetovni prvak v smučanju na vodi, vendar je jokal vsakokrat, ko je moral tekmoovati, ker ga je v to silil strašni managerski dedl.«

»Resnica je pač takšna, da se na silo ne rodi noben prvak,« pravi Angela Ramello, športna psihologinja, ki je o otroštvu pravkov — pogovarjala se je s petindvajsetimi, od Zofia do Masale, od Sare Simeoni do Cassiusa Claya napisala knjigo »Zakaj pravk?« »Ko sem brskala po njihovih mladih letih, po odnosih s starši in drugimi člani družine, sem ugotovila, da noben atlet ne doseže velikih rezultatov, če ga ne žene osebna volja. In da ni nič hušjege od očeta, ki je ves čas igre na robu igrišča in ki na koncu treninga napade otroka: »Popraviti moraš backhand, izboljšati moraš volley, bolj upogabj noge v koleh...« Pihanje za vratnik nič ne pomaga.

Četrto avenijo na primer), v katerih se rahlotni ljudje pomenjujejo o eksistencializmu, medtem ko se jim skrivaj cedijo sline po mesenih užitkih (Michael Caine in Barbara Hershey v Hannah), židovske delikatese (Broadway Danny Rose, Radijski dnevi), kot je Carnegies Delicatessen, kjer imajo whitefish salad in sendviče, ki so tako na debelo obloženi s pastiranjem, da se človeku pri ugrizu izpahne čeljust, Kitajec Pearls v Midtownu, kjer ima Woody še posebno rad lemon chicken in kjer s posvojenko Dylan in Satehlihom včasih grizlja fortune cookie. Neighborhood njegovih filmov je varna in ni ogrožena, večina Newyorčanov se v njej ne prepozna. Le ljudje so domačni. Takšni so,

kot vsa si ti in jaz — mestni nevroitiki v letih, ki iščejo kdovekak, negotovi hektiki, muhasti v postelji, ker so nesproščeni, sarkastični, a brez humorja. Odlitno se prilagajajo mestu, v katerem se vsak dan pleše urbani stresni balet — kdo bo komu prvi stopil na nogo, kdo bo koga porinil v lužo, ko se med nalivom bojuje za isti taksi, kako ženska ugotovi, ali je privlačni kolega eden redkih heteroseksualcev na Manhattanu, kdo preživi v New Yorku, kdo vrešče skozi okno?

Dejansko življenje Woodyja Allena je strogo urejeno, natančno zamejeno. Mia Farrow ima udobno podeželsko hišo v Connecticutu. »Včasih ga za lase zvelem iz mesta,« pravi

v smehu. »Vendar je tako nesrečen, če ob dveh ponoči ne more naročiti kitajske hrane. Čeprav skoraj nikoli ne je po deseti uri zvečer. Iz mesta odide le med glasnimi protesti, celo na podelitev oscarja pošlje zastopnika.

Vsak dan meri Manhattan s hitrim korakom in ne da bi koga pogledal. Takšisti včasih spustijo šipo in klicajo: Hi Woody, wanna lift?« Nikoli jim ne odgovorja. Se posebno bil rad Peto avenijo — kot turist, ki hodi po njej z globoko nazaj nagnjeno glavo, ali kot Mickey, hipohonder iz filma Hannah, ki ima morda možganski tumor, ki se splazi iz Mount Sinai Hospitala in ki se hrabri z besedami: »Tukaj se ti ne bo nič zgodilo. Sredi New York Cityja si. Obkrožajo te ljudje, pramati in restavracije.« Manhattan — pramati z mehikimi prami, zatočišče nadložnih in obremenjenih? Only in the movies. K posebnostim najslavnesejšega nevroitika na svetu sodi, da si je iz tega neobzdranega mesta izrezal majcen zaseben kočček, v katerem se lahko brez gublje giblje — kot v kopalnem plašču. Živi in snema izključno v svojih favorite neighborhood, kot so Upper East in West Side, Soho, Greenwich Village, Midtown.

Woody Allen, pojem nešportnosti, je strasten privrženec newyorških Knickov, z očetom obiskuje vse tekme košarkarske ekipe v Madison Square Gardenu. Njegove najljubše ulice so Soho, Broome in Spring Street, Greenwich Village je njegovo središče. Skoraj vsi njegovi filmi se vsaj deloma odigravajo v njem. »Ko sem bil še smrkavec, me je mama večkrat vzela v Village,« se spominja. »Bedford, Commerce in Grove Street so bile moje najljubše ulice, absolutno najljubše, ker so pred hišami še stale stare cestne svetilke in so psi še nemoteno lulali obnje.«

V ugodni osvetljavi in brez kontaktnih leč lahko mladega Woodyja Woodpeckerja razumemo še danes. Tudi če od vseh stresov presunjeni gospodarji — ta zvrst prevladuje v Greenwich Villageu — vlečejo svoje pse proč od latern k lopaticam, saj bi utegnili pasji kakec lastnika stati tudi do sto dolarjev globe.

Na Washington Squaru, kjer danes mgolji brezdomecvi in prepredajalecvi mamil, je Woody Allen leta 1977, pred skoraj štirinajstimi leti, v Mestnih nevroitkih vprašal parček, ki

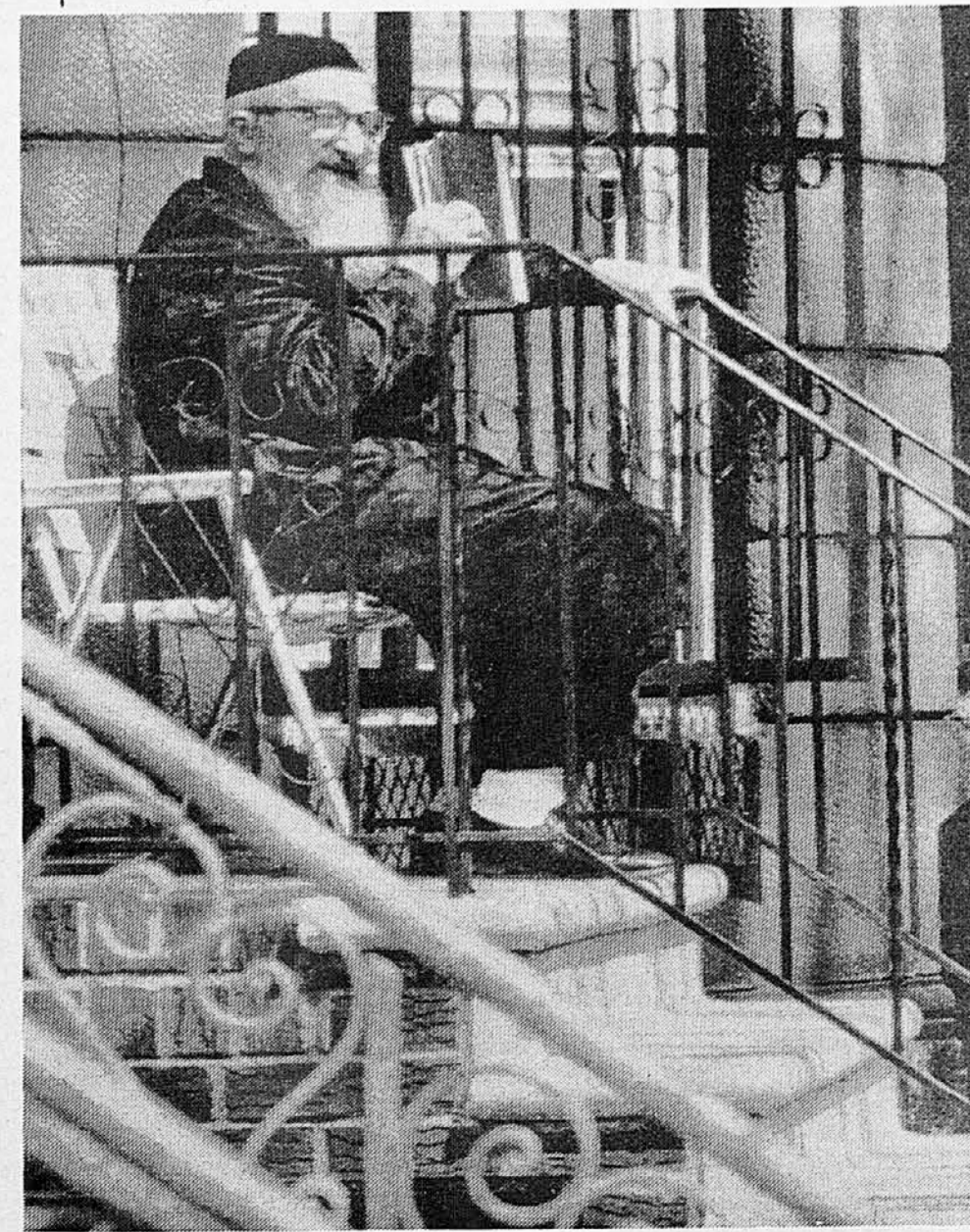
je bil videti tako neprimerno vesel: »Zakaj sta videti tako prekleto srečna?« Ona pravi: »Zelo prazna sem in zelo površna, nobenih idej nimam in nič zanimivega nimam povedati.« On pravi: »Z mano je natanko tako.« Only in New York.

Morda si med svojimi popotovanji po New Yorku naletel na tega malega, drobnega človeka, ki nosi včasih kole lastlajo ali umeten nos, ker mu je tako neskončno zoprno, da bi ga utegnili ogovoriti. Če ga zasaaš z Mio, se ti bosta zdeli kakor kakšen zapoznel pijavski parček — hlače hlamudračje, široki puloverji, skoraj vedno nekaj malčkov na ramenih ali na kolenih. Nikar ne naredi napake, da bi ga prosil za avtoogram, ker bo takoj pobeignil.

Celo v Michael's Pubu na 55. cesti, kjer že skoraj trideset let vsak ponedeljek igra jazz, se ogiba stika z občinstvom, ki le zaradi njega plačuje previsoke cene za nesramno hrano: samo tukaj lahko dobiš dve rezini paradiznika z nadihom mozzarella za sedem dolarjev. Ljudje čakajo že od sedmih zvečer na svojega filmskega boga, v glavnem so to evropski turisti. Zasliši se mrmranje, dejansko je tukaj. Sedi med nami. In če ne bi bil Woody Allen, ga nihče ne bi dvakrat pogledal. Tako neznamenit je videti, tako krčljav, tako knjigo vodska je videti govornica njegovega jezika, tako brezspolna pleša na glavi, tako nerodno pobarvani rjavi lasje. Zasede svoj prostor na odru, kjer že čaka njegov ansambel, pet krepkih gospodov v najboljših srednjih letih in ženska s tubo. Potem dvigne k ustom klarinet, prekriza noge, kakor da bi nujno moral, desno čez levo, in v pubu zavzemi najčistejši distelnd. Kakor da bi bila pesem brezspolna pleša na glavi, tako nerodno in posevno nenevrotično. Po prvem nastopu se proti odru zapodijo lovci na avtograme in Allen spet izgine kakor smrtno ranjena srna. »Zakaj sploh nastopa, če se tako boji ljudi?« sprašuje razočarani občudovalci.

Svet je pač uganka. Zakaj je New York še zmeraj najlepše mesto na svetu? Zakaj je bil Auschwitz, kaj si je mislil pri tem Bog? sprašuje Mickey alias Allen svojega filmskega očeta v filmu Hannah. »Kako naj vem?« ga ta čemerno zavrne. »Saj niti tega ne vem, kako deluje ključ za odpiranje konserv.«

Zeit Magazin Hamburg

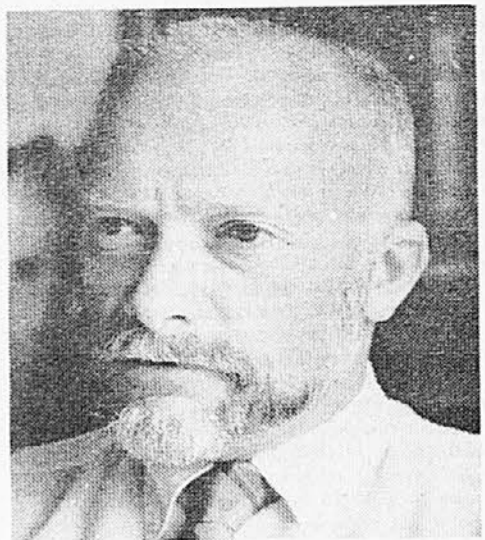
SAŠA J. MÄCHTIG, PREDSEDNIK UPRAVNEGA ODBORA 17. ICSID

Čas in mi smo na križišču

Sedemnajsti svetovni kongres industrijskih oblikovalcev dobro zajema trenutek, v katerem smo: v križišču, v svetu sprememb.

Z njim združujemo razduzene interese in videti moramo skupno vizijo, vsaka institucija ali posameznik pa svojo korist. Osnovna ideja kongresa je bila vizionarska, kot je bil vizionarski tudi projekt oblikovalske šole. Ko bodo prišli iz nje izšolani oblikovalci, morajo imeti možnosti za delo. V bistvu delamo za nove generacije.

Septembra bo v Ljubljani sedemnajsti svetovni kongres ICSID, mednarodnega združenja industrijskih oblikovalcev. Takrat bo Slovenija že tudi samostojna država, če bo republiška skupščina sprejela in uresničila zamisli in napovedi naših državljanov. Kako si v tem okviru predstavljate potek samega kongresa in kako ga umeščate v novi slovenski državni okvir?

Vprašanje ne bi dramtiziral. Te spremembe ni predstavljal nobenih problemov, vprašanje pa je, kako bodo manje reagirali drugi. Za nas je prava stvar svetovno okolje, na severu, jugu in na vzhodu in zahodu. Menim, da je bil popoln nesporazum v tem stoletju, ker se je Slovenija ozirala le v eno stran in si tako vzela možnost enakovrednega razvoja na severu in zahodu. Mislim, da je bila to napaka, ki pa je razlozljiva.

Hočete reči, da kongres ICSID ni vezan na Jugoslavijo kot celoto, ampak na nekatere druge točke, na Ljubljano, na slovensko oblikovalsko okolje ali na kaj drugega?

Initiativa izhaja iz te lokacije. Kongres smo pomenljivo opremili z geslom »Na križišču« in če smo v križišču, smo tudi v središču in s te pozicije gledamo na vse strani enakovredno. Samo pa seveda tudi na križišču v smislu vseh teh sprememb, ki smo jim danes priča na svetu. Potrebno je prevrednotiti vrednote in v tem položaju je pravzaprav ves svet. Mogoče je naša prednost, da živimo med evropskim Vzhodom in Zahodom in da na neki način bolj razumemo spremembe na Vzhodu, kot jih lahko zahodna Evropa, enako pa razumemo tudi položaj zahodne Evrope. Če bi Slovenija znala izkoristiti to svoje razumevanje obeh strani, mislim, da bi si pripravila pomemben razvojni impulz v prihodnost. Dejstvo pa je, da gospodarski sistem na Vzhodu take gospodarske dinamike, kot jo je imela zahodna Evropa, ni omogočil in da ni bilo tako stimulativnega vrednotenja rezultatov, kot jih poznamo recimo v sportu, kjer zmaga vedno samo najboljši. Pri nas so bila ta vrednotena obremenjena z mnogimi kriteriji, ki so se izjavljali in izkazali kot nepomembni.

Jugoslavija je tretje krizno žarišče v svetu. Kaj vas v zvezi s tem sprašujejo tisti, ki iz tujine nadzorujejo pripravljano delo in kongres, in prihodnji udeleženci?

Tisti, ki sledijo kongresnim pripravam, so na določen način mirni, ker Slovenijo dokaj dobro poznajo in so bili tudi večkrat pri nas. Zadržani leta septembra. Potem smo se dvakrat sestali na sestankih izvršnega odbora, zadnji je bil pred 14 dnevi v Milanu. Tam sva bila z Janezom Aljančičem, generalnim sekretarjem 17. kongresa ICSID. Sestanki so minili brez vprašanj in problemov, kar kaže, da stvari delujejo, kot morajo. Hkrati pa mislim, da to substanco krepijo tudi informacije, ki jih dajemo prek dnevne korespondence, v stikih z javnostjo in seveda z biltenom, katerega zadnja številka je pravkar izšla. Njegovu jedru je programski del kongresa. Na to pa se navezujejo vse aktivnosti, ki pravzaprav izhajajo iz našega, izvršnega odbora dobro znanega dolgoročnega načrta.

To se pravi, da tujci pravzaprav ne občutijo našega kriznega stanja in da na kongresne priprave ne vplivajo sedanji politični dogodki?

Vse te razmere se v okolju morajo odraziti. Na vprašanje pa bi odgovoril: mi opravljamo svoj posel, kot je planiran, pod kontrolo, in razširimo krog sodelavcev. Zelo dobro vedo,

da kongres podpira tudi vrsta dobrih podjetij, se pravi gospodarstvo, za njim stojijo tudi ustanove, kot so mesto Ljubljana, republiška vlada in Gospodarska zbornica Slovenije. To ustvarja mir, zavest in določeno zaupanje, ki ga zbudimo z našo aktivnostjo. Probleme imajo vsi, po vsem svetu, samo da njihovih problemov ne izpostavljamo. Strateška in taktična napaka našega okolja je, da se preveč ukvarjamo s problemi. Govoriti bi morali o tem, kaj delamo in kaj bomo naredili, in se približevati cilju. Iskati moramo najboljše izvedbe, ki morajo biti pragmatične. Pritegniti je treba čimvečji krog sodelujočih in priti do optimalnega rezultata. Tega pa je treba vedno dvigovati.

Vaše cilje ste postavili ob kandidaturi za kongres in to je bilo še pod staro oblastjo, če se tako izrazim. Kako ste čutili prehod iz starega časa v novo oblastveno stanje?

Nismo imeli nobenih problemov, ker je nova oblast enako pozitivno sprejela načrt, ki je bil zelo jasno postavljen, z jasnimi cilji: razvoj našega prostora ne glede na to, kdo je na vladi. Lahko bi rekli, da so naši cilji in izvedba nadstrankarski in nimajo s politično barvo nobene bistvene zveze. Da pa je ta prehod iz enega načina dela v drugega v določeni točki potekal, je razumljivo, in to počasnejše gibanje smo sprejeli v svoj delovni proces. To je planiranje, ki mora upoštevati stranske učinke in se jim mora v določenem smislu prilagajati. Za nas je najbolj pomembno, kar moramo večkrat poudariti, da se kongres začne 8. septembra zvečer leta 1991 in tukaj se temu počasnejšemu ritmu ne moremo prilagajati.

Omenili ste upočasnjevanje vašega delovanja. Katere so sedaj tiste kritične točke, zaradi katerih se raho »bojite«, da bi se kaj zalomilo pri izvedbi samega kongresa?

Ne, se ne bojim. Zdjaj tega ni več. Nam je ritem upočasnilo dejstvo, da smo se morali pogovarjati znova. Ker zahteva naš projekt konsenz širokega okolja, je treba pri pojasnjevanju in prepričevanju izgubiti toliko in toliko energije. To smo morali znova opraviti z novimi ljudmi.

Druge je, da so ekonomske razmere slabše, kot so bile, in da se mora vsa družba in gospodarstvo prestrukturirati. To gre na do-

ločen način svojo pot, medtem ko ima izvedba projekta svoj začetek in konec in se seveda mora ozirati na probleme okolja, vendar pa se, če ga hočete izpeljati, s tem ne smete preveč ukvarjati. Samo na določeni civilizacijski stopnji in kongres lahko izkoristimo za hitrejšo gibanje, se pravi, da moramo svoj civilizacijski prag prestaviti višje. To pomeni, da moramo prepričati in angažirati več ljudi, ki morajo spoznati skupne in posamične interese. In tukaj so omejitve, v absorpcijski zmoglosti.

Pripravljamo del projekta, ki bo angažiral širše slovensko okolje. Tretji kongresni dan bomo namreč razpršili dele udeležencev po njihovih interesih in jih po sto, dvesto odpeljali v regionalna središča, kjer jih bodo sprejela vodstva občin, podjetij, ki jim bodo predstavila občinsko in podjetniško strategijo. Gre za Velenje, Kamnik, Kranj, Radovljico, Ajdovščino, sedaj se dogovarjamo z Novim mestom, Trzinom, Vrhniko in še s kom. Ni se še zgodilo, da bi središče ponudilo aktivno sodelovanje pri takem kongresu. Ljudje v omenjenih okoljih so z določenim zadovoljstvom sprejeli izziv in želijo opraviti svoj del dela.

Sedaj govorite tako, kot da bi lahko gostom ponudili izredno kakovostno gospodarsko oblikovalsko prognozo. Kakšen je pravzaprav stvarni vid vsega tega, kajti kongresni udeleženci bodo prišli iz razvitih okolja in bodo morda med temi obiski dobili bolj slabšni vtis o naših razmerah?

Staplanje industrijskega oblikovanja z marketingom in tehnologijo, strateška orientacija

podjetja ali širšega okolja, kot ga predstavlja občina, je vroča tema razvitega sveta, enako kot pri nas. Udeležence, oblikovalce bomo povabili v tista okolja, ki imajo določeno vrsto strategije in ki lahko kaj pokažejo. Podjetja, ki si jih bodo ogledali, morda ne sodijo v sam vrh, imajo pa izkušnje na svetovnem trgu in vedo, da brez kakovosti ni mogoče uveljavljati svojega položaja. Recimo: Iskra Terminali s svojimi telefoni, Almira z izdelki na področju oblačil, Elan s svojo blagovno znamko smuč, barkami, Stol Kamnik s skoraj stoletno izkušnjo pri proizvodnji stolov ali Lipa Ajdovščina kot močna pohištvena tovarna, Gorenje kot velika korporacija, ki se danes pogovarja s svetovnimi firmami za integracijo, ali Krka v Novem mestu ali Adria oziroma IMV — to so firme, ki vedo, kaj so svetovni standardi in imajo za seboj že zelo pomemben razvoj.

Vse to pripravljate v upanju, da medtem ne bo prišlo do posebno težkih gospodarskih stanj, ki bi vplivala na vaš politični načrt oblikovalskega kongresa?

Poglejte, problemi vas ne smejo podreti in nanje ne smete misliti, drugače nikoli ne boste dosegli cilja. Če bi športniki o njih premišljevali, ne bi dosegali rekordov. In mislim, da je isto z gospodarstvom. V svojem vsakdanjem intimnem življenju imamo vzpone in padce. Ko pridem v stik s svojimi kolegi Japonci, Tajvanci, Američani, jih niti ne sprašujem in niti ne pričakujem, kakšne osebne probleme imajo. To enostavno ni zanimivo. Ljudi združuje neka vizija, napredek, hoteenje po koraku naprej. In to so teme, o katerih se pogovarjamo, probleme pa naj rešuje vsak sam. Na mizi imam nekaj člankov; nekateri so pozitivni, pri drugem pa se pojavljajo naslovi »Ali pričakujemo pruge?« Mi moramo pričakovati več, kot smo sposobni, sicer ne bomo napredovali. In nas premalo govorimo o kvalitetah in preveč o problemih.

Tako velik kongres z okoli 2.000 udeleženci mora imeti trdno finančno in organizacijsko podlago in zelo trdne posamezne temelje. Kakšne so sedanje denarne razmere pri organizaciji kongresa?

Ta trenutek smo finančno pozitivni in se tako rekoč samofinanciramo s članarino 20 organizacij. Ta krog želimo še povečati. Vsak dan smo pozorni na naša finančna gibanja. Organizacija požira vedno več.

Mislite na delo sekretariata in ustreznih služb?

Ne samo na to. Angažiramo velik krog zunanjih sodelavcev, ki opravljajo posamezne storitve pri vodenju projektov ali podprojektov, in te ljudi je treba plačati, kajti vse je profesionalno posel. In več kot želimo kvalitetnih rezultatov združiti pod eno streho, večji so stroški. Tako smo sedaj na primer pri treh najboljših oblikovalcih, Radovanu Jenku, Matjažu Vipotniku in Borisu Bučanu naročili tri promocijske plakate in to bo strošek.

Kolikšen bo tisti finančni zalogaj, ki pride v poštev ob samem kongresu? Pri tem ne gre le za sam potek kongresa, ampak za vse drugo, kar moramo gostom ponuditi v celoti, od prenočišč do vsega ostalega. Koliko bo dala naša vlada, ki je sedaj predstavlja republiški proračun, in kako se bo odrezala Ljubljana kot gostiteljica in tudi druga mesta, ki jih vključujete v svoj projekt?

Če govorimo o občinah, bodo seveda morale pokriti svoj strošek. Drugače pa sta vlada in

mesto udeležena z 10 oziroma 5 odstotki v finančni konstrukciji. To je v bistvu tisti naš budžet, iz katerega pokrivamo naše stroške. Neposredne stroške na kongresu bo krila organizacija, zato je zelo pomembno, da kongres prodamo. Vse kar počnemo, je neke vrste marketing in ustvarjanje željenosti tega kongresa, da bi tako pridobili kar največ gostov. Seveda morajo ti dobiti občutek, da so prišli v okolje, ki je konstruktivno, kjer se da delati in kjer bodo popolnoma varni. Dobivajo vse mogoče informacije, ki jih skušamo parirati z nasprotnimi. Tak primer je naša revija At the Crossroads News.

Pri udeležbi vlade in mesta ste omenili 15 odstotkov. Kako pa je z ostalim delom?

Finančno konstrukcijo smo napravili leta 1988 in se poskušamo tega in vsebine držati. Dobili smo tudi finančni delež zvezne gospodarske zbornice, to je edine jugoslovanske ustanove, ki je sodelovala, sicer pa je kongres financiran izključno iz slovenskih virov. Pridobili in angažirali smo skušali viro tudi v drugih republikah, vendar nam preprosto ni uspelo. Vse, kar smo naredili, je bilo zaman, kar dokazuje, da tista okolja še ne razumejo, kaj kongres v razvojnem smislu pomeni. V tej finančni konstrukciji smo zajeli tudi zvezno vlado, vendar od nje še nismo dobili nič. V finančnem načrtu smo predvidevali 3.380.000 mark vrednosti, od tega naj bi bilo 25 odstotkov kotizacije udeležencev. Zvezni izvršni svet naj bi plačal 340.000 mark.

To bi seveda sedaj morali prevzeti slovenska država, ki prevzema tudi vse zvezne pristojnosti?

Ne. Mi bomo morali enostavno poiskati notranje rezerve, določene dele projekta črtati in se znajti z manjšim proračunom. Seveda pa si prizadevamo, da bi prihodke povečali in pridobili še nove članke združene organizacije. Z zbranim denarjem bomo nekatere stvari skušali bolje speljati. Seveda pa mesto Ljubljana sodeluje še pri nekaterih drugih projektih, ki so mestnega značaja.

Kako bo s prenočitvenimi zmogljivostmi, kajti Ljubljana je pri tem zelo šibka, in kako boste namestili goste, ki so vajeni določene hotelskega standarda?

Tu so težave, ker so predvideni projekti propadli zaradi inertičnosti, nerazumevanja okolja, kar se je počevalo ob prehodu iz ene oblasti v drugo. Rekli bi, da se ni zmanjšala volja ali konsenz pri novih oblasteh, ampak se je zmanjšala možnost uveljavljanja določenih projektov znotraj parlamentarnega sistema, ker je bilo mogoče tudi zaradi strankarskih bojov ali trenj nekatere stvari podreti. Saj veste, kakšna je bila usoda Narodne galerije, hotela na Južnem trgu, kaj se je zgodilo s hotelom pri Smeltu itd. Ta čas vse stvari trajajo dalje in jih je mogoče ovirati in tisti, ki jih zavirajo, imajo polna usta odhoda v Evropo, čeprav sam nikoli nisem mislil, da sem kdaj iz Evrope odšel. Tako govorijo in sedaj moderno, samo tisti, ki tako govorijo, morajo vedeti, da mora imeti Ljubljana svetovne standarde v svoji infrastrukturi, od hotelov, cest, telekomunikacij do urejenosti mesta. Pri kongresu se moramo znajti in udeležence pošteno povedati, kaj jih čaka.

In kaj jih čaka?

Niži standard, več poti, do Bleda, kar ni dobro.

Kako boste usklajevali vse te prihode in odhode?

Z dobro logistiko tehnične organizatorja in upam, da bo nalogo dobro opravil, ker bomo to zahtevali.

Kongres bo v Cankarjevem domu in iz vaših programov je razvidno, da so zadeve v vsebinskem, kongresnem delu že dobro zastavljene. Pri tem verjetno tudi zaradi samega doma ne bo težav. Vprašanje pa je, kaj bodo doživljali udeleženci kongresa zunaj kongresne dvorane?

Rekel bi, da je Ljubljana ob lepem vremenu, v septembru, zelo lepo mesto, ki se mu sprejeda marsikakšna napaka. Ljubljana je zelo

lep okvir za tak kongres, posebej v svojem centralnem delu. Del našega kongresa bomo izpeljali v vsem tem našem mestnem območju. Nekaj popoldanskih panelov želimo postaviti v javno okolje, kar je seveda tehnično problem, s katerim se bomo soočali. Za udeležence kongresa bodo lahko nepozabni dogodki v ambiantih z vso scenografijo in ob stihih s prebivalci in zgodovino mesta. V zgodovini kongresa bo to prvi poskus komuniciranja oziroma sklapljanja mestnega okolja s svetovnim kongresnim dogajanjem. Zvečer bo vrsta izbirnih dogodkov, kot so različne razstave in podobno.

Se pravi, da bo kulturno področje v teh štirih kongresnih dneh veliko prispevalo in popestrilo samo strokovno dogajanje?

To načrtujemo in tudi zahtevamo, da kulturni del Ljubljane popirne z nami pri uresničevanju tega dogodka.

Ali vam kulturne ustanove in ustvarjalci skajajo že sedaj pomagati in načrtujejo dogodke, ki bodo takrat odmevali med udeleženci?

Načeloma je precej zanimanja in volje za sodelovanje. Kako bo pa to konkretno, bomo se videli. Ena od omejitev pri vodenju take kongresne organizacije je ta, da imajo, žal, v našem okolju, od makro do mikro nivoja, od uprav institucij do posameznikov, vsi preveč opravka sami s seboj, premalo pa s skupnimi projekti, s skupnimi posegi v razvoj.

Ali se vam ne zdi, da bi morali imeti pred seboj že glavne točke kulturnega programa in tudi ostalih programov, ki jih lahko ponudijo mesto in ostala turistična območja v okolici Ljubljane?

Na tem delamo zelo konkretno, vendar se nimamo rezultatov. Ti bodo septembra. Gre za koordinacijo tega, kar je, in novega. Obstajajo programe vodijo muzeji, galerije itd. Mednarodni grafični likovni center bo imel mednarodni grafični biennale, ki bo del našega programa. Narodni muzej bo pripravil razstavo »Oblikovanje v 19. stoletju«, skratka vzporedno z nami je planirana vrsta aktivnosti tudi pri drugih institucijah. Vzemimo BIO, ki ni pod našim upravljanjem. Z njim se dogovarjamo o mnogih skupnih točkah in se na določen način počutimo kompatibilne.

Kultura projektnega načrtovanja in vodenja je na splošno v našem okolju nižja kot pa v bolj razvitih. Sedaj skušamo to kulturo počasi dvigovati. Z nekaterimi posegi se vsaj ukvarjamo predolgo, čeprav se na koncu izkaže pozitivno. Na primer, že nekaj mesecev se pogovarjamo o koordinaciji resorjev pri republiškem izvršnem svetu. Sedaj, v ponedeljek bomo imeli sestanek z vsemi resorji, ki imajo lahko kakršnokoli zvezo z nami: turizem, kultura, gospodarstvo, sekretariat za informiranje, znanost in tako dalje, kjer lahko vsak po eni strani prispeva in po drugi vzame tisto, kar je zanj primerno. Gre za to, da si lahko vsak odreže svoj krog, od njegove zmoglosti in sposobnosti pa je odvisno, kako velik bo.

Zelo malo ste pri tem omenili samo oblikovalsko stroko. Ali je pri njej dovolj interesa in podpore?

Mislim, da bi bilo lahko tega več, če bi oblikovalci ne bili še vedno veliki individualci. Menim, da je pri nas raven podjetniškega razmišljanja vsja kot pa na oblikovalskem področju. Na tej ravni vidijo skupne in svoje koristi, med tem ko oblikovalci še niso dovolj identificirali svojih možnosti in seveda skupnih interesov. Če si gradimo skupno zaledje, je to lahko tudi za vsakega posameznika odskočna deska. Relativno sem zelo zadovoljen s šolo, z odločkom za oblikovanje na Akademiji za likovno umetnost, s katerim imamo v obdelavi več projektov.

Ljubljanski kongres bo temeljal na povsem drugačnih vsebinah, kot jih je predstavljal predlanski kongres v Nagoyi, ki je reprezentativno gospodarstvo, tehnološko in predstavitveno sposobnost Japonske. Kaj bo ponudil letošnjim?

Naš kongres bo ponudil možnost, da se na nevrvalnem terenu sreča ves svet in razpravlja o današnjem trenutku. Naše okolje ni svetovni skupnosti navrglo svoje vizije, ampak na način dobrega gostitelja odpira priročnosti vsem. Japonci so svojo vizijo organizacije kongresa preforisali. Samo razviti in nerazviti ter bolj nevrtni in bolj partnerski, kot so bili doslej. Japonci so za nas primer dobre organizacije in razumevanja skupnih koristi in odpiranja možnosti za posameznika. Tega se moramo naučiti.

Branko Sosič

FESTIVAL FESTIVALOV V BEOGRADU

Čuvajte mi Jugoslavijo, vsaj zaradi Festa

Upam, da si poročevalec, potem ko v enajstih dneh vidi več ko 70 filmov, kar je velika večina celote in krepak presežek nujnega, za konec lahko privoščite udobje sinteze in pustni nadrobnosti za kako drugo priložnost: Odkupljene pelikule bodo vse leto kapljale v sprotno oceno, trač in teorija bosta zasedla drugo časopisje, nemirno oko pa se zdaj že tako ali tako naslaja po berlinskih platinah.

Kako torej nahitro argumentirati štiri temeljne (po)teze letošnjega Festa (1. – 10. februar)?

1. Velika imena in velike produkcije z ameriškega Zahoda so bile v programu koliksnosti in kakovostno izenačene z raznimi Vzhodi: ameriškim, evropskim, hongkongskim in novozelandskim. Z ene strani smo torej zrl v izdelke, ki so jih podpisali John Boorman, Clint Eastwood, David Lynch, Fred Schepisi, Peter Weir in Sydney Pollack, z druge pa so nas razveseljevali Dennis Hopper, Jean-Paul Rappeneau, Tom Stoppard, Whit Stillman, Pedro Almodóvar, Akki Kaurismäki, Ching

Siu-Tung in Jane Campion. Zahodna skupina imela seveda zagotovljene iztržke v blagajni, vzhodna pa bo imela po svetu precej belih lis: Resda bo Hopperjev *Hot Spot* (1990) marsikol kulturni film-noir, a bo imel že Rappeneaujev *Cyrano de Bergerac* (1990) zunaj Francije težave z neakademskim občinstvom, naj je še tako zvest Rostandovemu besedilu. Ali pa prav zato; saj je retstret osim starejšim ekranizacijam tega besedila. Stoppardovo bleščeco retorično igrano *Rozenkranc in Gildenstern sta mrtva* (1990) bomo gledali že zato, ker transvestite igra kar nekaj znancev z ljubljanskimi odrov, Stillmanov debut *Metropolitan* (1989) pa žal ni odkupljen, a je izvrsten zgled, kaj bi se primerilo »Manhattančanom« F. S. Fitzgeralda, ko bi jim ponudili zabavo konec 80. let («Poglej, lego kocke mečejo v smeti,« je eden izmed najsubtilnejših vzklikov z letošnjega Festa). Almodóvar je imel ves čas retrospektivne svoje zveste navijače: ti so lepo spoštovali njegovo sarkastično načelo: »V vsakem umoru je nekaj ženskega, v vsaki morilki nekaj moškega.« in se prepuščali robu živčnega zloma; mladenkam, ki so zmoežne zapeljati slehernega homoseksualca; matadorju, ki se sredi Španije pravi, da je posiljeval, pa potem njegova žrtev pred policisti razkrije, da mu je prišlo še v hlačah; fantu, ki so ga spustili iz popeljavalnice in zatem tako dolgo muči svojo izbranko, da se je ta prisiljena iz srca zaljubiti v njegovo vrvarsko zvestobo; in podobnemu. Duhoviti in ekonomični Fince Kaurismäki bo marca udaril v Ljubljano in pokazal, kaj se da videti v odsotnosti in slepm polju, močna napoja pa bosta prišla tudi iz Siu-Tungove delavnice — *Glineni vojštak* oziroma *Tera-kotni bojevnik* (1989), v katerem se Hollywood z melodramo razcepi v čudovito izročilo kungfujja in dvatisoletnih cesarskih dinastij — in iz novozelandske ženske sekcije, ki je pod vodstvom Jane Campion, moralne zna-govalke beneške Mostre, ustvarila eno najboljših filmskih biografij, *Angela za moje mize* (1990). Nekako zunaj te odločne »vzhodnjaške« konkurence velja omeniti največji festovski presenečenje — *Millerjevo raz-pojte* (1990) Joela Coena, ker je izviran gang-sterski film, in *Sveto kri* (1989) Alessandra

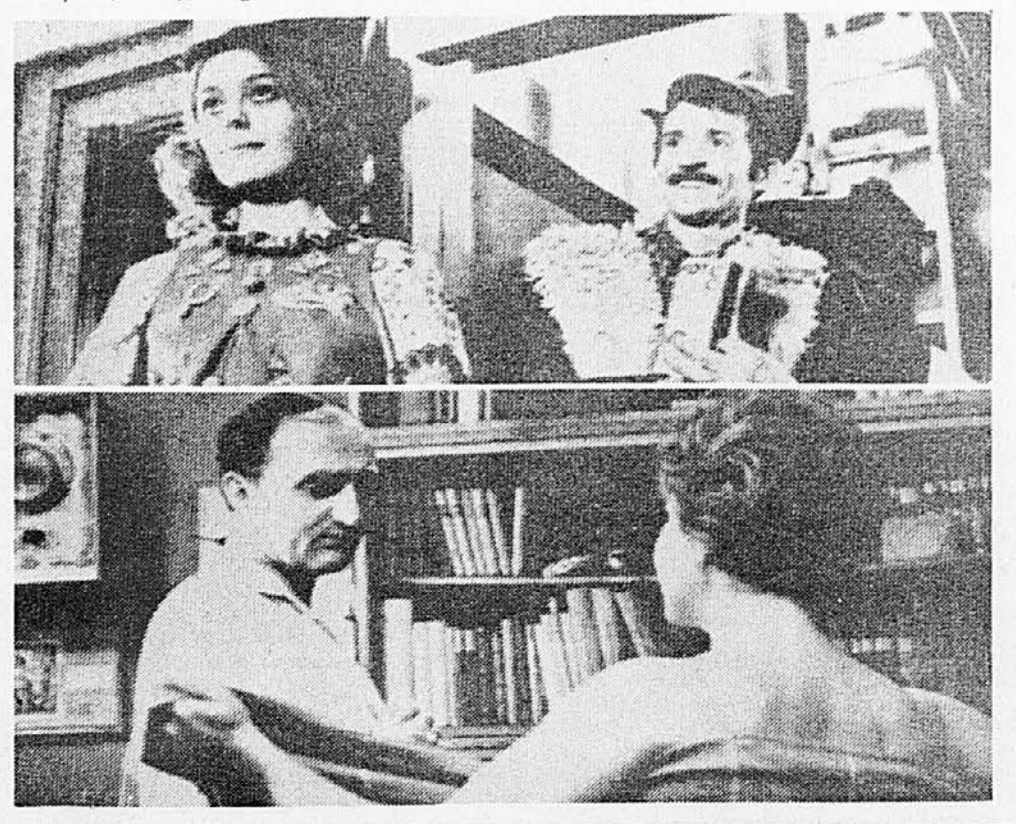
Jodorowskega, človeka s petimi državljanstvi, ker se vanjo steka poetika novega filmskega nasilja; Skrivnost je očitno v mehiški sekci in ne v maniri kakega obsedenege režiserja. 2. Italijanska kinematografija se je naposed postavila na stare noge. In to žanrsko, z intimističnimi skicami kakih treh, štirih protagonistov, kar utegne biti prava šola, kako posneti izvrsten nizkoporačunski film, in razkriti, kam poslati na šolanje mladega slovenskega režiserja. Mojsira te trdne forme sta predvsem Giuseppe (mlajši brat Bertolucci, ki se je dokazal z *Dekliški ljubeznosti* (1989)), ki je v *Postaji* (1990) do potankosti razgall temeljno skrivnost ljubezenskega trikotnika: moč, srčnost in minljivost. Ennio Fantastichini, nasilnež in dramski baritonist je spodbudno igralsko odkritje, ki mu bo še največja ovira karakterizacija, brata Taviani pa sta dovolj sprotno predelala besedilo *Oce Sergej* Leva N. Tolstojta in ga posadila v neapeljsko kraljestvo. Nicola Piovani jima je spisal glasbo, ki gre po sugestivnosti v vrh letnišnje festovske ponudbe; tako dober je bil le še Myersov prispevek za Roegove *Carovnice* (teh za kriščevo voljo ne glejte, če ste brali Dahlovo/Gradišnikovo knjigo). 3. Prvi tekmovalni festival srednjeevropskega filma (Besef) je bil korak po spolzkih in opolzkih tleh. Pisali smo že, da seveda nista bila prava niti Beograd niti seznam držav udeležencek, se pomembneje pa se nam zdi, da je fascinacija z okrutnimi stalinističnimi zgodbami preveč nesramna do realne zgodovine, da bi ji kaj vemo kako dolgoročno filmsko verjeli. Med ogledom svoj čas prepovedanih čeških in slovaških filmov se je celo skristaliziral paradoks, po katerem smo, go-dardovsko rečeno, med lepimi političnimi fil-mi pozabili na nove in umazane filme o politi-ki. Kako to, da so bili tisti filmi sploh prepove-dani. Ko pa se z ožjo politiko v glavnem festovski ukvarjali? Cenzor očito po tem takš-nem sploh ni vpraševal: raje se je zagledal v detalj (iz zasebnega življenja režiserja in njegovih sorodnikov, iz estetike, nespretno,

neezopsko oblikovanega stavka). V paketu prepovedanih, ki si jih je svet v glavnem ogledal že v Cannesu, Londonu in Karlovih Varyh, so bili Čehi Karel Kachyňa, Jaromil Jireš in Zdeněk Svěrák, pa tudi izvrstna Slo-vakica Dušana Hanáková in Juraj Jakubisko. Prvi je 1972. posnel *Podobe starega sveta*, etnološki pogled na čudakosno podeželje, »fikcijsko« režiran dokumentarec o vaških upornikežih, za katerega se govori, da bo dobil nekakšni- ni, nasilnež in dramski baritonist je spodbudno igralsko odkritje, ki mu bo še največja ovira karakterizacija, brata Taviani pa sta dovolj sprotno predelala besedilo *Oce Sergej* Leva N. Tolstojta in ga posadila v neapeljsko kraljestvo. Nicola Piovani jima je spisal glasbo, ki gre po sugestivnosti v vrh letnišnje festovske ponudbe; tako dober je bil le še Myersov prispevek za Roegove *Carovnice* (teh za kriščevo voljo ne glejte, če ste brali Dahlovo/Gradišnikovo knjigo). 3. Prvi tekmovalni festival srednjeevropskega filma (Besef) je bil korak po spolzkih in opolzkih tleh. Pisali smo že, da seveda nista bila prava niti Beograd niti seznam držav udeležencek, se pomembneje pa se nam zdi, da je fascinacija z okrutnimi stalinističnimi zgodbami preveč nesramna do realne zgodovine, da bi ji kaj vemo kako dolgoročno filmsko verjeli. Med ogledom svoj čas prepovedanih čeških in slovaških filmov se je celo skristaliziral paradoks, po katerem smo, go-dardovsko rečeno, med lepimi političnimi fil-mi pozabili na nove in umazane filme o politi-ki. Kako to, da so bili tisti filmi sploh prepove-dani. Ko pa se z ožjo politiko v glavnem festovski ukvarjali? Cenzor očito po tem takš-nem sploh ni vpraševal: raje se je zagledal v detalj (iz zasebnega življenja režiserja in njegovih sorodnikov, iz estetike, nespretno,

4. Fest je bil tudi parada jugoslovanskih distributerjev. Menda smo že opazili, da živimo v razdobju, ko lahko velike produkcije z Zahodnega ameriškega brega gledamo isti čas kot ves normalni svet. Krepak dodatek tej ponudbi pa sta dala mladi ljubljanski distributcijski hiši E-motion film in ljubljanski kinematografi. Odičeni izbor avtorjev, ki gredo k vrhu »druge« svetovne kinematografije, je navdušil že beogradske gledalce, prav kmalu pa bo začel tudi drugod prepričevati, kaj vse še obstaja poleg Hollywooda. Ljubljanski kinematografi bodo Jugoslavijo oskrbeli s štirimi filmi: *Angel za moje mize* (Jane Campion, 1990), *Drugstore kavboj* (Gus Van

Sant, 1989), *Dolgoletno prijateljstvo* (Norman René, 1989) in *Tam, kjer je srce* (John Boorman, 1990). E-motion film pa si bo denarno opomogel z mojstrstvinama Akija Kaurismäki (*Leningrajski kavboj grede v Ameriko*, 1989, in *Najel sem morila*, 1990) in se potrudil za izvorno različico transhisto-ričnega epa *Terakotni bojevnik*. Če k temu pristojejo še TV Slovenija, ki zdaj zdaj zabe-rija s prikazovanjem dolgega filmska narejene nadaljevanje *Twin Peaks* Davida Lyncha — prav tako predstavljene na Festu — nas čaka zelo delovna pomlad.

Miha Zadnikar

DRAGAN ŽIVADINOV

Človek za teater

Draganu Živadinovu sem nekoč prisegla, da ničesar, kar mi bo povedal, ne bom objavila. Zdaj ko je sam pretrgal svoj molk, in se pogovarja že z vsako novinarko, me najin sporazum najbrž ne veže več. Sicer pa v tistem, kar je govoril of the record, ni nič takšnega, kar bi ga v javnosti dikreditiralo, kvečjemu obratno.

mehiškim upornikom molele iz lukenj, med katerimi so se motali igralci. Seveda je treba pri tem vedeti, da se je njegovo prvo gledališče imenovalo po Scipionu, ki je dal porušiti vsa gledališča v deželi, igralce pa pobiti; kar mu jih je ušlo, so se dobivali nasrkavaj. Les za oder je dobil od babice. Ta mu je namreč dovolila, da je s svojimi prijatelji od NSK posekal nekaj dreves v njenem gozdu.

Uničenje gledališča Sester Scipion Nasice je napovedal že ob njegovem nastanku. Takrat je natanko določil tudi datum tega dogodka. Za katerega je potem »slučaj« hotel, da mu je prisostvovalo mednarodno gledališko občestvo, saj so fantje predsmrtni delirij uprizorili na Bitemlu, v Beogradu. O tej predstavi obstajajo številni izčrpani zapisi, ki govorijo, da so morali enega od samoučiteljev odpeljati v bolnišnico.

Boj kot, ki je pred leti na vsem lepem izbruhnil na AGRFT, so poznavalci pripisali komu drugemu kot Draganu Živadinovu. Nikoli ga nisem vprašala, ali ga je res zrežiral on, toda tudi v primeru, da ga ni, je bil njegov duh med bojkotirajočimi in to je bilo več kot dovolj, da so vztrajali dlje kot je kdor koli pričakoval. Mile Korun je bil med redkimi, ki so dobili telegram, v katerem so mu študentje sporočili, da so z njim zadovoljni in naj se torej ne čuti prizadetega. Za Akademije je takrat moral njen ključni človek, čisto v redu režiser, pa slab dekan (v sorodu s Stanetom Dolancem). In v javnosti so bili na očitke upornih študentov prisiljeni odgovarjati tudi Tone Persak, ki je zdaj uspešen politik, in Albert Kos, od nedavnega na republiškem sekretariatu za kulturo zadolžen za gledališče; ta dežela je res majhna.

Na predpremiere Krsta pod Triglavom so bili, kot na znameniti Golubnjači, vsi takratni politični veljaki. Dragan Živadinov pa je bil še zmeraj stari Dragan Živadinov, z nikomer ni hotel govoriti in nikomur se ni pustil fotogra-

firati. Krst pod Triglavom je bila poslednja predstava gledališča Sester Scipion Nasice, po njem se je rodil Rdeči pilot, kozmokinetično gledališče. Bilo je to leta 1987, ko je spet izšlo glasilo SZDL Delo, časopis, prek katerega je NSK brezplačno lansiral svoj novi podvig.

Rdeči pilot se je gledališče imenovalo po mesečniku prevratne mladine za duhovno re-

volucijo (Dorinov film Veter v mreži), ki pa je izšel samo dvakrat. Urejal ga je Anton Podbevšek, imenovan tudi človek z bombami, drugače pa prvi med slovenskimi umniki – avantgardisti, ki je »estetsko prevrednotil tradicijo«. Človeško družbo je hotel čistiti in jo pripravljati na čim uspešnejše »letanje proti centralnemu soncu«.

Fiat, prva predstava Rdečega pilota, so kar zadeva Ljubljano, igrali v Domu Malči Beličeve. Kjer je spet prihajalo do incidentov. Govorilo se je, da kritiki in drugi, ki jih Dragan ne mara, na to predstavo ne morejo, pa naj se tako trudijo. Resnica je bila ta, da je bila majhna dvorana zmeraj razprodana, zaradi česar je bilo treba narediti določeno selekcijo...

O raketah, ene na železniški postaji v Ljubljani, druge v Subotici pri Risticu, menda ni treba veliko govoriti, javnost vsaj slovensko kar dobro pozna. Te predstave nisem videla, ker sem vedela, da bi se mi zamislilo pred očmi od besa, ko bi me tlačili vanjo, nato pa tolkli po plehu, kot da smo v živalskem vagonu za koncentracijsko taborišče ali kaj.

Prvič je tisk objavil sliko Dragana Živadinova, ko je bil t v JLA. Ne vem, kdo jo je posnel, vem pa da je bila s slovenskosti, na kateri so Irwini predstavili svoj znameniti kovček. Imel je črno obleko, belo srajco in metuljčka. V Ljubljani se je govorilo, da ni hotel obleči uniforme, ko je prišel v JLA, in tudi orožje je odklonil. Govoril ali razlagal, kot je bila njegova navada, menda ni nič, toda prisotnim je dal jasno vedeti, da si bo kaj storil, če ga ne bodo spustili domov. Takrat so zanj posredovali: njegova babica, Mitja Rotovnik, Milan Kučan, pa Božo Kovač, ki je v Beogradu sedel za isto mizo kot Mamula. Prišel je domov, kjer se je, svojim doživljenjem primerno blede in izčrpan, z nasmeškom predal vojaškemu sodišču, kjer mu naj bi dokazali, da je ogrožal JLA.

Noordung, kot se imenuje njegovo najnovejše gledališče, je projekt, ki ga misli lansirati v okviru Akademije združenih umetnosti, »fantazme« (tako jo imenuje), ki bo uresničena leta 2000 na Ljubljanskem gradu. Herman Potočnik – Noordung, po njegovem največji genij slovenskega naroda, je 1926 napisal knjigo Problem vožnje v vesolju in v njej predvidel tisto, kar je dosti pozneje Stanley Kubrick pokazal v filmu Odisseja 2001.

Vesna Marinčič

obliki je stvar nemara mogoče ugledati tedaj, ko gre za preproste improvizirane sodbe o delu nove vlade: eni so bolešno skeptični zoper vse, kar ta vlada pokrene, drugi so patološko prizanesljivi. Toda recimo, da je to nivo, od katerega nacionalna usoda (še) ni odvisna.

Zadnje soboto je bila pustna sobota in »za večerjo« smo imeli ministra Capudra. Kako tudi ne, predprejnih večer je imel enega od svojih gala nastopov, bil je Presernov praznik. Andrej Capuder je vedno profilirani intelektualce, s katerim je vredno in najbrž tudi očarljivo polemizirati. Da se je znašel na položaju, ki ga elementarne ne obvlada prav kot profilirani intelektualce, ne more biti razlog za krivdo; je pač poskusil. Kriv pa je, ker se dela, da ne vidi, da poskus ni uspel. Obnesel pa se ni, to je zdaj dokončno jasno, ker razume spravo v izrazito reducirani formi. Kako si drugače razložiti (če pustimo ob strani vse njegove preostale ekaltacije) uvodni udarec v slavnostnem nagovoru? Ne zato, ker sploh ne bi bilo res, da so bile Presernove nagrade tudi politično eksplozivne, pač pa zato, ker so njegove primarne javne potrebe preočito vulgarno politične in šele potem kulturne. Kot da je prav kulturni minister pobral tisto kladivo, ki so ga izgubili komunisti od razpadu njihovega emblema. Njegov udarec ni bil ne etičen in ne estetski.

A po pustu pride pepelnica – in ena od maratonskih polemik v zadnjem času veče žalostno preko groba pesnika Franceta Balantiča. Če se je tako trudim, da bi videl v postavitvi Balantičevega spomenika v Grahovem čisto pietetno dejanje, ne morem udušiti temeljnega vprašanja: zakaj spomenik v kraju pesnikove smrti, kjer je preživel nekaj mesecev, ne pa v kraju njegovega rojstva in mladosti? Kaj ima on intimnega z Grahovom, kaj ima Grahovo z njim? In – ker je Balantičevo bistveno določilo za nas pač pozicija – ali je to lokacija, ki njegovo poezijo dokončno osvobaja, ali jo znova zaklepa? Ali ne kaže polemika že sama po sebi, da ta spomenik ni pravna stvar, ampak dejanje razlaga? In če obstaja kaj takega, ki je zmagovita sprava, kar je seveda njen poraz, ali bo spravo dejanje popolno šele tedaj, ko se bo po Balantiču imenovala tudi tamkajšnja šola?

Danes, ko to pišem, je Valentinovo. Živadinov se vrača v življenje, Rudi Seligo je končno te pognel daljšo bilko. Ta večer ne sme pasti.

Peter Kolšek

Foto: Igor Modic

pač, za katera je očitno, da je emocionalni najbolj bistveno močnejši od skribmanskega. Kajti, čeprav so začetne težave z demokracijo povsem relevantna in pričakovana sestavina teh slovenskih časov, je najbrž le gotovo, da gre na ideološkem »polju«, ki rojeva tudi že čisto konkretne pridke, ki kot zgolj rutinske bitke, v katerih naj se izkažeta argumentiranost ali aplikativnost določene resnice – ali pa vsaj samo intelektualno prvenstvo. Ali je na pohodu kaj takega kot slovenski fundamentalizem? Ki ni pripet na katero od metafizičnih resnic, pač pa na navadno mentalno zadržost kot logično posledico slovenske nezgodovinskega subjekta? Ali je to

tista razsežnost našega življenja, na katero je mislil Dušan Pirjevec v že tolikokrat citirani izjavi, da je najprej odločilo to, kar bomo Slovenci storili sami s sabo. Namreč: ali se »to« aktivira zdaj, v pogojih novega (Cankar je rekel »svetlonovega«) življenja?

Brez dvoma je na delu določena količina podzavestne substance, ki si je v tem tisočletju še ne bomo pojasnili. In brez dvoma je v substanci zvezi s tisto duhovno in zgodovinsko plazmo, ki jo je obudilo življenje sprave. To vprašanje, ki ga je bilo iz temeljnih razlogov nacionalne eksistence več kot potrebno odpreti, se nam vrača v razdiralni formi toliko

in tedaj, kolikor smo spravo pripravljani razumeti le kot inventuro zgodovine, ne pa kot etično razmerje do drugega. To je bilo sicer s strani pobudnikov sprave že večkrat izrečeno, njihove intelektualne in moralne napore lahko samo spoštujemo, vendar kaže, da ne more ničesar ustaviti iracionalnih nagibov, ki reducirajo problem sprave na eno samo razsežnost; na tisto pač, ki »legitimizira« revanšizem, in to revanšizem v iridih in mehkih variantah, v parlamentu in v medijih, pri sprejemanju zakonov in pri slavnostnih prireditvah. Latentni revanšizem, ki ni drugega kot perversna oblika sprave, je naposled skali tudi prijetne družabne seanse. V najbolj banalni

Medtem v Perzijskem zalivu neko neidentificirano letalo z nuklearnimi izstrelki napade konvoj ameriških ladij. V Krasnojarsku odplakne ekološka katastrofa nekaj desetisoč življenj. Sicer pa radio ponoči med kratkimi poročili predvaja klasično rusko glasbo, čeprav jo lahko poslušajo le redki, ki dobivajo baterije iz tuje.

Londonski The Guardian je zapisal, da je Kabakov »ruski Orwell«. Za kaj takega mu vsekakor manjka satirične jedkosti. Zgodba se ves čas giblje sem in tja po zabrisani meji med realizmom in nadrealizmom. Kabakova ne zanimajo vzroki razkroja in njegovo ozadje, njegov junak, znanstveni sodelavec Jurij Vasiljevič je doživlja posledice tega razkroja. S svojim živalskim instinktom za preživetje je zdaj Solženicinov Ivan Denisovič, ki sprejema pravila brutalne igre in spretno išče luknje med njimi, zdaj je spet Kačkov Josef K., ki se ne more izmuzniti nadzoru skrivnostne »Redakcije«, sofisticirane naslednice KGB, in dvema njenima polkovnikoma, dobrodušnima in klepetavima, ki se po službeni dolžnosti ukvarjata z njim. Polkovnika vesta vse. Na neki skrivnostni način poznata tudi takšne podrobnosti, kot so besede, ki jih Jurij Vasiljevič sredi samotnega parka v trdi temi izreče neznanji ženski, ki je s podeželja prišla v Moskvo z enim samim namenom, da bi si preskrbela »kupone«, edino zares trdno valuto, s katero se da priti celo do para škornjev. Čeprav polkovnika vse vesta, ju zanima, kako bi razmere formuliral Jurij Vasiljevič. Njuni Redakciji se zdi to neizmerno pomembno. In zato Jurij Vasiljevič zapisuje. Na štirih do petih tipkanih straneh, z razmakom za pripombe, kot od njega zahtevata polkovni-

ka. Pravzaprav ničesar ne zahtevata – oh, dajte no, kje so že preživete metode primitivne izolacije! – onadva se je v ljudno pogovarjavo, malodane prosita. In potem vsi trije prižigajo cigareto za cigareto na skrivnih nastojih streljanja, polkovnika pa se šalita na račun nekdanjih prijateljev, ki so v vmes poslušajeta najustojstvenega posega, da bi iz družbenega telesa izrezali metastaze. Čisto, asepticno. Metastaze so se razvile zaradi lahkomiselnega zaupanja reformistov, da se da sistemske deformacije odpraviti z nekakšnimi reformami. Kakšno diletanstsko šušmarstvo. Ampak generalu Panajevu, Komisiji in Redakciji je zdaj vse jasno.

Napeto, pošastno in skoraj grozljivo zgoščeno branje. Nikarkršnih zapletenih analiz, razen morda pogovora v tunelu metroske podzemse železnice s ciničnim »ekstrapolatorjem«, razrednim sovražnikom z druge strani sveta.

In ker je na začetku že omenjen En dan Ivana Denisoviča, pa bi to za konec dovoljena še primerjava. Če Solženicinova pripoved vendarle nosi v sebi tudi optimistično misel, da je bil pravzaprav delovni dan v taborišču – kljub vsem strahotam in krutostim – še kar srečno uspešen, saj bi se lahko iztekel še neprimerno slabše, Kabakova pripoved te odresne misli, da je vredno preživeti, nima. Jurij Vasiljevič se na koncu resda upor Redakciji in Komisiji, a ta upor v splošnem kaos in razpadu nima pravega smisla. Kot ga nima niti delo vseh tistih in prihodnjih »Redakcij« in »Komisij«.

Ena sama črna, brezupna prihodnost.

Milan Maver

NAŠE DELITVE

Ugani, kdo bo za večerjo

Ko se je pri nas spremenil družbeni kurz, so postali drugačni tudi družabni večeri. Saj ne, da bi zdaj pili le borodjca in jedli kavjar; to nikakor, res pa je, da se zdaj na mizi pogosto znajdejo politični artikli, garnirani s kulturniškimi deserti.

Navsezadnje, kje so »srečni« časi, ko se je izbrana družina sončila v soju nekakšne mladosti in steklenic, ljubeznivosti in ljubezni, vprašani, ki zadevajo zgolj umetnost in literaturo (na primer, ali je bil Levstik kljub vsemu tepec ali ne; ali pa, kakšen je pravzaprav metaforični obseg liste razsvetljene nočne ladje v Fellinijevem Amarcordu?), na vprašani, ki se tičejo seksualnih ingerenc in meteorologije (le kakšno bo jutri vreme?), Namreč, s politiko, še posebej domačo, se nismo ukvarjali. Ne zato, ker bi bili a priori apolitični, pač pa zato, ker je bila politika v neprebodni samopraviljski embalaži tako neskončno dolgočasna, odušena – in neestetska. V bistvu smo živeli v dolgi senci sicer nevarnega, a spečega dinozavra.

Časi so se torej spremenili. Družabno življenje se je v nekaterih združbah razgrela, v drugih ohladilo. Verjamem, da se je marsikje tudi razkadilo. Neizprosna logika »pro et contra«, največkrat vezana na razdelitev, ki jo po tradiciji za silo prekrivata politična levica in desnica (ki sta na Slovenskem doživeli ponesrečeno, čeprav razumljivo uteljenje v razliki med sturo in novo oblastjo – vmesni politični prostor pa se pravzaprav sploh še ni zares formiral), ta logika je torej segla tudi med tovaršije, ki so bile tik pred tem, da končajo v vlogah nesmrtnih vitezov okrogle mize. Toda večna ljubezen med Tristanom in Izoldo je daljni in ekskluzivni mit, politične razprtije pa so tipična demokratična pridobitev. Le intimo najbolj trdne družine so ostale povezane tudi v permanentni neslogi, kar zadeva nenadno koncentracijo političnih vprašanj. No, in take družine imajo zdaj na mizi raznovrstna jedila, postana in vroča, vsa pa so zanesljivo konfliktna; tu so kučniki in pučani, sprava in spravne darive, perforiran komunizem in redundanca prve demokratično izvoljene vlade, pa društvo pisateljev in paradigma »57«... A tukaj so tudi živi in mrtvi ljudje, na primer kulturni minister, ki je, odkar je minister, dobrodošel zalogaj pri vsakršnih omizjih, pa pokojni pesnik Balantič, ki ne more in ne more umreti, da bi zaživel kot pesnik. Seveda, ta je tudi k sreči še zmeraj živ Živadinov...

Toda najprej je zanimivo vprašanje, kaj generira sedanje slovenske delitve, kolikor te presegajo normalne politične disharmonije, institucionalizirane v strankarskem življenju. Namreč delitve, ki nadenjajo človeško moralno integriteto, ki prizadevajo in ranjajo, o čemer pričajo zlasti številna pisma bralecev; tista

skih poslov tretjino sovjetskega državnega proračuna. To pa je skoraj tako mračna podoba sedanjosti, kot jo je pred poltretjim letom napovedoval Kabakov.

Seveda je Kabakova literarna vizija neprijetno surovejša, grozljivejša in predvsem brezupnejša. Človek se zato vpraša, ali je zdajšnja kaotična sedanost šele uvod v neprijetno bolj srhljivo prihodnost, ali pa sedanost na nekaterih področjih že kar prehitiva prihodnost? Najbrž na svetu ni računalka, ki bi znal iz vseh predvidljivih in nepredvidljivih možnosti razkleti ravno napoved.

Moskva, kot jo v svoji viziji doživlja Kabakov

Takoj na začetku bralec mimogrede izve, da neke zaseda ustanovni kongres zvez ruskih demokratičnih strank, ki ga samo kot gosti iz tujine pozdravijo predstavniki Baltičske federacije radikalnih katolikov, turkistanski socijalci, afundamentalisti, transkavkaski krščanski demokrati in sibirski levi komunisti iz Irkutskega. Uvodni referat ob konstituiranju nove sovjetske demokracije pa nima ničče drugi kot general Panajev, tisti Viktor Andrejevič Panajev, ki je leta 1992 z državnim vojaškim udarom nasledil Gorbačova.

Za navideznim redom vsakdanje sivine in bede, ko se general vsako jutro pelje v okolnino v Kremelj in ga spremljajo varnostniki na konjih (ker ni bencina) in ko v mirak zimskega jutra sporočijo tovarniške sirene, ne da se začenja nov delovni dan, marveč da se večmesečna stavka nadaljuje, in ko na tzu že od kdove kaj stoji desetisočlavlja množica, za vsak primer, če bi v trgovine prišlo kaj

za prodajo (in ko res pride nekaj sto kosov nečesa, zvočniki pobitijo z »delanjem reda« in pozivajo spoštovano delovno ljudstvo, naj spuste vrstni red, pri katerem pa imajo prednost junaki državnega udara 1992 in vojaški odlikovanca z redom univervalizacije); skratka, za vso to kuliso kolikor toliko smiselnega, čeprav tuorbena dogajanja, se šele z nastopom nočne teme razgalja prava podoba družbene agonije.

Moskva šele ponoči zaživi svoje polno življenje. Pretresajo jo eksplozije bomb in izbruh najbolj norega nasilja oboroženih ekstremistov vseh vrst; tu so obsedeni nacionalisti in verski fundamentalisti, mladostniki, revolucionarni komiteji, da drugih zagrnjenih fanatkov niti ne vstavimo. Med izropanimi in razpadajočimi volgami in moskvičih hite po ulicah sence s prazno vrečo čez ramo in s kašlajnikovim pod plaščem ter trkajo na znana vrata kontrabantarjev, (edino tako se da preživeti), vojaški dezertjerji prodajajo orožje, afganistanski demobiliziranci ropajo, huligani in rasisti zasedajo metro in prisilijo strojevodjo, da jih vozi naokrog, med vso to zmešnjavo pa tiho delujejo odredi posebne »Komisije za nacionalno varnost«. Ti odredi tiho pridejo, obkolijo stanovanjske bloke v katerih prebivajo »aparatičniki«, jih lepo rejeje, v kučmah in plaščih s krznenim ovratnikom, skupaj z njihovimi ženami in otroki, postrojijo v četverpode, ugledna stanovanja započkajo in kolono odpeljejo v noč. Vse poteka ničinkovito, mirno, snuzno. Njihov čas je mihi. V skladu z Generalnim planom za radikalno politično nivelizacijo, jim sporoče, da niso več potrebni. Preselijo jih v neeksistiranje...

ALEKSANDER KABAKOV: BREZ VRNITVE

Moskva po udaru 1. 1992

»Brez vrnitve« je literarni pogled

Aleksandra Kabakova v sovjetsko prihodnost: Moskva po vojaškem udaru leta 1992. Od Gorbačova so ostali samo še gbratorji, denarna enota, ki je zamenjala rublje, a se zanjo tako ali tako nič ne dobi.

Ko človek odloži tanko knjižnico – vsega 73 strani dolgo pripoved, a nabit s skoraj eksplzivno zgoščeno – si seveda najprej zastavi vprašanje: zopna mora ali preblik prihajajoče realnosti? Realnost, ki se zdi lo-

PP poštni predal 29

Nadaljevanje z 18. strani

samega sebe, tudi do lastnega telesa. » Ne le kristjan, ampak tudi vsakdo, ki veruje v Boga, se zaveda, da je odgovoren Bogu. Zato bi lahko podpisal stavek, da je odgovoren »ZA samega sebe, tudi ZA lastno telo«. Vem, kaj se namreč zaveda, da človek ni sam svoj absolutni gospodar, ampak je odgovoren Drugemu.

Besedi »posvečenost mrtvih« bi bilo dobro zamenjati z besedama »posvečenost pokojnih«, ker verniki to posvečenost vidimo v prehodu v večno življenje. Beseda »pokojni« pa gotovo tudi teistov ne moti.

V globoko stišče z verniki pride Hribar s stavkom: »V resnici je življenje v svoji biti svetlo ne glede na to, ali se tega zavedamo ali ne.« Svetlost življenja nam je dana, darovana. Kristjani verujemo, da po stvarjenju in odrešenju. Človek pa lahko svobodno z njo sodeluje, se posvečuje ali pa ji nasprotuje, ko se predaja zlu. Svetost življenja torej ni stvar človekove odločitve, kakor bi rad dr. Andrej Kirn (2. feb.). Je pa stvar človekove odločitve pričevanje za svetost življenja, posvečevanje; kot ljubezen do narave, do človeka in do Boga.

Dr. Rudi Koncilija, Ljubljana

Alenka Zupančič se zaveda, da ima priznavanje svetega velike duhovno moč. To je izražala takole: »Tista, ki mi je nekaj res svetlo«, nobena »zunanja nižnost« ne bo pripravila do tega, da sveto živim». (Delo, 29. 12. 1990). Če bi bilo torej staršem življenje njihovega še nerojenega otroka res sveto, ga za nobeno ceno ne bi žrtvovali. Žrtvujejo ga, da go ubiti zato, ker zamikajo svetost njegovega življenja. Zupančičeva posebej poudarja, da ga ne dajo ubiti zaradi »zunanje nižnosti«. Ne dajo ga torej ubiti zaradi raznih indikacij: npr. zaradi medicinske ali socialne indikacije. Ne. Ubiti ga dajo zato, ker zamikajo svetost njegovega življenja. Če bi to svetost resnično priznavali, ga za nobeno ceno ne bi dali ubiti.

Tega se Zupančičeva izredno jasno zaveda. Ker pa ne mara obsoditi ubijanja nerojenih otrok, še več: ker je ves namen njenega polemiziranja osredotočen v boj za to, da zakonodajna oblast ne bi ubijanja nerojenih otrok prepovedala, zato se ji zdi govorjenje o svetosti življenja in postavljanje te sintagme v preambulo slovenske ustave izredno nevarno. Zupančičeva dobro ve: čeprav je preambula samo napotilo in nima same zakonске moči, vendar zakonodajalec lahko vzame popolnoma zares in ne le za nekakšen okrask. Če pa jo bo vzel popolnoma zares, če bo zakonodajalcu življenje nerojenih otrok zares sveto, potem je popolnoma nemogoče, da bi dovolil ubijanje nerojenih otrok. Dr. Tine Hribar pravi, da besede »Zavedajo se svetosti življenja« v preambuli ustave pomenijo »napotilo zakonodajalcu (...), da predpise državi zagotavljanje razmer, ki bodo omogočala, da ženskam ne bi bilo treba delati splava zaradi nevezdrih zunanjih okoliščin, socialnih in drugih vzrokov.« (Delo, 15. 12. 1990 in 5. 1. 1991). Zupančičeva, ki gleda popolnoma radikalno, pa ve, da z zavedanje svetosti življenja ne more nanesti samo na obveznost državnega zagotavljanja ugodnih zunanjih razmer, ampak da za nobeno ceno ne more dovoliti ubijanja nerojenih otrok, če je njihovo življenje res sveto. Ker pa Zupančičeva hoče, da to ubijanje ostane dovoljeno, zato odklanja sintagmo svetost življenja.

Vendar pa o tem, ali življenje je sveto ali ne, ne more odločiti noben človek. Svetost življenja nam je darovana. Ta dar lahko samo odkrijemo in priznamo, ne moremo pa ga odstraniti. Če kdo reče, da življenje ni sveto, samega sebe vara. Tega se zelo razločno zaveda tudi dr. Tine Hribar. Zato pove dr. Andrej Kirnu in istim, ki iz zasebnih kristoljubnih namenov zarikujejo svetost življenja zato, da bi ga lahko ubijali, da svetost življenja ne more biti »šele stvar človekove odločitve« in da ni »odvisna od tega, ali bo prišla v ustavno preambulo ali ne.« (Delo, 26. 1. 1991).

To razmišljanje nam razločno odkriva, da sintagma »svetost življenja« v preambuli ustave popolnoma nujno zahteva, da se v osnutku ustave črta člen 52, ki dovoljuje ubijanje nerojenih otrok. Ta člen bi bilo potrebno nadomestiti s tekstom, ki bi zadržal družino in otroka. Člen 52 se v osnutku ustave glasi: »Vsakdo ima pravico, da odloča o rojstvu otroka. Ta pravica se lahko omeji samo iz zdravstvenih razlogov.« Odloči o rojstvu otroka pomeni odloči o življenju in smrti živga človeka, ki se ni bil rojen. To pomeni, odrekanje temu človeku najosnovnejšo pravico, pravico do življenja. To pomeni, brezobzirno grešiti zoper svetost življenja.

V zvezi s spoštovanjem svetosti življenja Hribar navaja »svetovno deklaracijo o pravih človeških življenj« iz leta 1978 (Delo, 26. 1. 1991), ki svari pred biocidnim i genocidom nad živalnimi. Ob tej plemeni misli na pravice živali se pokaje samovoljno odločanje o rojstvu otroka kot toliko bolj krvočleno prežiranje njegove pravice do življenja. To je nezasištan zločin. Na Slovenskem se danes pripeti v enem letu nad 17.000 teh zločinov nad ljudmi, ki so najbolj neemočni, saj nimajo popolnoma nobene možnosti, da bi se branili. Ti zločini, ki so vsako leto številnejši, kakor poboji domobrancev in drugih po koncu vojne, in to zločini, ki jih izvajajo stari nad svojimi lastnimi otroci, grozijo, da bodo sami proizvedli strahno kazen, ki bo morda vključevala tudi uničenje slovenskega naroda.

Omejitve pravice odločanja o rojstvu otroka »iz zdravstvenih razlogov« v 52. členu osnutka ustave pa skriva v sebi še nekaj hujšega: zdravnik bi ob boleznih lahko zoper voljo matere in očeta umoril otroka. Takšen ustavi člen in ustavo s takšnimi členom smo kristjani po vesti dolžni odkloniti. Glasovati bi morali proti. Zato je tudi v interesu sprejetja ustave, da se člen 52

odstrani oziroma nadomesti z besedilom, ki bo zadržalo pravico do življenja najbolj neemočnim ljudem — otrokom pred rojstvom. Dr. Rudi Koncilija Ljubljana

Delo, 5. februarja
Za konec okupacije

Delo je v rubriki Pisma bralcev objavilo pismo Vladimirja Rabzlja iz Ljubljane, katerega vsebina navaja k resnemu razmišljanju. V demokratični državi je lahko dovoljena vse, tako tudi to, da nekdo misli tako, kot misli Vladimir Rabzelj, in celo to, da takšno razmišljanje objavi dnevnik, kot je storiло Delo.

Razmere, v kakršnih smo, razmere, ki še nikoli v zadnjih 45 letih niso bile bolj zapletene, narekujejo zdaleč večjo previdnost pri objavljanju takšnih in podobnih prispevkov. Takšna in podobna besedila spričo velikega vpliva sredstev obveščanja na miselnost in ravnanje ljudi ne le ne prispevajo kaj umirivih razmer, temveč jih še zaostrujejo.

Netočno in neobjektivno je obravnavati celotno povojno obdobje v razvoju naše države kot banditizem. Ničče ne izpodbija, da smo bili prica spodrslijanja in resnim pomankljivostim, ne kaže pa pozabiti, da so slovenski, makedonski in muslimanski narod v tem obdobju dosegli tudi zelo pomembne rezultate v gospodarskem, kulturnem in vsakršnem drugem smislu.

Avtor omenjenega pisma bi moral, preden je prišel za pero, preveriti svoje znanje o nekaterih osnovnih pojmi, ki jih navaja, na primer okupacija, idioitizem, banditizem, pri tem pa ga je treba vprašati, ali je lahko okupatorska tista vojska, ki je v letih 1941—1945 osvobodila njegovo republiko izpod okupatorja in njegovih hlapcev, ki je v celotnem povojnem obdobju odlično sodelovala z ljudstvom, v katere sestavi je precejšen odstotek slovenskih vojakov in staršev in katere pripadniki so pripravljeni žrtvovati življenje za obranitev ozemelske celovitosti Slovenije in Jugoslavije.

Zastavlja se vprašanje, ali avtor pisma sploh ve, kako se vedejo okupatorske vojske na zasedenem ozemlju. Prav tako bi mu moralo biti jasno, da so za dobre medsebojne odnose odgovorne tako JLA kot na novo izvoljene demokratične oblasti. Če odnosi niso dobri, bi si morali obe strani prizadevati za izboljšanje, vendar ne z grožnjami in izsiljevanjem, temveč z dobro voljo in medsebojno srčnostjo. Če ima Vladimir Rabzelj pravico zagovarjati stališča meščanske družbe in se bojevati za uveljavitev meščanske demokracije in če se ima za demokrat, bi moral dopuščati možnost, da imajo drugi državljani, pa četudi so generali, tudi drugačne idejne nazore, kajti pravna demokracija narekuje, da vsak državljan profesionalno in odgovorno opravlja svoje delovne dolžnosti ne glede na idejne opredeljevale. Če tega ne počne, ga je treba grajati, pa če je delavec, zdravnik, inženir, profesor ali general.

Naša in svetovna zgodovina sta dovolj jasno dokazali, za kaj se je kdo bojeval v drugi svetovni vojni, oziroma kdo je bil na strani naprednih sil, ki so premagale fašizem, in kdo je bil na drugi strani, zato tega ne kaže posebej komentirati.

Z Vladimirom Rabzljem se strinjam, da ne bi smeli dovoliti, da bi bil Slovenec Slovenec se kdaj sovražnik, če smo demokrati, pa prav tako ne bi smeli dovoliti, da bi bil človek katerekoli narodnosti, vere in političnega prepričanja sovražnik drugemu človeku. V imenu mira in sreče našega in bodočih rodov je treba naposled narediti konec protivojni sovražnikov, sejanju sovraštva in iracionalnosti in se začeti ukvarjati s proizvodnjo, znanostjo, kulturo in idejami, s tistim, s čimer se ukvarja ves napredni svet.

Odprava gospodarske krize je brez dvoma temeljni pogoj za odpravo vseh drugih problemov. Namesto vojne napovedi JLA, ki je skupna obojena sila pripadnikov vseh naših narodov, tako tudi slovenskega, je treba mirno in civilizirano, z demokratičnimi pogoji poiskati rešitve za vsa vprašanja, tako tudi za vprašanja obrambe. Vojna, gospod Rabzelj, ni še nikoli nikomur prinesla sreče, tako je ne bo tudi nam. JLA ni bila nikoli sovražnik slovenskega naroda in tudi nikoli ne bo. Prav tako so si jugoslovanski narodi prijatelji in ne sovražniki. Živijo na skupnem prostoru in se fizično ne morejo ločiti. Posameznih delov države ne moremo preseliti drugam. Če se strinjate, da je tako, je bolje, da živimo kot prijatelji kakor kot sovražniki. V tem smislu moramo vsi brez izjeme narediti vse, da ne bomo podirali mostov, ki nas združujejo, temveč da bomo popravili stare in gradili nove.

Prihodnost je v najširših integracijskih tokovih in svobodnem kroženju blaga, kapitala, delovne sile, znanja in idej, preteklost pa v zapiranju, lokalizmu, sebičnosti in ozkosti. Z vsem svojim bitjem se zavzamem za prihodnost, in za kaj se zavzimate vi, gospod Vladimir Rabzelj?

Jovan Miškov, Ljubljana

Delo, 15. decembra
Podržavljanje družbenih dejavnosti

Država sama je nekaj samo v diktaturi, ki se sklicuje na neko hipotetično božje ali ideološko pooblastilo, v demokratični družbi je aparat za upravljanje v službi večine volilcev. To seveda ne izključuje mnogih pomankljivosti in napak države, in peridične volitve so namenjene prav čiščenju obojih. Če ta poenostavljena opredelitev države ne drži, potem volitve niso potrebne in volilci smo pogrešili, ko smo tisti del svoje usode, na katerega sami ne moremo odločilno vplivati, izročili v roke državi, s tem ko smo izvolili parlament. Prvi parlament po diktaturi, kakršnakoli je bila, v nobeni državi ni bil tak, kot bi ga želeli volilci. Podobno velja za posameznike, ki jim je parlament poveril izvršno oblast. V tem ni razlike med nivojem republike in občine. Vsaka hura sprememba prinese na površje tudi mnogo neakovskynega, zato so rezultati volitev takšni, ki, in šele po 2 do 3 volitvah bomo dobili v parlament in na oblastne funkcije ljudi, ki bodo tako

kakovostni, kot želi večina volilcev. Take ljudi, ki se zato, ker so predsedniki, ministri ali funkcionarji upravnih organov, ne bodo vitali v strokovno delo zavodov in drugih strokovnih institucij. To vloga bodo prepuščali strokovnjakom, sami pa bodo skrbeli za to, da se bosta uresničevala program in politika, ki jim je dala večinsko podporo volilcev. Samo tako je mogoče razumeti moje gledanje na podržavljanje družbenih dejavnosti in zavodov. Imam enako pravico do optimistične ekstrapolacije podržavljanja, kot jo ima dr. V. Rus do pesimiistične.

Pri nas so bile družbene dejavnosti v nekaterih področjih svojega dela zelo avtonomne, ker oblast ni dobro doumela, zakaj jih pravzaprav potrebuje, ali jih je zaposlovala same s seboj z razpravami o deljenju tisočakov, torej po principu deli in vlada. V druge dejavnosti se je oblast nekompentno vtrkala, nekajkrat je pridobila del stroke s politiko korenčica in palice in vsilila svoje načrte. Lep primer za tako ravnanje je izobraževalna sfera, ki je vpeljala usmerjen izobraževanje s pomočjo dela stroke, ki je izkoristil priložnost, da je hitreje napredoval. To in jalove razprave, katerim sem bil prica v raziskovalni sferi, so me prepričale, da stroki ni popolnoma zaupati, ko gre za oblikovanje dolgoročne strategije razvoja, torej za nacionalno razvojno politiko na njenem področju in za prave potrebe Slovencev kot naroda. Prej ali slej se bo v stroko zagledana srenja in ne glede na kakovost ljudi v njej začela vesti, kot da je sama sebi namen, in pozabila, da obstaja zaradi določenih potreb okolja in države. Zato ne more biti popolnoma avtonomna, ko posega v interese drugih segmentov družbe, pač pa je seveda avtonomna, ko odloča o načinu in poteh, kako bo opravila svoje delo. V popolno avtonomnost stroke prav tako malo zaupam kot v vsevednost države. Kontrola uporabnikov in interesnih skupnosti je bila dokazani blažev žegen, ali pa bo to tudi kontrola stroke v zavodih, bo največ odvisno od tega, kako se bodo vedli zaposleni, posebno strokovnjaki, v zavodih in kot volilci, ki živijo v nekem okolju in potrebujejo storitve iz drugih dejavnosti. Pri državni ali javni lasti ni nobene profesionalne avtonomije, če ta avtonomija pomeni, da vsakdo lahko načrtuje in dela, za kar sam meni, da je potrebno, in pričakuje, da je dolžnost lastnika ali upravljalca, torej tudi države, da mu delo materialno omogoči.

Nekaj let sem študiral in delal v tujini. Direktorja instituta je imenoval lastnik, ti so imenovali vodstvo oddelkov in delo je teklo v splošno zadovoljstvo z usmerjenostjo v cilje, katere je postavil lastnik. Ničče ni vprašal raziskovalcev po pripadnosti strankam, pri delu so imeli tem več svobode, čim bolj so bili ustvarjalni in delovni in napredovali so sorazmerno uspešno. Zame je to bila dragocena izkušnja, ki se doma ni potrdila iz več razlogov, na primer: ničče ni postavil dolgoročnih ciljev dela, napredovanje je bilo bolj odvisno od drugih kriterijev kot od delovne uspešnosti, ki ne bi bila izkazana samo v besedah in v številu funkcij, in končno, »pripadnost« stranki se je enačila s patriotizmom.

Popolnoma se strinjam z dr. Rusom, da smo strokovnjaki lastniki svojega intelektualnega kapitala. Po drugi strani pa se zavedam, da mi je tudi družba omogočila, da sem ta kapital pridobil in da jim moram zato nekaj vrniti. Obveznost, ki jih nalaga intelektualni kapital, so stvar osebne odločitve. Pripravljenost, da lastnik zavoda financira dela tega potenciala, če to ni v strategiji njegove razvojni ali drugačne politike, v nobenem primeru strankarske politike, pa je seveda stvar avtonomne odločitve lastnika. Izkušnje kažejo, da stroka, ki služi stranki, sama sebi izkoplje grob, zato upam da se stroka v bodoče ne bo več udinjala stranki na oblasti.

Priznati moram, da vidim razliko med državo in javno lastnino samo v teoriji. Demokratična država je samo aparat za upravljanje in službi volilcev, torej v službi javnosti, in vsa državna lastnina je javna lastnina z državo kot nazivnim titularjem. Če ni tako, kdo je titular državne lastnine, parlament, vlada, predsedniki itd. Zato tudi ne vidim pomembne razlike med javnim in državnim upravljanjem in ne pričakujem, da bodo v bodočnosti občinski ali vladni možje tudi direktorji državnih zavodov. Te se bo na podlagi ustanovnih aktov našlo med kompetentnimi strokovnjaki, ki bodo sposobni uresničiti dogovorjeno politiko in cilje. Nekdo jih mora postaviti in ne vidim nič slabega v tem, da jih postavi tisti, ki bo poskrbel za materialni obstoj zavoda, saj upam, da ne bo več svobodne menjave dela. Verjetno vse stvari nekoliko preoptimizirano poenostavljamo. Sem pa tehnik, ki skuša enostavne stvari preprosto razložiti, ker vem, da so zapletene razlage znak nerazumevanja bistva stvari ali pa namerne žale, da jih ljudje ne bi razumeli. Naj za konec še povem, da se popolnoma strinjam z vsem, kar je dr. V. Rus zapisal v drugem sestavku, objavljenem v isti številki časnika Delo.

Prof. dr. Franc Vodopivec, Ljubljana

P. S. Zanima me mnenje dr. V. Rusa o tem, kdo in kako naj ocenjuje delo družbenih dejavnosti.

Delo, 26. januarja
Odprto pismo g. dr. Stanku Buserju

Odgovor, ki sem ga prejel od g. dr. Buserja, me je razočaral in mislim, da bi naju nadaljnje dopisovanje še bolj zapeljalo na stranski tir. Namen mojega pisma je bil povsem drugačen, ker sem upal, da bova v odkritem dialogu z g. dr. Buserjem razjasnila vsaj del polemike o NE Krško. Iz odgovora g. dr. Buserja je vpredem useljenost, kako sem se mu sploh drznil napisati odprto pismo.

Kljub temu pa menim, da moramo v zvezi z njegovim odgovorom javnosti dati dodatna pojasnila. Najprej nekaj o moji geološki strokovnosti. Da sem rudar, sem in bom ponosen. Res pa je tudi, da sem od prvega dne po rudarski diplomi delal kot geolog. Z enoletnim postdiplomskim študijem na Nizozemskem sem pridobil diplomu za

specializacijo »rudarski raziskovalni geolog«. Univerza v Ljubljani, FNT-geološki odesk mi je l. 1981 na podlagi strokovnih publikacij priznala tretjo stopnjo študija in me pripustila k izdelavi doktorske disertacije iz geološke tematike. Zakaj doktorata nisem opravil, je seveda še druga zgodba. Tudi v poznavanju tektonike mislim, da ne zaostrjam tako strojno za g. dr. Buserjem. Res ima on veliko prednost pri poznavanju površinskih razpok in prelomov, moja prednost pa je v boljšem poznavanju globinske dimenzije in vplivov teh pojavov v odprtih jaskovnih prostorih. Da pa g. dr. Buser ni strokovnjak za tektoniko, sem se prepričal, ko sem prebral prispevek g. U. Premruja z naslovom Slovenija večja ali manjša?, ki je bil objavljen marca 1985 v glasilu Jedro št. 1—2, v izdaji Geološkega zavoda Ljubljana.

Med vzroki, da sem se odločil napisati g. dr. Buserju odprto pismo, je še vedno pogosto objavljane njegovih izjav o NE Krško v raznih časopisih v zadnjem času od tednika Kaj do Berner Zeitunga. V RUJV smo se zato odločili, da tudi mi bolj pogosto obveščamo javnost.

Gospod dr. Buser v odgovoru sicer pravi, da o brisanju prelomov z geoloških kart na ozemlju NE Krško ni nikoli govoril ali pisal. Čudno je potem, da novinarji to trditvev po intervjuju z njim tako radi zapisujejo (zadnji primer z dne 26. 1. 1991 — Slobodni tjednik) in da te možnosti v oddaji avstrijske televizije o NE Krško z dne 17. 5. 1990 ni zanikal.

Ni pa mi odgovoril na pomembno vprašanje, kje je v ameriških predpisih zapisano, da mora biti jedrska elektrarna od aktivnega preloma oddaljena najmanj 5 milj. Tudi to trditve sredstva javnega obveščanja rada citirajo kot njegovo izjavo.

Po prvi javni izjavi g. dr. Buserja z dne 4. 4. 1990 se nismo obrnili direktno nanj zato, ker njegovega imena s podpisom nisimo zabeležili v nobenem geološkem poročilu v zvezi z NE Krško. Direktorja g. A. Čebulja smo zato zaprosili za razgovor z g. U. Premrujem, ki je s podpisal večino geoloških poročil za lokacijo NE Krško.

Nikakor tudi ne moremo imeti drugega pisma Geološkega zavoda Ljubljana, z dne 24. 8. 1990 za preklje prvega z dne 23. 5. 1990. To bi bila prava strokovna sramota. Nadalje imamo podatke, da so obdelovalci seizmotehnikne (še zlasti IZiIS) v svojih študijah za lokacijo NE Krško uporabljali samo geološko tektonске podatke, ki jim jih je posredoval Geološki zavod Ljubljana, ter da so v celoti upoštevali vse ustrezne ameriške predpise.

V osnovnem geološkem poročilu iz l. 1973, ki so ga podpisali g. dr. D. Kušcer, g. U. Premru in drugi, so še vsi prelomi v oddaljenosti do 7 km od lokacije NE Krško opredeljeni kot neaktivni. NE Krško je vseeno reagirala in naročila pri domačih in ameriških institucijah reevaluacijo projektnih seizmičnih parametrov. Študije reevaluacije grede h koncu in z rezultati bo javnost seznanjena v letošnjem letu. Po podatkih, ki nam jih je posredovala NE Krško, bodo skupni stroški za te študije v obdobju 1986—1991 znašali okoli 500.000 ameriških dolarjev. Ta podatek navajam zaradi boljše razumevanja, kakšno težo vlogo vodstvo NE Krško za zagotovitev varnega obratovanja tudi z vidika seizmotehnikne.

Na koncu še pojasnilo o določitvi vrednosti zemeljskega pospeška 0,45 g ali 0,25 g. V istem poročilu IZiIS iz februarja 1975 (ne 1974), ki ga navaja g. dr. Buser, je v naslednjem odstavku podana razlaga, da je vrednost 0,45 g določena za površino terena. Ker pa je NE Krško temeljena na koti — 19 m se ta vrednost zmanjša na 0,25 g (DBE).

Upam pa si tudi trdit, da v recenziranih poročilih, študijah in projektih, ki so bili izdelani pred pričetkom gradnje NE Krško, nikoli, nikjer in niče ni zapisal in podpisal, da je lokacija NE Krško glede na aktivne prelome neprimerna in da tam ne bi smeli graditi jedrske elektrarne. V letih od 1975—1990 so nato strokovnjaki z novimi modernjšimi raziskovalnimi metodami prišli do novih spoznanj o aktivnosti posameznih prelomov krške depresije. Vendar rezultati teh novih dognanj ne morejo bistveno vplivati na izračun odločilnega projektnega parametra vrednosti zemeljskega pospeška 0,3 g.

Egon Lukacs, pomočnik direktorja RUJV

Delo, 8. februarja
Zbirali bodo podpise za Slovenijo brez orožja

Pred kratkim je bilo v slovenski skupščini že sproženo vprašanje o strokovnosti nekaterih, ki imajo veliko besede pri oblikovanju slovenske politike do vojskih vprašanj. Ker se posamezniki, ki jim je veljal ta dvom, pojavljajo zdaj tudi kot pobudniki deklaracije za mir, se pridružujem nezupanju o njihovi strokovnosti. Ko se gre do futurizem, je to njihova stvar in stvar tistih, ki jim verjamejo, toda naj pri tem ne zavajajo z neresnicami (ali neznanjem, kakor jim je pač bolj všeč) o preteklosti.

Zapisali so »Slovenija ima pozitivno zgodovinsko izkušnjo iz nenasilnih prizadevanj za politično demokracizacijo in državno osamosvojitve.« Ker ne pojasnijo, katere pozitivne izkušnje mislijo, gre po njihovem mnenju gotovo za toliko pozitivnih izkušenj, da je mogoče zaradi njih pozabiti tudi na negativne in pozitivno oceno posplošiti.

Ali je res tako?
Ali ni ravno narobe in imamo z nenasilnimi prizadevanji, takrat ko bi morala biti nasilna (če uporabim način izražanja podpisnikov deklaracije), ne pozitivne, ampak celo zelo negativne izkušnje pri našem državnem osamosvojitvenju?

Državno smo se Slovenci v sodobni zgodovini prvič osamosvojili 29. oktobra 1918. Tega dne so naši politiki razglasili konec Avstro-Ogrske pri nas in novo svobodno državo, toda njihovi navdušujoči govori so postali realnost šele čez dva dni, ko so slovenski oficirji in vojniki zasedli deželni dvorec in drugo, kar je bilo treba zasedati, da

je bilo mesto v slovenskih rokah. Argument nadporočnika Rudolfa Badjure niso bile politične floskule, marveč puške njegovih vojakov.

Narodni svet v Mariboru bi lahko sprejel nešteto deklaracij o narodni svobodi, toda o narodni pripadnosti mesta je odločil nasilni (o, kako grdo, ali ne) nastop Rudolfa Maistra, njegovih slovenskih oficirjev in vojakov. Politiki v Ljubljani so se nanj hudovoli, češ, zaupajmo v velike zavezništve, saj bomo vse dobili na mirovni konferenci, toda pri tem niso niti pomislili, da so samo fantasti, kot mislim, da tudi kateri od naših futurističnih »mirovnikov« čisto pošteno misli, da Slovenci zares ne potrebujemo vojske in da nihče od sosedov še zdalec ne škili po naši zemlji. Pravim, da kateri, saj ne verjamem, da pa bi bilo prav vsem drugače čisto pametnim ljudem mogoče pripisati tolikšno naivnost.

Tudi na Koroskem smo imeli leta 1918 svoj Narodni svet, toda ker nismo imeli (nasilnih) vojakov, so Nemci najprej trdo vzeli v roke Celovec, potem pa dobili tudi vse drugo. Do novega leta 1919 Slovencev niso izgnili z zahodne Koroske s političnimi pravljicami za naivne, marveč s puškami in strojnimi. V majski ofenzivi so jim prišli pri tem na vzhodno Korosko pomagati tudi vojaki iz drugih delov Avstrije in tudi s samega Dunaja.

Če ne bi podpolkovnik Stevan Svabič na željo Narodne vlade novembra 1918 poročal z orožjem, bi Italijani prišli tudi do naše lepe Ljubljane in do Trbovelj, kot so nameravali, pa čeprav bi Slovenci na vsakih nekaj metrov obesili se idko veliko Wilsonovo gesto o samoodločbi narodov.

Se in še bi bilo mogoče naštevati, zato naj pobudniki deklaracije ne zavajajo s prirejanjev zgodovine, kot se jim zdijo zaradi njihovih političnih ciljev. Izmišljeno trditvev naj izbrišejo iz deklaracije in napišejo tako, kot je bilo res.

Janec J. Švajncar, Ljubljana

Delo, 12. februarja
Liberalni demokrati so proti davkom na otroška oblačila

Izvršni odbor Liberalno-demokratske stranke je imel 11. februarja 1991 sejo, s katere dopisnik Veso Stojanov sporoča: »Pri 100. amandmaju, ki govori o odstranitvi rdeče zvezde s slovenske zastave, pa je prevladovalo mnenje Pavla Gantarja, da LDS nima interesa, da bi zvezda ostala v slovenski zastavi, zato pri tem ustavnem dopolnitvi nima smisla zgrabiti energije. Poleg tega bi bilo po njegovih besedah treba ta amandma podpreti, še preden se kdo spomni in bi namesto zvezde v zastavo dobili razne leve, paerterje ali kakšno drugo divjo žival.«

Če je dopisnik Stojanov dogajanje na seji pravilno povzel, potem je očito, da poleg g. Gantarja v IO LDS sedijo ne liberalni demokrati, temveč travestisti komunisti. Za slednje je bilo namreč značilno, da niso dopuščali ničesar, kar bi se »kdo drug spomnil.«

Bolte Schöffmann, Novo mesto

Pojasnilo
V članku Potreba po kasatorni odločbi (Delo, 9. februarja, stran 26) je izpadel oklepaj z navedbo, da sva točno mnenje O-145/90, 8. januarja 1991 podpisala skupaj s sodnikom Radkom Močivnikom.

Ivan Kristan, Ljubljana

Delo, 5. februarja
Davki so ugodni — za državo

Ne gre mi v glavo, zakaj se razlagalci novega davčnega sistema sprenevedajo v sredstvih javnega obveščanja, da je novi davčni sistem dober, da smo ali bomo razbremenili gospodarstvo itd. Imam občutek, da sploh ne obvladajo osnovne matematike, ne obvladajo osnovnega procentnega računa. V raznih razlagah po televiziji me njihove razlage dobesedno silijo na bruhanje, saj vsak po svoje razlaga svojo teorijo.

Govorimo, da bi radi prišli v Evropo. Povem vam, gospodje, do tam je še daleč, daleč, daleč... Eden od znakov razvitosti družbe ali države so tudi plače delavcev za poštено opravljeno delo, ki je lahko fizično, umsko ali pa kombinacija obeh.

Pa poglejmo matematično, kako so se obračunavale plače še po starem, npr. v decembru 1990, in kako se po novem, npr. v januarju 1991. Vzel sem predpostavko, da je dobil delavec v decembru 1990 in v januarju 1991 enako plačo, to je 10.000 din (na zahtodu bi bilo to ušvih 1111 DEM) in koliko je ta delavec stal podjetje, oziroma koliko je bilo potrebno dati »cesarju«. Plače veljajo npr. za občino Trebnje, druje pa tudi ni veliko drugače.

December 1990

01 Bruto osebni dohodek	18.528 din
02 Prispevki po domicilu 10,66	1.975 din
03 Prispevki po sedežu 32,04%	5.937 din
04 Prispevek iz dobička podjetja na osnovi bruto OD (ta se ne prikaže na plačilnem listu) 4,828%	894 din
05 Čisti osebni dohodek (01—02—03)	10.616 din
06 Samoprispevek iz čistega OD 2%	212 din
07 Solidarnost za poplave iz čistega OD 3,8%	404 din
08 Izplačilo osebnega dohodka — plača na roko	10.000 din
09 Vse datjate delavcev in podjetja	9.422 din

To torej pomeni: Delavec je podjetje stal toliko, kot je njegova plača 10.000 din in 94,22% dajatev oziroma 9.422 din, skupaj torej 19.422 din.

Januar 1991

01 Bruto osebni dohodek	16.549 din
02 Prispevek iz bruto OD za pok. in inv. zav. 14,4%	2.383 din
03 Rep. prisp. iz bruto OD za zdravstveno varstvo 6,6%	1.092 din
04 Prispevek iz bruto OD za zaposlovanje 1,7%	281 din
05 Občinski prisp. iz bruto OD za zdravstveno varst. 0,64%	106 din
06 Davek od osebnih prejemkov — dohodnina (v tem primeru 15%)	2.

Nadzor se lahko izvaja samo, če se ne ignorirajo njeni sklepi o najnem soglasju in odločanju vsaj na dveh ravneh. Retorika Jasnih Držanih postaja smešna, ko ugotovimo, da je šlo za nezakonito prelinavanje sredstev s pogodbarski, ki so povzročile neposredno gospodarsko oziroma denarno škodo mestnemu izvršnemu svetu v korist dveh ali treh privatnih podjetij.

In to zaradi tega, ker ni bila spoštovana poslovna moralna. S tega vidika velja pobje pogledati vsaj tri pogodbe, čeprav jih je več. Prva z Mikrohitoim o nabavi in plačilu 19 računalnikov in opreme pomeni dejansko škodo zaradi tega, ker je bila sklenjena mimo vednosti in soglasje vlade, in to ne glede na to, da računalniški informativni sistem že obstaja in deluje. Ni namreč bistveno, ali ti računalniki zdaj nenadoma so, bistveno je, da niso vključeni v sistem in da jih mestni zavod ni mogel nikjer odkriti.

Milo rečeno, »neuskaljeno« delovanje brez soglasja vlade in očina nabirala akcija zadnji hip pomenita kvečjemu pesek v oči. Toda ta pogodba ni tako tipična, kot sta pogodbi s Soncem in Ciosom. Pogodba je bila podpisana 21. avgusta 1990 in 15. oktobra je bil rok za njeno izvršitev, seveda pa je bila tudi plačana v znesku 1.200.000 DEM. Danes ko to pišem, je 8. 2. 1991 in projekta še ni nikjer, pri čemer pa gre kar za več kot milijon nemških mark, ki jih ima ves čas izvajalet v uporabi. Če bi na primer Cios in Sonce projekt dobavila danes, bi v tem času zaslužila že dodatnih milijon in dvestotisoč mark poleg že plačanega 1.200.000 DEM, saj bi znašala obresti za ta kapital v treh mesecih natančno toliko, kot je bilo vplačane denarja za projekt. Ker pa tega projekta še danes ni in bo šele nekoga drugega dne, kot je to v intervjuju za Mladino povedala G. Držanič, lahko čaka-mo na to še na primer tri mesece, ko bosta obe podjetji se enkrat obrnili denar na trgu kapitala, zdaj ko ga povsod primanjkuje. Lahko pa se bo zgodilo tudi tako, da bo mestna vlada čakala na ta projekt tako kot Grubeličevi kupci na automobile.

To, kar sem opisal, je znan vzorec »sive ekonomije«, ko se je porabljal državni denar na enak nezakoniti način in se zgubil v privatnih žepih. Vsak, ki je lastnik denarja, ima pravico do kapitalizacije, torej do legalnega zaslužka z denarjem, če ga obrabča. Ves čas pa se je delalo tako, da je denar na enak način kot v našem primeru spremenil lastnika in je lastnik morda dobil nazaj glavnic, zaslužka pa ne. Ali običajno še glavnic ne. Gre torej za »legalizirano« go-ljujlo in ignoriranje tistega, čemu se reče civilizacijski standard, poslovna moralna, ki onemogoča izginotje ali pa kar izničanje denarja, ki se zgubi v privatnih žepih. Tudi v prejšnjem režimu se je izničil na enak način, ko je izginil v družbenih podjetjih.

To, kar sem opisal, je tudi skrivnost, kaj je in kakšna je tista jama, kamor so izginili vsi jugoslovanski krediti — milijarde in milijarde dolarjev. Torej, v mladem podjetništvu nič novega!

Iz teh razlogov namreč, da denar ne bi izginjal, je tudi predpis, da se denarja brez odloka skupščine ne sme pralivati iz skladov. Enako tudi sklep, da se ne sme porabljati brez soglasja vlade oziroma njenega predsednika. SDK pregleduje take bilance, seveda pa ne pregleduje, kje in iz kakšnega sklada je denar šel. Zanimajo jo samo računi in ti računi so seveda v redu, saj so pogodbe sklenjene in SDK ne bo pregledovala, ali je projekt narejen ali ne in kdaj bo.

To je že v prejšnjem režimu omogočilo to, kar govorim. Zdj pa se na primer pogodbe izpisujejo tudi tako, da je v njih naštetih toliko nalog, opravil, operacij npr. za obveznice, da je to že prava super znanost. Seveda vsak tak navedit ogromno stane in tako nastane ogromen račun 1.200.000 DEM, ki pa ni drugera kot obračunska latovščina, ki je narocnik sploh ne razume, ker se je tudi ne da razumeti. To je tisti lažni imidž, o katerem sem govoril, ko sem opisoval primer, ki sem ga sam doživel in na katere sem tudi pozneje uletel in so si podobni kot jajce jajcu. Za to latovščino ne tiči nič drugega kot prepisani in kombinirani vzorci, naučeni iz učbenikov. Pogodba o obveznicah je naravnost ilustrativna. Tako se je pisalo za kulturno skupnost tudi do trikrat preprihanjene predračune!

In zdaj, ali je tako poslovanje in tako »podjetništvo«, če uporabljam zgolj samo »moderno« tehniko za obračun, še vedno trdoživ, sivo ekonomijo pa kot načelo, združljivo s podjetništvom, kot ga pozna svet trga? Nikakor, ker se v našem primeru izničjuje kapital in posledično vse tisto, kar sledi iz tega: delo, znanje, socialni odnosi itd. in zaradi tega je to nihilistična družbena praksa pa naj gre za Sonce, Mikrohito ali pa Litostroj.

Mimogrede, strokovnjaki so te pogodbe pregledali in ugotovili, da se takih pogodb ne sklepa, ker omogočajo ravno to, ker sem opisal, in jih enostavno označujejo za škodljive za tistega, ki je naročnik in ki plača.

Sicer pa bo o tem sklepala komisija pri mestni vladi. Na skupščinski ravni ni bilo mogoče oblikovati, ker vanjo ni hotela SDC. Če bo kdo zapletel proceduro te raziskave zaradi tega, potem naj se ve, da je izvor teh zapletov v tej »podrobnosti«, da ne bo tega že spet kriva nespošobna mestna vlada. Naj se to ve že sedaj!

Peter Božič, Ljubljana

P. S. To je hkrati tudi odgovor Miletu Vregu. Moje načelo je, da odgovorjam pravemu naslovu, ne pa zastopnikom!

P. B.

Delo, 31. januarja
Parlament kot policaj

V kratkem času je novinar V. Vasle že drugič s svojim prispevkom povedal slovenskemu parlamentu, kako se ne sme obnašati. Po nedavnem modrovanju o postenju parlamenta v zvezi z njegovo pravico, da oblikuje zapisnike svojih sej v skladu z dejanskim dogajanjem in večinsko izraženo voljo, ga je tokrat vznemirila po njegovem nespoštljivu, omalovažujoča in policij-

ska naravnost parlamenta. Po Vasletovem mnenju del poslancev s posebno taktiko želi zasejati dvom o pooblaščenosti predstavnikov Republike Slovenije v medrepubliškem dogovarjanju in še posebej dvom o legitimnosti stališč, posredovanih v imenu Republike Slovenije. Posebej sporna se mu zdi v parlamentu izražena zahteva po poročanju predsednika Kučana o pomeni njegove g. Milošević dane izjave, da Republika Slovenija podpira pravico Srbov do življenja v eni državi. Enako neupravičena se mu zdi zahteva po poročanju člana predsedstva SFRJ Drnovška o dogajanju v predsedstvu v zvezi z zadnjimi nastopi JLA. Vasle se že kar boji, da se s premalo »pooblaščen« delegacijo Republike Slovenije ne bo hotel nihče več niti pozdraviti, kaj šele pogovarjati. Milana Kučana in Janca Drnovška pa imajo po Vasletovem mnenju nekateri poslanci preprosto »v žolodu«!

Tudi to pot ni jasno, kako je Vasle prišel do takšnih zlonamernih ugotovitev in konstrukcij. Počasi bo javnost ob prebiranju njegovih umotvorov pomislila, da Vasle želi na tak način krmili ugled parlamenta, sam pa prevzeti vlogo nepovabljenega zaščitnika Milana Kučana in Janca Drnovška. Tudi tokrat so dejstva namreč povsem drugačna od Vasletovega člankarjenja.

Poslanci Liberalne stranke so ob podpori nekaterih poslancev iz drugih strank, npr. socialistične stranke, vložili pisno interpelacijo, s katero so zahtevali poročilo o sporni izjavi Milana Kučana, o delu delegacije Republike Slovenije nasploh in o dogajanju v predsedstvu SFRJ v zvezi z grožeco okupacijo Slovenije s strani JLA. Tako so razni izjavi, da predsednik Kučan opustil svojo dolžnost, da poskrbi za to, da bodo pooblaščen predstavniki Republike Slovenije slovensko Skupščino sprti seznanjali z vsebino svojih razgovorov. Takšna dolžnost namreč izhaja iz besedila drugega odstavka druge točke poglavja II. »Ugotovitev, stališč in sklepov o urejanju bodočih mednarodnih odnosov na območju Jugoslavije« (Ur. l. RS št 35/90), ki jih je skupščina daljnovidno sprejela že 28.9.1990. V zvezi z istavno obveznostjo okuparja o delu v predsedstvu SFRJ, ki jo poročanja o delu v predsedstvu SFRJ, ki jo je gospod Janez Drnovšek žal že kar precej pozabil, je bilo prav, da ga kdo spomni nanje. In kdo je bolj pošten v zvezi z tako slovenska skupščina? Se zlasti v zvezi z tako pomembnimi vprašanji, kot so bila sprazena!

Liberalna stranka v zvezi z vsem tem v bodoče pričakuje, da bo gospod Vasle drugič o delu skupščine trikrat premislil preden bo enkrat napisal!

Danielj Malenšek, sekretar Kluba poslancev Liberalne stranke

Delo, 9. februarja
Mefisto zgolj za naglasom
Sposfovani Danilo,

čprav se le redko in praviloma po naključju srečujemo. Te na podlagi najnega dolgoletnega poznavstva in prijateljskih stikov v minulih letih še vedno vrščam v širši krog ljudi, ki so mi nekako blizu, in zato Ti tudi pišem. Ne morem se upreti notranji nujni in Ti odkrito priznati, da se Te že nekaj časa izogibam, da mi ne bi bilo treba spregovoriti o tvojem pisanju, pa tudi uredništvu, ki ga radno spremljam. Tvoja polemika z Miletom Setincem o lepših prihodnostih Slovencev, v kateri pokušata drug drugega po človeški plati čim bolj ponižati in zasmehovati, me je hočes nočes potislila v razmišljanje o tvoji novinarski poti, ki si jo kot dopisnik Dela iz Moskve začel v začetku osemdesetih let in ko si s kritičnim motrenjem sovjetskega socializma pridobil ugled v slovenski javnosti. Tudi po vrnitvi v Ljubljano si ostal zvest svojemu slogu novinarskega ustvarjanja in spominjam se tvojih številnih komentarjev, v katerih si neusmiljeno bical socialistično oblast v Beogradu, jugoslovansko partijo in vojaške jastrebe v generalslabu JLA. Ze takrat pa se je tu in tam vsaj meni zadelo, da zelo rad osvrknem Moskvo, Peking ali Beograd, medtem ko si bil do Ljubljane deloma zadran in si takratno slovensko partijsko politiko celo malo poujškal. Kmalu zatem si dobil Tomšičovo nagrado (privosčil sem Ti jo in se je počilo veselil), v času slovenske politične promladi pa si postal tudi član Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, v katerem pa verjeto zaradi naradnih političnih sprememb v Sloveniji pravzaprav nikoli nisi politično začetil. Meni osebno je bilo to všeč, saj sem te imel vedno za novinarja, ne pa za politika.

Ko je na slovenskih volitvah zmugala združena opozicija Demos, se je v tvojem pisanju nekaj spremenilo in imel sem občutek, kot da te je picila strupena kača. Nisem mogel razumeti, zakaj se je to zgodilo in kako to, da včasih neurgumentirano, s posebnim gnevom in malodane nacionalističnim sovraštvom kritičnaš zvezno vlado in njeno tekočo ekonomsko politiko, pa čeprav ekonomija nikoli ni bila tvoja specialnost. Še bolj pa me je in me še presenečta tvoje brezpogojno navdušenje za odcepitve oziroma razdržitiev Slovenije od Jugoslavije, o kateri si povsem nekritično pisal celo dan pred plebiscitom. Danilo, oprosti mi, če se globoko motim, toda tvoje pisanje o prihodnosti Slovenije je postalo slepo prodromosovsko in agitpropovsko, kot da bi se iz novinarja prelevil v politika in pozabil na nujno kritično distanco novinarja do dnevnih politik in oblasti.

Resnično se ne želim vtikati v vajuine odnose z Miletom Setincem, toda ali je res potrebno, da se o političnih vprašanjih žalita prek vseh etičnih meja? Ali se Ti ne zdi, da je Mile Setinc kljub svojim značajskim slabostim, ki jih imava tudi midva in vsak ločevk, spreten in razgledan intelektualce, ki je kot politik v opoziciji po tvoje ne le »nevarna«, ampak tudi potreben in koristen za razvoj Slovenije? Verjetno si Ti drugačnega mišljenja, vendar vseeno upam, da si Setinečev »psihogram« napisal v afektu, da se Slovenije ne bomo začeli vseprek sovraštvi in da se bomo poleg netenja mednarodnostističnih strasti naučili iz elementarne človeške in politične tolerance, ki odlikuje zahodnoevropsko parlamentarno demokracijo.

In za konec, Danilo, ali se Ti ne zdi nujno, da bi Ti, Mile Setinc, jaz osebno in morda še kdo čimprej obiskali kakšno tekstilno tovarno in si »ogledali« martljive delavke, kako vsak dan garajo za bedno plačo in imajo vse bolj prazen pogled? Morda bomo potem vsi skupaj začeli razmišljati malo drugače, naše pisanje pa bo dobilo novo, žlajtehki odtenek, ki loči dobrega novinarja od slabega politika.

Prijateljski pozdrav!
Emil Lah, Ljubljana

Delo, 31. januarja
JLA se bo s pomočjo ZK-GJ borila za socialistično ureditev Jugoslavije

V zadnji odstavek pisma dr. Franca Vodopivca z gornjim naslovom (objavljenega v p. p. 29.9. februarja) se je vrnila napaka, ki povsem spremeni smisel stavka. Pravilno se odstavek glasi:

Ali bomo dočkali, da bo tudi v Jugoslaviji, kakršnakoli bo že, podobno kot v razvitih državah obrambni minister civilsti, vojaki bodo nastopili v vladi, predsedstvu in parlamentu le tedaj, ko jih bodo tja poklicali na poročanje o njihovem delu, in bo jurispodencia (pravna pristojnost) armade omejena na prostor znotraj kasarniške ograje.

Uredništvo

Delo, 2. februarja
Japoncem bi pripravili krko in Elan
Sposfovani gospod Košir!

V sobotni prilogi smo imeli priložnost prebrati Vaš intervju v zvezi z gospodarstvom in Gospodarsko zbornico Slovenije. To, da ste v intervjuju narešili toliko »boših« in mimogrede še koga prizadeli, pa že terja pripombe ki Vašemu delu in razmišljanju, pa tudi informiranju. Ze v začetku se ograjujem od vsake misli, da skušam s svojim pisanjem spremeniti svoj status delavca, ki je v GZS postal nepotreben. Sprejemam ga, pa vendar ne na takšen način, kot ga navajate v intervjuju.

Upam si trditi, da je reorganizacija zbornice in nova sistemizacija potekala v kvantitativnem smislu, nikakor pa ne v kvalitativnem. Obrazložitev: med svojim 10-letnim delom na MGZ Ljubljana in še poprej v industriji in Kemičnem inštitutu sem si zagotovo objektivno in subjektivno nabrala precej znanja s področja varstva okolja, ki sem ga pokrivala med drugim pri svojem delu na MGZ Ljubljana. Delo je interdisciplinarno in zahteva sprotno izobraževanje. Danes postaja ekologija nova gospodarska dejavnost, ki obeta veliko dohodka in dolgoročni razvoj. Slovenija je kot ekološko nerazvit del Evrope postala tarča številnih pritiskov za prodajo različnih tehnologij, večkrat tudi zastarelih, za ohranjanje okolja. Zato bi bila naloga GZS med drugim ovrednotenje posameznih tehnologij, ki jih poznajo v tujini. Le doma dočačih proizvajalcev ima dovolj potrebnih referenc, oddaja vseh poslov tujim podjetjem pa bi lahko imela nezaželene posledice. Mislim, da bi zbornica morala sodelovati pri ovrednotenju in upoštevanju posebnosti industrije posameznega področja pri pripravi prehodna na nove tehnologije in ekološke sanacije (dediščina!)

Še splošna pripomba h kadrovanju na GZS: GZS naj ne bi zaposlovala ljudi brez opravljene »vajeiške dobe« v gospodarstvu, industriji, podjetju.

Naj Vam za ilustracijo citiram iz Slovenske ke knjige glede kadrovske politike: Varstvo okolja terja znatno število kadrov z ustrezno izobrazbo in tehničnimi ter materialnimi možnostmi za njihovo delo. Pomankanje strokovnih in upravnih kadrov na tem področju je v velikem naspriju z obsegom nalog, ki nenehno naraščata in ki se bo zaradi potrebe po izenačevanju pogojev pri varstvu okolja z Evropsko skupnostjo še povečal. Linearno zmanjšanje zaposlenih v upravnih organih lahko ogrozi nekatere spodbudne premike, ki so bili doseženi v zadnjih letih.

Se pogled izza našega plota na senčno stran Alp ali pa še dalje: Skupščina industrijske in trgovinske zbornice Ulm je konec leta 1987 ustanovila svetovalno službo za varstvo okolja s ciljem nuditi pomoč predvsem manjšim in srednjim obratom pri vseh vprašanjih, ki zadevajo varstvo okolja. Pomoč zbornice sega do tehničnih prek ekonomskih do pravnih nasvetov tudi na osnovi ogleda obratov, da bi se laže definirali specifični problemi. V Sloveniji in na MGZ se že dolgo spopadamo s težavami onesnaženega okolja, uspehi pa so bili kljub trudu pičli. Verjeto je bila naša največja napaka v tem, da smo se lotevali le odpravljanja posledic. Upam, prizadevam in želim si, da bi s svojim znanjem, vedenjem, in izkušnja-mi koristila na drugem delovnem mestu. Nikakor pa ne pristajam na Vašo interpretacijo, da so vsi tisti, ki bodo morali zaradi nove sistemizacije prej ali slej oditi, slabo delali. Zato pričakujem javno pojasnilo in opravičilo. Želim Vam, da v nadaljevanju svojega dela povrnete ugled Gospodarski zbornici Slovenije, kot ga je že imela. Z improviziranimi intervjuji, v katerih je več vsebine v postavljenih vprašanjih kot pa v odgovorih, je gotovo ne boste. Pa brez zamere! Lahko Vam zagotovim, da bomo budno in kritično spremljali nadaljnje delo zbornice, saj je to naša edina zbornica, ki pa ne prenese privatizacije.

Živa Sever-Eržen, Ljubljana

Delo, 23. januarja
Pogozdovanja zaradi moratorija
skoraj ni več

V zadnjih dneh je v člankih v delu več avtorjev (med njimi Janez Petkovšek, Janez Zrnc, Anton Prelesnik) omenjalo (ne)dejavnost Zelenih Slovenije glede skrb zbujajočega stanja slovenskih gozdov.

Ker se Zeleni Slovenije zavedamo, da z obolenim gozdom izgubljamo življenjsko pomembni del našega narodnega bogastva, smo se v reševanje problema vključili v več smereh. Najbolj znana so naša prizadeva-

nja za sanacijo glavnih onesnaževalcev ozračja — slovenskih termoelektirarn. Manj znano je naše delovanje za ohranjanje obstoječih in zasadijev novih nižinskih gozdov in v zvezi s tem tudi proti nepotrebnim, za naravo škodljivim melioracijam.

Kone lanskega leta, v času priprave osnutka novega zakona o gozdovih, smo problem propadanja slovenskih gozdov izpostavili tudi v republiški skupščini, in sicer v pobudi, ki temelji (predvsem) na naslednjih dejstvih:

— Prvotni gozd na Slovenskem je bil mešan, pretežno listnat. Danes iz ekonomskih razlogov prevladujejo iglavci, tudi čisti smrekovi gozdovi niso redki. Na področju Gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec je 88 odstotkov iglavcev, na področju GG Nazarje 81 odstotkov, na področjih GG Bled, Postojna, Kranj in še kje pa tudi ne dosti manj.

— Zdravstveno stanje slovenskih gozdov zbuja skrb, bolnih je kar 54 odstotkov vseh dreves, med iglavci celo 66 odstotkov: pri listavcih je obolenost 17-odstoma, torej občutno manjša.

— Mešani gozd, v katerem prevladujejo listavci, je sonaravni gozd, ki tudi v primerih, kakršna so bila lanska neurja, odigra zaščitvalno vlogo in ščiti pred poplavamami in zemeljskimi plazovi.

— Slovenske drevesnice še vedno vzgajajo pretežno smrekove sadike, ker kupci pač tako želijo: listavcevi ni niti desetino vzgojenih sadik.

— Ker torej še vedno ni možnosti za spontano obnavljanje mešanih gozdov, smo predlagali ministrstvu, da z dodatnimi ukrepi in predpisi zagotovi vzpostavlanje biološkega ravnovesja v naših gozdovih.

Delegatsko pobudo je Republiški sekretariat za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano sprejel in odgovoril:

»Slovensko gozdarstvo na gozd ne gleda več kot na lesnoproduktivni objekt, kjer naj bi rastle drevesne vrste, ki ekonomsko največ prinašajo. V spremenjenem zakonu bo mnogonamenskost gozda še poudarjena. Gozd bo obravnavan kot ekosistemska celota, zato bo tudi načrtovanje gospodarjenja v njem obsegalo vse njegove dele. V tem smislu bo dopolnjen tudi pravilnik o vsebini in načinu izdelave gozdnogospodarskih načrtov in o evidenci njihovega izvajanja. Ze dosedanja pravilnik zahteva gospodarjenje v okviru naravnega razvoja gozdnih združb, s spremembo bo še bolj poudarjen skladen razvoj gozdnega ekosistema kot celote. Z gozdnogospodarskimi načrti je načrtovano pronaravno gospodarjenje. V monokulturah smreke in v prezasmrečnih sestojih je predvideno ohranjanje in pospeševanje vseh, tudi slabokvalitetnih listavcev. To je najcenejša in najhitrejša biološka sanacija. Umeme obnove so načrtovane z rastišču ustreznimi vrstami — tudi z listavci. Za dosledno izvedbo načrtovanega bo poleg osvetežanja lasnikov, ki v smreki marsikje še vedno vidijo drevo, ki največ in najhitreje da, potrebna tudi finančna stimulacija. Za gojitvena dela, ki niso v neposrednem interesu zasebnih lasnikov, smo p oembnija za razvoj gozdov v zeleno smer, lasniki v ekološko osveteženih državah dobi- jajo npr. zastojni sadike in povrnilne materialne stroške v zvezi z njimi, subvencionirana je zaščita pred divjadjo ipd. Na soroden način bi verjeto dosegli hitrejše spremembe sestojev v pronaravnejšo zgradbo tudi v slovenskih gozdovih, zato bomo takšno rešitev iskali tudi pri pripravi podzakonskih predpisov k spremenjenemu zakonu o gozdovih.«

Tako torej minister dr. Jože Osterc. Zaželimost, da bodo iskane rešitve na ministrstvu našli že letos in da bo sledila tudi finančna pomoč pri nabavi listnatih sadik in obnavljanju mešanih gozdov.

B. Novak, Zeleni Slovenije

Delo, 26. januarja
Bobnenje »Puščavskega viharja«

V Sobotni prilogi Dela je bil objavljen članek z omenjenim naslovom, ki je izšel brez uvoda. Kot avtor članka sem »izginotje« uvoda opazil z nejevoljo, bralci pa si lahko ob tem tudi mislilo svoje, pri čemer jih Delove žlamparije upravičeno ne zanimajo, saj najbrž ne kupujejo in prebirajo časnika zato, da bi razmišljali še o njih. V takih situacijah, izpade butast predvsem avtor in manj uredniki, zato moram povedati, da imam še vedno navado članke ali drugačne zapise začeti z nekakšnim uvodom (o koncu in o tistem, kar je vmes, tukaj posebej ne govorim, čeprav bi bilo mogoče tudi o tem marsikaj napisati, vendar ne glede omenjenega članka). Toliko za boljše razumevanje, čeravno »luknje« v članku ne more nadomestiti. Lep pozdrav.

Avsgust Pudgar, Višnja gora

Delo, 2. februarja
Nekoč je bil družinski zdravnik

Krog okrog uveljavitve družinskega zdravnika se počasi zapira: podpora je dobil v krogih splošne medicine, pri zdravstvenih zakonodajalcih in sedaj še v medijih, ki pa nam presenetljivo razkrivajo še zadnje dileme: »družinskega zdravnika podpira tudi slovenski medicinski strokovni vrh...« Kljub temu je prava mera dvoma vedno potrebna:

- Slovenski strokovni medicinski vrh med drugim predstavlja Medicinska fakulteta. Področje izobraževanja zdravnikov doslej nima omevbe vrednih programov družinskih zdravnikov.
- Univerzitetni klinični center v velikem delu stroke, izobraževanja, organiziranja podpira delo številnih dispanzerjev.
- Univerzitetni zavod za zdravstveno varstvo Slovenije ravna podobno in doslej ni resnih programov podpore družinskemu zdravniku.
- Podobno velja za številne druge izobraževalne, univerzitetne in klinične inštitucije.

tako da je uvodna trditve na šibkih nogah, če ni trenutno slovenski medicinski strokovni vrh kje drugje!

Družinski zdravnik in dispanzerji posegajo v družino že takrat, če jo sestavljata najmanj mati in en ali več otrok. Zdravstveno varstvo žena opravljajo ginekološki dispanzerji. Ocena uspešnosti njihovega dela lahko temelji na podatku, da je obprodna smrtnost v Sloveniji enaka kot na Danskem. Zdravstveno varstvo otrok, mladine in šolarjev opravljajo otroški in šolski dispanzerji 80 let (niso komunističnega izvora). Ocena uspešnosti: smrtnost dojenčkov v Sloveniji je v evropskih okvirih. Pri tem ne gre zanemariti dejstva, da v Sloveniji namenjamo 3 do 5-krat manj dolarjev za zdravstveno varstvo prebivalca kot povpečna evropska država, in torej trditve, da je naše zdravstveno varstvo drago in neučinkovito, ne velja: nasprotno, rezultati kažejo, da je zdravstveno varstvo boljše, kot bi lahko pričakovali ob taki finančni podpori. Bojim se statističnih kazalcev uspešnosti takrat, ko bo namesto pediatra in ginekologa opravljal to varstvo družinski zdravnik.

Družinski zdravnik in privatna praksa — nezdruljivo. Premalo se poudarja, da privata zdravniška praksa ni strokovno, ampak poslovno uspešnejša od državne. Temelj njene uspešnosti je konkurenca med zdravniki, pogoj zanjo pa prosta izbira zdravnikova. Brez proste izbire je popolnoma jasno, da si konkurence ni mogoče zamisliti. Družinski zdravnik omejuje prosto izbiro in s tem izniči vse prednosti privatništva. Na Hrvaškem so ga zato že opustili in zamenjali z izbranimi zdravnikom.

Posebno skrb zbuja razmišljanje in stališče dr. Voljca o preventivi, ker je kolega poslanec v parlamentu, član stranke Zelenih, direktor Inštituta za transfuziologijo, doktor medicinskih znanosti, in bivši direktor zdravstvenega doma. Zlasti v tej zadnji funkciji bi moral ceniti, vzbujajati pa ali vsaj poznati preventivne metode in smeri delovanja.

Treba je povedati, da ni prav, da oponaša šolskim zdravnikom, da niso kaj prida storili za izboljšanje zdravstvenega stanja mladine. Tega gotovo ne bi počel, če bi poznal preventivno načelo medsektorskega sodelovanja. Kot poslanec v skupščini bi bil tu lahko še posebej koristen z obravnavo mladianske zdravstvene problematike in zmanjševanjem faktorjev tveganja okolja in življenjskega stila mladine z ministri drugih sektorjev: zdravstva, šolstva, prometa... Vediti bi moral, da ključ rešitve večine bolezni mladine leži v nemedicinskih rokah (sekcijskih). Rečeno po ribiško: ce vam ribji zarod hura zaradi odplak iz ribiške tovarne, boste ribiški ribiči gotovo priušnili na direktorja tovarne, naj neha zastrupljati vabše ribiški ribje bogastvo: ključ rešitve hiranja ribjega zaroda ni v rokah ribičev, ampak v rokah industrije!

V prispevku gospe Bošnjakove je še veliko drugih spornih stališč in trditve, vendar mi omejeni prostor onemogoča naštevanje vseh. Omenil bi samo še navajanje Avstrije kot značilnega primera družinskega zdravnika. Tam poznajo privatnega zdravnika, prosto izbiro, izredno dočelano kontrolo plačnika, o družinskem zdravniku govorijo samo takrat, kadar si družina sama izbere istega zdravnika. Niti predpisi niti zakon je to ne silijo.

Zanimivo so položaji sogovornikov gospe Bošnjakove, ki imajo veliko povedati o primarnem zdravstvenem varstvu, treba pa je vedeti, da imajo skupno še to, da nihče ni zaposlen v zdravstvenem domu, nihče nikoli ni delal v preventivi, nihče ni delal v dispanzerju zdravstvenega doma niti na področju socialne medicine. Trdno sem prepričan, da bodo o problematiki klinične, transfuziologije vprašani in odločali zdravniki iz zdravstvenih domov!

Martjan Ramor, dr. med., Ljubljana

Delo, 5. februarja
Odpiranje oči

Pisec ugotavlja, da se počasi le odpirajo oči. Počasi ali hitro sta relativna pojma. Vsekakor igra tu važno vlogo način, kako se pristopi k onemu, ki naj odpre oči. Načina sta dva: klasični in moderni.

Klasični je oni, ki so ga uporabljali že pred Kristusovo dobo.

Blagovestnik resnice je »vzel pot pod noge« ali, če je bil bolj premožen, npr. v rangju ministra, se je usedel na osla in se odpravil oznanjat resnico. V sedanjih dobi pa so blagovestniki s svojo pametjo že toliko napredovali, da so osle zamenjali z letali. Tak način oznanjanja je prijeten, plačani so potni stroški in še dnevnica. Ima pa pomanjkljivost, ker lahko resnico izve le ožek krog ljudi. So pa resnice, s katerimi je treba seznaniti večje število ljudi po »vsem svetu«. In tako je z našim, slovenskim primerom. Vsi v drugih državah, ki kakorkoli sodelujejo in vplivajo na zunanjo politiko svojih držav, to pa so poleg sešofov držav in vlad ministri, člani parlamentov, še člani kakšnih inštitutov, tiskovne agencije in morda tudi prominentni novinarji, si morajo biti na jasnem, kakšne so politične razmere v Jugoslaviji. Da bo mogoče vsem tem odpreti oči in jim povedati resnico, je treba uporabiti tisk. In hvala Bogu in Konjigu, ki je iznašel rotacijski stroj, s pomočjo katerega je mogoče seznaniti z resnico tisoče in sto tisoče v kratkem času in na razmeroma poceni način.

Zanimivo pri tem je, da je gospodarstvo, posebno trgovina in turizem, hitro ugotovilo, da so tisoči in tisoče prospektov koristen pripomoček. V politiki se to uporablja v glavnem le pri volitvah, ker odloča osebni uspeh. Odpiranje oči za narod ali državo ni več tako pomembno.

Članek Ogrevanje jugoringa (Delo, 6. februarja) jasno kaže, kako je politika zahodnih držav dezorientirana glede Jugoslavije. To nam tudi dokazuje, da dosedanja način širjenja resnice ni zadovoljiv. Politiko drugih držav je treba razložiti in pojasniti, v čem je bistvo nasprotovanj v Jugoslaviji. To je mogoče razumeti le s poznavanjem zgodovine jugoslovanskih narodov. Skica: Slovenci smo živeli več kot tisoč let

in bili deležni kulture Srednje Evrope z mejo na Sotli in Kolpi. Srbi bili deležni bizantinske kulture in turške vladavine z vso njeno surovostjo. Vsekakor bi bilo treba omeniti zgovodino kneževine — kraljevine Srbije od prvega upora zoper turško oblast od leta 1808, ko je narodna skupščina v Topoli razglasila dedno oblast Karadževićev (podatki so povzeti po Pregledu zgodovine Srbov, Hrvatov in Slovencev, Silvo Kranjč, Ljubljana 1925). Od tedaj pa v času starih let je nastopilo vladavino deset knezo-kraljev, pri čemer se je bila petkrat zamenjala dinastija! Od teh so jih politiki pregnali štiri, tri so ubili in le dva sta umrla kot vladarja, naravne smrti, in to: Milan, ki je nastopil vladavino smrtno bolan in je umrl po nekaj tednih, in drugi, njegov oče Miloš, ki so mu politiki že pri prvem vladanju dali »constium abundanti«, je pa pri drugem vladanju prebil dve leti in se mu je posrečilo umreti kot vladar in je na ta način po srečnem naključju usel pregomu politikov ali umoru. Da pa je bil Miloš ponovno oklican za kneza, je lahko dokaz, da knezi-kralji le niso bili tako slabi pri svojem delu, temveč so politiki trmoglavili in bili nasilni.

Tudi kralj Peter I. je imel srečo, da so se začele šred desetletjem njegove vladavine vojne, v katerih politiki niso mogli politizirati, temveč se boriti, po zadnji volji pa je kmalu umrl naravne smrti.

V predvojni Jugoslaviji — SHS se je nasilje v politiki nadaljevalo, vendar v drugačni kombinaciji. V predvojni Srbiji sta bila antagonist politiki — vladar, v Jugoslaviji pa kralj z velikosrbsko politiko proti »prečanskim« politikom, predvsem Hrvatom. Ze kar ob koncu prvega desetletja je bil pokol hrvaških politikov v skupščini, nato je kralj uvedel diktaturo in sledilo je preganjanje drugače mislečih. Nato uboj kralja, 1941. leta pa vojaški puč in po vojni zoper diktaturo. Vprašanje pa je, ali bi bilo tako tudi ob samostojnosti Slovenije, morebiti Hrvaške

ma enak članek objavili v lokalnem časopisu Naš čas, spremljali ste le naslov, ki se v »lokalni verziji« glasi »Spor zaradi sežiganja zdravil razkriva nestrokovnost odgovornih in nemožnost zelenega gibanja v sedanjih razmerah«. Niso mi sicer znani motivi, zaradi katerih ste slovensko bralstvo obavovali pred tem bombastičnim naslovom, vsekakor pa z vsebino in govorjenjem o paralizirani zelenega gibanja (kot je razvidno iz članka, s tem eksplicitno mislite na Zelene Slovenije) zavajate bralce. Zato želimo njih in Vas obvestiti o naslednjih dejstvih:

— najbolj odgovorna in zaslužna oseba, ki je reagirala na anonimno obvestilo o nameravanem sežigu poplavljenih zdravil v Termoelektrarni Šoštanj in sicer z mnogimi konkretnimi akcijami preprečila, je bil g. Peter Rezman. Rezman je član Zelenih Slovenije in Zelenih Velenja, dolžnost v velenjski upravi za varstvo okolja pa opravlja na predlog Zelenih in (jasno) tudi v njihovem interesu. Pri tem je pomembno tudi dejstvo, da anonimni poziv ni obvestil »nas«, kot pravite Vi, ampak povsem konkretno osebo. Anonimnež je gotovo pravilno domneval, da mora obvestiti natančno tistega, ki se bo z gotovostjo z vsem srcem in znanjem zavzel za preprečitev nameravanega sežiga in obvarovanje zdravja prebivalstva. To se je, kot je znano, tudi zgodilo;

— želimo Vas obvestiti, da so bila poplavljenjena zdravila s sodelovanjem občinske vlade, sekretariata za varstvo okolja in predsednika vlade g. Barolca osebno, v torek 5. februarja 1991 pod nadzorom občinske oblasti iz TEŠ odpeljana nazaj v Lekarno Celje. Teh aktivnosti nismo Zeleni le sprožili (na podlagi anonimnega obvestila), ampak smo pri tem tudi sicer neposredno in posredno sodelovali. Marsikaj je doseglo tudi v Ljubljani. Epilog celotne zadeve bo šele stedi, o tem pa bomo javnosti seveda natančno obvestili.

Zaradi teh dejstev ne morem razumeti, kako lahko tak uspeh označite kot nemožnost Zelenih. Kako pa bi, gospe Tomkiewicz, reagirali, če bi zdravila v TEŠ sežigali? Ali bi tedaj zapisali, da je to dokaz moči Zelenih? Prepričan sem, da sta za Vaše irtidve mogoča le dva razloga: ali ste se nezasišeno zaletili in brez poznavanja osnovnih dejstev napisali, kar pač ste, ali pa živite v narobe svetu. V svetu, kjer je spodaj zgoraj in zgoraj spodaj.

Pravite, da je značilen primer za paralizirano zelenega gibanja odločitev, da »za čistilno napravo na dimniku Termoelektrarne Šoštanj ni denarja in da sklepil občinske in republiške skupščine izpred dveh let zato ne bodo realizirani. Zastrahuje je«, nadaljuje, »da na to praktično nič ne reagira... Kje so zdaj vsi ti ljudje in zakaj molče. Ustanovilo so stranko, vključeni so v vladajočo koalicijo, in sedaj molče.«

Tudi te Vaše irtidve dokazujejo, da ne poznate dejstev in da zlonamerno mahate po dolgem in počez, roko pa vam mestoma za dober okus celo malo preveč zanese na levo. Pogledite, zakaj to trdim:

— misel, da denarja za čistilno napravo za TEŠ ni preuranjena in zato neresnična in zavajajoča. Končna odločitev za leto 1991 bo namreč prada šele taktir, ko bo sprejet republiški proračun za leto 1991 in ko bo dokončno znan status proizvajalcev električne energije. Proti delovnemu osnutku proračuna smo Zeleni že nastopili in pričakujemo, da bo njegov predlog drugačen, vsekakor v korist varovanja okolja in s tem tudi gradnje čistilnih naprav v TEŠ.

— za hipotetičen primer, da bi bilo denarja resnično premalo, ali da čistilnih naprav fizično do konca leta 1992 (dolej velja rok Republiškega sanitarnega inspektorata in sklepi velenjske skupščine) ni uspelo namestiti in pognati, smo se Zeleni Velenja in Zeleni Slovenije zavarovali tako, da smo odobornikom velenjske skupščine predlagali sprejeti sklep, s katerim je bila v bistvu ratificirana referendumska odločitev prebivalcev Zavodov. Verjetno prav tako ne veste, da smo to poizkušali v preteklosti že večkrat, taktir, ko se nismo bili izvoljeni v velenjsko skupščino. A smo na koncu pogoreli, predvsem po zaslugi družbenopolitičnega zbora. Skupščina občine Velenja je torej na naš predlog 4. decembra 1990 končno sprejela sklep, s katerim bomo po 31. 12. 1992 na vsak način zagotovili zmanjšanje emisij SO₂ za zahtevanih 90%. Če ne bo čistilnih naprav, tudi z zmanjšanjem proizvodnje električne energije do t mere, da bodo skupne emisije manjše za tantanko 90%.

Če Vi po vsem tem trdite, da sedaj, ko smo stranka, molčimo in ne reagiramo, potem lahko to ponovno pripišem le Vaši skrajni neobčeštnosti ali tui zlonamernosti. V obeh primerih pa sem zaskrbljen. Predvsem zaradi Vas, seveda.

Dovolite, da se sprehodiva še malo k vam, gospe Tomkiewicz-Vouk, in Šoštanj, kjer menimo živite. Ali ste morda opazili, da Tovarna usnja Šoštanj iz svojega dimnika ne bruha več saj in ostale nesnage? Če niste opazili, potem postavljate na laž svoje soosečane, ki so dolga leta nemočno bentili nad svinjario, ki jim je padala na glave, balkone, hiše, na perilo, avtomobile in seveda v pljuča. Če pa ste to slučajno je opazili, potem Vas moram obvestiti, da smo se Zeleni Velenja dolgo časa trudili in na koncu v marsičem bistveno prispevali k temu, da danes kurišče v TUŠ ne deluje več. Na voljo sem vam za podrobnejše informacije o tem.

Ker boste verjetno prezrli, da smo v času sprejemanja novega odloka o varstvu zraka v občini Velenja, Vas želimo o tem že vnapre obvestiti. Zgolj zato, da se ne boste čez nekaj mesecev neobčeštno oglašili s trditvijo, češ da Zeleni nič ne storimo na področju standardov pri varovanju okolja. Torej, gospod Rezman (član Zelenih) se je v zadnjih tednih in mesecih s sodelavci krvavo namučil, da je pred odobrnike položil predvsem zato, ker mu je v nekaterih delih nasprotovanja iz republiške zakonodajo grozila prav republiška sanitarna inspektorica, ki jo imate tudi Vi (tokrat po pravici) v želodcu. Ko bo odlok (ki predvideva mnogo ostriše standarde) sprejet, bo jo zame ponovno velik dosežek Zelenih (Velenja).

Naj bo dovolj za danes, gospe Tomkiewicz-Vouk! Ko se boste drugič spraviili nad Zelene Velenja in Zelene Slovenije, si omislite kakšno drugo bolezen, le na paralizirano miro pozbajte.

S spoštovanjem!

Vane Gošnik, za Zelene Velenja

Delo, 1. februarja

Slovenska kovnica denarja v Celju
V Delu ste objavili, da je podjetje Aurea iz Celja predstavilo medeninat kovance za 10 lip. Ta informacija ni točna in povzroča vznemirjenje med numizmatiki, lahko pa povzroči tudi goljufije s ponareddi. Kovanci za 10 lip so, po naročilu Lipe holdinga, skovani iz zlata čistine 900/1000 in se niso predstavljali in tudi še niso vključeni kot plačilno sredstvo v sistemu Lipe holdinga. Iz medenine in niklja se kujajo le kovanci, ki se uporabljajo kot drobiž (vinariji). Za večje vrednosti bi bili kovanci iz neplemenitih kovin preveliki. Valuta ene lipe je namreč na današnji dan (12.02.1991) 66 dinarjev, torej bi bil kovance za 10 lip vreden 660 dinarjev, to pa ni več drobiž. Predstavljeni kovance, če bi bil res iz medenine, je bil le poskusni odkovek.

Uradno lahko predstavi kovance le podjetje Lipa holding, ki ustanavlja Banko Slovenije in ima edino pravico do kovanja in tiskanja lip. Le kovanci, ki jih predstavi Lipa holding, so pravi in le ti tudi plačilno sredstvo. Pripravljajo se serije kovancev za 1/100, 2/100, 5/100, 10/100, 20/100 in 1/2 lipo, srebrnikov za 1, 2 in 5 lip ter zlatnikov za 10, 20, 50 in 100 lip. Zlatniki za 100 lip bodo skovani iz čistega zlata mase 31.103 g (1 unca) in približno v takem razmerju je izbrana pariteta lipe. Vsi kovanci, razen kovancev za 1 vinar, 1 lipo in 50 lip, ki so že v obtoku, bodo pravočasno uradno predstavljeni.

Vse občane prosimo, da podjetju Lipa holding takoj, proti veliki nagradi, prijavijo vsak ponaredek ali kovance iz nepravilne zlitine, ki bi se morebiti pojavil v obtoku, da bomo lahko proti ponarejevalcem ukrepali.

Dr. Bogdan Oblak, Lipa holding

Delo, 8. februarja

Ostrašen, ne ustrašeni
Minister za kulturo g. dr. Andrej Capuder je v svojem slavnostnem govoru na Prešernovi proslavi izrekel tudi oceno, da je doslej »družba« s Prešernovo nagrado... »poplavalca svoje kulturniške podložitve, s tem da je čisto v en kos metala talent in okretost, pokončno in servilno držo, za sluge za narod in za svet umetnosti«. Ker ne pojasnjuje, kdo izmed dosedanjih Prešernovih nagrajencev je bil najgostejši zgolj za okretost, servilno držo in zasluge za narod, se zaradi take ocene lahko počutimo prizadeti prav vsi, ki nas je kdaj doletela čast nagrade s Prešernovim imenom. Zlasti pa mi ni jasen očitek o servilni držji iz ust dr. Capudra, saj sem v Književnih listih 27. septembra 1990 prebrala Pojasnilo o reviji 2000 izpod peresa urednika te katoliške revije Petra Kovačiča-Peršna. Pisec pojasnila popravlja podatke v člankih o revijalnem tisku Petra Božiča in med drugim navaja tudi tole: »Andrej Capuder ni nikoli sodeloval v naši reviji. Z njim smo imeli le dvakrat stik. Ob začetiških težavah smo se obrnili nanj in mu ponudili uredništvo, ki je odklonil z utemeljitvijo, da si ne želi ovirati univerzitetne kariere...« Poudarjam: šlo je za katoliško revijo še pod oblastjo komunistov.

Alenka Gerlovič, Ljubljana

Kdor govoriti kaj ne ve, čez komuniste toži, kdor od sedanosti ne ve od starih časov kroži.

(prosto po Prešernu)

O, da, gospod minister za kulturo, veliko lepih in tudi bričkok resničnih misli ste vnesli v svoj govor ob slovenskem kulturnem prazniku (npr. tisto o »zmagati« in »prepričati«), tudi veliko dokazov svoje nesporne razgledanosti. Toda kljub temu niste zmogli govora o sedanosti in prihodnosti slovenske kulture (no, o tem naj sodijo bolj poklicani), predvsem pa niste stvorili prav ničesar, da bi ob tem simbolnem prazniku našega duhovnega bogastva kaj prispevali na vaši duhovni umiritvi in pomiritvi, da bi pozvali k »ednosti, sreči, spravi« z besedami pesnika, ki ste ga opevali, najbrž prepričani, da mu požete »pesem visoko, kot ni mu doslej še nihče pel«.

Pa ste mu, Prešernu, s svojim govorom delali tudi krivico. Povedati ste mu, kako je tudi povojna (uradna) družba grdo ravnala z njim, kako smo ga »tako v cekaju kot v slovenskih farah in knjižnicah toliko manj brali, kolikor bolj smo ga slovesno postavljali«. Če ste se s to primerjavo že spraviili nad ceška, zakaj ste v isti koš silačili tudi zadnjo slovensko farno in sleherno knjižnico, koder nismo Prešerna samo slovesno postavljali, ampak smo ga tudi radi jemali s polic in ga brali. Gospod minister, v gimnazijo sem hodil v morda najmanj svobodnih povojnih letih, toda naš profesor slovensčine, ki je za Ribičevga Franceta porabil cele mesece, tako da mi ni uspelo izpolniti preostalega programa, nas ni učil v Prešernovih pesmih iskati našikovov za tedanjo ideologijo. Seveda je bilo v politiki tudi marsikaj tega, a to se pojavlja tudi v drugih in drugačnih družbah, ki jih tudi vi ne bi dali med narekovanje.

Zamerim vam, da nas niste pozvali k spravi. Pa vam ne bi smel! Saj tudi nimate koga pozvati, ko pa nam je, po Vašem prepričanju, večini Slovencev Zdravljica »bolj pevka vaju kot pa poziv k očiščenju in spravi«. Toda če že ni vredno pozivati uboge raje k spravi, vam vsaj ni bilo potrebno sejati razdora med velike duhove tega prepirljivega ljudstva — Prešerove nagrajence — z delitvijo na kulturniške podložnike in pravo umetnike. Sama po sebi se taka delitev prenaša tudi na samo zamisel in namen ter poimenovanje tej nagrad, na dosedanje predlagatelje nagrajencev, predsednike in člane upravnih odborov ter strokovnih komisij, pa tudi na slavnostne govornike. Prav med slednjimi — če ostanemo na najbolj neposredni primerjavi z Va-

mi kot letošnjim govornikom — pa so bili tudi taki, ki ne po pogumu ne po aktualnosti povedanega niso prav nič zaostajali za Vami. Spomnite se samo »režimskega« govornika pred nekaj leti, Poldeta Bibiča, čigar pogumne, tehtne in kritične besede o položaju slovenske kulture so še dolgo odmevale v slovenski javnosti.

Lahko bi, gospod minister, v svojem govoru opravili z nepravilnostmi v preteklosti npr. tako, da bi rekli: »Žal ne najdemo med dosedanjimi nagrajenci še koga, ki bi si kot umetnik to zaslužil, a je zaradi tedanje politike ostal pred vrati.« Bilo bi bolj spravno, Tiste, ki jim je bila po Vašem mnenju prisojena Prešernova nagrada bolj po političnih kot umetniških zaslugah, pa bi prepustili (literarni, likovni, glasbeni...) zgodovini, da jih postavi na pravo mesto. A tega niste zmogli, ker Vas je obvladoval predvsem obračun s preteklostjo. V njem ste v isti koš vrgli »ves povojni čas« in ste, kot že pred Vami nekateri politiki, udarili po svoji deli Kranjski izpred petinštiridesetih ali pa štirih let z enako ihto, kot bi bilo še lani pri nas tako »svinčeno« kot v najhujših časih na evropskem ali jugoslovanskem Vzhodu.

Tako ste še v slovensko kulturo, v njene vrhove, vnesli delitve na gospode umetnike in tovaršje povzpetnike (no, politik Kordelj, hvalabog, ni dobil za svoje spomine Prešerove nagrade za literaturo, kot je politik Churchill dobil Nobelovo). To bo morda juristi delilo tudi nas, ki smo deležni sadov slovenske kulture, na tiste, ki bodo in ne bodo znali ločevati med pravimi in ponarejenimi Prešernovimi nagrajenci. Seveda, do leta 1991, posledje bodo tako samo pravi!

Grozdan Šinigoj, Ajdovščina

Razprave in protesti o kulturni politiki in načinu, kako le-to vodi minister Andrej Capuder, so dobili razsežnosti, kjer smo umetniki proti svoji volji postali instrument (ne pa dejavnik) v igri za oblast. Tudi okolišne so take, da v vseh teh igrah, sprenevedanju, skritih namerah, kalkulacijah in pa bližajoči se dejanskosti ne gre zgojiti za kulturo ali pa za tisto golo preživetje, za katero se bori vedno številnejša množica kulturnikov.

Mislím, da marsikateremu kulturnemu delavcu v teh časih ni lahko. Še posebej ne zato, ker so domala vsi »samostojni« časniki in RTV izrazito naklonjeni opoziciji. Klin, ki je to »samostojno« samoupravno novinarstvo ohranil na strani opozicije, se sedaj zabija v kulturo. To seveda v normalni demokraciji ne bi bilo narobe, celo nasprotno, kulturi in novinarstvu bi brez dvoma koristilo. Sedanja opozicija, ki je dedič partije in skoja, ni v posebnem položaju samo zato, ker je tudi dedič vodilne kadrovske strukture v družbi in ker se nima za naslednika »enopartijske brezumnja« (tega je v slovenski preostriki pomagala celo demontirati), temveč predvsem zato, ker nastopa iracionalno, se pravi, obnaša se tako, kot da boljševisistični sistem ne bi zapustil materialnega in moralnega opustobe nja vsem Slovincem.

Zato tudi mislim, da glavni povod v tej kiboborbi ni denar (opozicija presneto dobro ve, kakšno je materialno in gospodarsko stanje družbe) ali pa ponesrečen tehnokratski pristop pristojnega ministrstva pri izenačevanju umetniškega in kulturnega ustvarjanja ter obrtniških storitev, temveč je vsa stvar mnogo globlja.

Sedanje družbene spremembe in težnje k resnični Evropi nosijo s seboj spremembe in odnose znotraj kulture in podirajo idilično sožitje med »umetniško« in partijsko »avantgardo« (Amarkord), ki je pokrivalo in prekrivalo slovensko umetnost. Sedanja Evropa se oblikuje na novih temeljih in odnosih do človeka in Sivarstva (vesolja) in ni naklonjena nikakršnemu totalitarizmu, tudi umetniškemu ne (recimo »institucionalizaciji avantgarde«, kar je čista neumnost in nerazumevanje smisla avantgarde), še posebej pa ne tistemu, ki se mu je najtežje upreti: ameriški industriji »kulture«, s svojimi izdelki pokriva večino »duhovnih« potreb tudi v Evropi. Žal je ta kultura tudi pri nas bolj enakovpravna in je razpredla svoje metastaze v vseh segmentih družbe. Premik k duhovnosti (kot nasprotju vulgarnega materializma, ki obvladuje tudi Evropo), se pravi k človeku oziroma človeku kot celostnemu bitju, je v sedanji Evropi logična in nujna posledica tako dejanskega kot transcendentalnega dotika z kozmosom (Sivarstvom). Del tega prizadevanja se kaže tudi pri nas v poskusu, da bi v slovenski ustavi utemeljili pojem o »svetosti življenja«, v mnogih filozofskih in umetniških stvaritvah, spremenjenem mišljenju mladih, ki iščejo stik z duhovnostjo, in ne nazadnje v sporočitih, ki jih je v svojih javnih nastopih napovedal minister za kulturo.

Zato bomo umetniki, vsaj tisti, ki se ne strinjamo s sedanjo gobjo proti ministru Capudru, vendarle verjeli, da nastopajo novi časi bližnjega XXI. stoletja. Časi sinteze, se pravi celovitostnega pogleda tako na človeka kot na umetnost (nitj pomisliti si ne upam na resnico grozljive izjave stroke oz. strokovnih društev, da je bilo z nagradami oz. stroko v boljševizmu vse bolj ali manj v redu). Časi ne samo za umetnost, ampak tudi za umetnika, ko ta svoje umetnosti ne bo podredil preživetju (ali je bil Van Gogh s svojim tragičnim življenjem vendarle prejenka preizkušnja) z vsemi posledicami, ki jih tako podreditev spremlja in na katere je gospod Capuder v svojem govoru na Prešernovi proslavi še dokaj blagohtonno in prizanesljivo opozoril.

Vendar pa ima vse tudi svojo drugo resnico, ki je ne smemo zamolčati. Najprej zato, ker je partija imela v Jugoslaviji dokaj avtonomno vizijo socializma, drugično od partije v vzhodnoevropskih državah. Zato so se lahko v partiji več ali manj posrečeno razvijali različni tokovi in mišljenja. Zadnja slovenska pomlad, ki se je začela s pismi med Tarasom Kermaunerjem in Mitjo Ribičem, je imela polje Kermaunerjeve tudi: Ribičeveo resnico. Napredni, sodobno misleči del partije z zgodovinskim čutom je v nehalnem boju podprl in odpravil dogmatске sile, ki so zavirale napredek (kako pravčasno in tesno je šlo, vemo šele danes, ko se je poražene sile kot v kakšnem znanstvenofantastičnem potovanju v preteklost goročje

vračajo). Najprej počasni tok je tekkel vedno hitreje in sčasoma so se pokazale spremembe v neposrednih družbenih odnosih. Tudi v kulturi. Večina slovenskih kulturnih delavcev, posebno istih, ki se niso politično eksponirali oz. za to niso imeli potrebe, je našlo v kulturnih skupnostih če že ne zaščitnika, pa vsaj nekoga, ki je bil pripravljen poslušati in v večini primerov tudi pomagati. Lahko trdim, da se je v kulturnih skupnostih razvila visoka kulturna zavest in odgovornost upravljalcev kulture. Nova partijska struktura prenoviteljev je doje la vso pomembnost in nujnost, ki jo nosi kultura, tako svoboda usvarjanja (morda od tod zblížanje z umetniško avantgardo) kot tudi gmotno preživetje kulture. Ne glede na to, ali je bil ta odnos partije do kulture načrtovan, ker se je zavedala posledic bližajoče pluralne družbe, ji je uspelo zgraditi uspešen model kulture. Poravnala je celo morebitne bodoče račune, namreč v kulturnih skupnostih so se v naš čas pretopili tudi vsi vestni boljševisistični kulturni uradniki, kulturni novinarji pa tudi umetniki, ki so bili vsi za izničevanje, omalovaževanje in brisanje spomina ljudi in dejanj, ki so bila v oporeju z družbo (o mnogih velikih slovenskih ustvarjalcih televizija nima niti enega posnetka, kar se je videlo v TV podobi Marjana Rožanca). Če so bile kulturne skupnosti »raho« nadzorovane in usmerjane, pa to tako ali tako večina kulturnikov ni niti opazila. Sedanji revolt dela kulturnih delavcev proti ministru A. Capudru samo potrjuje pomankanje institucije, kakršna je bila kulturno samoupravljanje. Zato tudi mislim, da so tako prenovitelji kot liberalna mladina postali povsem logične in normalne stranke demokracije, ki jih ni več mogoče povezoovati z boljševisizmom. To pa so že zelo modri slovenski voliči dokazali na volitvah.

Ne glede na takšno ali drugačno resnico govor gospoda A. Capudra posega v samo bit slovenske kulture oziroma, širše, v samo bit slovenskega naroda. Vsaj nekateri pogled samo sami vase. Poskusite, verjemite mi na besedo, naj bo resnica še tako zoprna, potem se boste mnogo bolj počutili in videli boste v pravi luči tudi drugo stran.

Maksim Sedej ml., Ljubljana

Delo, 30. januarja

Javna izjava NSK ob dogodku na kulturnem sekretariatu

Dogajanje, ki še skoraj dva tedna odmeva v slovenskih sredstvih javnega obveščanja, spor med senilno kulturno politiko, ki jo diktrira nova oblast krščanski demokratov in Demosa, in vizijo kulture, ki jo v svojih projektih in manifestih gradi organizacija NSK, se tokrat pred očmi javnosti izraža s konfliktom med dvema rezonerjema dveh gibanj, z Andrejem Capudrom in Draganom Žividinom. Tisto, kar je v kontekstu tega dogajanja vidno na površini, kjer lahko pristane eni ali druge strani zagovarjajo svojega predstavnika in tem ideološkim konfliktu, pa obstaja po vsem sodeč le kot manifestacija nesča neizmerno obsežnejšega, očem skritega in kompleksnejšega. Med Andrejem Capudrom in Draganom Žividinom pravzaprav niti ni konflikta v pravnem smislu, saj med njima ni in ne more biti nikakršne komunikacije. Verjetno se je iz intuitivnega zavedanja te absolutne blokade pretoka mišljenj in konceptov Dragan Žividinov tudi odločil, da poseže po gandhijevski metodi protesta, ki hrkati lahko odseva še nekaj več: stradanje namreč implicira tudi očiščenje, spiritalno očiščenje posameznika od mentalne in ideološke prežnostnosti struktur, ki krojijo podoba naše stvarnosti. Andrej Capuder je sicer v intervjuju z novinariko Metko Volčič uporabil stereotipno lamentacijo, tako značilno za shakespearovske kralje, o tem, kako je krona težka, vendar bi v njegovem primeru namigi na to, da je njegova odgovornost neizmerno višja in težja od odgovornosti Dragna Žividinova (ki naj bi mu konec koncev šlo le za denar), tudi težko kogarkoli prepričali. Po vsakem etičnem načelu si do takšne vrste tožbe lahko vzame pravico le izključno človek, čigar dela in vizije presegajo stvarnost in izkazujejo več, kot bi od njega smel pričakovati čas, kateremu pripada. Človek, ki pa ne more izpolnjevati niti te striktno definirane funkcije, ki mu jo je namenila oblast, oziroma za katero je bil izvoljen na volitvah, in ki za obrambo svojega položaja uporablja kletvanje (navadna laž, ki jo izreče v zvezi s stanovanji, s katerimi naj bi institucije mesta Ljubljana zalagale člane NSK, in laži o drugih neistih finančnih ugodnostih, ki naj bi jih bil NSK deležen), nima nikakršne pravice peti zljajane elegije oblastnika. Tudi če bi se Draganu Žividinovu priključila v gladovni stavki vojska vseh istih, ki so tako ali drugače spregledali, v kakšen umetni raj pelje nova klerofašistična oblast slovensko kulturo in splošno človeško kulturo na tem ozemlju, bi težko sprali s sebe okus po političnem zlu, ki se pripravljala.

Komunizem je kot oblika političnega zla temeljil na veleidiji, ki je širila v glavah in gestah lastnih ideologov. Komunistične ideologije smo proti koncu njihove vladavine opazovali kot padle kreatore, do katerih se je bilo razmeroma lahko opredeliti vsake-mu svobodnomicelnemu človeku. Pri novi slovenski demokraciji gre za nekaj čisto drugega. Osmotno velike ideje v ozadju te politike omogočajo ljudem na oblasti, da vsak širi patološko megalomanstvo, da se vse isto, kar je bilo desetletja potlačeno, prebija na površino kot nevrotična potreba po ohranjanju tradicionalnih vrednot slovensstva, ki jih je brezbožni komunizem poeptal. Novi oblastniki želijo nadoknaditi zamujeno, v zgodovini izgubljeno možnost participiranja v veličini zahodnoevropske politične kulture. Zato spominjajo na svoje spalične fantazme o sebi in zgodovini in postajajo podobni zlim duhovom, ki jih je za zle naredila njihova lastna neuresničena strast po veličini, po moči in dostojanstvu. Vse skupaj spominja na slab film, v katerem na vse nas, ki moramo hočes hočes v njem živeti, dežuje kužni dez provinčialne zatohlosti.

Andrej Capuder in Dragan Žividinov sta le simbola, simbola, ki se nikoli in nikdar ne moreta združiti. Sta simbola razcepa, ki bi ga bilo nemiselnospej kdaj tematizirati, razcepa med frustrirano, že vnaprej tisoč-

krat kompromitirano oblastjo in posameznikom, ki mu oblast noče priznati ne le pravice do obstoja, ampak celo obstoja samega; zato ga prikazuje kot nekaj popolnoma drugega, kot je.

Poleg množične gladovne stavke vseh prizadetih (ki bodo glede na nove davčne predpise in statusne opredelitve kulturnikov in umetnikov tako ali tako najbrž pretežno gladovali) obstajajo gotovo v duhu posameznika še nepregledne druge rešitve: emigracija, disidentstvo, nepolitično stališče, združevanje teh duhov v unije, ki bodo oblasti z vseh strani preprečevale, da bi se svetohlinsko spakovala in tožila nad težkim bremenom krone.

Martina Soldo, Ljubljana

Delo, 12. februarja

Vse za ljubi kruhek...

Hotel sem izraziti nestrinjanje ob tem, kako ljudje, ki so ob klavnemu slovesu diktature ravno začeli kazati nekaj spodbudnih znamenj pokončnosti in časti, že nekaj mesecev po nastopu nove, mogoče ne najboljše, a vsekakor demokratično izvoljene oblasti, znova postajajo to, kar so bili že od nekaj: pivciborci, ki so pripravljali tudi svoja najbolj ekskluzivna čudaštva prikazati kot najbolj nujno osnovo slovenske narodne kulture, samo da bi se dokopali do svoje rezine — ne kruha, za kar bi imel polno razumevanje — temveč peciva, ki si ga drugi deli slovenskega prebivalstva v tem položaju v glavnem ne morejo privoščiti.

Glavno oviro za takšen razrez slovenskega proračunskega kolača, ki bi naj posebno dobro obdaroval tiste, ki so bili tudi že vse doslej navajeni velikih kosov, vidijo kandidati za tak razrez v novem ministru za kulturo dr. Andreju Capudru. Njegovo mesto vidijo skoraj izključno kot aranžirno postajo za razdeljevanje finančnega tovara, kolikor ga slovenski vladni proračun lahko namenja podpiranju umetnosti in kulture. Vsekakor ne bi branil gospoda Capudra v svareh, pri katerih nisem prepričan, da ravna prav. A tu, kjer se je v zadnjem času koncentriral napad njegovih nasprotnikov, sem prepričan, da ima docela prav. Docela prav ima v trditvi, da ekskluzivnih projektov skupin in posameznikov, ki zahtevajo nesorazmerno veliko denarja, ni mogoče prodajati kot bistveno za ohranjanje slovenske kulturne in umetniške kondicije. Prepričan sem, da bo njegovo delo toliko produktivneše za prihodnost, kolikor bolj bo denarno podpiranje iz njegovega proračuna selektivno. Če smo v političnem in gospodarskem sektorju sprejeli model prostega trga, kjer pristni interes volivcev in kupcem dinamično vrednoti odločitve in izdelke, potem bi bilo smešno, če bi samo v kulturi ohranili volonterjski in centralnoplanski socializem ter mimo pristnega interesa umetno vbržigavali insulini projektom, ki jih publika ni pripravljena plačati. Sam vidim poslanstvo sedanega ministra za kulturo, da podedovani model socialističnega neselektivnega podpiranja produkcij, ki se sicer ne morejo uveljaviti na svobodnem trgu, postopoma odpravi, da kar se da zmanjša arbitražo države v kulturi in da počasi pripravi take razmere, ko bo ministristvo za kulturo nepotrebno, kakor se nam danes zdaj samoumetno, da ne potrebujemo ministrstva za bogocastje.

Žal silijo Capudrove nasprotniki in obrekovalci prav v nasprotno smer; k več države, več politične arbitraže v kulturi, k manjše-mu obziru do publike. To so torej polovični demokrati. Demokrati so na področjih, ki jih ne zadevajo neposredno — na lastnem področju pa si želijo centralistični socializem, ki jih bo zaspaval v privilegijih in spregledu, kakor je to moral delati sicer prijazni minister iz prejšnjega obdobja, ko se res ni mogel komu zametiti, saj je bilo jedro njegove dejavnosti, da je izposloval za umetnike in kulturnike spregleda za plačilo oblikovan po prestopanju meje.

Ko sem zbiral misli za oblikovanje svojega protesta zoper boljševice v demokratični halji, sem videl, da je protustrati premalo. Prepričan. Premalo verodostojno. Dejstvo, da sem z relativno zelo majhno žličko tudi sam kandidat pri skledi slovenskega kulturnega proračuna, ki ga upravlja komite za kulturo z ministrom Capudrom na čelu, mi omogoča, da to žličko položim na mizo — mogoče jo uporabi slavnih Gandhijev učencev med Slovenci, če si vendarle premisli in ne da življenja za tako visoko etično vrednoto, kakor je udeležba v kulturnem proračunu. Kako banalna je ob tem moralnem velikanu na Slovenskem Gandhijeva žrtiev za osvoboditev Indije...

S tem sporočilom torej želim zmanjšati gnečo ob preprič in srd vzbijajoči slovenski kulturni skledi. Brez vsakega obziranja odstopam v popolno zasebnost in umikam rokopic, ki je bil sprejet pri Državnih založbi Slovenije in je zanj dobila subvencijo pri Komiteju za kulturo RS. Tudi če bi lepo jedel s svojo majhno žličko, če ne bi pačal in če se ne bi preiral, bi mi bilo nečasno jesti v družbi ljudi, ki se pri mizi obnašajo, kakor so se obnašali Odseljave tovarši, ko jih je Kirka začarala v to, kar so v duši bili že poppre.

S tem sporočilom se tudi za vselej umikam iz nečednega okolja, ki se mu pravi »slovensko stvarno in kulturno življenje«. Ne bom sicer storil tega, kar je pred sto leti storil dr. Karel Dežman, ko je mogoče iz podobnih razlogov odšel iz slovensstva, čeprav v njegovi odločitvi vse bolj razumem. Moje slovenstvo bo posledje zgolj zasebno in bo dajalo odgovor samo moji vesti. To vključuje tudi izstop iz vseh slovenskih društev in organizacij, kakor sta Društvo slovenskih pisateljev in Slovenski klub P. E. N.

Naj mi neznani nasprotniki ne zamerijo, če jih prehitim v priznanju in uvidu, da slovenski kulturi s tem kapajda ne bo prizadela kaka zelo velika škoda. To mi je zelo jasno. A ne gre za to. Tudi če sem v orkestru slovenske kulture samo tu in tam udaril ob triangel ali zvonček, je moja nadaljnja prisotnost v orkestru, ki si je namesto harmonije izbral kafkofonijo, moralna dilema, ki jo lahko rešim le tako, da ga zapustim.

Vinko Ošlak, Celovec

V tekstu z gornjim naslovom — tipični besedni hiperpoluciji — je Vinko Ošlak poskušal na hitro in počez opraviti s slovensko kulturo, umetnostjo in njenimi ustvarjalci. Pravam poskušal, ker tako lahko njegova namera pač ni uresničljiva. Obja Ošlakova namena, razvidna iz teksta, sta vse preveč prozorna, in sicer zanikati dosežke in njihove avtorje na eni in prilizniti se novi kulturni oblasti na drugi strani.

Ošlakov poskus sam po sebi niti ni kdovekak nevarnem, saj razkrinkava predvsem avtorja samega, bolj nevarno pri vsej zadevi je to, da uporabljaja Ošlak povsem netočne in nedefinirane kriterije, da ne rečem celo neresnice.

Ko razpreta o kruhku, pogači in nadevu, predvsem prav nič ne pove o okusu in apetitih ljudi, na katere cilja. Da sam ni kdo več kakšen gurman, vse izkaže v preostalem delu teksta, ko sta mu merili edine »prav« kulture njena komercialna vrednost in tržni potencial.

Tudi misel o odtujenosti sodobne umetniške produkcije v Sloveniji bi V

sodeč po splošnem trendu v miselnosti Slovencev in še zlasti slovenske vlade, že sama misel na financiranje zbirke, kakršna je bila zbirka Sto romanov, bogokletna? In kako bi si sploh lahko privoščili nekompromisno prevajalski delo, kot kanjico kulturne delavce kar vseprek, s svobodnimi umetniki vred, izenačiti s trgovci in obrtniki? Bi si dandanašnji ob vseh davkih in prispevkih, ki jih bodo morali kulturni delavci plačevati, kot svobodni prevajalec in nemara kot družinski oče – se upali prevajati recimo Tristrama Shandyja – za katera bi vam v najboljšem primeru plačali toliko, kolikor gostilničar zasluži v štirinajstih dneh – pri tem pa niti tega ne bi vedeli, ali boste lahko svoj svobodni prevajalski poklic opravljati vsaj do naslednjih volitev? V svojem pismu pravite, da za vsami kritiki in napadi na ministra Capudra stoji denar in da »so vse druge zahteve bolj postranskega pomena«. Se vam res tako zdi? Kar se denarja tiče, sem z vsem srcem za pametno, selektivno, četudi restriktivno politiko – vendar sem ne glede na vprašljivost investicijske politike zdajšnjega ministra globoko prepričan, da je škoda, ki jo minister, če že ne dela, pa vsaj dopušča, dovolj tudi na drugih področjih, predvsem pa v samem poteg ravnanja o davčne politike se zlasti nedopustno izenačuje kulturnih delavcev z izrazito pridobitniškimi poklici, kar usodno ogrožata njihov socialni status. Resda so tudi med tako imenovanimi kulturnimi delavci velike razlike in jasno je, da na primer industrijski oblikovalec in svobodni pisatelj ali prevajalec ne sodita v isto kategorijo – ampak prav zaradi tega bi bilo nujno treba socialni status kulturnih delavcev obravnavati diferencirano, ne pa kar po čez. Tu pa ne gre toliko za vprašanje denarja – vsaj ne v obsegu, ki bi bil vreden omebe – ampak za splošni načelni odnos naše oblasti do kulture; ta odnos pa je, kotlikor se kaže v ravnanju oblasti in njenega predstavnika ministra Capudra, vse prej kot kulturne, predvsem pa niti, malo evropski.

In če drža Vaša misel, gospod Gradšnik, da je minister Capuder samo »izraz politike celotne slovenske vlade«, ali ni potekalom ravno to njegov glavni greh? Se vam ne zdi, da bi moral biti kulturni minister predvsem (strankarsko nevtralen) »izraz kulturnih, duhovnih človekovih interesov in hopenj« in šele nato predstavnik vladajoče politike in njenih efemernih političnih interesov ter njen vestni računovodja? Da bi moral biti neodvisna osebnost, ki zastopa in uveljavlja interese kulture, ne pa nekakšen »kulturkomisar«, ki izvaja interese oblasti? Lepo se je zgovarjati na realne možnosti, še lepše na trgostnost slovenskega parlamenta, toda če je tako, čemu potem sploh še služba kulturnega ministra?

Zato se Vam čudim, gospod Gradšnik, da se spotikate ob resda mnogokdaj deplasirano – reakcije slovenske kulturne javnosti. Na koga neki pa naj navezujete letijo kritike in napadi, če ne na kulturnega ministra? Če je zgolj »poosebljena podoba oblasti«, kot citirate, veljajo kritike posledno tudi oblasti, minister pa si je za svojo »podobo« kriv kar sam. In če v tem svojem »neenakem boju« (kot kaže, vendarle ni tako neenak, sicer ne bi bil še vedno na svojem položaju) osamljen, si je tudi to svoje osamljenost kriv kar sam. Zato bi bilo nemara bolj na mestu in v skladu z vašo pomembno etiko, gospod Gradšnik, če bi ministra, namesto da ga jemljete v bran, na primer javno povprašali, koliko temeljnih lepovostnih in filozofskih del, ki so se v velikem številu nepravde, namerava ministrstvo letos podpreti s subvencijo. Čeprav bi se vnaprej poznali odgovor – in nemara ravno zato!

Matej Rode, Celje

Delo, 11. februarja

Ne gre le za kulturno politiko, gre za politiko države

Pod tem naslovom je gospod Jožef Školč, predsednik ZSMS LDS, objavil svoje pisanilo bojkota »pompozna« praznovanja slovenskega kulturnega praznika v Cankarjevem domu. Pri tem se mu zapiše, da njegova stranka verjame, da podobno misli »tudi velika večina ljudi, ki na Slovenskem živijo s kulturo«. Da ZSMS LDS ne bi živela v napravnem prepričanju, j'm kot državljani države, v kateri se ne počutim več podložnika, kakor mi to skuša spogitvati gospod Školč, sporočam, da njegovi stranki nič ne dal na volitivah legitimitosti, da bi smeli govoriti v imenu velike večine ljudi. Slab teden dni poprej je namreč gospod Školč oporekal gospodu Pučniku, čes da daje izjave v imenu vseh strank (Delo, 5. februarja, str. 2). Kdor pozna politično sceno na Slovenskem, mu je vendar več kot jasno, da Pučnik ne daje izjave v imenu strank, ki niso v Demosu. Sicer pa so vsi, ki so planili po Pučniku, nekaj dni kasneje prefinjeno skrili svoje transparente, ki je sam predsednik predsedstva Pučnikovo prognozo moral izvršiti. Nekaterim še zmeraj ni po volji, če niso več avantgarda. A to mimogrede.

Kar zadeva kulturo, državo in mirovno politiko, ki jo zagovarja gospod Školč, pa tole. Zame so vse mirovniške pobude, pa naj bodo še tako upravičene in tudi potrebne, v sedanjem trenutku iz ust tistih, ki prav v parlamentu vodijo politiko destruktivne opozicije, pesek v oči slovenski javnosti. V času miučnega konstituiranja samostojne države ste prav vi, gospod Školč, in vaša stranka že šestokrat dokazali, da še vedno tičite globoko v stari mentaliteti boja za oblast po destruktivni poti. To dokazuje tudi vaše glasilo Mladina. Kdor pa ni državovoren, tudi ne more biti tvorec miru in obratno.

Ne želim se opredeljevati do primera gospoda Živadinova, ker je primer v detajlih za javnost premalo znan. Vi in vaša stranka ste se vsekar enoumno postavili na njegovo stran. Iz zgodovine politično motiviranih gladovnih stavk poznamo pogoste podobne proteste v vrstah italijanske radikalne stranke in njenega nekdanjega predsednika Marca Pannelle, ki je tudi z gladovnimi stavkami obračal pozornost nase. Bojim se, da v primeru gospoda Živadinova vsekar nismo na valovni dolžini Gandhija. Kulturni tokovi vaše znanke in

Živadinove ste v preteklosti imeli vedno denar, medtem ko so tokovi, ki jim vi očitate novi ideološki ekskluzivizem, plačevali davke, a zanje in njihovo kulturo ni bilo denarja. Iz bodočega proračuna vlade, ki bo kvantitativno enak kot prej ali pa še manjši, zato pričakujem drugačno praznovanje sredstev. Pri tem pa mi je jasno, da tudi, ki so bili navajeni, da dobijo dovolj ali preveč, tega dobiti ne morejo in tudi ne smejo. Zato vi kar mirno glasujte proti proračunu.

Glede kulture, za katero se zavzimate, pa še to. Iz vaših vrst prihaja največ cinčnih napadov na benediktinsko življenjsko vodilo »ora et labora«, ki ga je uporabil minister Capuder v govoru v Šišni. Hkrati pa se ni isti ljudje širokoustijo o našem vstopanju v Evropo in svet. Evropa ima svoje korenine prav v omenjenem vodilu in najmanj, kar lahko od nas pričakuje, ko se ji bomo pridružili, je spoštovanje njenih največjih duhov in sv. Benedikt je to vsekar bil. Pri tem se začne kultura oziroma bonton.

V tistem času je Hitler označeval Slovence z besedo »Untermensch« – podložček. Zgodovinski viri nedvoumno izpričujejo, kakšno usodo jim je namenil in se posebej, kaj je pripravil slovenskemu narodu. Takrat je Slovence v boju za preživetje, ki smo ga sprejeli za ceno tveganja in smrti, navdihovali tudi Prešeren. Nismo si ga »lastili«, res pa je, da smo verjeli njegovim besedam: »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi«.

Končno še nekaj besed o slovenskem kulturnem prazniku, ki bi ga gospod Capuder – če sem ga prav razumel – želel ukiniti. Namen tega praznika od sedaj ni bil spodbujati preprič o tem, kaj je Prešeren hotel povedati Slovincem. Iz leta v leto je vse bolj postajal resnično občje slovenski praznik, glede na pomen kulture v našem življenju in za utrjevanje slovenske narodne samozavesti. Prepričan sem, da se ga zato ne moremo kar tako odreči. Sicer pa o tem lahko odloča samo slovenska Skupščina. Glede na zakoreninjenost in odmevnost tega praznika med Slovence doma in v zamejstvu pa menim, da bi pred vsakim morebitnim odločanjem o njegovi ukinitvi morali prej slišati glas slovenske javnosti, morda celo na referendumu.

Bogdan Osolinik, Ljubljana

PREJELI SMO

O Prešernovih nagradah in slovenskem kulturnem prazniku

Na proslavi slovenskega kulturnega praznika je minister za kulturo dr. Andrej Capuder v svojem govoru marsikoga presenetil s trditvijo, da je tradicionalno podeljevanje Prešernovih nagrad pomenilo zlorabo imena velikega genija v vsem pojavnem času, »odkar nam je služilo kot naštet državnih nagrad, s katerimi je neka družba poplačevala svoje kulturniške podložnike s tem, da je čisto v en koš metala talent in okretnost, pokončno in servilno držo zaslug za narod in za svet umetnosti«.

Te besede, izrečene v tako svečanem trenutku in pred tako široko javnostjo, pomenujo nezaluzni očitek in globoko žalitev vseh tistih slovenskih kulturnih ustvarjalcev in podstvarjalcev, ki so dobnikni Prešernovih nagrad in nagrad Prešernovega sklada. Njihova imena so znana, tudi obrazložitev nagrad so bila vedno javna. Ne vem, ali si je gospod minister utegnil ogledati seznam teh imen, da bi videl, koga vse je označil za kulturniškega podložnika ali za človeka, ki si je svojo nagrado zaslužil s servilno držo. Bilo bi dobro, če bi vsa ta imena ponovno objavili (morda bi to lahko storilo Delo). To bi nam pomagalo ugotoviti, kaj bi ostalo od slovenske kulture, če bi se odredka vseh teh imen in stvaritev. Najbrž zelo malo.

Gospod Capuder s svojo trditvijo poleg nagrajencev krivično obtožuje tudi vse, ki smo kadarkoli in kakorkoli sodelovali v postopkih izbiranja in podeljevanja Prešernovih nagrad. Izbiranje nagrajencev za dosežke pri umetniškem delu je res še samo po sebi zelo občutljiva, tvegana in nehalna naloga. V svetu ni malo umetniških nagrad, ki uživajo visok sloves, pa se jim vendar dogaja, da so večkrat tudi sporne. Sam sem doživel težko breme, ki je naloženo članom Upravnega odbora Prešernovega sklada, ko me je v letih 1978–1981 republiška Skupščina dvakrat imenovala za predsednika tega odbora.

V postopku izbire kandidato, ki smo ga poskušali čim bolj odpreti vednosti in vplivu najširše kulturne javnosti, je sodelovalo tudi veliko število strokovnjakov, članov komisij in podkomisij, ki so v svojem okolju opravile prvo ocenjevanje in izdajanje predlogov za nagrade. V svojem imenu – verjamem pa, da lahko govorim tudi v imenu članov Upravnega odbora, s katerimi sem sodeloval – si upam trditi, da smo opravljali nalogo, ki nam je bila zaupana, po svojih najboljših močeh in po svoji vesti, v iskrenem prizadevanju, da bi Prešernove nagrade v resnici odgovorile svojemu namenu: pomenile priznanje in spodbudo umetniškemu ustvarjanju na Slovenskem. Še prav posebej lahko zadržim, da je bilo odločanje Upravnega odbora, ki sem mu predsedoval, zares avtonomno in demokratično. Sklepe smo sprejemali brez vmešavanja od zunaj in dosegli, da do takih poskusov niti ni več prihajalo. Seznan nagrajencev dokazuje, da smo nagrade dodeljevali po merilih kvalitete umetniškega dela in ne po svetovnonazorski ali politični opredeljenosti posameznih avtorjev.

Zato menim, da so obtožbe gospoda Capudra neutemeljen napad na osebno integriteto in dobro ime nagrajencev in ljudi, ki so se pri opravljanju nalog v zvezi s podeljevanjem Prešernovih nagrad pošteno in dobronamerno trudili prispevati k uveljavitvi in napredku slovenske kulture.

Praznovanje slovenskega kulturnega praznika s podelitvijo Prešernovih nagrad je še posebej v času zadnjih desetih let pomenilo veliko javno potrjevanje slovenske kulturne samobitnosti in s tem tudi svojevrsen odgovor nerazumevanju in birokratskemu podeljevanju te ustvarjalnosti, bilo pa je tudi odločen izraz odpora unitaristični miselnosti v Jugoslaviji. Presenečena me, da nekdo poskuša izničiti pomen take veslovenske kulturne manifestacije prav sedaj, ko nam je še bolj kot kdaj kolj potrebno, da bi združili svoje misli in dejanja za uresničevanje suverene, neodvisne Slovenije in za njeno uveljavitev v Evropi.

Menim, da je gospod minister v svojem govoru prav tako krivično obtožil vedno Slovence, da ne razumejo Prešerna, da ga ne berejo, da ne razumejo niti njegove Zdravljice. Moje dolgoletne izkušnje me prepričujejo, da to ni res. Rekel bi prav nasprotno, da malo

kateri narod tako globoko živi s svojim pesnikom, kakor slovenski narod živi s Prešerenom. To je dokazal celo v najtežjem času vojne in osvobodilnega boja.

Tudi jaz se globoko zavzemam za preseganje preteklosti, za kulturo miru. Vendar menim, da gospod Capuder ni imel srečnega pristopa, ko nam je poskušal idejno neskladna utemeljiti s pomenom italijanske besede »vincere«. Res je izpeljanka iz te besede »vincere« – prepričati – toda žal mnogi Slovenci še vedno pomnimo čas, ko so napisali »vincere, vinceremo!« – zmagali bomo! – s sliko fašističnega voditelja Duceja v celadi po vsej takto imenovani Ljubljanski pokrajini naznanjali, da bo fašizem, skupaj z nemškimi nacizmom, s silo moči neizprosno uresničil svoje cilje. Ali smo res že pozabili, kaj bi se zgodilo s slovensko in evropsko kulturo, če bi v resnici zmagale te mračne sile?

V tistem času je Hitler označeval Slovence z besedo »Untermensch« – podložček. Zgodovinski viri nedvoumno izpričujejo, kakšno usodo jim je namenil in se posebej, kaj je pripravil slovenskemu narodu. Takrat je Slovence v boju za preživetje, ki smo ga sprejeli za ceno tveganja in smrti, navdihovali tudi Prešeren. Nismo si ga »lastili«, res pa je, da smo verjeli njegovim besedam: »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi«.

Končno še nekaj besed o slovenskem kulturnem prazniku, ki bi ga gospod Capuder – če sem ga prav razumel – želel ukiniti. Namen tega praznika od sedaj ni bil spodbujati preprič o tem, kaj je Prešeren hotel povedati Slovincem. Iz leta v leto je vse bolj postajal resnično občje slovenski praznik, glede na pomen kulture v našem življenju in za utrjevanje slovenske narodne samozavesti. Prepričan sem, da se ga zato ne moremo kar tako odreči. Sicer pa o tem lahko odloča samo slovenska Skupščina. Glede na zakoreninjenost in odmevnost tega praznika med Slovence doma in v zamejstvu pa menim, da bi pred vsakim morebitnim odločanjem o njegovi ukinitvi morali prej slišati glas slovenske javnosti, morda celo na referendumu.

Bogdan Osolinik, Ljubljana

Za kulturo dialoga

V zvezi z vse bolj žolčnimi napadi na ministra za kulturo Andreja Capudra in z apeli različnih umetniških društev, nasluvojenimi nanj, četimo podpisani člani Društva likovnih umetnikov moralno dolžnost, da se javno distanciramo od načina, kako se v tem trenutku skuša reševati žgoče probleme naše kulture.

Ne dovolimo, da bi kdor koli v našem imenu podpisoval disqualifikacije na račun kogar koli, to pot na račun tistega, ki se je znašel v sila nehalnezi vlogi brodnika na razburkanih valovnih negotovega časa. To še zlasti, ker postaja iz različnih reakcij na Capudrove esejistične zasnove javne nastope, iz katerih jasno vire krščenjak etos, vedno bolj očitno, da gre za nesporazum globlji, po besedah Dragana Živadinova metafizičnih razsežnosti (6. štev. Mladine).

Capudro kot predstavniku krščanskih demokratov je marsikdo pripravil naprtiti vse tisto, kar si je o krščanstvu in kristjanj v svojih predstavah negativnega izoblikoval, ne zavedajoč se, da so njegovi pojmi nastajali večinoma pod vplivom pol stoletja trajajoče sistematike gonje proti krščanstvu, pod vplivom dezinformacij terej. Prvo, kar bi od suvereno razmišljajočih ljudi pričakovali, je, da bi se bili pripravljati otrestiti podedovanih miselnih klisejev.

Slovinci, tudi tisti, ki se danes tako boje vrnite kristjanov v javno življenje, smo legiti-mni dediči več kot tisoletne kulture, ki je naše prednike tvorno povezovala z drugimi evropskimi narodi. Z njimi nas trdno veže tudi danes. Z molitvijo in delom so ne le menihi, ki jim je to bilo pisano pravilo, ampak tudi drugi ljudje stoletja ustvarjali kulturne vrednote in dela trajnega pomena. Veliko krščanske kulturne dediščine je vsemu uničevanju navkljub ostalo neizbrisljivo in prav bi bilo, da bi takrat, ko iščemo nova in različna pota, najprej neobremenjeno prepoznali in ovrednotili že prehojena.

Mnogi kulturni delavci živimo in delamo v neznoznih razmerah. Nova davčna zakonodaja je izbila sodno dno, vendar pozivamo obojne, tako odgovorne v vladi in ministrstvu kot predstavnike prizadetih, da se odpro za dialog in se skušajo v medsebojnem spoštovanju, brez prilivanja olja na ogenj strankarskih razprtij dokopati do resnice o razmerah v naši kulturi. Iskanje rešitev v tako težavnih okoliščinah, v kakršnih smo se znašli, zahteva od vseh veliko mero zrelosti, tolerance in – kulturnosti. Veliko moralno breme in odgovornost pri vsem tem nosijo sredstva množičnega obveščanja.

Prepričani smo, da je dolžnost vsakogar, posebno pa še kulturniškega razumnika, da si prizadeva in povsod se zlasti v kriznih trenutkih, prizadeva predvsem biti – človek.

Veselka Šortl-Puc, Matej Metlikovič, Marta Jakopič-Kunaver, Ljotje Čemazar

Odprto pismo

republiškemu sekretarju za kulturo dr. Andreju Capudru,

predsedniku skupščinske komisije za kulturo mag. Rudiju Selgu,

Skupščini in Izvršnemu svetu Republike Slovenije,

slovenski kulturni javnosti in slovenskim umetnikom.

V času od prevzema funkcij so posamezniki, zadolženi za vodenje kulturne politike, kot tudi slovenska vlada in parlament sprejeli vrsto zakonov, sistemskih odločitev in tudi pripravili, katerih skupni imenovalec je sistematično uničevanje slovenske kulture v najširšem pomenu besede, torej tiste kulture, ki se izmika ozkoskopskim strankarskim ali osebnoističnim vizijam. Te odločitve, zakoni in sistemske rešitve potiskajo slovensko kulturo v čas pred letom 1551, ko je, kot je splošno znano, ta kultura postala del evropske in je jasno določala temeljne različnosti svoje biti, ki veljajo, spet mimo partijskih interesov posameznikov, klanov in strank, za slovensko kulturo v celoti danes bolj kot kdaj kolj prej.

Posamezniki, strokovna društva in združenja, interesne skupine in kulturne organizacije so že večkrat argumentirano, podrobno in javno protestirali ali opozarjali na nevdružni položaj, v katerega potiskajo ustrezne ustanove in odgovorni posamezniki iz slovenske politike njihovo delo in s tem tudi njihovo eksistenco, da o neprecenljivi škodi, ki je posledica takega ravnanja, sploh ne izgovarjamo besed. V odgovor so dobivali prazne, slogovno arogantne ali omalovažujoče poslanice, zavite v razne slavnostne govore, tako spominjajoče na minulo prakso oblastniškega socrealističnega jugohelviškega »kulturnega« modela. Največkrat pa je bil odgovor »vzvišeni in ničemur utemeljeni molk ali pa srce parajoče tarmanje, da je pač položaj v kulturi tak, kot je, in da bo še slabši in da se ne da nič storiti«.

Zato najodločneje protestiramo proti taki praksi in njenim zagovornikom in zahtevamo, da odgovorne najvišje institucije in posamezniki prenehajo s njo ter začno takoj skupaj z vsemi prizadetimi kooperativno reševati iz preteklosti podedovane in nepotrebne na novo ustvarjene probleme, ki grozijo, da bodo Slovence osiromašili bolj kot njihovo propadajoče gospodarstvo. **Če pa niso kos izgovorom v času in nalog, ki so jim bile poverjene, naj razmislijo o svojem odstopu, ki bo ranječastno, za slovensko kulturo pa koristno dejanje!**

Gospodje, v deželi, kjer vsaj en umetnik gladovno stavlja, je nekaj hudo hudo gnilega!

Društvo in Revija 2000

Kulturna politika med včeraj in jutri

Sedanje nezadovoljstvo slovenskih kulturnih delavcev s tekočo kulturno politiko je doslej najbolj radikalno zavrnil V. Ošlak (glej Delo, 12. februarja 1991). Umetnikom in drugim kulturnikom očita, da se jim toži po starih socialističnih časih, da bi radi ohranili svoj izjemno privilegirani status kulturniškega statusu in klik, ki hočejo svoje izdelke prodajati z državnim arbitražo in subvencijo in s tem celo poskušajo restavrirati nekdanjo diktaturo. Te ocene zvenijo prav paradoksalno. Mar niso bili prav slovenski kulturniki tisti, ki so prejšnji režim kritično ocenjevali malodane že ves čas njegovega obstoja, že v petdesetih letih začeli kritiko samih temeljev tega sistema in vsa zadnja desetletja bistveno prispevali k uveljavljanju demokratične misli, ustvarjalne in vsakršne svobode, človekovih pravic in splošnega demokratičnega vduha? Mar niso bistveno prispevali k uveljavljanju slovenske pohladi in medsebojnih odnosov, ki so v naši družbi omogočili miren prehod v pluralistični politični sistem?

Če seveda kdo ne misli, da se je ves ta razvoj, kateremu smo priča, zgodil kar sam od sebe. Glejano od zunaj se morda res zdi, da je tako, akterji in udeleženci tega dogajanja pa vemo, da je bil bolj za uveljavljanje demokratičnih odnosov dolg in trd, poln porazov in tudi žrtev. Za nastale politične razmere na slovenskem imajo slovenski kulturni delavci več zaslug kot prenekatere predstavniki sedanjih političnih struktur, tako vladajočih kot opozicijskih. Vladajočim je oblast pada v roke kot gnila hruska, in če zdaj z njo mnogi ne vedo kaj početi, je to le dokaz več, da so bili nanjo slabo pripravljani.

Vendar je tudi strah pred restavracijo starega sistema celo na področju kulture popolnoma odveč. Samoupravni model kulture (in vseh drugih družbenih dejavnosti) se je bil tako dokončno izčrpal že zdavnaj pred volitvami in je bil tudi formalno ukinjen že v letu 1989. Samoupravni model nikoli ni bil niti tisto, za kar se je razglušal. Kajti za resnično samoupravo so potrebni odgovorni in kompetentni subjekti, ki se sporazumevajo o razvojni strategiji in le v nacionalnem predstavništvu, kjer se hkrati odloča o razvoju vseh segmentov družbe in kjer se edino lahko določajo tudi razvojne prioriete. Obstoj različnih in med seboj razvojno neuskkljenih interesnih skupnosti je bil v nasprotju z te temeljnimi načeli ustave iz leta 1974. V izvedbenih členih je namreč bilo določeno, da se o programih in sredstvih zanje odločajo uporabniki in izvajalci, to pa je pomenilo, da se parcialni področni interesi niso nikoli soočili z razvojnimi interesi in možnostmi celote. V takšnih odnosih tudi republiška skupščina ni mogla realizirati odgovornosti za celovit razvoj Slovenije oziroma ji je bilo to omogočeno šele z ukinitvijo interesnih skupnosti.

Pred tem so se programi na vseh področjih samoupravnega organiziranja nalgo razstrašili, vsako področje je zase zahtevalo vedno več sredstev in nihče ni več spoštoval plansko določenih razmerij v porabi. Interesne skupnosti so finančno spodbodkavale same temelje sistema in, kot vemo, so jih tudi temeljno spodbodkale. Že v letu 1989 je bilo jasno, da je treba finančne vire za družbene dejavnosti centralizirati in jih upravljal na enem mestu, v skladu z enotno razvojno strategijo. To je bilo tudi storjeno.

Kulturni delavci se v materialna razmerja slovenske družbe niso nikoli kaj prida poglabljali in so jih slabo razumeli. Zanje je bila pomembna druga plat samoupravnega procesa. Enakopravno so sodelovali v številnih razpravah, v odborih, skupščinah in drugih demokratičnih institucijah, imeli so vpogled v vse celice institucionalizirane in neinstitutio-nalizirane kulture, in vseh nivojih, od družbe in krajevskih skupnosti do občin in republike, in na vseh področjih kulturnega življenja. Povsod so imeli možnost zastopati interese svoje dejavnosti in nihče ne more trditi, da ne bi bili teh interesov zastopali strokovno in legitimno. Za to da parcialni interesi posameznih področij niso bili usklajeni na višjem nivoju, oni niso bili krivi. To je bila krivda, sistema, ki je bil od države predpisan in od partije nadzorovan.

Spremembe sistema so torej bile nemine, nasprotovale so jim le redki posamezniki in volitse so pokazale, da se je volinlo telo plebiscitarno izreklo zoper sistem, ki nas je tudi v materialnem pogledu vodil v vedno večjo bedo.

Zavračanje starega pa žal ni spodbudilo tudi hkratnega nastajanja novega. Boj za oblast je v času pred volitvami potisnil v stran vsa tovrstna prizadevanja. Vakuum, ki je nastal, je nujna posledica nezainteresiranosti in neobvečenosti, v skrajni meri strokovne nekompetentnosti strankarskih jeder, tako vladajočih kot opozicijskih.

Ob nujnih spremembah sistema pa je moralo biti poznavalce problematike ves čas tudi

jasno, da kulturni delavci predstavljajo ne le legitimni interes svojih strok in svojega stanja, temveč so tudi najbolj usposobljeni za opredeljevanje kulturnega interesa in kulturnega razvoja naroda kot celote. Njihova (vsaj) posvetovalna vloga je bila načrtovana že ob prehodu na parlamentarni sistem. V novem razmerju političnih sil so bila ta prizadevanja spregledana ali zavestno omalovaževana.

Zato smo s kulturno politiko zdaj tu, kjer smo. Izgubljeno je leto, v katerem za artikulacijo kulturne politike na novih temeljih ni bilo storjenega skoraj nič.

Razen če seveda kdo ne razmišlja tako kot V. Ošlak, ki zdravilo za vse slabosti in pogubno ideologijo prejšnje kulturne politike vidi zgolj v prepustitvi vseh kulturnih dejavnosti – trgu. Za tisti del kulturniške srenje, ki svoj lastni interes nekritično izenačuje z interesi nacionalne kulture ali kar s splošnim nacionalnim interesom, je napotilo na trg šokantno. Tovrstno napotilo pa je nujno, mnogi nekritični in prepotentni »umetniki« se bodo morali nanj kar navaditi. Dobršen del kulturnih ustvarjalcev pa se je zgodilo realnega položaja že doslej zavedal in prenekateri od njih je že doslej živel od svojega, na trgu potrjenega dela. S svojega materialno eksistentco pa svojega ustvarjalnega dela niso nikoli povezovali tisti ustvarjalci, ki svoje delo razumejo kot intimno ustvarjalno preizkušnjo, kot realizacijo svojega človeškega bistva.

Ob dozoreli nacionalni zavesti, ki se odloča celo za realizacijo lastne državnosti, bi moralo biti samoumevno, da bo za afirmacijo in za razvoj svoje kulturne, nacionalne ali jezikovne identitete v prihodnje tudi vsak posameznik prispeval več in neposredno, kot je doslej. Vsa posamezniki bo s svojimi dejanji dokazoval, da je Slovenec in koliko je Slovenec. Noben posameznik in nobena stranka ne bo posebej pooblaščen, da bi skrbela in bila odgovorna za slovenstvo. Vse bolj bo za to odgovoren vsak sam.

Seveda pa vseh nalog in vseh bremen, ki bodo v prihodnje pogojevale in utrjevale slovenstvo, ne bomo mogli prepustiti zgolj in samo posameznikom. Mnogi tovrstni programi bodo integrirani na nacionalnem nivoju. In tudi slovenska država bo prevzela določene naloge. Zagotavljala bo vsaj minimum tistih aktivnosti, brez katerih bi se slovenska samobitnost začela vtapljati v morju velikih evropskih kultur. V kolikor pa je to vpljanje v prihodnosti neizbežno, bo slovenska država skrbela, da bo ta proces kar najmanj boleč. Saj je smisel slovenske samostojnosti in državnosti tudi v tem?

Potreba po nacionalnem kulturnem programu in njegovi vsebini je torej dokaj jasno razvidna. Razprava o materialnih možnostih in nemožnostih za posamezne dejavnosti ne zaveda bistvene problematike nacionalnega programa. Nedvomno bomo sposobni storiti vse, kar je resnično potrebno storiti za naš nadaljnji nacionalni in kulturni obstoj, za uveljavljanje naše identitete v evropskih okvirih. Najprej pa nam je potreben temeljit premislek, kaj je tisto, kar je treba storiti z združenimi močmi. K temu premisleku naj bodo povabljeni vsi zainteresirani, umetniki in kulturni delavci, vsi državljani. Končna odločitev pa bo politična, ta pripada slovenskemu parlamentu.

Vladimir Kavčič, Ljubljana

Odprto pismo poslancu in karikaturnu gospodu Francu Juriju

Spoštovani poslanski kolega,

že nekaj mesecev se srečujemo na sejah slovenskega parlamenta, se v ljudno pozdravljamo in si izkazujemo dolžnostno spoštovanje v duhu pluralizma mišljenj. Čeprav delujem jaz znotraj Demosa, Vi pa ste aktivni opozicijski poslanec, ker vidim, da ste v svojih kritičnih nastopih konstruktivni; da Vam gre za stvar, za dobro vseh nas, ne pa za osebne napade. Prav zategadelj me je toliko bolj neprijetno zbudila Vaša karikatura na naslovni strani Dela, objavljena kot darilo Slovincem za sam kulturni praznik, z naslovom Mol in jejo!

V njej ste upodobili kulturnega ministra dr. A. Capudra, kako golta obilno kosilo iz skled z napisom kultura, ob njem pa sedi sestradani kulturnik Dragan Živadinov; pred seboj ima – križ, knjigo in ogledano celo. Domislja čvzbuja v različnih gledalcih različne asociacije. Temeljno sporočilo pa randa je, da denarja za kulturo pač ni, ker je minister preveč požrešen, kulturniki pa naj molijo in prosjajo za košti, če niso sposobni živeti iz svoje dejavnosti, obdavčene po zgledu obrtniških storitev. Sekretar za kulturo vidi torej le samega sebe kot vsi oblastniki, ki se dokopljejo do korita; kulturniki ga niti z gladovnimi stavkami ne bodo ganili.

in tako – črno humorno – sporočilo gre med ljudi, ki dejanskega ozadja ne poznajo ali nočejo videti: da namreč denarja iz prazne blagajne ni mogoče jemati. Namenjeno je publiki, ki ne ve, kar Vi gotovo veste, da ne leži krivda na dr. Capudru, ker je bil sprejet zakon o enakih obdavčitvah umetniške dejavnosti in obrtniških storitev, kar je resda popolnoma nevzdržno in – nesprejemljivo. Mridva pa veva, da je naš kulturni minister bil prota sprejetju takega zakona, vsilila pa sta ga sama finančna situacija in mentaliteta glaj, ki mislijo predvsem na preživetje. Za grešnega kozla pa proglašamo samo njega, ki ga mnogi obojajo in obrekujejo.

Morda poročate: Moja karikatura je vendar samo – vic! Karikatura je zvrt, ki ima pravico do pretiravanja. Da, dam Vam prav; toda le do pretiravanja v prikazovanju resnice, ne pa neutemeljenih podtkajanj. To dejstvo je stopilo med Vas in mene kot odurna senca; če bi nestrinjanja z Vašim načinom blatenja človeka ne izpovedal javno, bi Vam ne mogel več pogledati v oči. Kot bi me bilo sram – namesto vas ... In ker se bova morala še videti, vsaj od prihodnjih volitev, ko se nameravam nehalnezi poslanski funkciji odpovedati, mi dovolite, da Vam predročim vsaj dve neprijetni asociaciji na Vaš račun.

V trenutku, ki sem zagledal Vašo risarsko potežavščino, me je preblislil spomin na kitajski karikaturo, objavljeno po atentatu na Kennedyja: ubiti predsednik, z glavjo zarit v zemljo, in napis: Kennedy žre blato. Dejstvo, da je kitajskemu komunistu nasilna smrt ameriškega pravičnika vzbudila tak komentar, je izzvala v meni srhljivo grozo nad

